

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV VĚD O UMĚNÍ A KLULTUŘE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**MALOSTRANSKÝ GRADUÁL A JEHO DONÁTOŘI: RENESANČNÍ
ILUMINOVANÝ RUKOPIS JAKO NÁSTROJ MĚŠŤANSKÉ REPREZENTACE**

Vedoucí práce: PhDr. Kateřina Horníčková, Ph.D.

Autor práce: Bc. Jana Doktorová

Studijní obor: Dějiny a filozofie umění

Ročník: 3.

2018

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Praha, 30. 7. 2018

.....

PODĚKOVÁNÍ

Mé hlavní poděkování náleží PhDr. Kateřině Horníčkové, Ph.D. za odborné vedení této práce, za její četnou pomoc, mnohé cenné rady a skvělé podněty. Za dílčí konzultace a rady děkuji také doc. PhDr. Michalu Šroňkovi, CSc. Oběma pak vděčím za jejich laskavé vedení, podporu a příležitosti, které mi poskytli v průběhu celého mého studia.

ANOTACE

Jana Doktorová

Malostranský graduál a jeho donátoři: Renesanční iluminovaný rukopis jako nástroj měšťanské reprezentace

Tématem diplomové práce je Malostranský graduál, významný renesanční iluminovaný rukopis, který vznikl ve 2. polovině 16. století pro potřeby literátského bratrstva při kostelu sv. Mikuláše v Menším Městě pražském. V úvodních kapitolách autorka nastiňuje metodologický přístup, prostřednictvím kterého toto výtvarné dílo interpretuje, zabývá se historickým kontextem, v němž graduál vznikl, a podává také přehled dosavadního bádání k dané problematice. Stěžejní částí práce je však představení jednotlivých donátorů, jejichž jména jsou zaznamenána na jednotlivých foliích rukopisu. Na základě písemných pramenů odhaluje autorka nejen jejich identitu a profesi, rodinné a přátelské vazby či jejich ekonomickou prosperitu a společenské postavení v rámci městské komunity, ale pokouší se také odpovědět na otázku, jaká je motivace jejich odkazů, jak vstupují do výzdoby graduálu a jakým způsobem se prezentují v tomto typu výtvarného média.

Vedoucí práce: PhDr. Kateřina Horníčková, Ph.D.

ABSTRACT

Jana Doktorová

Lesser Town gradual and its patrons: Renaissance illuminated manuscript as an instrument of burghers' representation.

The topic of the diploma thesis is the Malostranský gradual (hymnal, collection of religious songs for the laity), a significant Renaissance illuminated manuscript made in the second half of the 16th century for the literary confraternity at the church of St. Nicholas in the Lesser Town of Prague. In the introductory chapters, the author describes the contextual methodological approach through which she interprets the work, continues with the historical context of its creation, and provides an overview of the current research on this subject. In the main part of the thesis, she presents the individual donors, whose names are recorded on the folios of the manuscript. Based on written sources, the author discloses not only their identity, and profession, familial and friendship ties, or their economic background and social standing, but also answers the question, what is the motivation behind their donation, how did they influence the gradual's decoration, and how did they present themselves in this artistic medium.

Supervisor: PhDr. Kateřina Horníčková, Ph.D.

OBSAH

1. ÚVOD	8
2. PRAMENY A LITERATURA	9
I. PRIMÁRNÍ PRAMENY	9
II. SEKUNDÁRNÍ LITERATURA	12
3. METODOLOGICKÝ PŘÍSTUP	17
4. HISTORICKÝ KONTEXT	22
5. MALOSTRANSKÝ GRADUÁL VE SVĚTLE DOSAVADNÍHO BĀDÁNÍ	26
6. MALOSTRANSKÝ GRADUÁL JAKO NĀSTROJ OSOBNĀ REPREZENTACE ..	39
I. VĀCLAV VELEN Z VELENĚ	44
II. ŠTĚPĀN LAŠTOVIĀKA A DOROTA LAŠTOVIĀKOVĀ	49
III. VAVŘINEC MILNER JINAK KŘEPELKA	55
IV. DOROTA, POZŮSTALĀ VDOVA ŘEHOŘE JINAK HURTA A JEJĀ DCERA ANNA	59
V. JAN JINAK ČĀP TKADLEC	61
VI. JERONÝM KEMICZER Z DORNDORFU	63
VII. ANDRĚŠ (ONDŘEJ) HEWMAN, ŠIMON PĚNKAVA A ŠEBESTIĀN NEER	67
VIII. MICHAEL KECK ZE ŠVARZPACHU	71
IX. JAN Z PROŠOVIC	75
X. JIŘĀK RATYCH Z ALBERNDORFU	80
XI. DAVID PEKAŘ	91
XII. JAN LAŠTOVIĀKA	94
XIII. MICHAL PURKMEYSTER Z WEYSENŠTEJNA A KAŠPAR CZIPL	100
XIV. JIŘĀK ŠMĀD, MATES HENTZKA, JIŘĀK ŠMIDHAMER A DYTRYCH VOSTRUŽNĀK	106
XV. ALEXANDR Z VOSTROVAĀIC A JUDITA Z KOUBY	112
XVI. JAKUB ANDĚLSKÝ	116

XVII. KRYŠTOF FUNK, VOLF ČEJKŠMÍD A HANS ŠTEFEL KOLÁŘ	118
XVIII. OSTATNÍ DONÁTOŘI	123
XIX. MENŠÍ MĚSTO PRAŽSKÉ	129
7. MALOSTRANSKÝ GRADUÁL JAKO NÁSTROJ CECHOVNÍ REPREZENTACE	131
8. ZÁVĚR	138
9. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	142
10. TEXTOVÉ PŘÍLOHY	154
I. Testament Vavřince Milnera jinak Křepelky	154
II. Testament Doroty, pozůstalé vdovy po Řehořovi Hurtovi	156
III. Testament krejčího Šebestiána Nehera	157
IV. Testament Jana z Prošovic	161
V. Testament Marty Prošovské	163
VI. Testament Jana Laštovičky	169
VII. Testament Ludmily, manželky Jana Laštovičky a Jana Trojana z Byllan a Rosfeldu	173
VIII. Pozůstalostní inventář bradýře Michala Purkmeystra z Weysenštejna	176
IX. Testament bradýře Kašpara Šifla	186
X. Testament Jiříka Šmidhammera	188
XI. Pozůstalostní inventář Jiříka Šmidhammera	189
XII. Pozůstalostní inventář Kryštofa Funka kováře	195
XIII. Testament Wolfa Šifpentnera	199
XIV. Pozůstalostní inventář Wolfa Šifpentnera	201
11. SEZNAM VYOBRAZENÍ.....	205
12. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA.....	209

1. ÚVOD

Renesanční iluminované graduály české provenience, které vznikaly zejména pro potřeby utrakvistických literátských bratrstev, představují v evropském kontextu velmi zajímavý a ojedinělý fenomén. Jejich specifického stylového charakteru a ikonografických prostředků si umělecko historická literatura všímá již několik desítek let. Studií, které by dostatečně zhodnotily kulturně historický a objednatelský kontext těchto rukopisů, je však stále spíše minimum. Bez znalosti těchto důležitých okolností přitom není možné spolehlivě interpretovat jejich fungování a výtvarné sdělení. Jednotlivé osobnosti donátorů rukopisů totiž nezanechávají na jejich foliích pouze svá jména a erby, ale zasahují do jejich výzdoby mnohem komplexněji, než by se na první pohled zdálo. Tyto významné památky výtvarné a knižní kultury tedy nejsou jen dokladem unikátního vývoje knižní malby, ale jsou také svébytným kulturně historickým pramenem, který nám poskytuje cenné svědectví o myšlenkovém světě soudobé měšťanské společnosti.

Ve své diplomové práci se pokouším vyplnit toto desideratum v umělecko-historickém bádání a rekonstruovat detailní objednatelské pozadí Malostranského graduálu, který byl dokončen na konci třetí čtvrtiny 16. století pro literátské bratrstvo, působící při pražském malostranském kostele sv. Mikuláše. V úvodní kapitole představuji související literaturu a použité písemné prameny, zejména dochované měšťanské knihy, které jsou hlavním zdrojem poznatků o jednotlivých osobnostech donátorů graduálu. V další části pak nastiňuji metodologické přístupy, které mi poskytly důležitou inspiraci a myšlenkové zázemí. V následujícím oddíle je vylíčena kulturní a historická situace v soudobém Menším Městě pražském, potažmo v celé Praze, tedy v období a v prostředí, v němž graduál vznikl. Pátá kapitola přináší shrnutí dosavadních poznatků jednotlivých studií, které se problematikou Malostranského graduálu zabývaly. Hlavním těžištěm práce je však soubor kapitol o jednotlivých donátorech, které představují jejich identitu, profesi, rodinné vazby a širší kontakty či ekonomické zázemí a společenské postavení. Z těchto poznatků o objednatelském kontextu graduálu a z interpretace vyobrazení na jednotlivých foliích se pak pokouším odhalit motivace, s nimiž jednotliví donátoři vstupují do výzdoby graduálu, způsob, jakým se zde reprezentují a sdělení, které o sobě touto formou zanechávají. V závěru práce pak představuji také fungování cechovní reprezentace v tomto typu výtvarného média.

2. PRAMENY A LITERATURA

I. PRIMÁRNÍ PRAMENY

Soubor městských rukopisných knih, uložených v Archivu hlavního města Prahy, byl hlavním a neodmyslitelným zdrojem této diplomové práce, bez něhož by nebylo možné propojit jména donátorů v graduálu s konkrétními osobnostmi a jejich rodinnými a společenskými vztahy. Šťastnou okolností přitom je, že z pramenů Menšího Města pražského z 2. poloviny 16. a počátku 17. století se do dnešních dob dochovalo poměrně hodně materiálů, což nelze říci o velkém množství Staroměstských knih z téhož období, které shořely při požáru Staroměstské radnice v roce 1945. Takto zanikla například kniha inventářů Starého Města pražského z let 1564-84 a také několik trhových knih, týkajících se dlouhého období mezi lety 1543-1594. Ani novoměstské a malostranské prameny však zdá se nezůstaly ve zcela intaktní podobě. Historik Jiří Pešek se domnívá, že shořela také kniha malostranských inventářů z let 1608/1612-1630. Dochované knihy inventářů totiž sice oficiálně vyplňují období mezi lety 1571-1608¹ a 1612-1694², ale v druhé jmenované knize (rukopis č. 2135) začínají (s výjimkou jednoho záznamu z roku 1612 a dalších dvou z roku 1620) pravidelné zápisy až v roce 1630.³ I přes tento nedostatek jsou však stále k dispozici již zmíněné dvě knihy inventářů a také dvě knihy testamentů z let 1578-1610⁴ a 1606-1650⁵.

Pro mou práci pak byly přirozeně přínosnější starší z obou knih testamentů a inventářů, jelikož se více časově překrývají s dobou úmrtí velké části osobností v graduálu. V nich se mi pak podařilo nalézt celkem 4 relevantní pozůstalostní inventáře a 16 testamentů, z čehož 8 testamentů se týká přímo osob, které jsou na foliích graduálu uvedeny, zbylých 8 pak jejich blízkých rodinných příslušníků. V případě dvou donátorů jsou navíc vzácně dochovány oba typy záznamů, které se vzájemně doplňují, což bývá spíše výjimkou. Z celkového počtu 38 osob, zaznamenaných v obou dílech graduálu, je tedy v tomto typu pramenů možno nalézt informace o 10 z nich, o dalších 8 nepřímo, skrze jejich příbuzné. Právě testamenty a inventáře jsou přitom nejcennějším pramenem pro

¹ Kniha inventářů Menšího Města pražského 1571-1608, AHMP, rukopis č. 1217.

² Kniha inventářů Menšího Města pražského 1612 - 1694, AHMP, rukopis č. 2135.

³ Jiří Pešek, *Pražské knihy kšaftů a inventářů, Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době pobělohorské*, in: Jiří Pešek, *Jeho Praha, Výbor statí Jiřího Peška k dějinám Prahy, Documenta Pragensia Supplementa V*, Praha 2014, s. 470.

⁴ Kniha testamentů Menšího Města pražského 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175.

⁵ Kniha testamentů Menšího Města pražského 1606 -50, AHMP, rukopis č. 2176.

poznání každodenního života těchto osob, jejich rodinných a mezilidských vztahů, ekonomických poměrů a kulturního zázemí. Zmíněná početní bilance je tedy badatelsky nepříznivá, nikoliv však zarážející, jelikož celkový počet těchto zápisů, které byly v Menším Městě pražském zaznamenány do městských knih mezi lety 1571-1620 je u testamentů 158 a u inventářů 83, což představuje pouhý zlomek z celkového počtu obyvatel Menšího Města pražského v té době.⁶

V případě testamentů neboli kšaftů, tedy posledních vůle, lze předpokládat, že velká část pražských obyvatel je v písemné či ústní podobě zanechala, avšak tyto kšafy nebyly ničím sporné, převod v nich zaznamenaného dědičného majetku proběhl v rámci norem městského práva a nebyl tak důvod evidovat je v městských knihách.⁷ Kšafy, které naopak evidovány jsou, obsahují většinou neobvyklé převody majetku, vybočující z nejběžnější zvyklosti, na nichž však kšaftující osobě velmi záleželo, a u nichž hrozilo riziko, že by mohly být napadeny. Příčiny sporné situace pak byly různé: Komplikované rodinné poměry, zapříčiněné vícenásobným počtem manželství dané osoby, její snaha o nerovnoměrné rozdělení svého majetku ve prospěch určitých členů rodiny a naopak v neprospěch jiných, vydědění určité osoby či naopak odkázání celého majetku jedinému dědici, dále případy, kdy mělo být ze základního velkého odkazu vyplněno mnoho jiných drobných odkazů například nevlastním osvojeným dítětem, širšímu příbuzenstvu, přátelům, služebnictvu, záduším kostelů, špitálům apod.⁸ O vložení do městských knih přitom musel někdo požádat – ať už to byla přímo osoba, která činila poslední vůli či její dědicové nebo poručníci dědiců.⁹ U dochovaných testamentů je tedy vždy nutné zamyslet se nad otázkou, jaká sporná situace vedla k jejich záznamu.

Pozůstalostní inventáře, které byly sepisovány spíše výjimečně, pak naopak až na výjimky nevznikaly z iniciativy původního majitele inventarizovaného majetku a jsou dokonce zaznamenány i případy, kdy zesnulá osoba ve svém testamentu důrazně zakazuje, aby byla v jejím domě prováděna inventura. Důvodem k sepsání inventáře byla většinou situace, kdy se nad pozůstalými sirotky a jejich zděděným majetkem ustanovili správci a poručníci, v menší míře pak i situace, kdy měl zesnulý dluhy vůči městu či cechu, dopustil se kriminálního deliktu, případně byl trestný čin spáchán na

⁶ Pešek, Pražské knihy kšaftů a inventářů (pozn. 3), s. 480.

⁷ Ibidem, s. 471.

⁸ Ibidem, s. 477.

⁹ Ibidem, s. 473.

něm (zejména v případě loupežných vražd).¹⁰ I zde je tedy existence inventáře spíše známkou něčeho neobvyklého, než běžně prováděnou praxí.

Dalším, co do počtu záznamů mnohem obsáhlejším pramenem, mi pak byly tři dochované trhové knihy¹¹, podávající informace o koupích, převodech a prodejších nemovitého majetku měšťanů. Tyto prameny jsou nesmírně cenným dokladem nejen o majetkových poměrech těchto osob, ale i o místu jejich bydliště, jakkoliv je pro badatele, neznajícího detailní topografickou situaci daného území ve sledované době, mnohdy velmi obtížné identifikovat z jednotlivých zápisů přesný objekt, který daná osoba vlastnila. V tomto ohledu mi bylo užitečné propojení fondu trhových knih s fondem stavebněhistorických průzkumů domů v dané oblasti,¹² jež obsahují i historickou rešerši sledu majitelů těchto objektů, a v některých případech tedy v identifikaci napomáhají. Mnohdy má však i samotná cena budovy a lokalita, v níž se nachází, důležitou vypovídací hodnotu o majetkových poměrech a společenském postavení jejího držitele, zejména v případech, kdy se jedná o výrazně drahý dům, nacházející se na hlavním náměstí či v některých významnějších ulicích města.

O tom, zda daná osoba zastávala některou z veřejných funkcí v městské radě či byla v představenstvu tzv. starších v některém z profesních cechů, informují záznamy o obnovách městských rad. Z mnou sledovaného období se mi podařilo nalézt celkem devět těchto zápisů ve dvou knihách radních manuálů,¹³ a to v souvislém období mezi lety 1572-1580, tedy v době vzniku graduálu a v období následujícím bezprostředně po něm.

Doplňujícím pramenem mi pak v některých případech byly i knihy obligací, zaznamenávající dluhy těchto osob jiným osobám a jejich splácení.¹⁴ Z velkého množství záznamů tohoto druhu reflektuji v textu zejména ty, které přináší nové a

¹⁰ Ibidem, s. 483.

¹¹ Trhová knihy Menšího Města Pražského 1541-1555 (1563), AHMP, rukopis č. 2213 – Trhová kniha Menšího Města Pražského 1571- 1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214 – Trhová kniha Menšího Města pražského 1587-1616 (1651), AHMP, rukopis č. 2215.

¹² Veškeré použité stavebně historické průzkumy jsou uloženy ve Sbírcce plánů, stavebně historických průzkumů a restaurátorských zpráv generálního ředitelství Národního památkového ústavu.

¹³ Manuál radní Menšího Města pražského 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480. - Manuál radní Menšího Města pražského 1577-1581, AHMP, rukopis č. 1481.

¹⁴ Kniha obligací Menšího Města pražského 1532-1564 (1582), rukopis č. 2172. - Kniha obligací Menšího Města pražského 1563-1586, AHMP, rukopis č. 162 – Kniha obligací Menšího Města pražského (1562) 1586-1622, AHMP, rukopis č. 2173.

zajímavé poznatky o jednotlivých donátorech, případně doklady o jejich kontaktech s ostatními osobami v graduálu.

Naopak stranou mého výzkumu zůstaly případné dílčí archiválie cechovní či materiály uložené v Národním archivu, které by mohly obsahovat záznamy o udělení erbů měšťanským donátorům či donátorům z řad nižší šlechty, respektive jejich předkům. Jejich zohlednění by však vyžadovalo podstatně širší výzkum, než bylo možné provést pro tuto diplomovou práci.

II. SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

Následující přehled literatury není zcela kompletní. Chybí zde totiž dvě zásadní skupiny knih, jejichž soupisu a představení jsem věnovala samostatné kapitoly. První skupinou jsou práce, jež mi poskytly metodologickou inspiraci a skrze něž definuji svůj přístup k danému tématu. Ty jsou námětem následující kapitoly. Druhou skupinou je pak poměrně rozsáhlý soubor titulů, které reflektují hlavní předmět této diplomové práce, tedy Malostranský graduál. Ty pak představuji v páté kapitole, která podává přehled dosavadního bádání o tomto iluminovaném rukopisu. Tyto dva tematické okruhy, spolu se souborem primárních pramenů, jež představuji výše, jsem doplnila zejména historickými a kulturně historickými publikacemi, zabývajícími se raně novověkým měšťanstvem, tedy skupinou osob, do níž náleží i jednotlivé osobnosti donátorů malostranského graduálu, dále profesními cechy, které se rovněž podíleli na jeho vzniku a pronikly i do výzdoby zkoumaného rukopisu a v neposlední řadě také literátská bratrstva, pro něž tyto knihy vznikaly.

Z četných publikací o měšťanstvu pro mne byly inspirativní zejména nejrůznější studie Jiřího Peška, zabývající se předbělohorskými, zejména pak pražskými měšťany v širokém spektru jejich každodenního života, vzdělanosti a různorodých kulturních aktivit. Jeho základní knihou k tomuto tématu, do jisté míry shrnující všechny uvedené aspekty, je publikace *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách*,¹⁵ podobného zaměření jsou také jeho studie o měšťanské kultuře v rudolfínské Praze.¹⁶

¹⁵ Jiří Pešek, *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547-1620 (Všední dny kulturního života)*, Praha 1993.

¹⁶ Idem, *Měšťanská kultura a vzdělanost v rudolfínské Praze*, in: *Jeho Praha: Výbor statí Jiřího Peška k dějinám Prahy, Documenta Pragensia Supplementa V*, Praha 2014, s. 673-684. – Václav Ledvinka – Jiří Pešek, *Měšťanstvo, měšťanský život soukromý a veřejný*, in: Eliška Fučíková (ed.), *Rudolf II. a Praha, Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*, Praha – Londýn – Milán 1997, s. 287-301.

Jednotlivá témata pak dále rozvádí v dílčích člancích, věnujících se zejména měšťanským školám a pražské univerzitě,¹⁷ předbělohorské knižní kultuře a měšťanským knihovnám,¹⁸ měšťanským obrazovým galeriím,¹⁹ hudební kultuře²⁰ a vybavením měšťanských domácností.²¹ Tématu měšťanských elit se pak věnuje například 22. díl sborníku edice *Documenta Pragensia*,²² z jehož studií pro mne byla cenná zejména úvodní kapitola Jiřího Peška²³ či článek Petry Biškové o malostranských radních elitách.²⁴ Téma malostranské městské rady a jejího složení v předbělohorském

¹⁷ Jiří Pešek, Pražská utrakvistická univerzita a náboženské poměry 16. Století, *Acta Universitatis Carolinae : Historia Universitatis Carolinae Pragensis: Příspěvky k dějinám Univerzity Karlovy* 36–38/1–2, 1996–1998 (2004), s. 31–40. - Idem, Pražská univerzita, městské latinské školy a měšťanské elity předbělohorských Čech 1570–1620, *Český časopis historický* 89, 1991, s. 336–356. O pražském školství v rudolfínské době pojednává také kapitola Ivany Čornejové v knize *Rudolf II a Praha*: Ivana Čornejová, Pražské školství, in: Eliška Fučíková (ed.), *Rudolf II. a Praha* (pozn. 16), s. 323–331.

¹⁸ Jiří Pešek, Knihy a knihovny v kšaftech a inventářích pozůstalostí (pozn. 3), s. 497–522. - Idem, Proměny utrakvistického kultu v předbělohorské době aneb Jan Hus v knihovnách pražských měšťanů na přelomu 16. a 17. století, in: *Jeho Praha: Výbor statí Jiřího Peška k dějinám Prahy, Documenta Pragensia Supplementa V*, Praha 2014, s. 537–546. - Idem, Knihovny Předbělohorských farářů, in: *Ibidem*, s. 523–536. – Idem, Melantrišská pozůstalost z roku 1586, in: *Ibidem*, s. 547–560. – Idem, Tiskárna a sklad knih Mistra Daniela Adama z Velešlavína, in: *Ibidem*, s. 461–474. - Idem, Zdravotnická literatura v pražských měšťanských knihovnách přelomu 16. a 17. století, in: Václav Ledvinka – Jiří Pešek, *Zdravotní poměry, zdravotní péče, hygiena městského prostředí a populační proměny v Praze od 13. do 19. Stol., Documenta Pragensia VII/1*, 1988, s. 236–251. – Jiří Pešek - Oldřich Kašpar, Zprávy o Novém světě v knihovnách pražských měšťanů v předbělohorském období, *Pražský sborník historický* 21, 1988, s. 5–15. - Jiří Pešek - Olga Fejtová, Gramatiky a slovníky v měšťanských knihovnách před Bílou horou, *Miscellanea odd. rukopisů a starých tisků* 10, 1993, s. 339–368. – Idem, Měšťanský čtenář a české kroniky v Praze raného novověku, in: Jitka Radimská (ed.), *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. Čtenář a jeho knihovna, Opera Romanica 4*, České Budějovice 2003, s. 183–196. – Idem, Receptce díla Martina Luthera v pražských a lounských měšťanských knihovnách doby předbělohorské, *Documenta Pragensia XV*, 1997, s. 83–123. O knižní produkci v dané době také Mirjam Bohatcová, Knižní a publicistická tvorba 1550–1650, in: Eliška Fučíková (ed.), *Rudolf II. a Praha* (pozn. 16), s. 332–339.

¹⁹ Jiří Pešek, Husitská tematika v librářích a obrazových galeriích pražských měšťanů na přelomu 16. a 17. století, *Husitský Tábor* 4, 1981, s. 163–166. – Idem, Výtvarná díla s náboženskou tematikou v pražských předbělohorských interiérech, *Umění* 30/3, 1982, s. 263–267. - Idem, Veduty v interiérech pražských měšťanů doby předbělohorské, *Umění* 31/6, 1983, s. 521–522. - Idem, Obrazy a grafiky a jejich majitelé v předbělohorské Praze, *Umění* 39/5, 1991, s. 369–383.

²⁰ Jiří Pešek, Pražské hudební kultury měšťanského soukromí před Bílou horou, in: *Jeho Praha: Výbor statí Jiřího Peška k dějinám Prahy, Documenta Pragensia Supplementa V*, Praha 2014, s. 583–602. – Idem, Postavení hudebního života v měšťanské kultuře předbělohorských Čech, in: *Ibidem*, s. 603–612.

²¹ Jiří Pešek, Hora ruit – hodiny v pražských měšťanských interiérech okolo roku 1600, in: *Jeho Praha, Výbor statí Jiřího Peška k dějinám Prahy, Documenta Pragensia Supplementa V*, Praha 2014, s. 627–639. - Jiří Pešek, Pražské městské zbrojnice v letech 1584 – 1620, in: *Jeho Praha, Výbor statí Jiřího Peška k dějinám Prahy, Documenta Pragensia Supplementa V*, Praha 2014, s. 613–625.

²² Fejtová, Olga - Ledvinka, Václav - Pešek, Jiří (edd.), *Pražské městské elity středověku a raného novověku: jejich proměny, zázemí a kulturní profil, Documenta Pragensia XXII*, Praha 2004.

²³ Jiří Pešek, Pražské městské elity středověku a raného novověku, Úvodní zamyšlení, in: *Documenta Pragensia XXII* (pozn. 23), s. 7–22.

²⁴ Petra Bišková, Malostranské radní elity na přelomu 16. a 17. století, in: *Ibidem*, s. 107–116.

období zmíněná autorka zpracovala i v jednom ze svých starších článků.²⁵ K tradičním pozitivistickým textům, široce pojednávajícím o renesanční měšťanské kultuře, patří také ikonické práce Zikmunda Wintera *Kulturní obraz českých měst*²⁶ a *Zlatá doba měst českých*.²⁷ Zmíněný autor se zabýval i náboženskou situací v Čechách v 15. a 16. století²⁸, tématem profesních cechů²⁹ a obchodem v 16. století.³⁰ Téma náboženské rozrůzněnosti v předbělohorské Praze zpracovává například článek Ivany Čornejové,³¹ o jednotlivých reformačních hnutích a jejich umělecké kultuře pojednává zejména monografie *Umění české reformace*,³² případně další publikace Kateřiny Horníčkové a Michala Šroněka *In Puncto Religionis*³³ a *From Hus to Luther*.³⁴

Řemeslné a cechovní tematice se mimo výše zmíněných Winterových studií z poč. 20. století věnuje publikace Bedřicha Mendla o historickém vývoji pražských řemesel z roku 1947,³⁵ která postihuje dlouhé období od prvních zpráv poselstva Ibráhím Ibn Jákúba z 10. století až po dělnické stávkové první čtvrtiny 20. století. Ze stejné doby pochází také napůl fotografická kniha Antonína Novotného, představující pražské cechovní truhlice a korouhve, uložené ve sbírkách Muzea hlavního města Prahy.³⁶ V šedesátých letech pak vznikla marxisticky orientovaná kniha historika Josefa Janáčka, která detailně rozebírá řemeslnou výrobu a místní trh v Čechách 16. století. Autor v ní reflektuje také dosavadní literaturu včetně Wintera, podává informace o řemeslné výrobě v soudobých okolních zemích střední Evropy a poměrně rozsáhle pojednává i o vývoji řemesel ve století předcházejícím. V 80. a 90. letech se cechovní problematikou zabýval Jan Diviš, který je autorem útlého katalogu pražských cechovních pokladen³⁷ a knihy *Pražské cechy*,³⁸ která opět obsahuje stručnou úvodní studii o vzniku, vývoji a

²⁵ Eadem, Městská rada na Malé Straně v letech 1547-1650, in: Olga Fejtová - Jiří Pešek - Václav Ledvinka (edd.), *Osm set let pražské samosprávy, Documenta Pragensia XXI*, Praha 2002, s. 67-79.

²⁶ Zikmund Winter, *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku*, Praha 1890-1892.

²⁷ Idem, *Zlatá doba měst českých*, Praha 1913.

²⁸ Idem, *Život církevní v Čechách: Kulturně historický obraz z XV. a XI. století II*, Praha 1896.

²⁹ Idem, *Řemeslnictvo a živnost XVI. věku v Čechách*, Praha 1909.

³⁰ Idem, *Český průmysl a obchod v 16. věku*, Praha 1913.

³¹ Ivana Čornejová, Náboženská situace v Praze, in: Eliška Fučíková (ed.), *Rudolf II. a Praha* (pozn. 16), s. 310-322.

³² Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (eds), *Umění české reformace*, Praha 2010.

³³ Idem, *In Puncto Religionis, Konfesní dimenze předbělohorské kultury Čech a Moravy*, Praha 2013.

³⁴ Idem, *From Hus to Luther, Visual Culture in the Bohemian Reformation (1380-1620)*, Turnhout 2016.

³⁵ Bedřich Mendl, *Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských*, Praha 1947.

³⁶ Antonín Novotný, *Pražské cechovní truhlice a korouhve*, Praha 1948.

³⁷ Jan Diviš, *Pokladny pražských cechů, Acta musei pragensia 84*, Praha 1984.

³⁸ Jan Diviš, *Pražské cechy*, Praha 1992.

fungování cechů, po níž následuje katalog jednotlivých řemesel s výčtem a popisem hmotných památek, jež se po nich dochovaly, jako např. cechovních štítů, korouhví, již zmíněných pokladnic, nejrůznějších nádob a číší či sošek světců. Z první poloviny 90. let pochází také publikace Jakuba Hrdličky o pražské obecní, měšťanské a cechovní heraldice, kde je představena historie vybraných pražských řemesel a jejich základní cechovní symbolika.³⁹ Stejný autor pak spolupracoval také na komentovaném katalogu cechovních pečetidel a razítek, uložených v Archivu hlavního města Prahy.⁴⁰

Pro zorientování se v problematice literátských bratrstev jsem použila zejména starší studii Antonína Rybičky ze 70. let 19. století⁴¹ a pozitivistickou publikaci Karla Konráda *Dějiny posvátného zpěvu staročeského*.⁴² Literátským bratrstvům věnuje pozornost také Zikmund Winter v již citované publikaci *Život církevní v Čechách*.⁴³ V novějších publikacích se pak toto téma objevuje spíše okrajově, jako součást obsáhlejšího pojednání o širokém spektru náboženských bratrstev a spolků či o hudební kultuře určitého období. Takto je reflektováno například v publikaci Hany Pátkové *Bratrstvie ke cti božie*, v níž autorka věnuje několik stránek pojednání o literátských bratrstvech v pozdním středověku⁴⁴ nebo v článku Mojžíry Horyny o hudební kultuře jihočeských měst v 16. století.⁴⁵ Tématem se také zabývají drobnější studie, pojednávající o literátských spolcích konkrétních měst⁴⁶, pro pražská literátská bratrstva však podobné studie chybí.

³⁹ Jakub Hrdlička, *Pražská heraldika, Znaký pražských měst, cechů a měšťanů*, Praha 1993.

⁴⁰ Jakub Hrdlička - Jaroslav Jásek - Vladimír Hrubý, *Pět století řemeslné symboliky ve sbírce pečetidel a razítek Archivu hlavního města Prahy*, Praha 1999.

⁴¹ Antonín Rybička, O bývalých společnostech čili kůrech literátských, in: *Památky archaeologické a mistopisné* 10, Praha 1878, s. 719-734.

⁴² Karel Konrád, *Dějiny posvátného zpěvu staročeského od XV. věku po zrušení literátských bratrstev*, I. část, Praha 1893

⁴³ Zikmund Winter, *Život církevní* (pozn. 28), s. 944-970.

⁴⁴ Hana Pátková, *Bratrstvie ke cti Božie, Poznámky ke kultovní činnosti bratrstev a cechů ve středověkých Čechách*, Praha 2000, s. 36-45.

⁴⁵ Martin Horyna, Hudební kultura jihočeských měst v 16. století. In: Václav Bůžek (ed.), *Kultura každodenního života českých a moravských měst v předbělohorské době, Opera historica I*, České Budějovice 1991, s. 90-100.

⁴⁶ Viz např. Miloš Dvořák, Literátské bratrstvo a městská rada v Českém Brodě v předbělohorské době, In: Václav Ledvinka – Jiří Pešek, *Od středověkých bratrstev k moderním spolkům, Documenta Pragensia XVIII*, Praha 2000 s. 77-139. - Vít Aschenbrenner, Klatovské literátské bratrstvo v 17. a 18. století a jeho hudební činnost, in: Tomáš Jiránek – Jiří Kubeš (edd.), *Bratrstva. Světská a církevní sdružení a jejich role v kulturních a společenských strukturách od středověku do moderní doby*, Pardubice 2005, s. 149-178. - Kateřina Maýrová, Dva znovupřipomenuté prameny k dějinám literátských bratrstev v Českém Brodě a v

A nakonec je třeba zmínit také texty, které popisují historickou situaci v Praze, potažmo v Menším Městě pražském ve 2. polovině 16. a na počátku 17. století. Pro Prahu obecně je to zejména článek Jiřího Peška *Dějiny Prahy v letech 1550-1650*,⁴⁷ pro Menší Město pražské pak publikace Václava Hlavsy a Jiřího Vančury⁴⁸ či texty Cyrila Merhouta *Malá Strana za starodávna*⁴⁹ a *O Malé Straně*.⁵⁰

Jaroměř z druhé poloviny 16. století, dochované ve sbírkových fondech Strahovské knihovny Královské kanonie premonstrátského řádu v Praze na Strahově, in: *Ibidem*, s. 179-218.

⁴⁷ Jiří Pešek, *Dějiny Prahy v letech 1550-1650*, in: Eliška Fučíková (ed.), *Rudolf II. a Praha, Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*, Praha – Londýn – Milán 1997, s. 252-269.

⁴⁸ Václav Hlavsa, *Malá Strana*, Praha 1957. - Idem - Jiří Vančura, *Malá Strana / Menší Město pražské*, Praha 1983.

⁴⁹ Cyril Merhout, *Malá Strana za starodávna*, Praha 1938.

⁵⁰ Cyril Merhout, *O Malé Straně: Její stavební vývoj a dávný život*, Praha 1956

3. METODOLOGICKÝ PŘÍSTUP

Jak bylo formulováno v úvodu této práce, následující text se nebude zabývat formálním nebo ikonografickým rozbořem zkoumaného rukopisu, hledáním grafických předloh jednotlivých vyobrazení, hodnocením kvality jejich provedení ani zařazením tohoto specifického uměleckého díla do kontextu výtvarné produkce dané doby. Tyto bezpochyby důležité a cenné poznatky jsou ostatně tématem mnoha jiných starších umělecko-historických studií, které na dané téma již byly napsány a jejichž představení bude předmětem páté kapitoly. Domnívám se však, že zmíněné přístupy daný materiál zcela nevyčerpaly a dostatečně nezohlednily například otázku identity patronů tohoto díla, jejich motivace a intence. Mou snahou je tedy spíše pohlédnout na danou tematiku pomocí kulturně historicky orientovaných metodologických přístupů, které zařazují umělecké dílo do širšího kontextu, pohlížejí na něj jako na určitý kulturní symptom své doby a oceňují jej jakožto právoplatný historický pramen s vlastními komunikačními prostředky a svébytnou vypovídací hodnotou.

Důležité myšlenkové zázemí mi v tomto směru poskytl grantový projekt *Tváře komunity: Obrazy, symboly a performance pozdně středověkého a raně novověkého města (1400-1700)*⁵¹, na němž mi bylo umožněno spolupracovat a který se ve svém základu inspiroje takovými zahraničními studiemi, jakou je například kniha *Die Stadt der Bilder* Lucase Burkarta⁵², v níž autor na příkladu umění a jeho mecenátu v pozdně středověké Veroně demonstruje, jak velkou roli hrály obrazy v reprezentaci městských komunit a v jejich procesu sebeuvědomění. Přichází také s konceptem města jako „*Bilderraum*“ (obrazového prostoru) – ve smyslu místa neustávající obrazové komunikace. Mezi mnoha dalšími inspiračními zdroji je pak na místě zmínit průlomové práce Michaela Baxandalla, zabývající se důkladnou interpretací renesančního umění v Itálii⁵³, skrze osvětlení širokého okruhu podmínek jeho vzniku. Baxandallův stěžejní koncept tzv. „*period eye*“ („dobového oka“) je založen právě na nutnosti prozkoumání kulturních podmínek, za nichž bylo umělecké dílo vytvořeno, v nichž bylo percipováno

⁵¹ Projekt Grantové agentury České republiky *Tváře komunity. Obrazy, symboly a performance pozdně středověkého a raně novověkého města (1400-1700)*, grant. číslo 14-25417S (vedoucí projektu PhDr. Kateřina Horníčková, PhD.).

⁵² Lucas Burkart, *Die Stadt der Bilder: familiale und kommunale Bildinvestition im spätmittelalterlichen Verona*, München 2000.

⁵³ Michael Baxandall, *Patterns of Intention: On the Historical Explanation of Pictures*, New Haven 1985. — Michael Baxandall, *Painting and Experience in Fifteenth-Century Italy: A Primer in the Social History of Pictorial Style*, Oxford 1988.

a chápáno – tedy nutnost pokoušet se zkoumat umělecké dílo nikoliv perspektivou našich vlastních soudobých a kulturně determinovaných zkušeností, ale perspektivou doby, v níž dané dílo vzniklo. Z dalších titulů věnujících se problematice obrazové a symbolické komunikace je pak důležitá také kniha Iana Fenlona *The ceremonial city*,⁵⁴ v níž autor podrobně rozpracovává především fenomén městských rituálů a slavností, jakožto důležitých součástí vizuálního a komunikačního pole městského prostoru – v tomto případě renesančních Benátek.

Výše zmíněný projekt *Tváře komunity* pak zkoumá městskou vizuální, materiální a performativní kulturu a zabývá se otázkou její funkce v rámci symbolické komunikace jednotlivých městských subjektů, jejich sociální identifikace a reprezentace. Vychází z předpokladu, že jednotlivé osoby, rodiny či náboženské a profesní korporace komunikovaly a zhmotňovaly své hodnoty, zájmy a vztahy prostřednictvím vizuálního jazyka architektonických památek, obrazů, sochařských děl, produktů uměleckého řemesla, nejrůznějších symbolů či rituálů. Důležitým aspektem těchto komunikačních procesů přitom byla potřeba „být vidět“ („*to be seen*“),⁵⁵ ve smyslu být vizuálně zastoupen v městském prostoru, což zároveň znamenalo být nositelem určitého uznaného společenského statutu v sociální struktuře města. Intenzita, s jakou daný subjekt intervenoval do městského prostoru, pak úměrně odrážela míru jeho moci a společenského významu. V tomto smyslu jsou jednotlivé umělecké objekty v městském prostoru jakousi trvalou připomínkou silného postavení jejich objednavatelů a donátorů a městský prostor je tak vnímán jako místo neustálého vymezování teritoria těchto subjektů („*contested territory*“⁵⁶).

Mým cílem je identifikovat právě tyto osobnosti jednotlivých donátorů, kteří se podíleli na vzniku Malostranského graduálu, jakožto specifického kolektivního a užitkového

⁵⁴ Iain Fenlon, *The Ceremonial City. History, Memory and Myth in Renaissance Venice*, Yale 2007. U nás se tématem rituálů a performancí v městském prostoru zabývali např. Martin Nodl – František Šmahel, *Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století*, Praha 2009. — Jaroslav Miller, *Propaganda, symbolika a rituály protestantské Evropy (1580–1650)*, Praha 2012. Nejnověji pak Tomáš Borovský, *Urban Commemorative Festivities as Representations and Visualizations of Town Order*, in: Kateřina Horníčková (ed.), *Faces of Community in Central European Towns, Images, Symbols, and Performances, 1400-1700*, Langham 2018, s. 91 – 112. (v tisku)

⁵⁵ Tento stěžejní pojem je použit také v úvodním článku publikace, která je výsledkem projektu *Tváře komunity*. V něm je souhrnně pojednáno o metodologickém východisku projektu a jednotlivých studií v knize. – viz Kateřina Horníčková, *Introduction. To be Seen, The Visual Aspect in Urban Symbolic Communication*, in: eadem (ed.), *Faces of Community* (pozn. 54), s. ix-xviii. (v tisku)

⁵⁶ Tento velmi výstižný termín použil poprvé Joseph Leo Koerner, který jím charakterizoval prostor katedrály ve Štrasburku, viz Joseph Leo Koerner, *The Reformation of the Image*, Chicago 2004, s. 56.

díla. Dále popsat způsob, jakým intervenovali do jeho „prostoru“ – tedy způsob, jakým byla utvářena jejich reprezentace na jednotlivých foliích graduálu.⁵⁷ Důležitou otázkou je také motivace těchto osob „být vidět“ právě v tomto typu výtvarného média. Ta se může odehrávat na mnoha úrovních. Jednou z nich je bezpochyby snaha být vidět ve společnosti osob, s nimiž se určitým způsobem identifikují a symbolicky tak potvrdit svou vlastní příslušnost k této komunitě.⁵⁸ V případě graduálu se může jednat například o literátské bratrstvo, cech, společenství osob, hlásících se v nábožensky rozrůzněné době ke stejné konfesi či „prosté“ společenství vážených elitních měšťanů, scházející se při bohoslužbě ve farním kostele sv. Mikuláše na centrálním náměstí obce. Druhou, do jisté míry opačnou motivací, pak může být snaha „být vidět“ ve smyslu zabránit vlastní absenci v určitém konkurenčním prostředí, zviditelnit se a symbolicky se tak vyrovnat s ostatními subjekty v daném prostoru, aby bylo patrné, že moje společenské, mocenské, ekonomické a kulturní aspirace jsou stejně silné a vitální, jako aspirace konkurenčních subjektů. V tomto případě tedy nejde o identifikaci s ostatními, ale naopak o vymezení a prosazení vlastní osobnosti vůči ostatním. Tuto formu vymezení můžeme spatřovat mezi jednotlivými profesními cechy, které vůči sobě přirozeně zaujímají určitý tržní i společenský konkurenční boj či představitele městské rady, v obdobné konkurenci politické a mocenské. V obou případech je pak tato osobní reprezentace určitým nástrojem konstruování a upevňování vlastní identity („já“ nebo „my“) a přirozeně také odlišení alterity (tj. „ti druzí“).⁵⁹

V tomto smyslu pohlížím na graduál jako na vysoce identifikační nástroj, tedy prostředek umožňující vyjádření identity donátora na mnoha úrovních jeho existence: na úrovni osobní a rodové skrze nápisovou tabulku s jeho jménem, rodový erb,

⁵⁷ Zájem o reprezentaci skrze umělecké dílo lze pozorovat v uměleckohistorických studiích od počátku 2. poloviny 20. století, s kořeny ve Vídeňské škole dějiny umění. Ze zahraniční literatury, pojednávající o vztahu patronů k malířům, je stěžejní prací např. Francis Haskell, *Patrons and Painters: A Study in the Relations Between Italian Art and Society in the Age of the Baroque*, Yale 1980. V českém prostředí se tímto tématem zabýval např. Michal Šroněk, *Jan Jiří Heinsch, Malíř barokní zbožnosti*, Praha 2006 či Idem, *De sacris imaginibus: Patroni, malíři a obrazy předbělohorské Prahy*, Praha 2013.

⁵⁸ O symbolickém utváření komunit pojednává např. Anthony Paul Cohen, *The symbolic construction of community*, London – New York 2001. Komunitu vnímá více jako symbolickou, než jako konstrukční formu společenství. Komunita tedy existuje spíše v myslích jejích členů a tak i rozlišovací způsobilost komunit a její vnímání vlastních hranic (tedy „kdo jsme my a kdo ti druzí“), je pak podobně něčím, co fakticky existuje v jejich mysli, ve významu, který těmto hranicím přikládají, než v jejich strukturních formách.

⁵⁹ O pojmu identity a alterity a jejich využití v současných historických vědách viz Lenka Řezníková, *Identita/Alterita*, in: Storchová, Lucie (ed.): *Koncepty a dějiny, Proměny pojmů v současné historické vědě*, Praha 2014, s. 233 – 243.

jmenného patrona či přímo portrétní podobiznu; profesní skrze příslušnou cechovní symboliku; náboženskou, skrze jednoznačně konfesně orientovanou výzdobu v některých pasážích graduálu, potažmo náboženskou příslušnost celého kostela, pro které je dílo vytvořeno; společenskou skrze přihlášení se k určitému okruhu spřízněných osob či literátskému bratrstvu a konečně sociální skrze symbolické přihlášení se mezi městské elity.

Nikoliv nedůležitou motivací pro zanechání vlastního odkazu v podstatě na jakémkoliv trvalejším vizuálním médiu (graduál nevyjímaje) je pochopitelně snaha o zachování paměti na vlastní osobu, která provází lidstvo odedávna a která musela být zvláště v dobách morových epidemií, jež postihovaly obyvatelstvo českých zemí již od 14. století a právě v době vzniku graduálu znovu propukly v plné míře⁶⁰, velmi silná. O intenzitě, s jakou si soudobý člověk uvědomoval a prožíval křehkost vlastní existence, nás ostatně spravují četné zápisy testamentů, v nichž není častějšího konstatování, než že v tomto nestálém světě „*nic jistějšího nemáme, jako smrt a nic nejistějšího, jako hodinu smrti*“.⁶¹ Jakákoliv kulturní památka se pak v této perspektivě rodí z vědomí smrti a smrtelnosti jejich tvůrců a stává se prostředkem k překonání horizontu jejich vlastního časově ohraničeného života tak, jak to ve svých studiích nastínil egyptolog a historik Jan Assman.⁶²

A konečně s vědomím vlastní smrtelnosti jde ruku v ruce myšlenka na posmrtný život a také touha po spáse. Náboženství, víra a zbožnost nejen že poskytovaly raně novověkému člověku základní zdroj poznání o světě, přírodě, životě a o lidské společnosti, ale byly mu také hlavní jistotou a hmatatelnou oporou v nejistotě pozemského života⁶³ a přinášely mu tolik kýženou naději, že ačkoliv jeho hmotná pozemská existence je časově ohraničená, jeho duše může dojít spásy a nesmrtelnosti. A

⁶⁰ Poslední morové epidemie, předcházející době vzniku graduálu, propukly v Čechách v letech 1560 a 1568, další velká epidemie moru se odehrála přímo v Praze roku 1582 a zcela největší epidemie pak proběhla na samém sklonku století v letech 1597-99. Viz např. Eduard Wondrák, *Historie moru v českých zemích*, Praha 1999.

⁶¹ Výmluvným příkladem za všechny je invokace v testamentu Malostranské měšťanky Marty Prošovské: „*Já, Marta Prošovská, znamenajíc, kterak tento svět jest velmi nestálý v příhodách a nebezpečnostech postavenej, v kterémžto my lidé z vůle Boží v něm bydlící, nic jistějšího na něm nemáme, jako smrt a nic nejistějšího, jako hodinu smrti a o té hodině kdy a kterého času pán Bůh všemohoucí nás k své Svaté a Božské milosti povolati ráčí, žádný z lidí nevíme.*“ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis. č. 2175, záznam D 1, fol. 89a.

⁶² Jan Assman, *Smrt jako fenomén kulturní teorie, Obrazy smrti a záduší ve Starověkém Egyptě*, Praha 2003, s. 13-14.

⁶³ Josef Macek, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001, s. 13.

právě tato vidina spásy duše a potřeba prezentovat svou zbožnost před církví a před Bohem, byla pravděpodobně minimálně stejně silnou motivací, jako potřeba prezentovat své společenské, mocenské a kulturní aspirace v životě světském. Fundování knihy liturgických písní, využívaných aktivně při bohoslužbě, bylo jistě záležitostí „bohulibou“, obdobnou jiným zbožným odkazům směřujícím ke kostelu, a tedy i jedním z prostředků, skrze které mohla být tato potřeba naplněna.

4. HISTORICKÝ KONTEXT

Jelikož není možné uspokojivě vnímat a interpretovat umělecké dílo a jeho patry, neznáme-li jejich kulturní a historický kontext, považuji za vhodné na tomto místě nastínit alespoň stručný obraz toho, jak vypadala Praha a Malá Strana v době, kdy vzniká Malostranský graduál a kdy žijí jednotlivé osobnosti jeho donátorů, o nichž budu pojednávat na následujících stranách.

Druhá polovina 16. a počátek 17. století bylo bezpochyby jedním z nejslavnějších období historie Prahy, kdy se hlavní město českého království stává skutečnou evropskou metropolí a zažívá rozkvět, který lze přirovnat ke slavnému období vlády Karla IV. Tato etapa však paradoxně nezačala právě šťastně. Praha byla od dob husitství hlavou městského stavu a jednou z dominant na politickomocenské scéně. Roku 1547 král Ferdinand I. od stavů požadoval, aby svolaly vojenskou pomoc pro císaře Karla V. při šmalkaldské válce proti protestantům, ty však odmítly a celá situace vyústila ve stavovské povstání, které však bylo po vítězství habsburské strany ostře potlačeno. A Praha, jež vzdorovala nejdéle, byla potrestána exemplárně. Vybraní reprezentanti pražských měst byli demonstrativně popraveni, městu byly odebrány zbrojnice, zkonfiskovány jeho majetky i finanční rezervy, vzata všechna panovnická privilegia a výrazně omezena městská samospráva. Omezení se týkalo také obchodu a řemesel, jednotlivé cechy totiž rovněž přišly o veškerá svá práva a byly výrazně pokutovány. To souhrnně znamenalo likvidaci všech výdobytků, které si Praha vymohla v rámci husitské revoluce a od té doby s námahou hájila.⁶⁴ Když byla pražská města opět vzata na milost, obdržela zpět jen část svých původních práv. Pro Menší Město pražské byl zvláště nepříznivý fakt, že mu nebyla navrácena privilegia, která uznávala platnost městského práva pro obyvatele žijící na jeho periferii a tak vzrostl vliv rozsáhlých postranních práv, kde se nacházela asi třetina všech domů.⁶⁵ Už tak dost zchudlá obec tedy přicházela o další finance z daní. Již v 60. letech však král navrátil cechům jejich privilegia a majestáty⁶⁶ a celá Praha i s Menším Městem se postupně začala pozvedávat.

Nemalou zásluhu na tom měl i královský místodržitel Ferdinand Tyrolský, který se již po zmíněné porážce stavovského povstání usídlil v Praze a byl jedním z iniciátorů její postupné renesanční proměny a rozkvětu v metropoli nadregionálního významu. Praha

⁶⁴ Jiří Pešek, *Dějiny Prahy* (pozn. 47), s. 252.

⁶⁵ Václav Hlavsa, *Malá Strana* (pozn. 48), s. 24-28.

⁶⁶ Jan Diviš, *Pražské cechy* (pozn. 38), s. 11.

byla nejen rezidencí místodržitele a příležitostně i krále, ale také sídlem nejvyšších úřadů a centrem zemských církví, z nichž katolická církevní správa sídlila na Pražském hradě v blízkosti katedrály sv. Víta a utrakvistická konsistoř byla personálně i rezidenčně propojena s pražskou univerzitou.⁶⁷

Nejslavnější období historie Menšího Města pražského však přišlo poté, co císař Rudolf II. přesunul své sídlo do Prahy. Císařský dvůr zaměstnával velké množství úředníků, služebníků, řemeslníků a obchodníků, z nichž řada našla svůj domov právě v nejmenším ze tří pražských měst, disponujícím ideální polohou v bezprostřední blízkosti hradu. Stejně tak šlechta, stahující se přirozeně do okolí panovníka, začala ještě více osídlovat pražské podhradí a stavět své rozsáhlé paláce na místě původních několika stavebních parcel.⁶⁸ Císařova záliba v umění, přírodních vědách, alchymii či astronomii navíc přivedla do Prahy řadu talentů a výjimečných osobností z celé Evropy. Přítomnost služebníků, řemeslníků a umělců zaměstnaných v císařských a šlechtických službách, byla trnem v oku pražským cechům, které díky nim přicházely o mnohé zakázky a vedla je tak k většímu konkurenčnímu boji.⁶⁹

Mimořádně důležitým aspektem této doby je také fakt, že zde vedle sebe aktivně koexistovalo větší množství náboženských skupin, než v dobách předešlých – katolíci, staroutrakvisté, novoutrakvisté, jednota bratrská, luteráni a kalvinisté, tři posledně jmenovaní zpočátku skrytě a pod oficiální maskou utrakvismu. V důsledku toho se zhruba od poloviny století objevují zřetelnější tendence vzájemného konfesního vymezování a utvrzování. A právě z této vzájemné interakce se pak zrodila velká část soudobé bohaté umělecké produkce. Obrazy a památky se jako důležitá média zprostředkování křesťanských zásad stávají i nositeli konfesního poselství.⁷⁰

A konečně měšťanská vrstva, do níž náleží i osobnosti spjaté s Malostranským graduálem, dosáhla v před-rudolfinském a rudolfinském období nebývalé ekonomické prosperity a společenského vzestupu. Částečná spoutanost politické moci pražského měšťanstva na úrovni obecní samosprávy, která nastala po perzekucích z roku 1547, mnohdy neznamenal konec jejich veřejného politického života. Na místo aktivit ve

⁶⁷ Jiří Pešek, *Dějiny Prahy* (pozn. 47), s. 252-253.

⁶⁸ Více o pražských šlechtických palácích 2. poloviny 16. století viz např. Václav Ledvinka – Bohumír Mráz - Vít Vlnas, *Pražské paláce*, Praha 2000, s. 14-16.

⁶⁹ Zikmund Winter, *Řemeslnictvo a živnosti* (pozn. 29), s. 12.

⁷⁰ Tomáš Malý, *Konec české reformace*, in: Kateřina Horníčková – Michal Šronek (edd.), *Umění české reformace* (pozn. 32), s. 473.

prospěch obecních zájmů se jednotlivé osobnosti realizovaly na poli individuálních aktivit, jimiž se snažily prosadit své vlastní zájmy. Pražský politicky aktivní patriciát přitom již nebyl tvořen pouze starými bohatými řemeslnicko-podnikatelskými rodinami, ale především novými příslušníky měšťanské inteligence, odchovanými pražskou univerzitou či zahraničními školami. Ti získávali majetek, společenské postavení a politickou moc skrze svou byrokratickou službu v městských, zemských a později i dvorských úřadech či soudních institucích (například v České kanceláři, při apelačním soudu či v úřadu zemských desek), nezdědka kdy se také výhodně ženili se zámožnými dcerami a vdovami, čímž ještě zvyšovali svůj ekonomický potenciál i společenský kredit. Postupem času pak byli mnozí z nich nobilitováni, ať už pro své zásluhy v úředních funkcích, skrze protekci nebo přímou koupí erbu a predikátu.

Mimo politicky aktivní příslušníky pražského měšťanstva se od 60. let významně prosazují také bohatí výrobci a obchodníci, kteří, ačkoliv se naplno věnovali svým živnostem a podnikatelským aktivitám a nijak neusilovali o politickou kariéru, získávali významné společenské postavení. To bylo dáno především množstvím jejich majetku a také finančními a úvěrovými vazbami k panovníkovi, k příslušníkům dvora a k přední české šlechtě.⁷¹ O jednom z nich, malostranském kupci italského původu Herculovi da Nova, bude pojednáno v jedné z dalších kapitol.

Působivé jsou také doklady kulturní činnosti a vzdělanosti pražských měšťanů.⁷² O množství a skladbě knih, které nalézáme v jejich pozůstalostních inventářích, nás spravuje početné množství článků historika Jiřího Peška, který prozkoumáním více než tisíce inventářů pozůstalostí z let 1576 – 1620 získal údaje o 13 000 knihách!⁷³ Asi pětina pražských měšťanů se navíc mohla pyšnit vlastnictvím obrazů či grafických děl různého druhu a zaměření. Obliba tvorby domácích galerií se rozšířila od 60. let 16. století a již od konce 80. let vznikaly v měšťanských domech i větší obrazové kolekce,

⁷¹ Václav Ledvinka – Jiří Pešek, *Měšťanstvo, městský život soukromý a veřejný* (pozn. 16), s. 289-290.

⁷² K tématu viz literatura v pozn. 15 a 16. K pražské univerzitě viz literatura v pozn. 17. Jména pražských studentů Karlovy univerzity a farních škol z let 1560-1582 podává edice Karla Beránka, *Manuál rektora se jmény studentů zapsaných v ztracené matrice Univerzity Karlovy v Praze v létech 1560-1582 I – II. díl*, Praha 1981.

⁷³ Do knih inventářů bylo v Praze zaznamenáno asi 5% všech pozůstalostních převodů. Z více než tisíce inventářů pozůstalostí z let 1576-1620 pak byly získány údaje o 13 000 knihách, z toho asi u třetiny svazků bylo možno určit autora, název spisu nebo alespoň jeho téma – Jiří Pešek, *Zdravotnická literatura v pražských měšťanských knihovnách přelomu 16. a 17. století*, in: Václav Ledvinka – Jiří Pešek, *Zdravotní poměry, zdravotní péče, hygiena městského prostředí a populační proměny v Praze od 13. do 19. stol.*, *Documenta Pragensia VII/1*, 1988, s. 236. Více k tématu viz literatura v pozn. 18.

v nichž se objevovaly zejména měšťanské a panovnické portréty, veduty a zhruba od počátku 17. století také krajiny. Klesající tendenci mělo naopak množství historických mytologických námětů a největší pokles výskytu v předbělohorském období zaznamenala náboženská malba.⁷⁴ Vedle výtvarné a knižní kultury se pak naplno projevila i kultura hudební, ať už zprostředkovaná literátskými bratrstvy či přímo v podobě měšťanských domácích kapel a kroužků nástrojové hudby, provozovaných pro obveselení v měšťanských rodinách.⁷⁵ Obdobně široké spektrum měšťanských kulturních aktivit nelze nalézt ani v okolních významných centrech, jako byla Olomouc, Vratislav nebo Vídeň. Pražský rozkvět měšťanské kultury přitom nelze odůvodnit jen bohatstvím části místních měšťanů, protože pozoruhodné kolekce a doklady mnohostranných zájmů můžeme nalézt i u velké části středních řemeslnických vrstev.⁷⁶ Nejen kulturní aktivity, ale také stavební činnost a úroveň bydlení pražského patriciátu byla mnohdy na takovém stupni, že se vyrovnala místní šlechtě. Tak docházelo k čím dál většímu sblížení životního stylu dvora, aristokracie a zámožného měšťanstva.

⁷⁴ Václav Ledvinka – Jiří Pešek, *Měšťanstvo, měšťanský život soukromý a veřejný* (pozn. 16), s. 299. Více k tématu viz literatura v pozn. 19.

⁷⁵ *Ibidem*. Více k tématu viz literatura v pozn. 20.

⁷⁶ Václav Ledvinka – Jiří Pešek, *Mešťanstvo, měšťanský život soukromý a veřejný* (pozn. 16), s. 297.

5. MALOSTRANSKÝ GRADUÁL VE SVĚTLE DOSAVADNÍHO BĀDÁNÍ

Následující kapitola podává přehled dosavadního bĀdání o Malostranském graduálu. Ten sestává ze dvou dílů, první dokončený a v literatuře častěji reflektovaný se nachází v Národní knihovně České republiky pod signaturou XVII. A. 3, druhý nedokončený pak ve sbírce rukopisů Archivu hlavního města Prahy pod signaturou 1869.

Patrně nejstarší zmínku o prvním díle graduálu nacházíme u Františka Palackého, který jej uvádí ve výčtu náboženských písní a žalmů jakožto „*Gradual neb chwály božské. Nákladem purkmistra a raddy wší obce Pražské. Prací Laurence Milnara ginak Křepelky z Malé Strany skrze Kantora měšťana 1572 na perg.*“.⁷⁷ Podobné penzum informací s doplněním signatury a místa uložení „*weř. Bibl. XVII. A. 3.*“ podává i ve druhém pozdějším a přepracovaném vydání svého kompendia.⁷⁸ Časově navazující zmínka pochází z knihy o historii a popisu pražské univerzitní knihovny od Josepha Adolpha Hanslika, který o graduálu píše, že byl vytvořen nákladem purkmistra, rady a celé obce Menšího Města pražského, dokončen roku 1572 a byl legitimním vlastnictvím této komunity.⁷⁹ V roce 1891 se pak graduál objevuje v Retrospektivním pavilónu na Jubilejní zemské výstavě a následně i v příspěvcích Karla Chytila v katalogu Retrospektivní výstavy a ve Zprávě o této zemské výstavě.⁸⁰ Chytil je také autorem prvního rozsáhlejšího pojednání o Malostranském graduálu. Ve své knize *Malířstvo pražské XV. a XVI. věku* z roku 1906 jej spolu s graduály z Mladé Boleslavi zasazuje mezi práce novoměstské dílny Jana Kantora Starého, na kterých se podílelo více malířských rukou.⁸¹ Uvádí však, že na rozdíl od mladoboleslavského graduálu se v malostranském neobjevují žádné malířské značky, které by napomohly přiřazení jednotlivých iluminací ke konkrétním mistrům. Soudí, že jednotlivé malby jsou dílem

⁷⁷ Josef Jungmann, *Historie literatury české: aneb saustawný přehled, spisů českých s krátkau historií národu, oswicenj a gazyka*, Praha 1825, s. 171.

⁷⁸ Josef Jungmann, *Historie literatury české aneb: saustawný přehled spisů českých s krátkau historií národu, oswicení a jazyka*, 2. vydání, Praha 1849, s. 132.

⁷⁹ „...das andere aber „Gradual“ genannt, auf kosten des Bürgermeisters, des Raths und der ganzen Gemeinde der kleinern Stadt Prag im J. 1572 beendigt, ein rechtmäßiges Eigenthum dieser Gemeinde sei.“ Joseph Adolph Hanslik, *Geschichte und Beschreibung der Prager Universitätsbibliothek*, 2. svazek, Praha 1951, s. 75

⁸⁰ Karel Chytil, Malířství drobné a tabulové, tisk a vazby, in: *Všeobecná zemská jubilejní výstava v Praze. Katalog retrospektivní výstavy*, Praha 1891, s. 158. - Karel Chytil, Malířství drobné a tabulové, tisk a vazby, in: *Sto let práce III. Zpráva o Všeobecné zemské výstavě v Praze*, Praha 1891, s. 619.

⁸¹ Karel Chytil, *Malířstvo pražské XV. a XVI. věku a jeho cechovní kniha staroměstská z let 1492-1528*, Praha 1906, s. 191.

pražských a to nepochybně zejména malostranských malířů a uměleckou hodnotu graduálu hodnotí vysoko nad Boleslavským, ale i nad jinými pracemi z dílny Jana Kantora Starého – například graduálem Magdalény od Zlaté Hvězdy (literátů u sv. Havla) či Příbramským graduálem. Malíři rukopisu se podle něj od umělců předchozí doby liší hojným užíváním zlata a nápadnými barevnými tóny, zejména často užívanou karmínovou a tmavě modrou. Kromě v té době již publikovaných údajů, vycházejících z explicitu knihy (tedy data vydání a zmínky o nákladu purkmistra, rady a vši malostranské obce) si již všímá i velkého množství soukromých donátorů, kteří nechali po okrajích stran zvěčnit své erby a znaky. Na příkladu výzdoby iniciály s motivem žaludů na foliu s donátorem Erasmem Eichlerem (Eichel znamená německy žalud) dokonce upozorňuje na přizpůsobování motivů jednotlivých folií příslušným donátorům, jejichž nápisové pásy jsou na nich uvedeny. Popisuje také úvodní list s erbem Malé Strany a formálně jej srovnává s titulním listem většího graduálu Boleslavského. Bez povšimnutí však nenechává ani ornamentální motivy v bordurách, jejichž vzor shledává v nizozemské tvorbě, konkrétně v knihách velkých tiskáren z Antverp i odjinud.⁸²

Z roku 1906 pochází také Truhlářův *Katalog českých rukopisů*, který o graduálu podává zase o něco více informací, než se nacházelo v předešlých katalogových heslech. Mimo opětovný opis explicitu na konci knihy zde autor uvádí, že graduál byl nalezen roku 1780 spolu s knihovnou Václava Vřesovce z Vřesovic a to ve sklepení Malostranské radnice. Roku 1783 pak byl magistrátem též obce darován c. k. veřejné a univerzitní knihovně (dnešní Národní knihovna), což je latinsky zaznamenáno na foliu 1v, kde jsou vyjmenováni tehdejší členové rady Menšího Města. Hodnotu maleb v graduálu však nehodnotí příliš vysoko, podle něj mají „řád pouhé řemeslnosti“. V literatuře k rukopisu také uvádí pouze Jungmanna a Hanslika, Chytilovy texty mu v té době zjevně ještě známy nebyly.⁸³ O tři roky později se pak graduál vyskytuje ve Winterově knize *Řemesnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách*, v rámci jeho pojednání o malířském řemesle. Zde jej zmiňuje mezi graduály vzniklými v novoměstské dílně Jana Kantora Starého. Ačkoliv částečně vychází z Chytilova *Malířstva pražského*, upozorňuje, že Chytil Jana Kantora nepovažuje za malíře, nýbrž pouze za majitele dílny na graduály,

⁸² Ibidem, s. 193-195.

⁸³ Josef Truhlář, *Katalog českých rukopisů c. k. veřejné a univerzitní knihovny pražské*, Praha 1906, s. 2.

zatímco on sám soudí, že rukopisy samostatně (či s přispěním pomocníků) psal i iluminoval.⁸⁴

Zhruba od čtvrtiny 20. století se objevuje zvýšený zájem o vyobrazení mistra Jana Husa a graduál je tak nejčastěji zmiňován v souvislosti s jeho zajímavou ikonografií na foliu 363r. Za první takovou zmínku je tradičně považován zápis v drobné a převážně obrazové knížce historika umění Václava Viléma Štecha z roku 1916, věnované právě Husovu uměleckému ztvárnění. Zde je iluminace na zmíněném foliu vysvětlena jako výtvarná parafráze názoru, který se vyskytuje v předmluvě k Husově Postile: „...*Tak jest jakž on položil řka: Mistr Jan Hus zakřesal tak, že jiskra troudu chopila a v troudu se ukázala. Erasmus Roterdamus přičiniv k ni syrnu svíčku rozžal. Martin Luther vzav svíčku rozžatou a rozsvícenou do rukou, tou téměř již všemu svítí...*“.⁸⁵ Stejná zmínka se však nachází již roku 1915 v rozsáhlejší Štechově pojednání na dané téma, které bylo součástí monografie *Mistr Jan Hus v životě a památkách českého lidu*, vydané k příležitosti pětistého výročí Husova úmrtí. Zde autor zároveň zpřesňuje, že Postila se zmíněnou předmluvou byla vydána roku 1563 a více popisuje i ikonografii celého folia: „*Velký výjev Upálení, malovaný dosti zběžně a genrovitě, je komentován a zaostřen dekorativní výzdobou postranní, kde Viklef, Hus a Luther rozžehují, udržují a nesou světlo víry. Hus ozdoby krajové je vypraven šatem i výrazem úplně protestantsky, na obraze hlavním zachována, kromě vousu, tradice starších obrazů, bez jejich vřelosti.*“.⁸⁶ Ve výčtu děl s různými typy ztvárnění Jana Husa se graduál vyskytuje například i v mladších studiích Jana Royta⁸⁷ a Mileny Bartlové.⁸⁸

Zmínky o Malostranském graduálu nacházíme také v publikacích, které se věnují historii Malé Strany – zejména ve spisech Cyrila Merhouta. O rukopisu píše jak ve svém soupisu inventářů malostranských kostelů⁸⁹, tak v knize *Malá Strana za starodávna*, kde jej rovněž zmiňuje v souvislosti s kostelem sv. Mikuláše, jehož vybavení z doby, kdy byl ještě gotickým farním kostelem, se mimo křtitelnice a tohoto

⁸⁴ Zikmund Winter, *Řemeslnictvo a živnosti* (pozn. 29), s. 196.

⁸⁵ Václav Vilém Štech, *Mistr Jan Hus ve výtvarné umění*, Praha 1916, s. III.

⁸⁶ Josef Hanuš – Josef Holeček – Kamil Krofta – František Xaver Šalda – Václav Vilém Štech, *Mistr Jan Hus v životě a památkách českého lidu*, Praha 1915, s. 93.

⁸⁷ Jan Royt, Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. – 18. století, in: Miloš Drda – František Holeček – Zdeněk Vybíral (edd.), *Husitský Tábor, Supplementum 1, Jan Hus na přelomu tisíciletí*, Tábor 2001, s. 410.

⁸⁸ Milena Bartlová, Jan Hus ve výtvarné tradici 15. – 17. století, *Dějiny a současnost 24*, 2002, s. 8.

⁸⁹ Cyril Merhout, Inventáře malostranských kostelů, in: *Knihy o Praze: Pražský almanach*, roč. IV, Praha 1933, s. 29.

rukopisu nedochovalo. Zmiňuje se také o jednom z donátorů graduálu – krejčím Vavřinci Milnerovi jinak Křepelkovi, jehož popisuje jako velkého příznivce kostela, který mu v roce 1589 odkázal svůj dům v Mostecké ulici a zasadil se o vytvoření a darování graduálu. Dále akcentuje, že hudební i malířská část rukopisu je bohatým dokladem o dané době, mimo jiné i proto, že zobrazuje některé tehdejší významné malostranské osobnosti v jejich soudobých oděvech a zároveň je důkazem úcty k českým zemským světcům, k Janu Husovi a Jeronýmu pražskému.⁹⁰ V mladší knize *O Malé Straně* pak popisuje nález graduálu při přestavbě malostranské radnice v letech 1787 – 1793, do jejíhož sklepa byl po bitvě na Bílé hoře zazděn protestantskými radními, spolu se vzácnou knihovnou, kterou odkázal malostranské obci roku 1583 Václav Vřesovec z Vřesovic.⁹¹

Mimo historické publikace pak Malostranský graduál zmiňuje také literatura pojednávající o literátských bratrstvech, některé mladší muzikologické studie a texty z oboru knižní vědy. První zmínka v souvislosti s literátským bratrstvem se nachází v článku Antonína Rybičky *O bývalých společnostech čili kůrech literátských*, kde je záznam o literátském bratrstvu u kostela sv. Mikuláše: „*Při chrámu sv. Mikuláše na Malé Str. býval dříve nežli chrám ten přišel v držení Jezuitů rovněž vzácný a četný kůr lit.; krásný kancionál sboru toho chová se až podnes na radnici pražské.*“⁹² Karel Konrád pak graduál připomíná ve své o něco mladší publikaci *Dějiny posvátného zpěvu staročeského*, ačkoliv mu nevěnuje zdaleka takovou pozornost, jako jiným graduálům z té doby. Píše však o již uvedené jubilejní zemské výstavě, na níž byla představena folia z 12 graduálů a to ve formě jejich fotografických reprodukcí, které pořídilo nákladem Pražské obchodní komory Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze. Z malostranského graduálu bylo vybráno 5 folií – fol. 134r (první strana officia *O Narození Pána Krista*), fol. 154r (první strana officia *O obrácení sv. Pavla*), fol. 319r (první strana officia *O Nejsvětější Trojici – Na den Blahoslavené Trojice*, s klečícím donátorem Janem z Prošovic), fol. 363r (první strana officia *O Svatém Mistru Janu Husovi*) a fol. 385r (první strana officia *O Nanebevzetí Panny Marie*, na němž si všímá zejména vyobrazení postavy Alexandra z Vostrovačic v iniciále).⁹³ Z mladších muzikologických studií lze uvést například článek Jany Fojtíkové o hudebních

⁹⁰ Idem, *Malá Strana za starodávna* (pozn. 49), s. 47–48.

⁹¹ Idem, *O Malé Straně* (pozn. 50), s. 91.

⁹² Antonín Rybička, *O bývalých společnostech čili kůrech literátských* (pozn. 41), s. 732.

⁹³ Karel Konrád, *Dějiny posvátného zpěvu staročeského* (pozn. 42), s. 194.

dokladech Husova kultu v 15. a 16. století, v němž podává přehled jednotlivých písní v graduálu, které se tematicky dotýkají postavy Jana Husa⁹⁴ či Koubův *Průvodce po pramenech k dějinám hudby*, kde je ve výčtu materiálů, uložených v Archivu hl. města Prahy, uveden druhý díl graduálu (první díl byl v té době deponován v Muzeu hl. města Prahy).⁹⁵ Z oblasti knižní vědy se graduálu věnovala například Emma Urbánková, která jej zahrnula do svého pojednání o rukopisech a vzácných tiscích pražské Univerzitní knihovny, kde většinu života pracovala. Ta si mimo jiné poprvé všimla určitého dobového ohlasu tureckých válek, který se v graduálu objevuje a který později rozvedla Martina Šárovcová (viz níže).⁹⁶

Obraťme však pozornost zpět k umělecko-historické literatuře. O malostranském graduálu píše významná historička umění Jarmila Vacková, která se zabývala zejména renesančním malířstvím. Poprvé jej zmiňuje ve svém článku o iluminovaných rukopisech renesance a manýrismu „*Podoba a příčiny anachronismu*“, publikovaném v časopise *Umění*, kde jeho iluminace (včetně iluminací 2. dílu) poprvé připisuje Matoušovi Ornysovi z Lindperka, vzdělanému a dobře společensky postavenému malíři, který zpočátku spolupracoval s dílnou Jana Táborského a později právě s Janem Kantorem Starým, jehož považuje za písařského podnikatele. Do souboru Ornysových děl dále započítává graduály Litomyšlský a Staroměstský z dílny Jana Táborského a graduály Mladoboleslavský a Třebeňský z dílny Jana Kantora.⁹⁷ V *Dějínách českého výtvarného umění*, do nichž Vacková napsala kapitolu o závěsném a knižním malířství v letech 1526-1620, se opakují v podstatě shodné informace.⁹⁸ Názor Jarmily Vackové o autorství iluminací přebírá i Josef Krása, který Malostranský graduál opět řadí do souboru děl Matouše Ornyse z Lindperka, pražského malíře a zeměměřiče, spolupracujícího s písařskou dílnou Jana Kantora Starého⁹⁹ či Pavel Brodský ve své

⁹⁴ Jde o fol. 8r a 8v s Kyrie „*O mistru Janovi Husovi*“, fol. 74r – 75v „*Et in terra summum o Mistru Janovi Husi*“, fol. 363r a 363v s Introitem „*O svatém mistru Janovi Husi*“, fol. 364r a 364v „*Alleluja, píseň veselá*“, fol. 364v – 365v „*Jiné*“ *Alleluja slušit zpěvati*, fol. 365v – 366v „*Antifona místo offertoře neb jindy*“ *Krista, krále mučedníkův*, fol. 366v „*Hymna Pange lingua gloriosi*“ a 367v „*Hymna o mistru Janovi Husi*“. Jana Fojtíková, Hudební doklady Husova kultu z 15. a 16. století. Příspěvek ke studiu husitské tradice v době předbělohorské, *Miscellanea musicologica* 29, 1981, s. 68.

⁹⁵ Jan Kouba (ed.), *Průvodce po pramenech k dějinám hudby*, Praha 1969, s. 186–187.

⁹⁶ Emma Urbánková, *Rukopisy a vzácné tisky pražské univerzitní knihovny*, Praha 1957, s. 20.

⁹⁷ Jarmila Vacková, *Podoba a příčiny anachronismu*, *Umění* 16, 1968, s. 382.

⁹⁸ Eadem, *Závěsné malířství a knižní malba v letech 1526-1620*, in: Jiří Dvorský (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění III/1*, Praha 1989, s. 95.

⁹⁹ Josef Krása, *Epilog středověké iluminace*, in: Mirjam Bohatcová (ed.), *Česká kniha v proměnách staletí*, Praha 1990, s. 115. V Krásově monografii o iluminovaných rukopisech 13. – 16. století se graduál

popularizující monografii *Krásy českých iluminovaných rukopisů*.¹⁰⁰ Naopak Jiří Kropáček o graduálu píše jako o prvním podstatném článku v mladší vrstvě zpěvníků, udává „neznámého iluminátora“ a soudí, že malíř sice neměl realistický dar staršího iluminátora Fabiána Puléře, ale zato byl rozeným vypravěčem a své iluminace naplnil dobovými narážkami jak ve starozákonních bitvách, tak v bordurové výzdobě. Opět akcentuje ideově pozoruhodnou ikonografii na fol. 363r, všímá si však také výjevu stěti sv. Jana Křtitele v iniciále, který tvoří typologickou paralelu rozvinuté scény Husova upálení v dolní části folia. Oba výjevy pak po okraji „*spíná trojice evropských reformátorů, Wycliffa, Husa a Luthera, přinášejících a předávajících si oheň a světlo víry*“.¹⁰¹ Zde je tedy poprvé třetí vyobrazený reformátor identifikován nikoliv jako Erasmus Rotterdamský, ale jako Jan Viklef. Motivů spojených s Janem Husem si všímá i dvojice autorů Karel Stejskal a Petr Voit v knize *Iluminované rukopisy doby husitské* z roku 1991. Upozorňují na to, že upálení mistra Jana Husa je velmi častým ikonografickým námětem kališnických zpěvníků, z nichž za příklad uvádí právě Malostranský graduál, kde je Hus mimo jiné „*zapojen do světové reformace, jejíž počátek představuje Viklef a vyvrcholení Martin Luther*“.¹⁰² V katalogovém hesle rukopisu pak upřesňují, že graduál vznikl mezi lety 1569 – 1572 zčásti v dílně Matouše Ornyse z Lindperka a zčásti dokonce v dílně Matěje Hutského z Křivoklátu. V ornamentice podle nich oba manýrističtí iluminátoři navazovali na pozdně gotickou tradici. Bordurovou výzdobu s trojicí reformátorů považují za symbolické vyjádření vývoje reformace ve zkratce, kde Jan Viklef vykřesává jiskru, Jan Hus drží svíčku a Martin Luther plápolající pochodeň.¹⁰³ Teze o spoluautorství iluminátorské dílny Matěje Hutského z Křivoklátu se nicméně v časově navazujících studiích spíše neujala. V roce 1997 je graduál opět zasazován do souboru děl Matouše Ornyse z Lindperka, ať

neobjevuje, jelikož zde nezkoumá materiály mladší než z roku 1523 a renesanční městské graduály shrnuje pouze konstatováním, že měly převážně historizující program. Viz Josef Krása, *České iluminované rukopisy 13. – 16. století*, Praha 1990, s. 373.

¹⁰⁰ Pavel Brodský, *Krásy českých iluminovaných rukopisů*, Praha 2012, s. 43. Na str. 230 pak publikuje iluminaci s řezníky (fol 22v) z 2. dílu graduálu, kterou však označuje pouze jako výjev řezníků, vedoucích vola na porážku a nezmiňuje se tedy o tom, že jde o zobrazení legendické události, která se údajně stala roku 1310 a podle níž měli pražští řezníci napomoci vojskům krále Jana Lucemburského dostat se do města tím, že rozsekali městskou bránu. Za to jim pak král měl udělit do znaku bílého lva (viz 7. kapitola o cechovní reprezentaci v graduálu).

¹⁰¹ Jiří Kropáček, Malířství, Od renesance k manýristické hybnosti, in: Emanuel Poche (ed.), *Praha na úsvitu nových dějin*, Praha 1988, s. 201, obr. s. 194.

¹⁰² Karel Stejskal – Petr Voit, *Iluminované rukopisy doby husitské*, Praha 1991, s. 33.

¹⁰³ Ibidem, s. 69, kat. č. 65. Scéna upálení viz obr. 101, bordura s vyobrazením trojice reformátorů viz obr. 134.

už v malířově katalogovém heslu v publikaci k výstavě *Umění a Mistrovství*¹⁰⁴ či v heslu druhého dílu graduálu v katalogu výstavy *Rudolf II. a Praha*. Posledně jmenované heslo je navíc první trochu rozsáhlejší zmínkou o druhém nedokončeném dílu Malostranského graduálu. Jeho autor Jiří Kropáček zde podává informace o jeho rozsahu, velikosti a místě uložení a o titulním listu s postavami sv. Václava a Karla IV. (pozdější studie však tuto postavu identifikují jako Zikmunda Lucemburského!) s cechovním znakem sladovníků. V iluminacích Matouše Ornyse pak spatřuje časté motivy severské manýristické ornamentiky, ke které se hlásí také kolorit maleb. Druhý díl graduálu však patrně mylně přisuzuje literátskému bratrstvu od sv. Václava, tedy menšímu kostelu, který se nacházel v těsné blízkosti farního kostela sv. Mikuláše.¹⁰⁵ Shodné údaje o rozsahu, velikosti a současném umístění druhého dílu jsou pak uvedeny v o rok pozdějším *Průvodci po rukopisných fondech v České republice*.¹⁰⁶

Dosud nejrozsáhlejší monografií o českých a moravských iluminovaných rukopisech z let 1420-1620 je kniha kanadského autora Barryho F. H. Grahama *Bohemian and Moravian Graduals 1420–1620*,¹⁰⁷ která také obsahuje do té doby největší množství informací o obou dílech Malostranského graduálu. V čtyřstránkovém zpracování prvního dílu, uvedeném pod katalogovým číslem 70 a sepsaném zjevně již roku 1998, podává nejprve soupis a opis všech folií, na nichž se objevují identifikační značky („ID Marks“) osobností či skupin spojených s graduálem – tedy opisuje jednotlivé záznamy se jmény donátorů, profesních cechů či členů městské rady a zaznamenává i případné datace, osobní erby donátorů a cechovní znaky. Dále uvádí shrnutí obsahu a vzhledem k proluce v původní foliaci se domnívá, že ze začátku rukopisu byly vyříznuty tři strany. Jím sepsané údaje o vzniku graduálu a o jeho dalších osudech se shodují s informacemi ve starší literatuře. Velmi podrobně však popisuje všechny formální prvky rukopisu a neopomíjí ani materiál, z něhož byl vytvořen: nejprve se věnuje dřevěným deskám a jejich původnímu i novějšímu koženému potahu, poté popisuje pergamenové listy a jejich původní foliaci, zabývá se uspořádáním textů a písňových

¹⁰⁴ Tomáš Sekyrka (ed.), *Umění a mistrovství, Pražská malířská bratrstva 1348–1783* (kat. výst.), Praha 1997, s. 94.

¹⁰⁵ JKr [Jiří Kropáček], heslo Graduál malostranský II, in: Eliška Fučíková et al. (ed.), *Rudolf II. a Praha. Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy* (kat. výst.), Praha 1997, s. 463, kat. č. V/550.

¹⁰⁶ Marie Tošnarová et al., *Průvodce po rukopisných fondech v České republice, díl II., Rukopisné fondy archivů v České republice*, Praha 1998, s. 144.

¹⁰⁷ Barry Frederic Hunter Graham, *Bohemian and Moravian Graduals 1420–1620*, Turnhout 2006.

zápisů a rozebírá barvu a typ písma. Závěrečnou stránku pak věnuje stručnému přehledu malířské dekorace (zmiňuje erb Menšího Města na úvodním foliu a půlstránkovou iluminaci na fol. 326v, dále však uvádí pouze výčet folií s malířsky zpracovanými iniciálami a bordurovou výzdobou), soupisu jednotlivých liturgických písní a přehledu bibliografie, která je však bohužel pouze zlomkovitá.¹⁰⁸ Zpracování druhého dílu graduálu pod číslem 58 má identickou strukturu. Přepsaných zápisů je vzhledem k nedokončené výzdobě graduálu znatelně méně a v úvodním shrnutí opět podává svou domněnku o vyříznutí stránek, tentokrát sedmi, z nichž minimálně tři měla být umístěna na konci rukopisu. V údajích o vzniku knihy vychází z jejího explicitu, který uvádí, že graduál byl dokončen 15. prosince 1573 v písařské dílně novoměstského měšťana Jana Kantora Starého, byl určen k používání v kostele sv. Mikuláše v Menším Městě pražském a o jeho pořízení se zasloužila městská rada a obec. Opět se věnuje deskám rukopisu a jejich potahu, který je podle něj původní a velmi dobře zachovalý, a to včetně kovových prvků, které u desek prvního dílu chybí. Popisuje také bohatou výzdobu přebalu, kde se v prvním rámu údajně nachází medailony s hlavami, v druhém pak figury s popisky, v třetím busty v medailonech (vše však bohužel bez identifikace) a ve čtvrtém vegetabilní vzory. Následuje záznam o 311 pergamenových listech a jejich původní foliaci, o uspořádání textu a písní a o typu a barvě písma. Nechybí ani seznam liturgických písní, bibliografie a stručná zmínka o nedokončené malířské výzdobě, sestávající ze tří celostránkových iluminací (fol. 1v, 23r a 26r), z další malby, zabírající spodní ¾ stránky (fol. 22v) a ze tří malířsky ztvárněných iniciál, doplněných květinovou výzdobou v bordurách.¹⁰⁹

Další katalogová hesla obou dílu graduálu pak přináší Martina Šárovcová ve své kapitole o iluminovaných hudebních rukopisech české reformace, která je součástí rozsáhlé kolektivní monografie *Umění české reformace*.¹¹⁰ První díl graduálu datuje do období 1569-1572, opakuje informace o vzniku graduálu a uvádí, že do fondu Národní knihovny se rukopis dostal pouze v nepřímé souvislosti s objevením do té doby nepřístupné knihovny Václava Volfa z Vřesovic, nalezené roku 1780 při přestavbě malostranské radnice a převzaté knihovnou klementinské koleje. Graduál údajně

¹⁰⁸ Ibidem, s. 367-370.

¹⁰⁹ Ibidem, s. 327-329.

¹¹⁰ Martina Šárovcová, *Cantate Domino canticum novum. Iluminované hudební rukopisy české reformace*, in: Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (eds), *Umění české reformace* (pozn. 32), s. 413-467.

nepatřil k původnímu souboru Vřesovcovy knihovny a byl spolu s druhým dílem uložen na zvláštním místě v kanceláři malostranské radnice. 23. května 1782 pak zažádal ředitel knihovny klementinské koleje František Věžník o vydání obou graduálů. Na důkaz darování prvního dílu knihovně se v roce 1783 členové tehdejší rady Menšího Města podepsali na úvodní folio rukopisu. Po těchto údajích o provenienci rukopisu podává autorka o poznání úplnější soupis dosavadní bibliografie, než byl publikován u Grahama. V následujícím textu se pak věnuje otázce autorství iluminací v rukopisu a zpochybňuje názor, se kterým přišla Jarmila Vacková a ke kterému se přiklonila i většina pozdějších badatelů, že malířem rukopisu byl Matouš Ornyš z Lindperka. Šárovcová upozorňuje na rozdílnost rozsáhlé malířské výzdoby Malostranského graduálu s iluminacemi v Třebeňském graduálu, které byly Matoušem Ornyšem signovány a u nichž tedy nemůže být o jeho autorství pochyb. Odlišný charakter pak vykazují i další iluminace, které jsou tomuto malíři připisovány. Šárovcová se naopak domnívá, že jednotlivá folia byla rozdělena mezi více iluminátorů rozdílných kvalit, čemuž by odpovídala kolísající úroveň jednotlivých maleb.¹¹¹ Ve druhé části textu pak podává detailnější rozbor ikonografie již mnohokrát zmiňovaného folia 363r, s výjevem Upálení mistra Jana Husa pod kolumnou, který tvoří typologickou paralelu k novozákonní scéně Stětí svatého Jana Křtitele v iniciále a s bordurovou výzdobou, představující trojici reformátorů – bezvousého a prostovlasého Jana Viklefa, Jana Husa, jako vousatého učence v taláru a Martina Luthera. Mistr Jan Hus je zde údajně chápán jako předchůdce Martina Luthera a tento vztah je dále zdůrazněn skrze paralelu mučednické smrti Jana Husa a Jana Křtitele. Typologickou dvojicí Jana Křtitele a Jana Husa je podle autorky „*akcentována paralela mezi Kristem a jeho „předchůdcem“ Janem Křtitelem a Martinem Lutherem a jeho předchůdcem Mistrem Janem Husem*“.¹¹² Druhý díl graduálu datuje mezi dlouhé období let 1561-1573, opět uvádí původní provenienci rukopisu, nezmiňuje však, jakým způsobem se graduál dostal do Archivu hlavního města Prahy. Po přehledu bibliografie následuje text, v němž autorka znovu zpochybňuje Matouše Ornyše z Lindperka jakožto autora iluminací tohoto dílu graduálu, které navíc nedosahují kvality iluminací v prvním dílu. Zbytek textu pak věnuje iluminaci na fol. 22v, která je vyobrazením netradičního historického námětu, v němž pražští řezníci pomáhají vojskům prorazit městskou bránu a vniknout do Prahy.

¹¹¹MŠÁ [Martina Šárovcová], Malostranský graduál (pars prima), in: Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (edd.), *Umění české reformace* (pozn. 32), s. 446 – 448, kat. č. XIV/7.

¹¹² *Ibidem*, s. 448.

Tato příhoda, která je více pověstí, než skutečnou historickou událostí, se měla stát roku 1310, kdy Prahu obléhalo vojsko nového krále Jana Lucemburského, jemuž měli právě pražští řezníci umožnit vstup do města tím, že svými širočinami prosekali bránu u kostela sv. Františka na Starém Městě pražském. Král jim za to měl dle Soběslavských práv z roku 1440 udělit erb s jednoocasým bílým lvem na jedné, a s ozbrojenci bijícími sekýrami do mříže městského opevnění na druhé straně.¹¹³

Martina Šárovcová, která je největší současnou českou badatelkou renesančních iluminovaných rukopisů v Čechách a na Moravě,¹¹⁴ pojednává o Malostranském graduálu ještě mnohokrát. Ve své dizertační práci, která se věnuje ikonografii česky psaných utrakvistických graduálů, jej uvádí ve výčtech rukopisů, obsahujících určitý ikonografický námět nebo bordurovou výzdobu. V jedné ze závěrečných kapitol pak autorka poprvé zpracovává téma měšťanských a cechovních donátorů graduálů a podrobně pojednává zejména o portrétních iluminacích na stránkách těchto rukopisů.¹¹⁵ V článku *Aktualizace tureckého nebezpečí v iluminovaných hudebních rukopisech 16. století* pak upozorňuje na iluminaci Malostranského graduálu na fol. 154r, kde jsou do starozákonního námětu přechodu Izraelitů přes Rudé moře zasazeny postavy topících se či utonulých Turků, v typických orientálních oděvech s turbany, tedy ona dobová narážka na všudypřítomné nebezpečí, které představovala expanze Osmanské říše do Evropy.¹¹⁶ Nejčastěji se však graduálu věnuje v souvislosti s ikonografií na fol. 363r, kterou popisuje např. v článku o zobrazení Jana Husa v českých iluminovaných hudebních rukopisech.¹¹⁷ V článku *Jan Hus a Martin Luther jako svědkové počátku posledního času* se věnuje latinskému tisku Samuela Martinia z Dražova *HUSSIUS ET LUTHERUS (...)* z roku 1618, jež nese na titulním listu vyobrazení Jana Husa a Martina Luthera s hořícími pochodněmi, kteří jsou zde interpretováni v souvislosti s jedenáctou

¹¹³ MŠÁ [Martina Šárovcová], Malostranský graduál (pars secunda), in: Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (edd.), *Umění české reformace* (pozn. 32), s. 449-450, kat. č. XIV/8.

¹¹⁴ Její úctyhodná kompletní bibliografie viz

<https://independent.academia.edu/MartinaŠárovcová/CurriculumVitae> (vyhledáno 1. 3. 2018).

¹¹⁵ Martina Šárovcová, *Ikonografie česky psaných utrakvistických graduálů* (dizertační práce), ÚDU FF UK, Praha 2011, s. 45, 48, 49, 50, 56, 58, 65, 73, 79-81, 86, 89, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 103, 106, 107, 118, 122, 145. K tématu donátorů graduálů a jejich portrétních iluminací viz kapitola *Ikonografie česky psaných utrakvistických graduálů: objednavatel*, s. 120-134.

¹¹⁶ Martina Šárovcová, *Aktualizace tureckého nebezpečí v iluminovaných hudebních rukopisech 16. století*, in: *Historie – Otázky – Problémy 2/2014. Kříž versus pŭlměsí, Literární a umělecká tvorba jako prostor střetů mezi křesťanstvím a islámem*, Praha 2014, s. 78-79.

¹¹⁷ Martina Šárovcová, *Jan Hus in Illuminated Manuscripts of the Bohemian Renaissance*, in: Zdeněk V. David – David R. Holton (eds), *The Bohemian Reformation and Religious Practice vol. 8, Filosofický časopis/ Journal of Philosophy*, Special Issue Number 3, Praha 2011, s. 299-300.

kapitolou knihy Zjevení jako dva svědkové, vyvolení k výstraze světu.¹¹⁸ Malostranský graduál zde uvádí jako významný ikonografický mezičlánek zobrazení Jana Husa a Martina Luthera s hořícími pochodněmi. Ikonografie výjevu v borduře, kterou detailně popisuje, podle ní symbolicky formuluje vztah Martina Luthera k Janu Husovi a Janu Viklefovi, kteří jsou chápáni jako jeho duchovní a myšlenkový předchůdci. Za literární paralelu uvádí (stejně jako v předchozím citovaném článku) předmluvu Matthiase Flaccia Illyrica k Husově Postile, která byla vytištěna roku 1563 u norimberského tiskaře Johanna Montana von Berg a Ulricha Neubergera a roku 1564 přetištěna i v nově editované Husově Postile, vydané zřejmě Jiřím Melantrichem v Praze (jedná se o tutéž předmluvu k Postile, o níž se zmiňuje poprvé již Václav Vilém Štech, ten ji však blíže neidentifikuje). Na iluminaci v Malostranském graduálu však bylo posunuto pořadí a významový kontext jednotlivých reformátorů. V původním textu předmluvy křesá jiskru víry Jan Hus, Erasmus Rotterdamský tuto jiskru rozšiřuje do hořící svíce, kterou Martin Luther dále svítí do celého světa. V graduálu je však Erasmus Rotterdamský nahrazen postavou Jana Viklefa, který je posunut na místo Jana Husa a křesá jiskru světla pravé víry, Jan Hus pak zapaluje svíčku, kterou toto světlo udržuje a Martin Luther drží hořící pochodně, jíž toto světlo šíří. Identifikaci postav jednoznačně napovídá jejich v té době již etablovaná fyziognomie a také grafický list nizozemského původu z 16. století, nacházejícího se ve sbírkách Rijksmusea v Utrechtu. Ten zachycuje stejnou kompozici a ikonografii reformátorů, které však zobrazuje v celých postavách a identifikuje prostřednictvím připojených jmen, jež měla být pravděpodobně i v prázdných nápisových páskách pod jednotlivými polopostavami v graduálu. Vyobrazení Jana Husa jako předchůdce Martina Luthera je podle autorky „*třeba chápat apokalypticky, neboť na konci světa posílá Bůh Eliáše, Elizea a jiné proroky (rozuměj Jana Husa a Martina Luthera), aby jeho slovem vykládali znamení posledního času.*“¹¹⁹ Podobný ikonografický výklad se pak objevuje i v jejím mladším článku *John Wyclif, Jan Hus a Martin Luther jako apokalyptičtí proroci*, kde autorka zároveň nastiňuje různé varianty předloh tohoto vyobrazení v graduálu.¹²⁰ Patrně poslední studií Martiny Šárovcové, v níž zmiňuje Malostranský graduál, je kapitola o Iluminovaných

¹¹⁸ Martina Šárovcová, *Hi sunt duae Olivae, et duo Candelabra in conspectu Dei terra stantia. Jan Hus a Martin Luther jako svědkové počátku posledního času*, in: Klára Benešová - Jan Chlábek (edd.), *V zajetí středověkého obrazu. Kniha studií k jubileu Karla Stejskala*, Praha 2011, s. 203-217.

¹¹⁹ *Ibidem*, s. 208 – 209, citace s. 209.

¹²⁰ Martina Šárovcová, *John Wyclif, Jan Hus a Martin Luther jako apokalyptičtí proroci*, in: Jakub Smrčka – Zdeněk Vybíral (edd.), *Jan Hus 1415 a 600 let poté, VII. mezinárodní husitologické sympozium: Tábor 23. - 25. června 2015, Husitský Tábor – Supplementum 4*, Tábor 2015, s. 249 – 252.

hudebních rukopisech české reformace v knize *From Hus to Luther*.¹²¹ Zde je graduál uveden jako jeden z rukopisů, v nichž se na úvodních foliích nachází erby, reprezentující jednotlivá města, ve kterých tyto knihy vznikly¹²²; dále mezi rukopisy s iluminacemi Mistra Jana Husa¹²³ a zvýšenou pozornost opět věnuje i iluminaci na fol. 363r, která je zde celostránkově otištěna.¹²⁴ Velmi přínosnou částí tohoto článku jsou pak pasáže, kde pojednává o osobnostech, které finančně přispěly na zhotovení iluminovaných rukopisů. Ty byly podle ní často aktivními členy literárských bratrstev, jimž byly tyto knihy určeny, a zároveň zastávaly významné funkce v městských radách. Autorka je označuje jako „skupinu vzdělaných, kultivovaných a sebejistých měšťanů“, které lze zahrnout do skupiny kulturních elit. Upozorňuje také na to, že odkazy v graduálu byly příležitostí těchto měšťanů k sebe-reprezentaci a k zachování památky na sebe či na svůj rod. Identifikováním rodinných, příbuzenských, přátelských a profesních vazeb mezi jednotlivými přispěvateli rukopisů, můžeme podle autorky odhalit komplexní síť vztahů mezi jednotlivými soudobými měšťany a jejich širším okruhem kontaktů ve městě či v regionu.¹²⁵

Nejnovější monografií o iluminovaných rukopisech je kniha *Iluminované rukopisy v archivech na území Čech*, která ve formě dvoustránkového katalogového hesla zpracovává v literatuře méně reflektovaný druhý díl Malostranského graduálu. Již známé údaje o provenienci doplňuje o informaci, že rukopis se do Archivu hlavního města Prahy dostal z Muzea hlavního města Prahy, kde byl uložen pod signaturou R 181. Opět však chybí zmínka o způsobu, jakým se graduál dostal do zmíněného muzea z původního místa uložení v malostranské radnici. Dále je zde podán soupis figurálních iluminací, sestávajících z postav sv. Václava a sv. Zikmunda jako štítonošů na fol. 1v, scény s řezníky napomáhajícími Janu Lucemburskému dobýt Prahu na fol. 22v a z Ježíška s korouhví vzkříšení na fol. 27r. Zmíněny jsou také droalerie, iniciály, ornamentální výzdoba v bordurách a heraldická výzdoba v podobě cechovních znaků sladovníků (fol. 1v), řezníků (fol. 23r), zvonářů (fol. 26r) a erbu donátora Jana Myslíka (fol. 16r). Velká pozornost je věnována také formální stránce malířské výzdoby, kde iluminace v iniciálech a bordurách, stejně jako figurální motivy, jsou zhodnoceny jako

¹²¹ Martina Šárovcová, *Illuminated Musical Manuscripts in the Bohemian Reformation*, in: Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (edd.), *From Hus to Luther* (pozn. 34), Turnhout 2016, s. 281–304.

¹²² *Ibidem*, s. 287.

¹²³ *Ibidem*, s. 295.

¹²⁴ *Ibidem*, s. 297, obr. s. 296.

¹²⁵ *Ibidem*, s. 285.

„řemeslné úrovně“, vycházející ještě z pozdně gotické ornamentiky, zatímco heraldické motivy jsou označeny jako pokrokové a manýristické. V názorech předešlých badatelů (Jarmily Vackové, Karla Stejskala a nejnověji také Martiny Součkové na straně jedné a Martiny Šárovcové na straně druhé) je zde shrnut také dosavadní spor o autorství iluminací v rukopisu. Autoři hesla se pak domnívají, že druhý díl graduálu, pokud vůbec vznikl v dílně Matouše Ornyse z Lindperka, je nepochybně pouze dílenskou prací, na níž se podílelo více iluminátorů, což dokládá kvalitativní i stylová nejednotnost výzdoby. Za práci dílenského pomocníka pak považují (shodně se svým předchozím kvalitativním zhodnocením) zejména figurální výjevy a ornamentální motivy v bordurách.¹²⁶

Na závěr považuji za vhodné zmínit také bakalářskou práci Martiny Janatkové, která se pokusila o monografické zpracování prvního dílu Malostranského graduálu.¹²⁷ Hlavním přínosem této práce je velmi zdařilý a detailní popis malířské výzdoby rukopisu a její ikonografický rozbor, kterému autorka věnovala většinu stránek svého textu. Řešením autorství iluminací se Martina Janatková nezabývala, podává pouze velmi stručné shrnutí názorů předchozích badatelů. V kapitole, jejímž cílem bylo zasadit graduál do kulturně historického kontextu, jsou pak reflektovány spíše obecnější poznatky o literátských bratrstvech té doby, širší kontext však chybí. Také shrnutí odborné literatury ke graduálu je spíše útržkovité a zdaleka nepostihuje celou šíři dosavadního bádání. Toto dezideratum jsem se pokusila vyplnit právě touto kapitolou. Zaměřením své diplomové práce pak doplňuji formální a ikonografické poznatky, které uvedená bakalářská práce bezpochyby přináší, o širší poznatky kulturně historické, zasazující malostranský graduál do kulturního prostředí soudobé Malé Strany a do problematiky vizuální reprezentace měšťanstva a profesních cechů.

¹²⁶ Pavel Brodský – Martina Šumová (edd.), *Iluminované rukopisy v archivech na území Čech*, Praha 2017, s. 190-191, kat. č. 104.

¹²⁷ Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013.

6. MALOSTRANSKÝ GRADUÁL JAKO NÁSTROJ OSOBNÍ REPREZENTACE

Z poznatků dosavadního bádání, představeného v předchozí kapitole, lze nyní shrnout základní informace o Malostranském graduálu. Tato kniha liturgických zpěvů je rozdělena do dvou dílů, z nichž každý je datován trochu odlišně, na základě letopočtů, uvedených na jednotlivých foliích těchto knih. Vznik prvního dílu bývá obvykle kladen mezi roky 1569-1572,¹²⁸ s tím, že uvedený rok 1572 je nejčastějším letopočtem, objevujícím se na jeho četných nápisových páskách a také jistým datem dokončení knihy, což vyplývá z explicitu na fol. 462r.¹²⁹ Druhý díl, jehož malířská výzdoba zdá se nebyla dokončena, pak bývá datován do dlouhého rozmezí let 1561-1573,¹³⁰ opět s jistým dopláním v roce 1573, vyplývajícím z explicitu na fol. 282r.¹³¹

První díl má rozsah 462 pergamenových listů o rozměrech 58,4 x 38,1 cm a je svázan v dřevěných deskách potažených kůží, o velikosti 62,5 x 39,8 x 1,8 cm.¹³² Ze 461 popsaných folií je 31 zdobených iluminacemi, celostránková je pouze iluminace s městským erbem na fol. 1r, takřka půlstránková pak starozákonní scéna vyobrazená na fol. 362v. Na zbylých foliích jsou malby umístěny v iniciálách, v postranní borduře a pod kolumnou. Námětem iluminací v iniciále a pod kolumnou jsou biblické starozákonní či novozákonní scény, případně světecké postavy, jedinou výjimku představuje fol. 397r, kde se pod kolumnou nachází jakýsi žánrový výjev z vesnice či městečka, jehož ústřední část zabírají lidé popíjející před hostincem. Mezi iluminacemi jsou také tři portréty klečících donátorů, jeden velký v iniciále (fol. 385r, Alexander z Wostrovačic a jeho pozůstalá žena Judyt z Kauby) a dva menší v postranních bordurách (fol. 305r Michael Keck v Schwortz Pach /ze Šwartzpachu/ a fol. 319r Jan

¹²⁸ MŠÁ [Martina Šárovcová], Malostranský graduál (pars prima) (pozn. 111), s. 446.

¹²⁹ Fol. 463r: „*Dokonána jest tato kniha chval Božských (jenž Graduál slove) v pondělí po svatém Vítu, nákladem pana purkmistra a rady, i vsí Obce Menšího Města Pražského ze (?) prací a bedlivým vo to usilováním slovného Laurence Milnara, jinak Křepelky, měštěna téhož Menšího Města pražského, skrze Jana Kantora (přijmím Starýho) měštěna v Novém Městě pražském, léta od narození Syna Božího, pana a Spasitele našeho tisícího pětistého sedmdesátého druhého, z čehož Pán Bůh na věky bud' chválen, Amen.*“ (transkripce)

¹³⁰ MŠÁ [Martina Šárovcová], Malostranský graduál (pars secunda) (pozn. 113), s. 449. - Pavel Brodský – Martina Šumová (edd.), *Iluminované rukopisy* (pozn. 126), s. 190.

¹³¹ Fol. 282r: „*Dokonána jest tato druhá pars knihy graduální chval Božských, též nákladem slovné a vzácné opatrnosti pana purkmistra a rady i vsí obce Menšího Města pražského. Za správců a úředníků zádušních svatého Mikuláše v temž Menším Městě pražském, slovných Laurence Milnara, jinak Křepelky, Jana Vlastovičky a Šimona Bilinského ... (?) skrze Jana Kantora Staršího měštěna v Novém Městě pražském, v úterý po svatě Lucii léta páně sedmdesátého třetího.*“ (transkripce)

¹³² B. F. H. Graham, *Bohemian and Moravian Graduals* (pozn. 107), s. 368-369.

z Prošovic), dále 12 osobních či rodových erbů a 12 cechovních znaků (z čehož třikrát se opakuje znak pekařů, dalších devět znaků náleží ševcům, tkalcům, krejčím, vinařům, bradýřům, zámečnickům a ostružníkům, mečířům, kovářům a kolářům, a řezníkům).

Druhý díl má 311 pergamenových listů o rozměrech 58,5 x 38,8 cm a dřevěné, kůží potažené desky o velikosti 62,2 x 41,3 x 2 cm.¹³³ Malířská výzdoba, která patrně nebyla dokončena, sestává z velkého erbu cechu sladovníků na foliu 1v s postavami sv. Václava a sv. Zikmunda jako štítonošů, z iluminace se Zvěstováním Panně Marii v iniciále, s neznámým řemeslným znakem Jana Myslíka a ornamentální výzdobou v borduře na fol. 16r, z výjevu řezníků, pomáhajících vojsku prorazit městskou bránu na fol. 22v a erbu cechu řezníků na fol. 23r, z erbu cechu zvonářů na fol. 26r a z červeného štítu se sovou, sedící na větvi a s ornamentálně zdobenou iniciálou a bordurou na foliu 55r.

V obou dílech graduálu se prolínají části temporální, tedy vztahující se k jednotlivým svátkům liturgického roku, vycházejícím z určitých novozákonních událostí, s částmi sanktorálními, tedy se svátky jednotlivých světců.¹³⁴ Těmto dvěma typům svátků pak odpovídá i standardní struktura výzdoby jejich folií. V případě temporálních částí jsou iluminace koncentrovány na biblické motivy v iniciále a pod kolumnou, které spolu vzájemně souvisí. Tato souvislost se odehrává zpravidla na úrovni typologického paralelismu, v němž jsou starozákonní scény, nejčastěji umístěné pod kolumnou, předobrazem novozákonních scén, umístěných v iniciále. V sanktorálních pasážích jsou pak hlavními motivy světci, jejichž svátkům jsou daná folia věnována a kteří bývají obvykle vyobrazení v iniciálách. Pod kolumnou se pak nachází výjevy, které s nimi určitým způsobem souvisí, ať už odkazují na scény z jejich života či na jejich mučednickou smrt. Někdy je však tato struktura převrácena a hlavní světec, zobrazený v rámci rozsáhlejšího výjevu jeho mučednické smrti, je umístěn pod kolumnou a jeho biblickou paralelu či předobraz této smrti pak nalzáme v iniciále. Ve všech případech však nesou zmíněné iluminace v iniciále a pod kolumnou striktně náboženský motiv.¹³⁵

¹³³ Ibidem, s. 327-328.

¹³⁴ K členění graduálů na sanktorální a temporální část viz B. F. H. Graham, *Bohemian and Moravian Graduals* (pozn. 107), s. 32-33.

¹³⁵ Až na naprosté výjimky, popsané výše, tedy fol. 397r prvního dílu se svátkem „Posvěcení chrámu Páně“, kde objevuje pod kolumnou zmíněný žánrový výjev. Ostatní iluminace, které nemají náboženský charakter – např. historický výjev řezníků, kteří pomáhají vojsku prorazit městskou bránu či monumentální erby cechů, nacházející se ve druhém dílu – jsou pak umístěny na samostatných foliích bez písňového textu.

Osobní reprezentaci donátorů je pak vyhrazeno místo postranní bordury, kde bývá umístěna nápisová páska či tabulka, obsahující jméno donátora a případné doplňující údaje. Na tu pak navazuje jeho osobní erb či cechovní znak, pod nímž se může nacházet i postava světce, zastupující úlohu jmenného patrona dané osoby. Z následujícího textu je však patrné, že zatímco někteří donátoři respektují tuto etablovanou strukturu, jiní z ní záměrně vybočují a skrze své vlastní intence proměňují standardní motivickou škálu, strukturu i hierarchii iluminací na jednotlivých foliích.

Graduál vznikl v novoměstské písařské dílně Jana Kantora Starého, o čemž opět vypovídá explicit na konci prvního dílu. Otázka autora iluminací stále není přesvědčivě objasněna. Většina badatelů se přiklání k názoru Jarmily Vackové, která jej označila za dílo malíře Matouše Ornyse z Lindperka,¹³⁶ což však v poslední době vyvrací především Martina Šárovcová, která upozorňuje na to, že pojetí maleb je odlišné od jiných, Ornysem signovaných nebo jemu připisovaných děl a také na kolísající kvalitu jednotlivých iluminací, napovídající tomu, že malby v graduálu jsou dílem několika nestejně zručných malířů.¹³⁷

Rukopis byl zhotoven pro malostranské literátské bratrstvo u sv. Mikuláše, k němuž se bohužel nedochovaly žádné písemné prameny a neznáme tedy ani jména jeho členů. O farním kostele sv. Mikuláše, nacházejícím se na hlavním rynku Menšího Města pražského (tedy na dnešním Malostranském náměstí), víme, že byl v předbělohorském období oficiálně utrakvistický. Některé okolnosti však napovídají tomu, že komunita, která se v něm sdružovala, se minimálně z části hlásila k augsburskému vyznání. Velkým mecenášem kostela byl luteránsky orientovaný novoutrakvista Václav Vřesovec z Vřesovic, rada komorního soudu a komorník arciknížete Ferdinanda Tyrolského, který nechal ve svém domě vytisknout dokument České konfese, díky čemuž upadl v nemilost císaře Maxmiliána II.¹³⁸ Ten byl v roce 1583 pohřben právě v kostele sv. Mikuláše, jemuž odkázal 1000 tolarů k nákupům mešního vína na mše svaté a přijímání pod obojí, svůj rukopis českých dějin a také svou rozsáhlou humanistickou knihovnu, čítající na 500 titulů.¹³⁹ Stejně tak někteří místní kněží, např. Martin Mělnický ve 2. polovině 15. století či Jan Rosacius Hořovický, působící

¹³⁶ Jarmila Vacková, *Podoba a příčiny anachronismu* (pozn. 97), s. 382.

¹³⁷ MŠÁ [Martina Šárovcová], *Malostranský graduál (pars prima)* (pozn. 111), s. 448.

¹³⁸ Jan Otto, *Ottův slovník naučný, Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XXVI*, Praha 1907, s. 1024. - <https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/342721> (vyhledáno 5. 7. 2018).

¹³⁹ František Ekert, *Posvátná místa král. hl. města Prahy I*, Praha 1883, s. 169.

v kostele mezi lety 1615-1621, byli s jistotou luteráni.¹⁴⁰ Také v ikonografickém programu malířské výzdoby graduálu na fol. 363r je pak zřetelně akcentován Martin Luther, jakožto pokračovatel Jana Husa a dovršitel procesu reformace církve.

Na vytvoření graduálu se finančně podílela rada Menšího Města, některé městské cechy a velké množství erbovního i řemeslného měšťanstva. Celkový počet jmen, která se vyskytují na jednotlivých foliích v obou dílech graduálu, je 38, z toho 36 v prvním a 4 ve druhém dílu, přičemž 2 jména (Vavřinec Milner jinak Křepelka a Jan Laštovička) se shodují.¹⁴¹ Některá jména jsou uvedena v hromadných odkazech rodiny nebo

¹⁴⁰ Ibidem. Více viz Jana Doktorová, *Metamorfózy veřejného prostoru, Mechanismy proměn Malostranského náměstí v Praze* (bakalářská práce), Ústav estetiky a dějin umění FF JU, České Budějovice 2015, s. 35-36. – Jana Doktorová, Reading the Prague Lesser Town Square: Topography of Change in a Residential City, in: Kateřina Horníčková (ed.), *Faces of Community* (pozn. 54), s. 237. (v tisku)

¹⁴¹ 1. Díl: Fol. 1r: „ARMA MINORIS CIVITATIS PRAGENSIS“, „ERB MENSSEYHO MĚSTA PRAZSKEHO MDLXXII“

Fol. 2r: „Konrad (V)iorund (L)othenbergky“

Fol. 76r: „Jan Sallat“

Fol. 78v: „Kupomatku Watzlaw Welen s Welenie Letha 72“

Fol. 126r: „Wiktorýn Skursky ze Skurzě“

Fol. 139r: „Kupomatku Sstepan Lastowitzka a Dorothea manzelka gehu Letha 72“

Fol. 151r: „Lorencz Milner ginak Křepelka“

Fol. 158r: „Na pamatku Rzehorze ginak Hurta. Dorota pozuostala mažielka gehu s Annau dczerau swau Lorence Křepelky manželkau“

Fol. 249r: „Na pamatku Jana ginak Cziapa tkadlecze“

Fol. 255r: „Jeronimus Kemictzer a Dorndorf“

Fol. 295r: „Andres Hewman Ssymon Pienkawa Ssebestyan Neer Lorencz Krzepelka Starssi Czechmistrzy“

Fol. 305r: „Michael Keck v Schwortz Pach“

Fol. 319r: „Jan z Prossowicz anno MDLXIX“

Fol. 326v: „Na pamatku Girzika Ratycha z Alberndorfu miesstienina a spolu raddniho tohoto kralowskeho Menssiho Miesta Prazskeho Letha 72“

Fol. 338r: „Jan Avrzednik“

Fol. 350r: „Dawid pekarz“

Fol. 352r: „Erasimus Eichler Letha Panie 72“

Fol. 363r: „Na pamatku Jana Lastowitzky Letha Panie 72“

Fol. 377r: „Starssii cechmistrzy rzemesla bradyrzskeho72. Michael Purgermeister Kaspar Czipl“

Fol. 383r: „Na pamatku Erb: zametznitzky a wostruznitzky a starssich Girzik Ssmidt: Mattes Hentzka: Girzik Ssmidhamer: Ditrych Wostruznyk Letha panie 72“

Fol. 385r: „Na pamatku Alexandra z Wostrowaczicz Judyt z Kauby pozuostala wdowa“

Fol. 405r: „Czechmistrzy starssii řemesla meczirzskeho Jakub Andielsky: Petr“

Fol. 412r: „Czechmistrzy řemesla pekařského“

Fol. 417r: „Krystoff Funk Wolff Czeigkschmid Hans Sstefel Kolarz“

Fol. 424v: „Matieg z Genkowskeg“

Fol. 462r: Fol. 463r: „Dokonana gest tato Kniha chval Božských (genž Graduál slowe) v pondělí po swatem Wytu, Nakladem Pana Purgmistra a Raddy, i wssy Obcze Menssiho Miesta Pražskeho ze (?) pracy a bedlivým wo to usylovanym slowutného Laurence Milnara, ginak Krzepelky, Miessténina téhož Menssiho Miesta Pražského, Skrze Jana Kantora (przigym Staryho) Miessténina w Nowem Miestie

cechovních starších, jiná v individuálních odkazech na samostatných foliích. Celkem 23 donátorů, jež se mi podařilo dohledat v městských pramenech, je představeno v následujících podkapitolách, které jsou za sebou seřazeny tak, jak jsou řazeny i odkazy těchto osob v graduálu. XVIII. podkapitola je pak věnována přehledu těch zbývajících, o nichž jsem nenašla žádné informace a XIX. podkapitola odkazu městské rady. Otázka cechovní reprezentace v rukopisu bude předmětem kapitoly následující.

Pražskem, Leta od narozeny Syna Božih, pana a Spasytele nasseho Tisycyho pietisteho Sedmdesateho druheho, z czehož Pán Buh na věky bud' chwalen. Amen.“

2. díl: Fol. 16r: „15 Jan Myslik 61“

Fol. 23r: „*ERB ZRESNIZKY MENSSIHO MĚSTA PRASKY*“

Fol. 282r: „*Dokonana gest tato druha Pars Knihy Gradualnii Chwal Božskych, tež Nakladem slowutne a Wzactne opatrnosti Pana Purgmistra a Raddy, Y Asiii vsii Obce Menssiho Města Pražskeho. Za zprawcuow a Aurzednikuow Zadussnich Laurence Milnara, ginak Krzpelky, Jana Wlasstowiczky a Ssimona Bilinskyho ...(?) skrze Jana Kantora Starssiho Miestienina w Nowem Městě Prazkem, W Autery po Swate Lucygi, Letha panie Sedmdesatého Trzetiho.*“ (transliterace)

I. VÁCLAV VELEN Z VELENĚ

Jméno Václava Velenského z Veleně nacházíme v borduře na fol. 78v s písní „*Sanctus Sumum*“ [obr. 1], ihned vedle velké iniciály, zobrazující jeden z výjevů Apokalypsy.¹⁴² Zde je tabulka s nápisem „*Kupomatku Watzlaw Welen z Welenie Letha 72*“, pod níž je v červeném poli vyobrazený erb donátora, sestávající z modrého štítu s korunovaným ptákem, držícím v zobáku zlatý prsten, z helmice s modro-bílými přikryvadly a z klenotu v podobě zlaté koruny s rudými křídly. Pod erbem se nachází svatý Václav ve zbroji s červenou knížecí čapkou a červeným pláštěm, držící v jedné ruce bílou krouheň s černou orlicí a v druhé pak bílý štít se stejným symbolem. Ten zde nepochybně zastává funkci jmenného patrona uvedeného donátora.

Václav Velen z Veleně pocházel ze zlatnického rodu, o němž se zmiňuje Zikmund Winter ve své knize *Řemeslnictvo a živnosti*. Ten spočítal, že v Praze bylo mezi lety 1523-1620 307 zlatníků, z nichž údajně pouze nevelký počet byl skutečně dobře finančně prosperující, neměl dluhy, vlastnil nemovitosti apod. Mezi ně pak řadí i rod Velenských na Malé Straně.¹⁴³ Na tuto patrně dědičnou profesi upomíná i rodový erb Velenských, vyobrazený v graduálu, zejména prostřednictvím zlatého prstenu, který drží v zobáku pták, nacházející se na erbovním štítu.

O samotném Václavu z Veleně je však v městských pramenech poměrně málo informací. Ze zápisů obnov městských rad, kde jsou uvedeni i tzv. „*starší v řemeslech a pořádcích*“, víme, že byl starším cechmistrem zlatníků a to prokazatelně již v roce 1572, tedy ve stejné době, z níž pochází i jeho odkaz v graduálu.¹⁴⁴ Roku 1573 zastává tento post společně s Mikulášem Millerem (Müllerem),¹⁴⁵ dvorním zlatníkem a tchánem rudolfinského malíře Bartolomea Sprangera, který namaloval jeho slavný epitaf, dnes

¹⁴² V iniciále se nachází Kristus na trůně, stojícím v popředí nebeské brány ohraničené duhou, na níž je sedm hořících světél. Po stranách Krista jsou symboly čtyř evangelistů a také Beránek Boží, který pokládá přední nohy na knihu zapečetěnou sedmi pečeti, ležící na jeho klíně. Kristův trůn obklopuje zástup dvaceti čtyř starců (starozákonních králů) s loutnami, z nichž jeden v popředí, který loutnu postrádá, hovoří s Janem Křtitelem, klečícím naproti Kristově trůnu. Další iluminace pod kolumnou v sobě spojuje tři starozákonní výjevy: vlevo se nachází trůnící Bůh Otec, zjevující se proroku Ezechielovi, vpravo Mojžíš, který se chystá roztržít desky Zákona, čímž reaguje na výjev, nacházející se na pozadí uprostřed, na němž Izraelité tančí v kruhu kolem zlatého telete. Viz Martina Janatková, *Malostranský graduál* (pozn. 127), s. 21-22.

¹⁴³ Zikmund Winter, *Řemeslnictvo a živnosti* (pozn. 29), s. 402.

¹⁴⁴ Manuál radní Menšího Města pražského 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 13, fol. 28b. Jako druhý cechovní starší je zde uveden Kliment Lehenperger.

¹⁴⁵ *Ibidem*, záznam C 13, fol. 95b.

uložený v národní Národní galerii v Praze.¹⁴⁶ V představenstvu cechu setrvává i v letech 1574 (spolu s Jonášem Velsem),¹⁴⁷ 1575 (s Kryštofem Preytyhamerem),¹⁴⁸ 1577 (spolu s Arnoltem zlatníkem),¹⁴⁹ 1578 (s Pavlem Preysensynem),¹⁵⁰ 1579 (opět s Pavlem Preysensynem)¹⁵¹ a 1580 (s Pavlem Preysensynem, Jakubem Šifpentnerem a Michalem Maurerem),¹⁵² z následujícího období pak bohužel záznamy chybí.

O jeho soukromém životě máme zprávy ze dvou zápisů knihy trhové,¹⁵³ z jednoho záznamu v knize obligací¹⁵⁴ a z testamentu jeho otce Blažeje Velenského z Veleně.¹⁵⁵ V posledně jmenovaném testamentu z roku 1570 odkazuje zlatník Blažej Velenský z Veleně synu Václavovi dům „*kterýž byl děda našeho, jakž na něj majestátové dáni od předešlých králův svědčí, spolu s týmiž majestáty a všelijakými spravedlnostmi k tomu náležitými*“ a „*dům svůj ležící na stupních jdouce na hrad pražský, s tím se vším, což k tomu domu náleží (...) a to se všemi nábytky a všelijakými svršky buď ty na klenotech a penězích hotových, jakýmžby se ty svšky koli jménem buď cínové, měděné nádobí, šaty ložní, chodící i jinak jmenovati mohli*“.¹⁵⁶ Václav má za to povinnost vyplatit své matce 200 kop míšenských grošů, vydat jí vše, co jí v domě patří a pokud se znovu neprovdá, poskytnout jí i stravu a jakékoli pokoje k bydlení, které bude chtít. Vyplaceny mají být i jeho sestry Ludmila a Magdalena se svými muži Michalem¹⁵⁷ a Janem, kterým je Václav rovněž vázán poskytnout pokoje k bydlení, pakliže by o ně projeví zájem. Zvláštní pozornost je věnována již zmíněnému domu, pozůstalému po dědovi Blažeje Velenského, který by měl zůstat majetkem rodu, tedy nesmí být prodán, ale má přejít na děti Václava z Veleně obojího pohlaví. Pakliže by žádné děti neměl, tak na obě jeho sestry a jejich potomky a pokud by i ty zemřely bezdětné, tak na nejbližší Blažejovi

¹⁴⁶ Viz OJ – MŠ [Ondřej Jakubec – Michal Šroněk], Epitaf zlatníka Nikolause Müllera, in: Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (eds), *Umění české reformace* (pozn. 32), s. 398-400.

¹⁴⁷ Manuál radní Menšího Města pražského 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam D 14, fol. 162a.

¹⁴⁸ Ibidem, záznam E 19, fol. 242a.

¹⁴⁹ Manuál radní Menšího Města pražského 1577-81, AHMP, rukopis č. 1481, záznam A 19, fol. 44a.

¹⁵⁰ Ibidem, záznam A 98, fol. 121a.

¹⁵¹ Ibidem, záznam C 32, fol. 197a.

¹⁵² Ibidem, záznam D 3, fol. 268a.

¹⁵³ Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam E 15, fol. 117a – 117b. – Ibidem, záznam G 4, fol. 167a – 167b.

¹⁵⁴ Kniha obligací 1563-1586, AHMP, rukopis č. 162, záznam M 14, fol. 265a – 266a.

¹⁵⁵ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam B 8, fol. 46b – 48a.

¹⁵⁶ Ibidem, fol. 46b.

¹⁵⁷ Zmíněný Michal, švagr Václava z Veleně a manžel jeho sestry Ludmily, byl Michal Purkmeyster z Weysenštejna, bradýř, jehož odkaz se objevuje na foliu 377r (viz kapitola XIII).

přátele.¹⁵⁸ Z kšaftu se také dozvídáme o manželce Václava z Veleně Marianě, na níž její tchán v závěti pamatoval a poněkud nezvykle ustanovil i podmínky, za nichž bude dědit po svém muži. Pokud by jeho syn zemřel dříve, než ona a nezplodil s ní potomky, má dostat z jeho majetku 100 kop míšenských i s jejím věnem a se vším, co jí v domě bude patřit. Pokud by však měli dědice kteréhokoliv pohlaví, má získat spolu s nimi rovný díl po něm pozůstalého majetku (kromě „*dědova domu*“), který však po její smrti připadne opět jejich společným dědicům.¹⁵⁹ Těmito zápisy tedy otec Václava z Veleně už předem částečně určil i podmínky dědictví po jeho synovi, což může být důvodem, proč se nám nezachoval jeho vlastní testament.

První z uvedených domů, který patřil rodině Velenských po generace a měl mít blíže neurčené královské výsady, bohužel není možné blížeji identifikovat. Lze uvažovat o tom, že se mohlo jednat o dům zapsaný v deskách zemských, tedy objekt, který byl ustanoven dědičným majetkem rodu a oproštěn od povinnosti odvádět z něj městu daně, což by také vysvětlovalo, proč se nevyskytuje v městských zápisech z dané doby. Taková práva se však udělovala většinou pouze šlechtickým objektům.

Naproti tomu druhý zmíněný dům lze ztotožnit s dnešním domem U Zlatého lva (Zámecké schody čp. 189/8), tehdy ještě spojeným se sousedním větším domem U Hvězdy (Zámecké schody čp. 190/10) a to prostřednictvím stavebně historického průzkumu z roku 1971, respektive skrze v něm zpracované dějiny objektu, v nichž se Blažej z Veleně a jeho syn Václav objevují jakožto majitelé, a kde je mezi prameny uveden i výše popsáný testament.¹⁶⁰ Z těchto dějin objektu pak také vyplývá, že i tento dům patřil příslušníkům rodiny Velenských po více generací. V roce 1495 jej koupil Vít zlatník, syn obchodníka Blažeje Velenského, po něm jej zdědila jeho žena Magdalena, která se znovu provdala za Tomáše Čechulu, s nímž učinila společné vzdání majetku. Při velkém požáru Malé Strany roku 1541 dům vyhořel, o tři roky později jej však již opravený vlastnil Blažej z Veleně (otec Václava z Veleně), který za něj vyplatil svému bratru Janovi podíl, náležející mu po jejich otci.¹⁶¹ Z dalších zápisů vyplývá, že jej zdědila Václavova manželka Mariana, která roku 1593, již jako vdova, podává císaři stížnost na nejvyššího purkrabího pana Adama z Hradce (z dnešního čp. 193), který dal

¹⁵⁸ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam B 8, fol. 47a.

¹⁵⁹ Ibidem, fol. 47b.

¹⁶⁰ D. Líbal, *čp. 189/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1971, s. 2.

¹⁶¹ Ibidem, s. 1-2.

opravit zeď na zámeckých schodech v délce svého domu a přitom zazdil mnoho otvorů, které tam byly odedávna, zvláště ten, který se nachází proti jejími vrchnímu poschodí, takže nyní nelze nikam odvézt vodu stékající z královských valů a střech a služebnictvo nemá kam vynášet odpady a splašky. Navrhuje proto, aby se malým nákladem vedle její domovní zdi nechala udělat roura nebo štola z pálených cihel, která by sahala pod zámecké schody a ty by se tak udržely suché a čisté. Na rozkaz místodržících jsou k ní následně posláni dvorní stavitel Ulrico Aostali a David Florin, kteří rozhodli, aby roura byla postavena urychleně ještě před příchodem zimy a zamezilo se šíření nečistoty na zámeckých schodech.¹⁶² Roku 1601 byl dům rozdělen, jeho větší část, která dnes tvoří sousední čp. 190, byla prodána za 1400 kop míšenských Fabianu Plonerovi, zbývající část pak získal roku 1604 za 500 kop míšenských Baltazar Kronacher z Kronachu, příbuzný Jana z Veleně a dvorský služebník.¹⁶³ Není jistě bez zajímavosti, že roku 1610 koupil dům dvorní malíř Rudolfa II. Matyáš Mayer a jeho žena Barbora, a to za částku 1175 kop míšenských, tedy sumu značně znásobenou, z níž se však značná část odečetla na splacení dluhů, které měla Magdalena, vdova po Baltazaru Kronachovi, vůči malíři Mayerovi.¹⁶⁴

Další záznamy, týkající se Václava z Veleně, sestávají už jen z nepříliš zajímavé smlouvy, jíž uzavřel se sousedem Janem Hadenreychem o zeď a okna,¹⁶⁵ a ze zprávy v knihách trhových, které uvádí, že roku 1578 zakoupil část jeho domu „*hořejšího vystavěného ležícího na stupních, jdouce na hrad Pražský po levé ruce, při zdi kteráž na horu k Valům hradu pražského jde, i s kouskem zahrádky k témuž domu odměřeným*“ za 300 kop míšenských grošů malíř Absolon Poll,¹⁶⁶ který byl starším cechmistrem malířů a jeho jméno nacházíme ve stejných záznamech o složení městské rady, jako jméno Václava z Veleně.¹⁶⁷

¹⁶² Ibidem, s. 2-3.

¹⁶³ Ibidem, s. 3.

¹⁶⁴ Kniha trhová 1587-1616 (1651), rukopis č. 2215, záznam O 20, folio 425a – 426b.

¹⁶⁵ Kniha obligací 1563-1586, AHMP, rukopis č. 162, záznam M 14, fol. 265a – 266a.

¹⁶⁶ Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam E 15, fol. 117a – 117b, citace fol. 117b. Tento zápis naznačuje, že Václav buď vlastnil dva objekty vedle sebe, jeden postavený výše a druhý níže na zámeckých schodech, nebo původní dům Velených, majetkově rozdělený v roce 1601, již od počátku sestával ze dvou samostatných částí. Zmíněný malíř Absolon Poll pak o pět let později dává tuto část domu zpět jejímu původnímu majiteli. Viz Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam, záznam G 4, fol. 167a – 167b.

¹⁶⁷ Viz pozn. 142, 143, 145, 147, 148, 149 a 150.

Z výše popsaných údajů lze shrnout, že tento donátor a příslušník zámožnějšího malostranského zlatnického rodu, zastával zřejmě velmi silné a stabilní postavení v malostranském cechu zlatníků, čemuž napovídá jeho stálá pozice v jinak měnícím se složení cechovních starších. Na prominentním místě zámeckých schodů, kde stál dům tohoto měšťana, bydlela v té době řada osobností spojených s blízkým panovnickým dvorem, včetně některých šlechticů. Zda s nimi však udržoval bližší, než sousedské vztahy, nelze říci, stejně jako nelze blíže identifikovat vztah tohoto donátora k ostatním osobnostem v Malostranském graduálu (mimo jeho švagra Michala Purkmeystra), případně k literátskému bratrstvu u sv. Mikuláše. Jistě se však řadil mezi váženější a bohatší měšťany soudobého Menšího Města pražského.

II. ŠTĚPÁN LAŠTOVIČKA A DOROTA LAŠTOVIČKOVÁ

Odkaz těchto manželů se nachází na fol. 139r s písní „*O svatém Štěpánu*“ [obr. 2], v nápisové tabulce umístěné v borduře, s textem: „*Kupomatku Štěpan Lastowitzka a Dorothea manzelka geho leth 72*“. Na tabulku je pak iluzivně zavěšen erb donátorů – modrý štít, vodorovně rozdělený na dvě poloviny, přičemž horní polovina nese znamení zlaté lilie a dvou hvězd po stranách, dolní pak dvě zlatá kosmá břevna. Folio, věnované svátku zmíněného prvomučedníka, si donátoři nepochybně vybrali záměrně. Téma písně i výjev Ukamenování sv. Štěpána v iniciále, odkazují na jméno donátora Štěpána, doplňující postava sv. Doroty, vyobrazená pod zmíněným erbem v borduře, je pak jmennou patronkou donátorky. Zbývající výzdobu folia tvoří velký výjev pod kolumnou, obsahující dvě starozákonní scény: Mojžíše, který ze skály vyráží vodu pro žíznící Izraelity a Mojžíše, který vztyčil na hůl ohnivého hada, obklopeného Izraelity, zápolícími s jedovatými hady, kteří na ně byli sesláni jako trest za jejich hříchy.¹⁶⁸ Obě tato témata jsou přitom velmi oblíbená v luteránském prostředí. Motiv Mojžíše, vyrážejícího ze skály vodu, jež je starozákonním předobrazem křestní vody, se objevuje ve výzdobě luteránských křtitelnic, u nás např. na křtitelnici z kostela Panny Marie v Mostě.¹⁶⁹ Vyobrazení Mojžíše, který vztyčil na hůl ohnivého hada a tím vykoupil hříšné Izraelity, se jako typologická paralela ke Kristově oběti na kříži, již vykoupil hříchy lidstva, často objevuje v dogmatických tiscích a obrazech s námětem Zákona a Milosti.¹⁷⁰ Z ikonografického programu folia tedy lze usuzovat, že Štěpán a Dorota Laštovičkovi se stejně jako jejich syn Jan Laštovička (viz kapitola XII) hlásili k luteránství a tato iluminace pod kolumnou, který atypicky nesouvisí s tématem folia, ani se světeckou postavou v iniciále, vznikla přímo na jejich objednávku.

¹⁶⁸ Jan Royt, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2007, s. 158-9. Detailní popis výzdoby folia viz Martina Janatková, *Malostranský graduál* (pozn. 127). Podle textu knihy Numeri (24, 4 – 9) byli Židé, putující po poušti, stíženi Hospodinovým hněvem za to, že proti němu zhřešili slovem. Tento hněv přišel v podobě ohnivých hadů, kteří mnohé z nich uštknuli a přivedli je k uvědomění si svých hříchů. Izraelité proto požádali Mojžíše, aby se modlil k Bohu za jejich odpuštění, a ten následně na radu Hospodina vztyčil na tyč jednoho z hadů, který uzdravil každého uštknutého, jež se na něj podíval.

¹⁶⁹ Jan Royt, *Voda omilostňující a voda trestající*. Ikonografie luteránských křtitelnic v Čechách, in: Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (edd.), *In Puncto religionis* (pozn. 33), s. 169-170.

¹⁷⁰ Námět tohoto obrazu byl vytvořen na základě učení Martina Luthera, založeného na myšlence ospravedlnění člověka a jeho hříchů prostřednictvím víry v Krista, který se za něj obětoval. Nejznámějším dílem s touto tematikou, je v našem prostředí patrně obraz Lucase Cranacha, jehož dobová kopie se nachází v Národní galerii v Praze. Podobný obrazový koncept se však uplatňuje i v nástěnných malbách, např. na freskách hlavního sálu na zámku v Pardubicích. Viz Vladimír Hrubý – Jan Royt, *Nástěnná malba s námětem zákon a milost na zámku v Pardubicích*, *Umění XL*, 1992, s. 124-137. Více k tomuto námětu a jeho variantám viz Jan Royt, *The Allegory of Salvation and Sin*, in: *Bohemia Reformation and Religious Practice 6*, Praha 2007, s. 247-264.

Ani jeden z těchto donátorů po sobě bohužel nezanechal přímý testament nebo inventář pozůstalosti. O jejich majetku se však dozvídáme skrze smlouvu, kterou Dorota Laštovičková uzavřela se svými dětmi po smrti svého manžela. Nacházíme ji ve dvou rozsáhlých zápisech v knize obligací.¹⁷¹ Další informace nám poskytuje smlouva mezi Dorotou a její macechou Annou Chlupovou,¹⁷² starší svatební smlouva mezi Štěpánem a Dorotou¹⁷³ a konečně dohoda, kterou po smrti Doroty Laštovičkové uzavírají její dědicové a v níž jsou i zmínky o její poslední vůli, jež však zřejmě nebyla písemně zaznamenána do městských knih.¹⁷⁴

Dorota, rozená Chlupová, dcera řezníka Martina Chlupa, se provdala za Štěpána Laštovičku roku 1550. Ze zápisu, v němž si navzájem vzdávají majetek, vyplývá, že Štěpán Laštovička byl již před tím ženatý a měl děti z prvního manželství, o nichž však v zápisu není bližší zmínka.¹⁷⁵ Z roku 1564 pak pochází výše zmíněná smlouva mezi Dorotou Laštovičkovou a Annou Chlupovou, vdovou po Dorotině otci, v níž je však i sama Dorota již označena za vdovu. Smlouva, týkající se majetku pozůstalého po Martinu Chlupovi, stanovuje, že Dorota si ponechá dům po otci a Anně vyplatí 700 kop míšenských grošů.¹⁷⁶

Již následujícího roku pak uzavírá smlouvu se svými dětmi, syny Lukášem, Janem a Martinem a dcerou Annou, v té době již manželkou Jiříka Ratycha z Alberndorfu, dalšího donátora Malostranského graduálu (viz kapitola X). V ní je ustanoveno, že dům, zvaný Chlupovský, dostane syn Jan Laštovička (viz kapitola XII), který však bude povinen vyplatit z něj 500 kop míšenských nezletilému bratru Martinovi, jakmile dosáhne plnoletosti. Syn Lukáš, který údajně již obdržel sumu 400 kop míšenských na svou živnost, dostane od své matky ještě 100 kop, náležejících mu z jeho podílu na dědictví. Dceři Anně, jež má nárok na tutéž sumu, pak pojišťuje její podíl na domě, v němž bydlí. V závěru této první části smlouvy dále stanovuje, že po její smrti má být její majetek rozdělen rovným dílem mezi všechny děti, s výjimkou 50 kop míšenských grošů, které odkazuje svému vnuku Danielovi, synu Anny a Jiříka Ratycha a 2 kop míšenských, které zanechává své nevlastní dceři Dorotě (zjevně dceři Štěpána

¹⁷¹ Kniha obligací 1563-1586, AHMP, rukopis č. 162, záznamy F 10 - F 11, fol. 113a – 114b; záznamy F 12 – F 15, fol. 115a – 118b.

¹⁷² Ibidem, záznam A 14, fol. 14b – 15a.

¹⁷³ Kniha trhová 1541-1555 (1563), AHMP, rukopis č. 2213, záznam K 30, fol. 210a.

¹⁷⁴ Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam F 11 – F 12, fol. 142b – 144b.

¹⁷⁵ Kniha trhová 1541-1555 (1563), AHMP, rukopis č. 2213, záznam K 30, fol. 210a.

¹⁷⁶ Kniha obligací 1563-1586, AHMP, rukopis č. 162, záznam A 14, fol. 14b – 15a.

Laštovičky z jeho prvního manželství).¹⁷⁷ V další části smlouvy z roku 1566 se pak Jan Laštovička zavazuje, že svému bratru Martinu vyplatí oněch 500 kop míšenských do čtvrt roku poté, co na ně vznese nárok a do té doby bude svého bratra opatrovat, živit, šatit a ubytovávat ve svém domě. Pokud by se oženil, odkazuje mu jeho matka navíc ložní prádlo, 30 kop míšenských grošů na svatební hostinu a 2 stříbrné koflíky.¹⁷⁸ Důležitá část smlouvy se pak týká výše zmíněného domu, v němž Dorota Laštovičková bydlí a který je zde blíže specifikován jako „*dům nárožní proti masným krámům a podle Volfa Toboláře ležící*“. Ten Dorota odevzdává své dceři Anně, již je dlužna 500 kop za věno po otci a jejímu muži Jiříkovi Ratychovi, jemuž je dlužna 250 kop za půjčku, kterou jí poskytl. Zmíněný Jiřík Ratych se na oplátku zavazuje doplatit jí 400 kop míšenských a ponechat jí v domě byt a „*handlu živnost*“, již vede za nebožtíka manžela.¹⁷⁹

Když Dorota Laštovičková roku 1580 umírá, uzavírají smlouvu o její pozůstalý majetek synové Lukáš a Martin, Jiřík Ratych z Alberndorfu, jakožto její zeť a Ludmila Laštovičková, pozůstalá vdova po jejím synu Janovi Laštovičkovi, který sám zemřel předchozího roku. Tato smlouva stanovuje, že všechny její pozůstalé věci i peníze z dluhů, jež jí mají být splaceny, si uvedení dědicové rozdělí rovným dílem. Uvádí však také další nemovitost Doroty Laštovičkové, o níž v předchozích zápisech nebyla zmínka a která je zde specifikována jako dům „*mezi dveřmi krchovními vedle krámců a domem Vojtěcha Sapaka oboustranně ležícího*“. Tu získává Lukáš Laštovička a jeho žena Mariana, kteří mají z tržní hodnoty objektu 900 kop míšenských grošů zaplatit každému ze zbývajících třech dědiců jejich podíl 200 kop, vyplatit 50 kop odkázaných Danielu Ratychovi, nejstaršímu synu Jiříka Ratycha a samotnému Jiříku Ratychovi pak ještě 50 kop dluhu, který měl pojištěný na Dorotině domě. Bratru Martinu pak vzdává na místo plné hotovosti svůj dům v Novém Městě pražském v hodnotě 130 kop a 70 kop se zavazuje splatit mu ve dvou následujících letech. Smlouva dále ustanovuje, že dům má zůstat majetkem rodiny, a proto jestliže by jej Lukáš Laštovička již nemohl dále vlastnit, musí jej nabídnout za stejnou cenu a se stejným vybavením ostatním dědicům či jejich potomkům. V tomto záznamu je také zajímavá zmínka o tom, že Dorota na

¹⁷⁷ Kniha obligací 1563-1586, AHMP, rukopis č. 162, záznamy F 10 - F 11, fol. 113a – 114b.

¹⁷⁸ Ibidem, záznamy F 12 – F 13, fol. 115a – 116a.

¹⁷⁹ Ibidem, záznamy F 13 – F 14, fol. 116b – 117a.

smrtné posteli odkázala 20 kop míšenských na opravu kostelíka sv. Václava, ležícího na Malostranském rynku, severně od farního kostela sv. Mikuláše.¹⁸⁰

Z tří výše uvedených domů Doroty Laštovičkové, lze s jistotou lokalizovat a identifikovat dva, třetí pak alespoň přibližně.

Dům, zvaný Chlupovský, byl jedním ze dvou objektů, které stávaly na místě dnešního paláce Smiřických (čp. 6) na severní straně Malostranského rynku, ještě před tím, než byly po roce 1612 spojeny sjednocující přestavbou. Řezník Martin Chlup, otec Doroty Laštovičkové, jej zakoupil již roku 1514, po něm ho roku 1564 získala Dorota a po ní pak její syn Jan Laštovička, jak již bylo popsáno výše. Po smrti Jana Laštovičky jej zdědila jeho žena Ludmila, po té pak její druhý manžel Jan Trojan z Bylan, který dům odkázal své další ženě Kateřině, dceři Cyrusa Štipniga z Nového Města, od níž ho roku 1612 koupil Albrecht Václav Smiřický a to za velikou částku 10 000 kop míšenských grošů!¹⁸¹ To byla cena, která značně převyšovala hodnotu jakéhokoli měšťanského objektu na náměstí a z níž také vyplývá, že tento dům nebyl o nic méně honosný, než sousední dům pánů ze Smiřic, vložený již roku 1572 císařem Maxmilianem II. do zemských desek.¹⁸² Jejich podobu lze porovnat i na soudobých vedutách. Na tzv. *Vratislavském dřevorezu* Jana Kozla a Michaela Peterleho z roku 1562¹⁸³ [I] jsou oba objekty bohužel zakryté blokem domů uprostřed Malostranského rynku, takže podoba, jakou měly v době, kdy dům Chlupovský vlastnil Martin Chlup a za dva roky poté pak Dorota Laštovičková, nám bohužel zůstává utajena. O málo lepší představu poskytuje tzv. *Sadelerův prospekt*, který zobrazuje stav z roku 1606 [II].¹⁸⁴ Na něm je zachycen především sousední dům Smiřických, který měl třípatrové a čtyřosé průčelí, s šesti oblouky arkád v přízemí a s trojicí drobných štítů na vrcholu. Na jeho východním nároží se nacházel zdobný arkýř, pocházející zřejmě z roku 1603, kdy tehdejší majitel Zikmund Smiřický ze Smiřic a na Kostelci nad Černými lesy, císařský rada, žádal skrze svého plnomocníka Tobiáše Štefka z Koloděj radu Menšího Města pražského o kousek obecního pozemku, aby mohl svůj dům přestavět a na jeho rohu „*rondel anebo vížku*

¹⁸⁰ Kniha trhov 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam F 11 – F 12, fol. 142b – 144b.

¹⁸¹ D. Líbal, *čp. 6/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1966, s. 10-11.

¹⁸² *Ibidem*, s. 8.

¹⁸³ *Tzv. Vratislavský prospekt (Praga Bohemiae Metropolis accuratissime expressa)*, 1562, Jan Kozel a Michael Peterle, dřevorez, mapová sbírka univerzity ve Vratislavi, sign. 4858-A.

¹⁸⁴ *Tzv. Sadelerův prospekt*, podle kresby Filipa van der Bossche z roku 1606, mědirytinu vydal J. Sadeler roku 1618, Muzeum hlavního města Prahy, inv. č. 17442.

*okrouhlou, ku pohodlí svému, i také ozdobě a okrase města tohoto udělali“.*¹⁸⁵ Dům Chlupovský je na této vedutě sice takřka celý zakrytý věží kostela sv. Mikuláše, je však patrné, že byl minimálně stejně vysoký či ještě o kousek vyšší, než sousední sídlo Smiřické. Nejzajímavější pohled pak přináší mědiryt neznámého autora, zachycující vpád pasovských vojsk do Prahy roku 1611 [III],¹⁸⁶ kde jsou zobrazena severní průčelí obou domů, směřující do dnešní Thunovské ulice. Při nároží domu Chlupovského je totiž zezadu zakreslen stejný ozdobný akryř, který měl sousední šlechtický objekt.

Další dům, v němž Dorota a Štěpán Laštovičkovi zjevně bydleli a provozovali svůj obchod, je možné ztotožnit se severním dílem dnešního domu čp. 4, který se spolu s několika dalšími objekty nachází na východní straně kostela sv. Mikuláše. Tyto domy jsou jedinými objekty ve středu náměstí, které se dochovaly do dnešních dob a nebyly zbořeny v rámci pobělohorské výstavby rozsáhlého jezuitského komplexu kostela a profesního domu.¹⁸⁷ Dříve stávaly při zdi hřbitova, který patřil k původnímu gotickému farnímu kostelu sv. Mikuláše. Pokud jsou údaje v dějinách objektu, zpracovaných v rámci jeho stavebně historického průzkumu, správné, Štěpán Laštovička jej zjevně zakoupil již roku 1533 a v kupní smlouvě je ještě uveden jako švec.¹⁸⁸ Další osudy domu jsou pak popsány v kapitole X. o Jiříku Ratychovi z Alberndorfu, který jej vlastnil po Dorotě Laštovičkové.

Poslední zmíněný dům, lokalizovaný „*mezi dveřmi krchovními vedle krámců a domem Vojtěcha Sapaka oboustranně ležícího*“ musel být bezpochyby někde v blízkosti, patrně uvnitř bloku mezi jižním dílem čp. 4 a sousedním domem čp. 3.¹⁸⁹

Z výše uvedených dochovaných údajů o Štěpánu Laštovičkovi a jeho ženě Dorotě, lze nyní shrnout následující poznatky: Štěpán Laštovička, jehož datum narození není známo, byl původně patrně švec, který si již v roce 1533 zakoupil dům ve středu Malostranského rynku. Jméno jeho první ženy není známo, z prvního manželství měl však zřejmě dceru Dorotu. Roku 1550 se oženil s Dorotou Chlupovou, dcerou movitého

¹⁸⁵ Kniha trhová 1587-1616 (1651), AHMP, rukopis č. 2215, záznam L 4, folio 319a.

¹⁸⁶ *Vpád Pasovských dne 15. února 1611 na Malou Stranu*, anonymní autor, mědiryt, Grafická sbírka Národní galerie v Praze, inv. čís. DR-4806. Dostupné např. ve fotogalerii zde: : <http://www.nase-rotunda.cz/fotogalerie> (vyhledáno 11. 4. 2018).

¹⁸⁷ Viz Jana Doktorová, *Metamorfózy veřejného prostoru* (pozn. 138), s. 64-67.

¹⁸⁸ D. Líbal – E. Stach – J. Vajdiš, *čp. 4/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1968, s. 2.

¹⁸⁹ *Ibidem*.

řezníka Martina Chlupa, který bydlel v nedalekém domě na severní straně náměstí. Společně potom v domě provozovali obchod. Z jejich manželství vzešly čtyři děti, tři synové Jan, Lukáš a Martin a jedna dcera Anna. Blízko svého kupeckého domu při hřbitovní zdi kostela sv. Mikuláše měli neznámo od kdy ještě menší dům v hodnotě 900 kop míšenských grošů. Štěpán Laštovička zemřel nejpozději roku 1564, Dorota Laštovičková potom roku 1580. Odkaz v graduálu z roku 1572 tedy musela iniciovat Dorota Laštovičková, na památku svou a svého zesnulého muže. Lze se však domnívat, že hlavním iniciátorem jejich odkazu byl právě syn Jan Laštovička, který byl v době vzniku graduálu společně s Vavřincem Milnerem jinak Křepelkou (viz následující kapitola III) správcem záduší kostela sv. Mikuláše a zjevně tedy patřil k těm, kteří se o vytvoření rukopisu zasloužili nejvíce.

III. VAVŘINEC MILNER JINAK KŘEPELKA

Jméno tohoto významného donátora nacházíme v graduálu na čtyřech místech. Jednak je jmenován v již citovaném explicitu prvního dílu na foliu 463r, kde se píše, že graduál vznikl „*prací a bedlivým vo to usilováním slovného Laurence Milnara, jinak Křepelky, měšténina téhož Menšího Města pražského*“¹⁹⁰ a poté i v explicitu druhého dílu na fol. 282r, kde je uvedeno, že rukopis vznikl „*za správců a úředníků zádušních svatého Mikuláše v temž Menším Městě pražském, slovných Laurence Milnara, jinak Křepelky, Jana Vlastovičky a Šimona Bílinského*“.¹⁹¹ Jeho jméno se dále nachází jak v kolektivním odkazu starších cechmistrů cechu krejčovského na fol. 295r (viz kapitola VII), tak v samostatném odkazu na foliu 151r [obr. 3]. V borduře tohoto folia s písní „*O Božím křtění*“ nacházíme nápisovou tabulku s textem „*Lorencz Milner ginak Křepelka*“ a erb tohoto donátora, sestávající ze svisle rozpolceného štítu, jehož pravá strana je zlatá a nese symbol modrého hada, levá pak modrá s polovinou zlatého ozubeného kola. Ve výzdobě folia zdá se nejsou motivy, které by odkazovaly přímo na donátora. Ptáci, vyobrazení v borduře pod erbem donátora, by sice mohli být odkazem na jeho přídomek „Křepelka“, avšak stejný motiv ptáků se objevuje i v bordurách jiných folií, kde plní čistě dekorativní funkci.¹⁹²

Po Lorenci (Vavřinci) Milnerovi se zachoval jeho testament (viz příloha I),¹⁹³ tři zápisy v knihách trhových¹⁹⁴ a jeho jméno nacházíme také v záznamech, uvádějících složení městské rady a starší cechmistry jednotlivých profesních cechů. V zápisu o obnově rady z roku 1572, tedy v době, kdy byl dokončen první díl graduálu, je zapsán jako tzv. kostelník sv. Mikuláše, tedy úředník stanovený pro správu tohoto kostela, a to spolu s Janem Laštovičkou a Šimonem Bílinským, s nimiž je uveden ve výše zmíněném explicitu druhého dílu rukopisu.¹⁹⁵ Dále je zde jmenován mezi staršími cechmistry krejčovského pořádku, spolu s Andrésem Heymonem, Šimonem Pěnkavou a

¹⁹⁰ Viz pozn. 128.

¹⁹¹ Viz pozn. 130.

¹⁹² Zbytek výzdoby folia tvoří výjev v iniciále s námětem Křest Krista v řece Jordánu, pod kolumnou je pak větší iluminace, která podle Martiny Janatkové zobrazuje setkání Krista a Mojžíše. V borduře se nachází ornamentálně stočený stvol, kolem nějž je několik druhů ptáků, přičemž sovu uprostřed, na níž zbylí ptáci útočí svými zobáky, Janatková označuje jako symbol tmářství, smrti či šílenství. Viz Martina Janatková, *Malostranský graduál* (pozn. 127), s. 29-30.

¹⁹³ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam F 20, fol. 167b – 168b.

¹⁹⁴ Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam D 21, fol. 93a – 93b. – Kniha trhová 1587-1616 (1651), rukopis č. 2215, záznam B 2, fol. 49b – 50a; záznam B 19, fol. 66b.

¹⁹⁵ Manuál radní Menšího Města pražského 1572–1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 13, fol. 28a.

Šebestiánem Neherem, tedy se stejnými osobami, s jakými je uveden ve společném cechovním odkazu na fol. 295r.¹⁹⁶ Úřad kostelníka u sv. Mikuláše zastával i v následujících dvou letech,¹⁹⁷ roku 1574 a 1575 je pak jmenován také ve funkci tzv. obecního staršího (např. spolu s dalšími donátory graduálu Jiříkem Rattychem či Jeronýmem Kemiczerem z Dorndorfu, uvedenými níže).¹⁹⁸ Mezi lety 1576-1580 je dokonce jedním z městských konšelů a v letech 1578-1580 zastává paralelně s tím také post úředníka nad městským špitálem a kostelníka (úředníka nad kostelem) sv. Jana na břehu, kterým byl zřejmě myšlen kostel sv. Jana Křtitele, dnes zvaný Na Prádle.¹⁹⁹ Po všechna léta pak setrvává také ve funkci staršího cechmistra krejčích,²⁰⁰ z čehož je patrné, že jeho vysoké postavení v tomto profesním sdružení bylo trvalé a neotřesitelné. Tvrzení Zikmunda Wintera o tom, že Laurenc Milner byl pomocník v novoměstské písařské dílně Jana Kantora Starého,²⁰¹ se zdá být spíše nepravděpodobné.

Jedinou manželkou Vavřince Milnera byla Anna, dcera ševce Řehoře jinak Hurta a jeho ženy Doroty (viz následující kapitola IV.). Ta roku 1579 prodává se svým mužem půlku domu, který zdědila po rodičích „*ležícího v ulici jdoucí k mostu pražskému po levé ruce mezi domy Simeona Jičínského a Kateřiny Kuřátkové oboustranně*“ (tedy v dnešní Nerudově ulici), za 260 kop míšenských ševci Janu Rychterovi a jeho ženě Voršile.²⁰²

Ve stejné ulici pak měl Laurenc Milner i vlastní dům, který je v jednom ze zápisů v trhových knihách popsán jako „*dům vystavěný v ulici jdoucí k Mostu pražskému po*

¹⁹⁶ Ibidem, fol. 28b.

¹⁹⁷ Manuál radní Menšího Města pražského 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam C 13, fol. 95a – 95b; záznam D 14, fol. 161b.

¹⁹⁸ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam D 14, fol. 162a; záznam E 19, fol. 241b – 242a.

¹⁹⁹ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam F 15, fol. 300a. - Manuál radní Menšího Města pražského 1577-81, AHMP, rukopis č. 1481, záznam A 19, fol. 43a – 43b; záznam A 97, fol. 120a – 120b; záznam C 31, fol. 196a – 196b; záznam D 2, fol. 267a – 267b.

²⁰⁰ V letech 1574 a 1575 zastává pozici staršího cechmistra společně s Petrem Hoffmanem, Jiříkem Šlislpergerem a Lorencem Klementem, roku 1576 spolu s Mikulášem Teyfem, Oldřichem Kapplem a Bastlem Neherem, roku 1577 spolu s Jiřím Šlislpergerem, Šebestiánem Neherem a Jeremiášem Gasnerem, roku 1578 spolu s Jiříkem Šlislpergerem, Hanušem Heydenreychem a Jeremiášem Gasnerem, roku 1579 opět s Jiříkem Šlislpergerem, Jeremiášem Gasnerem a Laurencem Klementem a roku 1580 pak znovu s Jiříkem Šlislpergerem, Erhartem Baarem a Štefanem Teyfle. Z toho výčtu je patrné, že zatímco ostatní vrcholní představitelé cechu se v průběhu času měnili, on ve své funkci zůstával. Viz Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam D 14, fol. 162a; záznam E 19, fol. 242a; záznam F 15, fol. 301a. - Manuál radní 1577-81, rukopis č. 1481, záznam A 19, fol. 44a; záznam A 98, fol. 121a; záznam C 32, fol. 197a; záznam D 3, fol. 267a.

²⁰¹ Zikmund Winter, *Řemeslnictvo a živnost* (pozn. 29), s. 196.

²⁰² Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam D 21, fol. 93a – 93b.

pravé ruce mezi domy Jana Marye Salando a Voršili Tyrolový oboustranně.²⁰³ Se sousedem Janem Marye Salando uzavírá roku 1588 „*přátelskou smlouvu z lásky sousedský*“, v níž mu daruje polovinu své zdi na pravé straně mezi komorou, světnicí a maštálí jeho domu a světničkou, kuchyní a malým pokojem domu pana Salandy.²⁰⁴ Když pak o rok později umírá, zanechává po sobě testament, v němž píše, že již „*žádný krevních a příbuzných přátel v Městech těchto pražských nemá*“ a tak svůj dům, i se vším, co se v něm nachází, odkazuje společně městskému špitálu a kostelu sv. Mikuláše.²⁰⁵ Hodnota domu byla zjevně 800 kop míšenských grošů, za kterou jej ještě téhož roku kupuje od úředníků nad špitálem kožišník Abraham Genychen.²⁰⁶ Z výše uvedeného velkého odkazu pak v testamentu nařizuje vyplnit ještě drobnější odkazy svým přátelům a věřitelům: Matoušovi Polákovi jinak Popolskýmu odkazuje své všední šaty, tedy kabát, poctivice, „*harczkopf*“ a dlouhý soukenný kožich, podšitý králíkovými hřbety, a zároveň se přimlouvá k purkmistru a radě města, aby mu pro jeho stáří a nedostatek zdraví odpustili dluh, který má zapsaný v městských knihách. Paní Kateřině Mayerové, své šenkýřce, odkazuje čtyřicet kop míšenských a k tomu „*z lože šatů i s povlaky, tolikéž kožich šamlatový černý, popelíčími hřbety podšitý*“, za to, že jej věrně opatrovala a sloužila mu v jeho nemoci.²⁰⁷ Panu Vojtěchovi Vartovskému odkazuje 20 kop míšenských za jeho práce, sklenáři Janovi Jeskenhoferovi 31 kop 48 grošů a 4 krejcary míšenské, které mu je dlužen. Zbylé peníze, které jsou mu dlužní ostatní, tedy 30 kop míšenských grošů, pak dává rovněž špitálu a kostelu sv. Mikuláše.²⁰⁸ V podstatě veškerý svůj majetek tedy nakonec odkazuje institucím, kterým v rámci svého městského úřadu po většinu života věrně sloužil.

O Vavřinci Milnerovi tedy můžeme shrnout to, že byl vysoce postaveným mistrem krejčovského cechu, který zároveň po mnoho let působil v městské radě, kde zastával několik úřadů, mimo jiné také pozici úředníka nad kostelem sv. Mikuláše. Jeho profesní i politická kariéra se tedy jeví jako úspěšná, ačkoliv majetek, popsáný v jeho testamentu, v porovnání s majetkem jiných donátorů graduálu nijak zvláště nevyniká a nelze tedy říct, že by se řadil mezi měšťanskou ekonomickou elitu. Zásadní otázkou je však jeho spojení s literátským bratrstvem při kostelu sv. Mikuláše. Ačkoliv se

²⁰³ Kniha trhová 1587-1616 (1651), AHMP, rukopis č. 2215, záznam B 19, fol. 66b.

²⁰⁴ Kniha trhová 1587-1616 (1651), AHMP, rukopis č. 2215, záznam B 2, fol. 49b – 50a.

²⁰⁵ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam F 20, fol. 168a.

²⁰⁶ Kniha trhová 1587-1616 (1651), AHMP, rukopis č. 2215, záznam B 19, fol. 66b.

²⁰⁷ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam F 20, fol. 168b.

²⁰⁸ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam F 20, fol. 168b.

nezachovala žádná zpráva, která by jakkoliv blíže specifikovala složení daného bratrstva a tak níže uvedené závěry zůstávají pouze v rovině úvah, v případě tohoto měšťana se domnívám, že jeho aktivní členství v bratrstvu je více než pravděpodobné. Z explicitu prvního dílu graduálu vyplývá, že se „prací a bedlivým usilováním“ mimořádně zasadil o vznik graduálu – byl tedy zřejmě jedním z iniciátorů (ne-li hlavním iniciátorem) vytvoření graduálu a je také pravděpodobné, že to byl právě on, kdo zároveň organizoval sbírku financí od jednotlivých donátorů. Ti pak mohli být rovněž buď aktivními členy bratrstva nebo patřit do okruhu jeho přispěvatelů, případně mezi přátele a spolupracovníky Vavřince Milnera v cechu či v městské radě, či mezi váženější osobnosti, které navštěvovaly protestantský kostel sv. Mikuláše.

IV. DOROTA, POZŮSTALÁ VDOVA ŘEHOŘE JINAK HURTA A JEJÍ DCERA ANNA

Odkaz těchto osob nacházíme na fol. 158r. s písní „*Na Hromnice*“ [obr. 4], v podlouhlém rámu, umístěném v borduře nalevo od velké iniciály, do něhož je vepsán text „*Na památku Rzehorze ginak Hurta. Dorota pozuostala mažielka gehu s Annau dcerau swau, Lorence Křepelky manželkau*“. Pod touto nápisovou tabulkou se pak nachází cechovní znak ševců, tři červené, paprskovitě uspořádané a do středu natočené škorňe se zlatými ostruhami v modrém poli, odkazující zjevně na povolání zesnulého manžela. Domnívám se, že i volba starozákonní scény v iniciále, je jemnou narážkou na toto povolání. Zobrazuje totiž Mojžíše, jemuž se zjevuje v hořícím keři Bůh, zatímco on si právě zouvá svoji obuv. Je tedy možné, že donátorka folia v tomto případě nezasáhla jen do výzdoby v borduře, ale i do volby výjevu v iniciále, který zdá se nesouvisí s tématem Hromnic.²⁰⁹

Osobu Řehoře jinak Hurta se mi v mnou zkoumaných pramenech nepodařilo nalézt. Nelze o něm tedy konstatovat více, než právě jeho cechovní příslušnost. O jeho ženě Dorotě, tchýni výše uvedeného donátora Vavřince Milnera jinak Křepelky, máme zprávu pouze z jejího testamentu z roku 1575 (viz příloha II), který také není příliš obsáhlý. V něm zmiňuje, že svůj dům již přepsala na své dvě dcery Uršulu a Annu, a ponechala si pouze 30 kop míšenských. Ty nyní odkazuje své dceři Anně a jejímu muži Vavřinci, spolu se všemi svršky, co po ní zůstanou, za to, že se k ní po všechna léta upřímně chovali a opatrovali jí v nemoci.²¹⁰

Zmíněný dům je oním objektem, jehož polovinu prodala Anna Milnerová roku 1579 za 260 kop míšenských grošů a který je lokalizován jako „*ležící v ulici jdoucí k mostu pražskému po levé ruce mezi domy Simeona Jičínského a Kateřiny Kuřátkové oboustranně*“ (viz kapitola III). Celková hodnota domu tedy byla 520 kop míšenských grošů, což ukazuje spíše na nemovitost průměrnou a skromnější, než velkou a honosnou. Stručnost testamentu by pak také napovídala spíše tomu, že rodina nebyla nijak nadprůměrně majetná. Z tak malého množství informací však nelze vyvodit žádné skutečně podložené závěry.

²⁰⁹ Zbytek výzdoby folia sestává z obrazu pod kolumnou, s námětem Obětování Krista v chrámu, tedy motivem, souvisejícím s tématem hromnic.

Viz Martina Janatková, *Malostranský graduál* (pozn. 127), s. 32-33.

²¹⁰ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam C 19, fol. 81b – 82a.

Je však pravděpodobné, že odkaz, zanechaný v graduálu, byl motivován přímo Vavřincem Milnerem. U měšťana, který měl nejvíce usilovat o jeho vytvoření, by bylo zcela přirozené, kdyby potenciální donátory graduálu hledal či vybíral nejprve mezi svými rodinnými příslušníky a přáteli. Osobní motivací donátorky Doroty Hurtové pak mohla být i smrt manžela, jehož památku chtěla uctít právě skrze výše zmíněný odkaz.

V. JAN JINAK ČÁP TKADLEC

Nápisová tabulka s textem „*Na pamatku Jana ginak Cziapa tkadlcze*“ se nachází ve spodní části bordury folia 249r s písní „*Processy na Welikunoc*“ [obr. 5]. Nalevo od ní, pod kolumnou, je pak vyobrazen cechovní znak tkalců, sestávající z červeného štítu s člunkem a hřebenem. Zbývající výzdobu folia tvoří pouze vegetabilní ornamenty, mimo cechovní znak tedy iluminace nijak neodkazují na tohoto donátora.

Informace o něm jsou rovněž poměrně sporé. Z roku 1552 pochází zápis knihy trhové, z něhož se dozvídáme, že Vavřinec Čáp, otec Jana Čápa, který s ním měl doposud společný dům, ležící „*mezi domem Řehoře Urarštalky z jedné a domem pana Václava Slatanice strany druhé, vedle uličky, kteráž na stupně jde*“, převádí svou část domu na syna, jež mu za ni zaplatil blíže nedefinovanou částkou.²¹¹ Stejněho roku si pak Jan Čáp půjčuje 144 kop míšenských grošů od Martina Krejčího, měšťana Starého Města pražského, jemuž sumu pojišťuje právě na svém domě. Ten je zde podrobněji lokalizován jako objekt v ulici „*jdouc k bráně Strahovské*“ a na rohu malé uličky, směřující k zámeckým schodům, nacházel se tedy zřejmě na rohu dnešní ulice Nerudovy a Zámecké. Zdá se, že půjčka mohla souviset s odkupem otcova podílu na nemovitosti, jelikož její zápis je datován třetí den po svátku Nanebevstoupení Páně, který se slaví první čtvrtek po šesté velikonoční neděli a výše zmíněný zápis v knize trhové pak kolem svátku sv. Urbana, který připadá na 25. května. Z posouvání termínů splátek vyplývá, že měl Jan Čáp s placením tohoto dluhu zjevně problémy.²¹² Dalších 62 kop míšenských grošů si roku 1554 půjčil od dvojice výše popsanych donátorů Štěpána Laštovičky a jeho manželky Doroty (viz kapitola II), kterým je splatil zjevně až roku 1562,²¹³ 50 kop potom od urozeného pana Jana Wolfa z Wolfnburgu a jeho ženy Juliany.²¹⁴ Alespoň do této doby se tedy nezdá, že by mu jeho řemeslo vynášelo dostatečné výdělky.

Situace se však mohla zlepšit právě v průběhu 60. nebo na počátku 70. let. V často citovaných zápisech o obnovách městské rady z let 1572-1580 je spolu s Valentinem Tišňovským kontinuálně uváděn jako starší cechmistr tkalcovského pořádku.²¹⁵ Z roku

²¹¹ Kniha trhová 1541-1555 (1563), AHMP, rukopis č. 2213, záznam N 19, fol. 279b.

²¹² Kniha obligací 1532-1564 (1582), AHMP, rukopis č. 2172, záznam F 9, fol. 120b.

²¹³ Ibidem, záznam J 4, fol. 151a – 151b.

²¹⁴ Ibidem, záznam J 5, fol. 152a – 152 b.

²¹⁵ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 13, fol. 29a; záznam C 13, fol. 95b; záznam D 14, fol. 162a; záznam E 19, fol. 242a; záznam F 1, fol. 301a. - Manuál radní Menšího Města

1580 pak pochází zpráva o žádosti Jana Čápa, aby mohl „v krámě nárožním hořejším na rynku mezi krámci dolejšími jdouce od Mostu pražského skrze též krámce k Rathauzu a nebo ke krámům masným po levé ruče ležícím volně prodávati a živnost svou vésti“, v čemž mu městská vychází vstříc, přihlížejíce „k dobrému a šlechetnému vždycky od mladosti jeho chování, ano také k mnohým službám od něho Městu tomuto učiněným.“ Výši daní, kterou má platit každého čtvrt roku z tohoto krámku, stanovují na 1 kopy míšenských grošů a přislibují, že po smrti Jana Čápa zdědí dané právo prodávat v něm i jeho manželka a jejich dědicové.²¹⁶ Tím však zápisy končí.

O jeho osobě tedy víme jen to, že vlastnil jeden dům poblíž zámeckých schodů, který získal po svém otci, v mládí měl několik dluhů, později se stal cechmistrem tkalcovského řemesla a od roku 1580, kdy už musel být pokročilého věku, prodával své zboží v jednom z krámů na Malostranském rynku. Co konkrétně se skrývá za jeho službami městu, zmíněnými v posledním citovaném zápisu, bohužel není známo. Jeho jediným přímo doložitelným kontaktem mezi ostatními donátory Malostranského graduálu jsou manželé Dorota a Štěpán Laštovičkovi, kteří mu již v roce 1554 půjčili určitý obnos peněz, na jejichž splacení mu poskytly dlouhých osm let. Z této jediné zmínky však nelze s jistotou usuzovat, že mezi sebou měli trvalejší přátelské vztahy, které by navíc mohly sehrát roli v jeho rozhodnutí darovat finance na zhotovení rukopisu. O tom, jaká tedy byla jeho motivace, zda šlo o určitou formu osobní profesní reklamy, či zda byl blíže spřízněný s literátským bratrstvem u sv. Mikuláše, se tedy lze jen domnívat.

pražského 1577-81, AHMP, rukopis č. 1481, záznam A 19, fol. 44a; záznam A 98, fol.121a; záznam C 32, fol. 197b; záznam D 3, fol. 268b.

²¹⁶ Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam F 16, fol. 149b – 150a.

VI. JERONÝM KEMICZER Z DORNDORFU

Jméno tohoto donátora je zaznamenáno na fol. 255r s *Oficiem o vzkříšení Pána Krista* [obr. 6], v nápisové tabulce, umístěné v borduře napravo od iniciály, s textem „*Ieronimvs Kemiczer a Dorndorf*“. Pod tabulkou je pak v tmavě modrém oválném poli, ohraničeném zřejmě vavřínovým věncem, vyobrazen erb donátora, sestávající z vodorovně děleného štítu, který v horní části nese červenou orlici na stříbrném pozadí, v dolní pak nejprve černý pruh se třemi zlatými biskupskými mitrami, který ve spodní části štítu doplňují tři červené a tři stříbrné střídající se svislé pruhy. Na štít dosedá černá helmice s červeno-stříbrnými přikryvadly na pravé, a zlato-černými na levé straně. Na helmici je pak posazen klenot v podobě zlaté koruny se stejně dvoubarevnými křídly, tedy pravým červeno-stříbrným a levým zlato-černým, přičemž v černé části se opakují tři zlaté mitry. Ve spodní části bordury se pak nachází postava svatého Jeronýma, identifikovatelná skrze atributy v podobě lva, knihy a kamene. Ten bezpochyby zastává funkci jmenného patrona uvedeného donátora. Zbytek výzdoby folia pak tvoří výjev Zmrtvýchvstání Krista v iniciále a jeho typologický předobraz v podobě starozákonní scény Jonáše vyvrženého velrybou, umístěné ve velkém poli pod kolumnou.²¹⁷

S výjimkou záznamů o obnově městské rady a jedné zprávy v knize trhové, pochází všechny zmínky o tomto donátorovi pouze z knihy obligací. Nejstarším zápisem je záznam smlouvy, kterou uzavřel 25. listopadu 1564 s krejčím Laurencem Paurem. Jejím předmětem je 100 tolarů (každý po 68 krejcarech), které krejčí Paur půjčil Jeronýmu Kemiczerovi a ten mu je pojistil na svém domě, „*ležícím mezi domy Jiříka Khomerpota a Hanuše Štohle sedláře*“ (bohužel bez udání ulice). Na oplátku mu pak pronajal část tohoto domu, konkrétně vrchní světnici s komorou, která má okna do ulice, další komoru pro čeládku a část sklepu, kam může ukládat pivo. Nájemné bylo stanoveno ve výši 10 tolarů za rok, s podmínkou, že pokud bude chtít jeden z nich odstoupit od této nájemní smlouvy, musí to oznámit půl roku dopředu a Jeroným Kemiczer bude následně nucen celou částku splatit.²¹⁸

Z dalšího zápisu z roku 1567 vyplývá, že byl v minulosti spolu se Štěpánem Laštovičkou (viz kapitola II) ustanoven poručníkem nad pozůstalým statkem a osiřelou dcerou pana Michala Goldšmída Marianou, která nyní, když dosáhla dospělosti, žádá

²¹⁷ Detailní popis viz Martina Janatková, *Malostranský graduál* (pozn. 127), s. 34-35.

²¹⁸ Kniha obligací 1563-1586, AHMP, rukopis č. 162, záznam H 7, folio 150a – 150b.

pana Jeronýma, aby jí i na místě již zesnulého Štěpána Laštovičky vyplatil její dědictví ve výši 87 tolarů.²¹⁹

Roku 1574 dlužil poručníkům sirotků po kožaři Václavu Hobzovi 88 kop míšenských grošů, které pojistil opět na svém domě, tentokrát lokalizovaném „*mezi domy U Černého medvěda a Petržilkovském oboustranně*“.²²⁰ Tento dům lze ztotožnit s domem čp. 271 na Malostranském rynku, a to na základě několika indicií. „Petržilkovský“ se s jistotou nazýval dům čp. 272, ležící na rohu Mostecké ulice, který v té době patřil ještě rodině Petržilků a o dva roky později jej koupili manželé Melichar a Mariana Orgiesovi.²²¹ Naopak dům čp. 270, sousedící z druhé strany, vlastnil od roku 1574 Jiřík Šlislperger, výše uvedený starší cechmistr cechu krejčovského.²²² Tomu prodává Jeroným Kemiczer roku 1578 polovinu studny s kusem zahrádky, která původně náležela k jeho domu, vedoucí „*od příčné zdi té studnice, jenž jde na skrze, k domu Melichara Orgiesy*“ za 60 kop míšenských.²²³ Z tohoto zápisu knihy trhové je zjevné, že oba muži byli jeho sousedy.

Objekt čp. 271, který tedy musel být domem Jeronýma Kemiczera, měl velmi zajímavou historii a do roku 1478 byl dokonce budovou Malostranské radnice. Ve zpracovaných dějinách tohoto objektu se však nenachází žádné zprávy o jeho majitelích v tomto období, zřejmě proto, že dané údaje v soudobých trhových knihách skutečně chybí. V historii objektu, popsané v rešerši Cyrila Merhouta, je však uveden jakýsi Jeroným šmukýř s manželkou Kateřinou, který koupil dům již roku 1547 za 450 kop míšenských grošů.²²⁴ Zda se jedná o tutéž osobu, není zcela jisté, ale pokud by tomu tak bylo, znamenalo by to, že Jeroným Kemiczer vlastnil ve městě současně dva domy, neboť první jeho zmíněný dům nelze na základě uvedených majitelů sousedních domů (Jiříka Khomerpota a Hanuše Štohle) s objektem čp. 271 ztotožnit. Ve prospěch této hypotézy svědčí skutečnost, že tento donátor byl zjevně skutečně šmukýřem, tedy řemeslníkem, který zdobil pánské a dámské klobouky, jelikož je v roce 1574 zastával

²¹⁹ Ibidem, záznam H 8, fol. 151a.

²²⁰ Ibidem, záznam M 6, fol. 257a.

²²¹ E. Stach – D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 272/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1964, s. 2.

²²² E. Stach – D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 270/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1964, s. 1.

²²³ *Knihy trhové 1571-1591 (1603)*, AHMP, rukopis č. 2214, záznam E 12, fol. 114a - 144b.

²²⁴ E. Stach – D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 271/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1964, s. 3.

funkci staršího cechmistra šmukýřů a krumplířů (tj. vyšívačů).²²⁵ Uvedený záznam by také znamenal, že byl Jeroným Kemiczer dvakrát ženatý, poprvé s jistou Kateřinou a podruhé s Dorotou, které roku 1579 ujišťuje na svém domě věno 500 kop míšenských grošů.²²⁶ Výše uvedený dům pak zjevně značně představoval. Když jej roku 1584 koupil císařský kurýr Lamprecht de Monice s manželkou Annou, zaplatil za něj již 1035 kop míšenských grošů, jeho hodnota tedy stoupla o 585 kop.²²⁷

Přibližnou dobu jeho úmrtí lze vyvodit z dalšího záznamu v knize obligací, v němž je uvedeno, že si ještě roku 1582 půjčují se ženou 50 kop míšenských grošů od Voršily, pozůstalé dcery po krejčím Jiříkovi Kolbovi, v následující kvitanci z roku 1584, potvrzující splacení dluhu, je však jeho žena Dorota již vdovou.²²⁸ Jeroným Kemiczer tedy musel zemřít v roce 1583 či na počátku roku 1584.

Mimo svou řemeslnou profesi se politicky angažoval také v městské samosprávě. Roku 1573 byl jedním z městských konšelů,²²⁹ v roce 1572 a následně mezi lety 1574-1579 pak působil ve funkci tzv. obecního staršího.²³⁰ Zde přicházel bezpochyby do pravidelného kontaktu s dalšími donátory graduálu, kteří měli v městské radě velmi hojné zastoupení.

Nikoli nezajímavou okolností je bezpochyby také to, že Jeroným Kemiczer měl příbuzné i mezi dvorskými služebníky. V městských pramenech z téže doby se objevuje například jméno Jiříka Kemiczera z Dorndorfu, který byl císařským služebníkem při kanceláři české komory, jež vlastnil jeden z objektů na severní straně Malostranského rynku, stojící na místě dnešního Šternberského paláce (čp. 7)²³¹ a po němž se zachoval i inventář pozůstalosti.²³²

²²⁵ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam D 14, fol. 162a.

²²⁶ Kniha obligací 1563-1586, AHMP, rukopis č. 162, záznam O 10, fol. 321a – 321b.

²²⁷ E. Stach – D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 271/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1964, s. 3.

²²⁸ Kniha obligací 1563-1586, AHMP, rukopis č. 162, záznam P 19, fol. 360a.

²²⁹ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam C 13, fol. 94b.

²³⁰ *Ibidem*, záznam A 11, fol. 26b; záznam D 14, fol. 161b; záznam E 19, fol. 241b; záznam F 15, fol. 300b. – Manuál radní 1577-1581, AHMP, rukopis č. 1481, záznam A 19, fol. 43b; záznam A 97, fol. 120b; záznam C 31, fol. 196b.

²³¹ Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam A 23, fol. 40a – 40b. Tento dům získal poměrně krátce před svou smrtí, poté, co prodal svou původní nemovitost na Hradčanech, v ulici vedoucí k Písecké bráně – viz *Ibidem*, záznam A 11, fol. 28b – 29a.

²³² Kniha inventářů 1571-1608, AHMP, rukopis č. 1217, záznam D 12, fol. 93a – 93b.

Výše popsaný donátor tedy náleží do skupiny těch osobností, které paralelně se svou vysokou pozicí v profesním cechu řemesla, které zastávaly, cílevědomě budovaly i politickou kariéru. V případě Jeronýma Kemiczera se pak na první pohled zdá, že kladl větší důraz na své politické působení, než na svou cechovní kariéru, a to nejen z toho důvodu, že na pozici staršího cechmistra setrval pouze krátce, ale i proto, že v graduálu svou cechovní příslušnost nijak neznázorňuje a nevyzdvihuje, naopak se prezentuje jako samostatný a vážený erbovní měšťan.

VII. ANDRÉŠ (ONDŘEJ) HEWMAN, ŠIMON PĚNKAVA A ŠEBESTIÁN NEER

Hromadný odkaz těchto starších cechmistrů nalézáme na fol. 295r s tématem „*O vstoupení Pána Krista na nebe*“ [obr. 7]. V borduře napravo od iniciály se nachází ozdobný rám, doplněný v horní části vázou květin, v němž je umístěna nápisová tabulka, kterou shora drží polopostava beránka. V ní je nápis „*Andres Hewman Ssymon Pienkawa Ssebestyan Neer Lorencz Krzepelka Starssi Czechmistry.*“ Identitu cechu, jehož se odkaz týká, určuje velký cechovní znak se zlatými nůžkami v modrém poli, který je s tabulkou spojen skrze zvířecí, zřejmě lví hlavu. Letopočet po obou stranách tohoto znaku udává rok 1572. Zbytek výzdoby folia tvoří iniciála s výjevem Nanebevstoupení Krista, se starozákonním typologickým předobrazem v podobě proroka Eliáše, který vstupuje na nebesa v ohnivém voze, vyobrazeným pod kolumnou, a symbol Krista v podobě pelikána, který krmí mláďata svou vlastní krví, umístěný v borduře pod cechovním znakem.²³³

O Lorenci Křepelkovi bylo pojednáno již v kapitole III, předmětem této kapitoly budou tedy jeho cechovní spolupracovníci. První z nich, Andrés Hewman, je v pramenech uváděn jako Heyman, případně Heymon. Ve funkci staršího cechmistra krejčích byl s jistotou v letech 1572 a 1573,²³⁴ lze však předpokládat, že tuto úlohu zastával již dříve. Vedle své řemeslné profese se angažoval i v městské radě, kde byl ve zmíněných letech 1572 a 1573 jedním z 12 městských konšelů²³⁵ a v roce 1574 zastával úlohu obecního staršího.²³⁶ Zbývající zprávy o jeho osobě přinášejí tři záznamy v knize trhové a dva zápisy v knize obligací. Z knihy trhové se dozvídáme, že vlastnil dům v ulici vedoucí ke Strahovské bráně (tedy v dnešní Nerudově ulici), který na jedné straně sousedil se sídlem jakéhosi doktora Prismana, jež posléze odkoupil Zdislav Bořita z rodu Martiniců, císařský rada v české královské komoře, a na druhé straně s domem Anny Šrámkové, který po její smrti zjevně připadl císaři, jež jej daroval zahradníku na Pražském hradě Janu Klaulovi. Od tohoto dvorského zahradníka a jeho ženy Kateřiny jej Andrés Heyman odkoupil v roce 1573 za 300 kop míšenských grošů²³⁷ a ještě téhož

²³³ Podrobný popis viz Martina Janatková, *Malostranský graduál* (pozn. 127), s. 36-37.

²³⁴ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 13, fol. 28b; záznam C 13, fol. 95b.

²³⁵ Ibidem, záznam A 11, fol. 26a – 26b; záznam C 13, fol. 94b.

²³⁶ Ibidem, záznam D 14, fol. 161b.

²³⁷ Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam B 16, fol. 38a.

roku prodal za 330 kop míšenských dvornímu zámečníkovi a dalšímu z donátorů graduálu Jiříku Šmidhamerovi (viz kapitola XIV).²³⁸

O tom, že měl kontakty mezi dvorskými služebníky a nižší šlechtou, vypovídají také dva zápisy z knih obligací z roku 1572, které informují o půjčce 50 kop míšenských grošů, již mu bezúročně poskytl urozený pan Daniel Pilgram, registrátor při komoře Království českého²³⁹ a 65 uherských zlatých, které mu též bezúročně půjčil „*urozený a statečný rytíř pan Jan Jablonský z Jablonné*“.²⁴⁰

Andrés Heyman umírá zjevně někdy mezi roky 1575-1577, kdy jeho dům na Nerudově ulici, sousedící s domy Zdislava Bořity z Martinic a Jiříka Šmidhammera, kupuje od jeho pozůstalé ženy Voršily a poručníků jeho sirotek Šebestiána Nehera a Dytrycha Šporara, další donátor graduálu Jiřík Ratych z Albernorfu (viz kapitola X).²⁴¹

Druhý uvedený cechmistr Šimon Pěnkava stál v čele cechu ve stejné době, jako Andrés Heyman, tedy v roce 1572 a 1573, kdy byl zároveň městským konšelem.²⁴² Opět lze předpokládat, že dané posty zastával již v předchozím období, z něhož však chybí pramenný materiál. V následujících letech se pak ze zápisů městské rady vytrácí. V ostatních městských pramenech je o něm k nalezení pouze jediný záznam v knize trhové, z něhož vyplývá, že již v roce 1543 kupuje spolu se svou snoubenkou Martou dům, stojící po pravé straně Mostecké ulici, mezi domy Joštovským a Ondřeje Vetešníka starého.²⁴³ V době vzniku graduálu byl tedy zřejmě už pokročilejšího věku a jeho absence v mladších zápisech městské rady byla zapříčiněna jeho smrtí.

Třetí donátor, zapsaný jako „Šebestián Neer“, je v písemných pramenech shodně uváděn jako Šebestián Neher. Informace o jeho osobě podávají dva záznamy knih trhových, zápisy obnovy městské rady a obsáhlý testament, který po sobě zanechal a jehož plný přepis je součástí textových příloh této práce (viz příloha III). Úlohu staršího cechmistra cechu krejčích zastával v letech 1572-1573²⁴⁴ a poté znovu v letech 1576-

²³⁸ Ibidem, záznam C 3, fol. 44b – 45a.

²³⁹ Kniha obligací 1563-1586, AHMP, rukopis č. 162, záznam J 23, fol. 192b.

²⁴⁰ Ibidem, záznam L 11, fol. 232a.

²⁴¹ Ibidem, záznam D 29 a D 30, fol. 101b – 102b.

²⁴² Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 11 a A 13, fol. 26b a 28b; záznam C 13, fol. 94b a 95b.

²⁴³ Kniha trhová 1541-1555, AHMP, rukopis č. 2213, záznam B 15, fol. 35b.

²⁴⁴ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 13, fol. 28b; záznam C 13, fol. 95b.

1577.²⁴⁵ Z postů v městské radě obsadil v letech 1572-1580 pouze dvakrát nižší pozici jednoho z úředníků rychtářského úřadu, a to v roce 1573 a 1576.²⁴⁶ Zdá se tedy, že jeho politická kariéra za ostatními výše zmíněnými kolegy z cechu poněkud zaostávala, zato však byl zřejmě o něco movitější, z čehož lze usuzovat, že se více věnoval své řemeslné profesi, z níž mu plynuly výdělky. Již v roce 1554 kupuje se svou ženou Annou za poměrně vysokou částku 1100 kop míšenských grošů dům na rohu Malostranského rynku a ulice, která vede ke Karlovu mostu (tedy dnešní Mostecké).²⁴⁷ Tento dům lze ztotožnit s domem čp. 39, který se nachází na východní straně Malostranského náměstí, tedy ve stejném bloku domů, v němž stojí i malostranská radnice.²⁴⁸ Mít krejčovskou dílnu na takovém místě, bylo jistě velmi lukrativní. Šebestián Neher však navíc vlastnil ještě jeden dům, a to na podobně prominentním místě tzv. stupňů Pražského hradu, tedy v dnešní ulici Zámecké chody, „mezi domy Jeremiáše Basnera krejčího a Michala Mayera zlatníka oboustranně“, který roku 1576 prodal řezáči kamení Jiříku Peczšnerovi za 700 kop míšenských grošů.²⁴⁹

Z jeho testamentu z roku 1587 se pak dozvídáme i o jeho rodinných příslušnících. Ženatý byl zjevně dvakrát, poprvé s jistou Annou, podruhé s Martou. S první ženou zplodil dvě děti: Dceru Annu, která se provdala za Daniela Šmaterhera a měla syna Šimona, oba mladí manželé však brzy zemřeli a tak je vnuk Šebestiána Nehera Šimon v závěti uveden již jako sirotek. Dále pak nejstaršího syna Jana Nehera, který byl zjevně také ženat a měl syna Maxmiliana. S druhou manželkou pak zplodil dvě dcery Marianu, provdanou za malostranského apatykáře Vinauta Harczkampa a Martu, provdanou za France Dierix, a nejmladšího syna Jiříka Nehera.²⁵⁰ Oba synové měli zjevně velmi úspěšnou politickou kariéru. Starší syn Jan je v závěti označen za císařského rendtdinara v Markrabství Moravském a mladší syn Jiřík, který se později stal majitelem jeho domu na rynku, dosáhl vysokých postů v radě Menšího Města pražského, kde byl v době stavovského povstání dokonce purkmistrem a roku 1619 podepsal konfederaci na

²⁴⁵ Ibidem, záznam F 15, fol. 301a. - Manuál radní 1577-1581, AHMP, rukopis č. 1481, záznam A 19, fol. 44a.

²⁴⁶ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam C 13, fol. 95a.; záznam F 15, fol. 300b.

²⁴⁷ Kniha trhová 1541-1555 (1563), AHMP, rukopis č. 2213, záznam T 1, fol. 339b – 340b.

²⁴⁸ Stach – D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 38-40 Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1965, s. 16. Malostranská radnice se nachází na dnešním čp. 35.

²⁴⁹ Kniha trhová 1571-1591 (1603), rukopis č. 2214, záznam D 25, fol. 94b – 95a.

²⁵⁰ Kniha testamentů 1568-1610, rukopis č. 2175, záznamy F 16 a F 17, fol. 163b – 166a.

generálním sněmu, za což mu byl v roce 1624 zkonfiskován majetek.²⁵¹ Jeho dům byl odhadnut již na 5500 kop míšenských, což je nárůst, který nelze odůvodnit pouze inflací, ale naopak lze předpokládat, že je důsledkem rozsáhlejší přestavby domu, s níž zřejmě započal již jeho otec Šebestián.

Shrneme-li ve stručnosti poznatky o výše uvedených donátorech, můžeme konstatovat, že byli všichni průměrně či lehce nadprůměrně bohatí a všichni se vedle své uspokojujivé cechovní kariéry více či méně angažovali i v městské politice tak, jak to bylo typické i u mnoha ostatních donátorů malostranského graduálu. Není zřejmě pochyb, že hlavním iniciátorem cechovního finančního odkazu pro malostranský graduál byl cechmistr Laurenc Milner jinak Křepelka, to však nijak neumenšuje potenciální motivaci těchto krejčovských mistrů, vizuálně reprezentovat svůj cech a zasadit jej do skupiny ostatních významných řemeslných cechů, zastoupených v graduálu.

²⁵¹ Stach – D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 38-40 Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1965, s. 16.

VIII. MICHAEL KECK ZE ŠVARZPACHU

Michael Keck ze Švarzpachu je jako „*Michael Keck v Schwortz Pach*“ uveden na fol. 305r s tématem „*Na den sesláni Ducha svatého*“ [obr. 8]. Pod nápisovou tabulkou, umístěnou v pravém horním rohu bordury, se nachází erb tohoto donátora, zasazený do modrého oválného pole, ohraničeného vavřínovým věncem s červenými stuhami. Tvoří jej černý štít se zlatým lvem, před kterým je od levého dolního k pravému hornímu rohu našikmo položeno šestkrát stříbrno-červeně dělené úzké břevno, připomínající kus turnajového dřevce. Na vrcholku štítu se nachází helmice, která nese po pravé straně stříbrno-červená a po levé zlato-černá přikryvadla. Na ní je pak usazen klenot v podobě zlaté koruny, z níž vyrůstají zlato-černá křídla, před něž opět předstupují drobnější stříbrno-červená břevna, a doprostřed těchto křídel je umístěna shodná figura zlatého lva, jaká se nachází ve štítu.

Pod erbem je pak umístěn první ze tří portrétů, které se v graduálu vyskytují. Zobrazuje donátora, klečícího po pravé straně kříže s ukřižovaným Kristem a oděného ve fialovém kabátci s hermelínem, ve fialových krátkých kalhotách s balónovými nohavicemi a v punčochách stejné barvy, s černým pláštěm přehozeným přes ramena a zlatým medailonem na krku. Za ním stojí anděl se zeleno-růžovými křídly, oděný ve stejně barevném hávu, který na něj hledí, jednou rukou jej objímá kolem ramene a druhou ukazuje na Krista na kříži. Celý výjev je situován na vršek kopce, který spolu s lebkou pod křížem odkazuje na Golgotu, na pozadí je pak vyobrazena vodní hladina a město.²⁵²

Jméno Michaela Kecka, který je v pramenech titulován jako „*urozený pan Michael Keck ze Švarzpachu* (či *ze Šverzenpachu*), *jeho milosti císařské paušreyber při Hradě Pražském*“, tedy písař hradního stavebního úřadu, se v městských pramenech objevuje minimálně v šesti zápisech knih trhových. Poprvé je to ve stejném roce, kdy byl dokončen Malostranský graduál, tedy v roce 1572, kdy Michael Keck se svou ženou Judyth Pilgramovou kupují „*dům se zahradou ležící sám o sobě za Píseckou branou nebo za klášterem svatého Tomáše, mimo nějž se chodí nebo jezdí na Brusku*“ za 800 kop míšenských grošů od Gregora Cihláře.²⁵³ Při zmíněné zahradě u domu stál zjevně ještě jeden malý domek, který vlastnila jistá Kristýna Pangrácová, jež musela bývalému

²⁵² Zbytek iluminací na foliu sestává z výjevu Sesláni Ducha svatého v iniciále, ze starozákonní postavy Joela pronášející proroctví pod kolumnou a z letničního kázání sv. Petra, v němž odkazuje na proroka Jóela ve spodní části bordury. Viz Martina Janatková, *Malostranský graduál* (pozn. 127), s. 38-39.

²⁵³ Kniha trhová 1571-1591, AHMP, rukopis č. 2214, záznam A 19, fol. 21a – 21b.

majiteli Gregoru Cihláři a nyní i Michaelu Keckovi slíbit, že jej v případě prodeje nabídne přednostně svému sousedovi. Roku 1574 tedy Keck kupuje i tento domek a získává tak celý „areál“ za klášterem sv. Tomáše.²⁵⁴

Tím však jeho výčet nemovitostí zdaleka nekončí. Již roku 1572 vyzvedává Michael Keck v radě kupní listinu pro jistého Erharta Reytera, rady a „*pfenigmeistera*“ arciknížete Ferdinanda Tyrolského, který kupuje za 750 kop míšenských grošů „*dům v ulici jdouc k bráně Písecké po pravé straně, mezi domy Andrése Altmana tesaře dvorského a někdy urozeného pana Martina se Taxis, jeho milosti císařské poštmistra oboustranně, od urozeného a statečného rytíře pana Volfa Šteynpergera ze Šteynberku, jeho milosti císařského rady a sekretáře komory království českého*“.²⁵⁵ O sedm let později, tedy roku 1579, mu pak tentýž Erhart Reyter svůj dům i se vším příslušenstvím odevzdává, aniž by bylo zaznamenáno, že by mu za něj Michael Keck poskytl nějakou kompenzaci.²⁵⁶ Získává tedy další nemovitost, v blízkosti výše zmíněného domu za Píseckou branou. Tu je možné pravděpodobně ztotožnit s jedním z objektů, které stávaly na městišti dnešního čp. 20 v Tomášské ulici.²⁵⁷ Roku 1584 pak kupuje od souseda Jakuba Laštovičky (hrnčíře, který byl zřejmě příbuzný s rodinou Laštovičků, uvedenou v kapitole II) nejprve kus jeho zadního dvoru se studnou²⁵⁸ a o 4 roky později celý jeho dům v hodnotě 1000 kop míšenských grošů,²⁵⁹ čímž získává další rozsáhlé sídlo na území dnešní Tomášské ulice.

V posledním dosud necitovaném zápisu, který se mi podařilo nalézt, je pak jmenován jako majitel jednoho ze sousedních domů. Jde o kupní smlouvu jistého Michala Laugranda z Burgundska, dvorského kramáře s hedvábím, který si roku 1586 kupuje

²⁵⁴ Ibidem, záznam C 17, fol. 59a – 60a.

²⁵⁵ Ibidem, záznam B 11, fol. 33b.

²⁵⁶ Ibidem, záznam E 28, fol. 130a.

²⁵⁷ D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 20/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, Praha 1966, s. 5. Milada Vilímková, která zpracovala dějiny objektu v rámci tohoto stavebně historického průzkumu, se domnívá, že Keck byl Reiterův zeť či nevlastní syn a opírá se přitom o jakousi formulaci v blíže neurčeném zápisu z knihy trhové, který se mi však na základě jí uvedené citace nepodařilo dohledat. Následně píše, že roku 1690 prodal Michal Keck dům Tomáši Volfovi z Zeingendorfu za 1050 kop míšenských, což opírá o záznam F 4 knihy trhové č. 2214. Tento zápis však obsahuje zmínku o tom, že zmíněný Tomáš Volf, zde psaný ze Czwingendorfu, kupuje úplně jiný dům, ležící v dnešní Nerudově ulici, od bratrů Jaroslava a Jiřího Bořitů z Martinic. Vzhledem k tomu, že i některé z ostatních citací jsou uvedeny s chybou, ať už v prohození signatur v knihách trhových nebo v zaměnění záznamů, nelze tuto domněnku prohlásit jednoznačně za pravdivou, ačkoliv by jistě vysvětlovala důvod, proč Erhart Reyter poskytl Keckovi dům bez stanovené finanční kompenzace.

²⁵⁸ Kniha trhová 1571-1591, AHMP, rukopis č. 2214, záznam H 11, fol. 204a.

²⁵⁹ Kniha trhová 1587-1616 (1651), AHMP, rukopis č. 2215, záznam A 27, fol. 44b – 45b.

dům „*pod valy hradu Pražského, mezi domy pana Michala Kecka ze Švarzpachu, paušrejbera při hradě Pražském a někdy Kateřiny Kubínové ze Lvovic*“.²⁶⁰ Je tedy zjevné, že Michael Keck vlastnil ve stejné době, kdy měl dva domy v ulici vedoucí k Písecké bráně a velký a malý dům se zahradou za klášterem sv. Tomáše, ještě dům pod valy Pražského hradu, tedy někde v místech dnešních ulic Sněmovní a U Zlaté studně, které nesly v minulosti toto označení. Takový počet nemovitostí ukazuje na skutečně velmi bohatého šlechtice.

Mimo jeho majetkové poměry je zajímavé také jeho možné spojení s nakladatelem, spisovatelem a humanistou Danielem Adamem z Veleslavína. Podle diplomové práce Mariky Stuchlíkové byl Michael Keck jedním z jeho mecenášů a Veleslavín ho spolu s jeho syny zmiňuje roku 1589 v dedikaci jednoho ze svých spisů, která v překladu z latiny zní: „*Urozeným, nadaným a nadějným hochům Karlovi a Albertovi Keckovým, synům urozeného a přejasného pána, pana Michala Kecka ze Švarcpachu, vedoucího císařské kanceláře v Praze, mnoho pozdravů zaslá Daniel Adam*“.²⁶¹ Podle Stuchlíkové byl Michael Keck příslušníkem německé rytířské rodiny ze Schwarzbachu a v Praze získal inkolát roku 1585. S manželkou Juditou měl údajně syny Jana, Karla a Alberta, z nichž první syn Jan se nachází v seznamu studentů na univerzitě v Lipsku.²⁶² To dokazuje, že tato rodina nebyla pouze bohatá, ale zřejmě taky poměrně vzdělaná, humanisticky zaměřená a luteránsky orientovaná, jelikož Lipská univerzita byla, podobně jako univerzita v Jeně či ve Witemberku, luterská.

Nyní je však na místě otázka, jakou motivaci mohl mít bohatý cizí šlechtic, který přišel z Německa a pracoval jako dvorský úředník na Pražském hradě, účastnit se kolektivního nákladu města a měšťanů na graduál pro kostel sv. Mikuláše. Zde se nabízí několik možných vysvětlení. Jelikož první zmínkou o něm je záznam o koupi domu z roku 1572, lze předpokládat, že byl ve městě poměrně nový a zjevně se snažil o to, aby byl jeho rod přijat mezi domácí šlechtické rody, což se mu dle záznamu českého sněmu podařilo v roce 1585.²⁶³ Jednou z motivací by tak mohla být jeho snaha asimilovat se v místě nového domova, tedy Menšího Města pražského, identifikovat se s komunitou

²⁶⁰ Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam K 4, fol. 257a.

²⁶¹ Marika Stuchlíková, *Mecenáši Daniela Adama z Veleslavína* (diplomová práce), Ústav českých dějiny FF UK, Praha 2009, s. 87, pozn. 436.

²⁶² *Ibidem*, s. 87 a pozn. 438.

²⁶³ „*Páni z rytířstva na sněmu shromáždění přijali do stavu svého Jana Sklifa z Greifenfeldu, doktora práv a radu nad apelacemi, a Michala Kekha z Švarcpachu, „paušreibera“ při hadu Pražském, i se syny jeho*.“ Viz *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu VI, 1581-1585*, Praha 1890, s. 549, záznam č. 326.

místních elit a reprezentovat svůj rod v prostředí, kde nebyl znám. V úvahu přichází i další varianta, která se s předchozí nijak nevylučuje, a sice ta, že Michael Keck byl luterán a kostel svatého Mikuláše, při němž patrně existovala komunita věřících, kteří sympatizovali s tímto vyznáním, mu poskytl zázemí a prostředí, kde mohl tuto svou víru projevit, ačkoliv oficiálně nebyla v Českém království uznaná a povolena. Přítomnost v Malostranském graduálu, jehož některé části výzdoby odkazují na Martina Luthera a jeho učení, pak mohla být symbolickým přihlášením se k této konfesi a ke komunitě věřících, kteří ji vyznávají a to ačkoliv se na jeho foliu neobjevuje žádná přímá narážka na tuto víru, kterou by si však jako úředník na katolickém císařském dvoře nemohl dovolit.

IX. JAN Z PROŠOVIC

Jméno tohoto donátora nalézáme na fol. 319r s písní „*Na den blahoslavené Trojice*“ [obr. 9], v nápisové tabulce s textem „*Jan z Prossowicz anno MDLXIX*“, pod níž se nachází erb donátora v zeleném vavřínovém věnci, sestávající z červeného štítu s bílým oblakem, z něhož vystupuje paže svírající tři pera. Na vrcholek štítu je posazena černá helmice s červenými přikryvadly, nad níž je umístěn klenot v podobě stejné paže se třemi pery, obklopené z obou stran písmeny „Z“ a „P“ (z Prošovic“).

Pod erbem je pak ve zlatém rámu vyobrazen donátor, který s rukama sepjatýma v modlitbě klečí pod křížem s ukřižovaným Kristem a vyhlíží ven z obrazového pole. Oděn je v rudých šlechtických šatech a v mohutném plášti z černého sametu s kožešinou a balonovými rukávci. V těsné blízkosti za ním stojí Jan Evangelista s charakteristickými světlými kadeřavými vlasy, oděný v rudém plášti, který má jednu ruku položenou na jeho rameni a prsty se dotýká jeho zdviženého zápěstí, svým pohledem však směřuje vzhůru a druhou rukou se vztyčeným prstem ukazuje na Krista na kříži. Ve shodě s obvyklým vyobrazením kalvárie se na opačné straně kříže nachází Panna Marie, s pohledem rovněž upřeným vzhůru, zahalená v šedém plášti, z něhož jí vyčnívá růžový šat. Na pozadí celého výjevu je pak jakési cizokrajně vyhlížející město, obklopené zepředu vodní hladinou a v pozadí masivem hor.²⁶⁴

Popsaný výjev je tedy druhým ze tří portrétů, které se v graduálu objevují. V případě tohoto však není zcela jisté, jakou úlohu od počátku plnil a zda byl jeho zadavatelem sám donátor, jež jej objednal ještě před svou smrtí nebo byl epitafem, který svému manželovi nechala zhotovit jeho žena Marta. Datum 1569, jež udává nápisová páska, může být ve shodě s těmito variantami buď datem jeho odkazu, nebo rokem jeho úmrtí. Částečnou nápovědu nám podává testament, který po sobě zanechal. Ten pochází již z roku 1566, avšak do rady byl podán jeho pozůstalou ženou a synem Václavem až roku 1570 a do městských knih vepsán v úterý po svatém Medardu, tedy několik dní po 8. červnu téhož roku, poté, co uplynula doba šesti neděl, v níž bylo možné se proti obsahu testamentu ohradit. Pokud by vdova po Janu z Prošovic a její syn se zanesením textu poslední vůle do městské rady nějak zvláště neotáleli, musel by Jan z Prošovic zemřít

²⁶⁴ Zbytek výzdoby folia sestává z Nejsvětější Trojice typu Pietas Domini, zobrazené v iniciále a ze starozákonního předobrazu Nejsvětější Trojice – výjevu Večeře v Mamre, kde Abraham hostí ve svém domě trojici andělů. Popis viz Martina Janatková, *Malostranský graduál* pozn. 127), s. 39-41.

někdy v počátečních měsících roku 1570 a odkaz v graduálu by tedy mohl iniciovat sám. To však přesto nevylučuje určitou epitafní funkci tohoto vyobrazení. Motivací Jana z Prošovic mohla být totiž stejně tak dobře potřeba osobní či rodové reprezentace, jako zbožnost a myšlenka na spásu, posílená vidinou blízké smrti a s ní související touha zanechat po sobě určitý odkaz.

O tom, kdo byl tento donátor a jaké bylo jeho příbuzenské, profesní a ekonomické zázemí, nám podávají zprávu pouze dva záznamy v knihách trhových a jeho výše zmíněný testament, spolu s testamentem jeho manželky Marty. Nejstarší zpráva o něm pochází z roku 1546, kdy Jan, jmenovaný zde jako Prošovský z Prošovic, spolu se svou ženou Martou z Vraního kupuje dům v „*ulici jsouce k mostu pražskému, mezi domy Melchysedecha z Vostrovačic z jedné a Štěpána od Kozlů strany druhé*“ za 700 kop míšenských grošů od vdovy Anny Tonreyzové z Vytiněvsi. V tomto zápisu je titulován jako registrátor desek zemských, zastával tedy pozici úředníka v kanceláři českých zemských desek na Pražském hradě.²⁶⁵ V následujícím záznamu z roku 1548 pak učinil se svou ženou Martou společně vzdání majetku, v němž mimo jiné stojí, že Marta má mít stejný podíl na jeho statcích, jako jeho děti z prvního manželství, z čehož vyplývá, že byl dvakrát ženatý.²⁶⁶

Pro následujících 18 let pak nemáme žádné zprávy, až roku 1566 píše Jan Prošovský svůj testament, který byl zaznamenán do městských knih (viz příloha IV). V něm odkazuje svou vinici na Pohořelci a svůj dům, i se vším, co se v něm nachází „*bud' na svrščích, klenotech, hotových peněžích, šatstvu chodícím i lehacím, cínovým nádobí*“ své ženě Martě a svému synu Václavovi, „*aby se v něm v bázni Boží živili*“. Svě dceři Anně, pokud by se vdala a odešla od matky, odkazuje 150 grošů českých a náležitou výbavu, a žádá také, aby jí bylo vyplaceno 50 kop českých grošů, které jí odkázal strýc Jana Prošovského Martin Divišovský z Prošovic, měšťan Nového Města pražského, stejně tak Václavu, který po svém prastrýci zdědil 100 kop českých. Zajímavá je zmínka o domě na Újezdě, který mu byl zapsán do zemských desek, avšak ve skutečnosti patří jeho milosti panu Jindřichu Vyškovi, proboštovi kostela hradu pražského a jemu ho má proto syn Václav Prošovský nechat přepsat, pakliže o to požádá.²⁶⁷ Jelikož do zemských desek se vkládaly domy výhradně šlechticům, Jan z Prošovic zřejmě musel být

²⁶⁵ Kniha trhová 1541-1555 (1563), AHMP, rukopis č. 2213, záznam E 12, fol. 93a – 93b.

²⁶⁶ Ibidem, záznam H 21, fol. 142b.

²⁶⁷ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam B2 – B5, fol. 42a – 45a.

příslušníkem nižší šlechty, čemuž by odpovídalo i jeho zobrazení v graduálu. Také jeho syn je v závěru otcovy závěti městskými radními titulován jako „urozený pan Václav z Prošovic“.

O dvě léta později, tedy roku 1572, si vdova po Janu Prošovském Marta kupuje za 550 kop míšenských grošů dům ve středu Malostranského rynku, naproti masným krámům, ležící mezi domy Jana Zlomka a Jiříka Ratycha z Alberndorfu, dalšího z donátorů Malostranského graduálu, který bude předmětem následující kapitoly.²⁶⁸ Tento objekt lze ztotožnit s dnešním domem čp. 3, který v té době stával u hřbitovní zdi na východní straně kostela sv. Mikuláše.²⁶⁹

Následujícího roku pak uzavírá smlouvu se svým synem, která stanovuje, že dům po Janu Prošovském „v ulici jdoucí k Mostu pražskému, mezi domy, jenž slove Melycharovic strany jedné a domem, jenž slove u Kozlů, kterýž nyní drží pan Diviš Slavata z Chlumu a na Košmberce strany druhé“ si má ponechat Václav z Prošovic i se zahradou, která leží na Újezdě, vedle zahrady pana Jana Bezdužického z Kolovrat. Martě Prošovské má naopak připadnout vinice nad Týncem na Bruskách vedle zahrady, pole a vinice Jezuitů, kompenzace 400 kop míšenských a odpuštění dluhu peněz, které si od něj půjčila. Pozoruhodnou částí této dohody je i ustanovení, že má Václav z Prošovic právo upomínat a ponechat si peníze od Kryštofa z Lobkovic, komorníka císaře Rudolfa II. a pozůstalého syna po Janu Staršímu z Lobkovic, nejvyššímu pražskému purkrabí, který zůstal jeho otci Janovi z Prošovic dlužen za půjčku, již mu poskytl na stavení domu na Hradčanech.²⁷⁰ Tato část zápisu tedy dokládá, že měl známé i mezi vysokými politickými hodnostáři a představiteli těch největších šlechtických rodů. Ostatně i jeho žena Marta byla údajně kmotrou Karla, syna Jana Staršího z Waldštejna a na Hrádku nad Sázavou, nejvyššího komořího Království českého, jemuž ve své závěti odkazuje zlatý řetěz.²⁷¹

Obsáhlý testament Marty Prošovské (viz příloha V) z roku 1577 je pro tuto studii tím nejzajímavějším pramenem, který se po rodině Prošovských zachoval. Osvětluje totiž

²⁶⁸ Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam B 8, fol. 30a – 30b.

²⁶⁹ D. Líbal – E. Stach – J. Vajdiš, *čp. 3/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1968, s. 1.

²⁷⁰ Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam C 9, fol. 50b – 51b.

²⁷¹ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam D 1, fol. 89a – 93a.

nejen její vazbu na kostel sv. Mikuláše, ale ukazuje i na některé kontakty s ostatními donátory Malostranského graduálu.

Marta Prošovská v něm celý svůj majetek, včetně domu na Malostranském rynku, odkazuje svému synu Václavovi, kterému však poroučí, aby z něj vyplnil velké množství štědrých menších odkazů: již zmíněnému kmotřenci, vnučatům paní Prošovské a dětem Václava z Prošovic Anně a Fridrichovi, Václavově manželce Kateřině ze Šimberka, již oslovuje „*nevěsta má milá*“, své schovance Markytě, dceři jakési chudé ženy, které se ujala a nyní ji dává do výchovy své snaše, několika svým přítelkyním či služebným, „Anně bábě“, která u ní bydlí či další zjevně šlechtické donátorce graduálu, paní Judyth Lidlové z Kouby, vdově po Alexandru z Vostrovačic, jejichž společný portrét a odkaz bude popsán v kapitole XV. O ní píše, že jí poskytla velké a mnohé pohodlí a pracně se o ni starala a opatrovala ji v její nemoci.²⁷² Obě vážené rodiny spolu zjevně udržovaly přátelský kontakt, nejspíše i proto, že byly patrně sousedy. Již výše uvedený zápis z roku 1546 uvádí, že Jan Prošovic koupil dům v Mostecké ulici, ležící vedle domu jakéhosi Melchysedecha z Vostrovačic. Ten byl příbuzným, možná bratrem či strýcem Alexandra z Vostrovačic, jemuž svůj dům odkázal, a poté jej vlastnila jeho žena, která je uváděna jako majitelka sousedního domu ještě v roce 1599, kdy Václav z Prošovic dům po otci prodává.²⁷³ Také se svým druhým sousedem, výše zmíněným Jiříkem Ratychem, zjevně Marta udržovala přátelský vztah, jelikož jej požádala, aby její kšaft zapečetil svou pečeti.

Před všemi dary těmto jednotlivým osobám je však uveden odkaz jiný, na jehož vyplnění zjevně Martě Prošovské velmi záleželo. Je to odkaz kostelu svatého Mikuláše, na nějž poroučí svému synu Václavovi nezapomínat, zvláště proto, že je zde u oltáře Páně pohřben jeho otec Jan z Prošovic, jeho sestra Anna a že zde má být pohřbena i Marta Prošovská. Odkazuje proto 80 kop míšenských grošů, „*aby při oltáři Páně, kdež těla jejich odpočívají a kterýž Václav syn můj obnoviti dal, každého pátečního dne službami Božími posluhováno bylo a za takovou služebnost Boží, aby panu faráři, kterýžto při tom chrámě Páně správcem bude, z těch osmdesáti kop míšenských při svatém Jirí a svatém Havlu po třiceti groších bílých aby dáváno bylo*“.²⁷⁴ 20 kop míšenských pak odevzdává na oltářní svíce, které má Václav z Prošovic nakupovat a

²⁷² Ibidem.

²⁷³ Kniha trhová 1587-1616 (1651), AHMP, rukopis č. 2215, záznam H 17, fol. 242a – 242b.

²⁷⁴ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam D 1, fol. 89b.

dávat k bohoslužbám u tohoto oltáře a dalších 20 kop míšenských ještě žákům školy u sv. Mikuláše, kteří při tomto oltáři v určité dny zpívají píseň *Si bona Suscepimus* a kterým má být za jejich zpěvy každou sobotu dáváno po jednom českém groši.²⁷⁵

O rodině Prošovských z Prošovic lze tedy na základě uvedených údajů konstatovat, že šlo o majetné příslušníky nižší šlechty, kteří měli kontakty mezi nejvlivnějšími dvorskými hodnostáři a příslušníky vyšších šlechtických kruhů, zprostředkované zřejmě i skrze dvorský úřad Jana z Prošovic. Rodina byla zjevně velmi zbožná a patřila mezi mecenáše kostela sv. Mikuláše. Odkaz v malostranském graduálu pak byl jedním ze zbožných odkazů tomuto kostelu, který měl zároveň stejnou memoriální funkci, jako případná náhrobní deska či epitaf, který mohl být umístěn v kostele při oltáři, kde byla tato rodina pro své zásluhy následně pohřbena.

²⁷⁵ Ibidem, fol. 89b – 90a.

X. JIŘÍK RATYCH Z ALBERNDORFU²⁷⁶

Jiříka Ratycha z Alberndorfu můžeme právem označit za jednoho z nejzajímavějších donátorů graduálu, který měl zřetelnou vazbu na městskou radu i císařský dvůr a počtem svých nemovitostí patrně zdaleka předběhl všechny ostatní donátory, čímž nejvíce pomyslně zasáhl do veřejného prostoru Menšího Města pražského.

Jeho odkaz nalézáme na foliu 326v s antifonou před introitem o Těle Božím [obr. 10]. Zde se nachází poměrně velká, zlatě orámovaná nápisová páska, umístěná atypicky uprostřed folia, a to přímo pod písňovým zápisem a zároveň nad velkou, stejně zlatě orámovanou iluminací, zabírající zbytek spodní části folia. Tato iluminace zobrazuje setkání Abraháma a krále Melchisedeche po vítězné vojenské výpravě,²⁷⁷ kde Melchisedech se svou družinou přináší bochníky chleba a víno, jež symbolizují právě ono Tělo Boží, které je tématem tohoto a následujícího folia, ale také Krev Boží, tedy charakteristický eucharistický motiv utrakvismu. Lze předpokládat, že jeho přítomnost zároveň odkazuje i na protestantské vyznání donátora.

Zmíněná nápisová páska pak nese text „*Na památku Giržika Ratycha z Alberndorffu miesstienina a spolu raddniho tohoto kralovského menssiho miesta pražského letho 72*“ a vedle ní je vyobrazen erb donátora, zasazený do identického zlatého rámu. Ten sestává ze štítu, vodorovně rozděleného na dvě poloviny, přičemž spodní polovina obsahuje šest navzájem se střídajících zlatých a modrých polí a horní polovina je dále svisle rozdělená na modré pole se zvlněným korunovaným hadem a černé pole s hůře čitelným šedým předmětem, který nejvíce připomíná špičatý a v horní části svázaný váček. Následuje přilba s korunou a bohatými modro-zlatými přikryvadly a klenot, který opakuje obě figury ve štítu – onen šedý váček uprostřed a zlaté korunované hady v modrých křídlech po stranách.

Výše uvedené nestandardní umístění textového odkazu a erbu donátora, které se nachází v samotném centru folia, tedy na výrazném a prominentním místě, pak zcela jistě nevzniklo náhodou či z čistě kompozičních důvodů, ale bylo součástí jeho konkrétní zakázky. Jiřík Ratych si evidentně nepřál sebezpřítomně sám sebe stejným způsobem, jakým se odehrávala reprezentace ostatních donátorů v graduálu, ale jeho cílem bylo

²⁷⁶ Část této kapitoly bylo použito v článku Jana Doktorová, Malostranský graduál jako gesto měšťanské reprezentace, in: Petra Lexová – Lenka Vrlíková (edd.), *Gesta v umění*, Brno 2018. (v tisku)

²⁷⁷ Viz Martina Janatková, *Malostranský graduál* (pozn. 127), s. 42.

naopak vybočit, a tím na svůj odkaz upozornit. Tuto interpretaci snad přesvědčivě doloží následující fakta, která se o této osobnosti podařilo zjistit.

Jiřík Ratych byl potomkem známého malostranského rodu, jehož příslušníci zasedali po celé generace v městské radě a tato veřejná funkce pro ně byla bezpochyby nejen tradicí, ale i záležitostí rodové prestiže.²⁷⁸ Informace o jeho osobě nám poskytuje nejméně 15 záznamů v trhových knihách,²⁷⁹ testament jeho druhé ženy Marty²⁸⁰, velké množství zápisů v knihách obligací²⁸¹ a četné záznamy o obnově městské rady. V zápisu obnovy rady v roce 1572,²⁸² tedy v období, do něhož datujeme i samotný vznik graduálu, je jmenován jedním z tzv. obecních starších, dále jako příslušník úřadu rychtářského pod hlavním městským rychtářem Václavem Bystřickým a jako jeden ze tří úředníků nad městským špitálem. V zápisech z let 1573, 1574 a 1575 je opět zmiňován jako obecní starší,²⁸³ v následující obnově rady z roku 1576 se však již neobjevuje,²⁸⁴ stejně jako v dalších záznamech z let 1577, 1578 a 1579,²⁸⁵ až v roce 1580 opět figuruje v městské radě jakožto jeden z konšelů.²⁸⁶ V pozdějších zápisech městských trhových knih a knih obligací (poprvé v roce 1589)²⁸⁷ je titulován jako „*Jeho Milosti Císařské rychtář v tomto Menším Městě pražském*“, zastával tedy funkci vysokého veřejného činitele, který nepatřil k samosprávě města, ale reprezentoval a

²⁷⁸ Petra Bišková, *Městská rada na Malé Straně v letech 1547-1650* (pozn. 25), s. 79.

²⁷⁹ *Knihy trhové 1571-1591 (1603)*, AHMP, rukopis č. 2214, záznamy A 7, fol. 9b; C 5, fol. 46b; C 28, fol. 70b – 73a; D 5, fol. 75b – 77a; D 29 a D 30, fol. 101b – 102b; E 1, fol. 103a – 103b; G4, fol. 167b – 168a; K 14, fol. 267a – 268a – *Knihy trhové 1587-1616 (1651)*, AHMP, rukopis č. 2215., záznamy B 17, fol. 64b – 65b; D 13, fol. 119a – 119b; J 14, fol. 269a – 269b; M 7, fol. 352b – 353b; M 12, fol. 357a – 357b; N 17, fol. 392b – 393b; O 12, fol. 417a.

²⁸⁰ *Knihy testamentů, 1568-1610*, AHMP, rukopis č. 2175, záznam J 10, fol. 248a – 249a.

²⁸¹ *Knihy obligací 1563-1586*, AHMP rukopis č. 162, záznamy N 16, fol. 296b – 297a; O 26, 337a; O 27 a O 28, fol. 337b – 339b; O 29 fol. 339b – 340a; P 23, fol. 363b – 364b; Q 10, fol. 381a – 382a. – *Knihy obligací Menšího Města pražského 1586-1622*, AHMP, rukopis č. 2173, záznamy A 25, fol. 38a – 38b; B 13, fol. 53b – 54a; B 14, fol. 54b – 55b; B 15, fol. 55b – 56b; C 8, fol. 79b – 80a; C 13, fol. 85a – 85b; D 12, fol. 114b – 115b; D 16 a D 17, fol. 119a – 120b; G 16, fol. 209a; G 20, fol. 213a – 213b, K 7, fol. 289a – 289b.

²⁸² *Manuál radní Menšího Města pražského 1572-1576*, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 11, fol. 26a – 29b, jméno Jiřího Ratycha na fol. 26b, 27b a 28a.

²⁸³ *Ibidem*, záznam C 13, fol. 94b – 96a – záznam D 14, fol. 161a – 162a – záznam E 19, fol. 241a – 242a.

²⁸⁴ *Ibidem*, záznam F 15, fol. 300a – 301a.

²⁸⁵ *Manuál radní Menšího Města pražského 1577-1581*, AHMP, rukopis č. 1481, záznam A 19, fol. 43a – 44a; záznam A 97, fol. 120a – 121a; záznam C 31, fol. 196a – 197b.

²⁸⁶ *Ibidem*, záznam D 2, fol. 267a – 268b, Jiřík Ratych zmíněn na fol. 267a.

²⁸⁷ První záznamy, kde je Jiřík Ratych titulován jako císařský rychtář, pochází patrně z roku 1589, viz *Knihy trhové 1587-1616 (1651)*, AHMP, rukopis č. 2215, záznam B 17, fol. 64b – 65b. - *Knihy obligací 1586-1622*, AHMP, rukopis č. 2173, záznam C 13, fol. 85a – 85b.

hájlil ve městě zájmy samotného panovníka – v tomto případě císaře Rudolfa II. Tento úřad s jistotou vykonával ještě na konci roku 1610,²⁸⁸ ve své funkci tedy setrval více než 20 let.

O jeho příbuzenských vztazích víme, že se oženil celkem třikrát. Poprvé s Annou Laštovičkovou,²⁸⁹ dcerou Doroty Laštovičkové a Štěpána Laštovičky, dalšími donátory graduálu, jimž byla věnována kapitola II., a sestrou Jana Laštovičky (viz kapitola XII), rovněž dlouholetého člena městské rady a úředníka nad kostelem sv. Mikuláše, jehož nápisová páska se nachází na foliu graduálu 363r, které představuje v českém kontextu ojedinělou ikonografií Jana Husa (viz kapitola 5). Z manželství s příslušnicí rodiny Laštovičků vzešel syn Daniel. Dalším synem Jiřího Ratycha pak byl Jan Ratych, o kterém víme, že se stejně jako otec prosadil v městské radě a v roce 1526 se v roli samotného purkmistra a primasa Menšího Města pražského účastnil jednání o předání farního kostela sv. Mikuláše jezuitům.²⁹⁰

Naopak poslední sňatek uzavřel Jiřík Ratych v roce 1606 zřejmě s příslušnicí nižší šlechty – s urozenou pannou Sydonií Kirchnerovou z Lovče, pozůstalou dcerou zesnulého urozeného pána pana Blažeje Kirchnera z Lovče, o čemž nás spravuje svatební smlouva z 22. ledna téhož roku.²⁹¹ Zjevně šlo o domluvený sňatek, který měl mladou osiřelou šlechtičku zabezpečit, jelikož ve smlouvě je výslovně psáno, že paní Sidonie si bere pana Jiřího Ratycha „z vůle a řízení Pána Boha všemohoucího a obzvláštní radou pánův a přátel svých“. Věno, které mu odvádí ve výši 150 kop grošů českých (300 kop grošů míšenských) jí on ponechává a navyšuje jej o dalších 300 kop českých grošů, tedy jí uděluje věno ve výši 450 kop českých grošů, které jí pojišťuje na svém domě. Svědky této smlouvy, kteří ji rovněž stvrdili svými pečetěmi, se ze strany Jiřího Ratycha stávají dvě významné osobnosti Menšího Města pražského – dlouholetý

²⁸⁸ Jako císařský rychtář je titulován ještě v kvitanci z 16. listopadu 1610, v následující kvitanci z 16. ledna roku 1612 je jeho jméno uvedeno již bez titulu. – viz Kniha trhová 1587-1616 (1651), AHMP, rukopis č. 2215, záznam O 12, fol. 417a.

²⁸⁹ Anna, jakožto manželka Jiříka Ratycha, se ve zkoumaných materiálech objevuje poprvé v roce 1565 v rámci smlouvy její matky Doroty Laštovičkové se svými dětmi, ve které jí a Jiříku Ratychovi postupuje dům v prostoru Malostranského rynku (dnešní čp. 4) – viz Kniha Obligací 1563-1586, AHMP, rukopis č. 162, Záznam F 10 a F 11, fol. 113a – 114b a F 12 – F 15, fol. 115a – 118b. Poslední záznam jejího jména z roku 1579 nalézáme v kvitanci o splacení domu, zakoupeného roku 157, od Václava Rottrmunda z Hausperku a jeho ženy Doroty – viz Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam C 28, fol. 73a.

²⁹⁰ Milada Svobodová, Paměti obyvatel Menšího Města pražského z let 1581-1628 ve Veleslavínově Kalendáři historickém, in: *Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků 7/1*, Praha 1990, s. 92-93.

²⁹¹ Kniha trhová 1587-1616 (1651), rukopis č. 2215, záznam M 12, fol. 357a – 357b.

primas Jiřík Gehle z Podhorštejna, tedy nejmocnější představitel městské samosprávy a Jan Kocín z Kocínetu, významný humanistický vzdělanec, absolvent pražské univerzity a dalších studií v Německu a Itálii a také blízký přítel spisovatele, historika a univerzitního pedagoga Daniela Adama z Veleslavína. Ten zastával od roku 1578 také post radního písaře²⁹² a o čtyři roky později byl pohřben v kostele sv. Mikuláše na Malostranském rynku.²⁹³ Ze strany Sidonie Kirchnerové pak svědčili urozený pan Jan Vořetický z Vořetic, „jeho milosti knížecí a pana kardinála a biskupa olomouckého služebník a hejtman panství Vyškovského a Chrdlického“ (tedy zřejmě služebník knížete Františka kardinála z Ditrichštejna, který byl v dané době olomouckým biskupem²⁹⁴) a Jeremiáš Kuppa, císařský služebník při dvorské říšské kanceláři. Nejen z tohoto záznamu lze usuzovat, že společenské postavení Jiřího Ratycha, jakožto císařského rychtáře, bylo natolik dobré, že udržoval přátelské kontakty nejen s předními osobnostmi města, ale i s dvorskými služebníky, skrze které byl patrně zprostředkován tento sňatek.

Mezi uvedená dvě manželství pak spadá období druhého sňatku s Martou, v té době již vdovou po zámečnickovi Jiříku Šmídovi, rovněž donátorovi Malostranského graduálu, jehož odkaz se objevuje na fol. 383r v hromadném odkazu starších cechovních mistrů zámečníků a ostružníků.²⁹⁵ Té roku 1580 ujišťuje věno 800 kop míšenských grošů na domě, v němž bydlí (zjevně na níže zmíněném domě čp. 4 na Malostranském rynku)²⁹⁶ a roku 1589, po prodeji této nemovitosti, potom na novém domě Šimůnkovském.²⁹⁷ Roku 1580 tedy byli již s jistotou manželé.

Po Martě Ratychové se nám dochoval výše zmíněný testament z roku 1605. V něm mimo jiné propůjčuje svému manželovi vápenici, kterou zdělila po rodičích, ležící vedle císařské vápenice na Újezdě a to k užívání do jeho smrti. Poté měla připadnout jejich společné dceři Dorotě, manželce pana Andresa Purkharta a jejich dětem, proti čemuž se však Jiřík Ratych ohradil v městské radě, nesouhlasící s tím, že mu jeho žena

²⁹² Petra Bišková, Malostranské radní elity na přelomu 16. a 17. století (pozn. 24), s. 113-114.

²⁹³ Cyril Merhout, *Malá Strana za starodávna* (pozn. 49), s. 47.

²⁹⁴ Olomoucký biskup v letech 1599-1636, jeden z nejvýznamnějších moravských politických činitelů v 17. století. – viz např. Pavel Balcárek, *Kardinál František Ditrichštejn 1570-1636, gubernátor Moravy*, České Budějovice 2007.

²⁹⁵ Fol. 383r: „Na pamatku erb zametznitzi a wostruznitzi a starssich Girzik Ssmíd, Mates Hentzka, Gyrzik Ssmidhamer Ditrych Vostruznyk Letha panie 72“

²⁹⁶ Kniha obligací 1563-1586, AHMP, rukopis č. 162, záznam O 26, folio 337a.

²⁹⁷ Kniha obligací (1562) 1586-1622, AHMP, rukopis č. 2173, záznam C 13, folio 85a.

neodkázala vlastnictví náležitého dílu vápenice, do níž dohromady investoval 2000 kop míšenských (tj. 120 000 míšenských grošů) na stavebních úpravách a jiných dlužích, které za svou ženu hradil. O rozuzlení sporu nás spravuje zápis v knihách trhových z téhož roku, v němž obě strany vyslovují přání, aby spor byl vyřešen v přátelském duchu a celá záležitost nepostoupila k vyšším právním instancím, což by mohlo ve městě roznítit mnohé pomluvy.²⁹⁸ V konečné smlouvě tedy stanovují, že pan Jiřík Ratych s okamžitou platností upustí od svého nároku na vlastnický podíl na vápenici, kde si však ponechá výminek, „...aby do smrti své do též vápenice jako kdy prve piva svá hořká a bílá beze všeho nadání k vyšenkování dávati a vystavovati mohl, bez překážky každého člověka. A jakž tento nynější, tak i jiný každý šenkýř, který by v též vápenici šenkovati chtěl, od žádného jiného piv bráti nemá, nebude a nemohl, mimo něho pana Jiříka Ratycha, leč by on sám pan Jiřík Ratych piva kdy neměl...“.²⁹⁹ Mimo vápenice ještě své dceři „z lásky otcovské“ po smrti odkazuje 600 kop míšenských ze všeho jeho statku s podmínkou, že se zcela vzdá dalšího podílu na rodinném majetku. Nejzajímavější částí zápisu je právě zmínka o pivu, která nám podává svědectví o další velmi lukrativní a výdělečné činnosti tohoto donátora, tedy o vaření a prodeji piva a z toho vyplývajícího členství v profesním cechu nákladníků vaření piva.

Malostranský cech nákladníků měl přitom pozoruhodný a poněkud odlišný charakter, než jiné profesní skupiny v Menším Městě a zároveň se lišil i od ostatních pražských nákladnických cechů. Měl menší počet členů, kteří nebyli sladovnickými řemeslníky a praktickými znalci v oboru, ale bohatými a váženými měšťanskými podnikateli, kteří často zastávali zároveň městský či dvorský úřad, vlastnili pivovarnické domy a sladovníky zaměstnávali jako pomocný personál. O exkluzivitě tohoto cechu svědčí i skutečnost, že jej jeho členové nenazývali cechem, ale „bratrstvem“ a sami sebe označovali jako „páni nákladníci piva vaření“.³⁰⁰ Také v zápisech o obnovách městské rady se v seznamech cechů a jejich cechovních starších objevuje cech nákladníků vždy na prvním místě, následován řezníky a pekaři³⁰¹ a není jistě bez zajímavosti, že v samotném prostoru Malostranského rynku, tedy v prominentním centrálním místě celého Menšího Města, se postupně nacházelo celkem 9 pivovarnických domů a další

²⁹⁸ Ibidem, fol. 352b – 353a

²⁹⁹ Ibidem, fol. 353a.

³⁰⁰ Cyril Merhout, *Malá Strana za starodávna* (pozn. 49), s. 93-95.

³⁰¹ Takové uspořádání nalézáme ve všech dostupných zápisech o obnově rady z let 1572-1580, viz *Manuál radní 1572-1576* (pozn. 19, 20 a 21) a *Manuál radní 1577-1580* (pozn. 22 a 23).

pivovar byl zbudován přímo v prostorách radnice.³⁰² Na výjimečné postavení cechu ukazuje i úvodní folio druhého dílu graduálu. Tam, kde v prvním dílu nalézáme erb celého Menšího Města pražského, je ve druhém dílu erb cechu sladovníků a nákladníků. To vše podporuje hypotézu, že členství v tomto profesním společenství bylo skutečně prestižní záležitostí.

Svou pivovarskou činnost vykonával Jiřík Ratych právě v jednom z domů na rynku, ve výše zmíněném domě Šimůnkovském (dnešní čp. 263), který zakoupil roku 1587 od Apolony Ferrari za sumu 2700 kop míšenských a jež je ve smlouvě charakterizován jako „...ležící pod loubími naproti kostelu sv. Mikuláše, jdouce k Mostu pražskému po pravé ruce, mezi domy Víta Skály a Centurio Mucka oboustranně i se vším nábytkem k živnosti piva vaření náležitým jakožto káděmi, sudy a jinými těmi podobnými věcmi...“.³⁰³ Část peněz za tuto nemovitost, přesněji 1200 kop míšenských, zjevně uhradila jeho žena Dorota, která si vypůjčila od „urozeného a vysoce učeného pana Jana Thomera mladšího z Truppachu obojích práv doktora a jeho milosti císařského rady při apelacích na hradě pražském“,³⁰⁴ což může implikovat skutečnost, že jeho manželka měla kontakty u dvora ještě dříve, než se sám stal císařským rychtářem. V době koupě byl objekt zřejmě poměrně nově zrekonstruovaný, Jiřík Ratych však zjevně pokračoval v jeho další výstavbě, jelikož do jeho smrti roku 1617, kdy objekt od ostatních dědiců a věřitelů odkoupil jeho syn Jan se svou ženou Dorotou, stoupla hodnota domu na 5100 kop míšenských.³⁰⁵ To však nebyla zdaleka jediná nemovitost, kterou tento vlivný měšťan vlastnil. Na východní straně kostela sv. Mikuláše přímo naproti masným krámům na Malostranském rynku získal postupně celkem tři objekty, další domy pak měl v ostatních částech Menšího Města.

Jako první obdržel severní ze dvou objektů, které se nacházely na místě dnešního čp. 4 v prostoru Malostranského náměstí. Ten Jiříku Ratychovi a své dceři Anně odkázala roku 1565 výše zmíněná Dorota Laštovičková, vdova po Štěpánu Laštovičkovi, v rámci

³⁰² Obecní pivovar se nacházel na jižní straně nádvoří radnice (dnešní čp. 35) patrně již v první polovině 16. století. Viz Cyril Merhout, *O Malé Straně* (pozn. 50), Praha 195, s. 84. O radničním pivovaru také v E. Stach – D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 35 Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1965, s. 8 Zde se píše o velkém dvoře, u něhož se nacházel velký pivovar se šalandou, pivovarnou a vším příslušenstvím a jeden malý klenutý pivovar.

³⁰³ Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam K 14, fol. 267a.

³⁰⁴ Kniha obligací (1562) 1586-1622, AHMP, rukopis č. 2173, záznam C 13, fol. 85b.

³⁰⁵ D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 263/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1966, s. 3. – Kniha Trhová 1616-1648 (1677), AHMP, rukopis č. 2216, záznam B 17, fol. 71b – 72a.

dědického porovnání mezi ní a jejími dětmi (viz kapitola 2).³⁰⁶ Sama si v domě ponechala obchodnickou živnost, kterou možná po její smrti vykonával i Jiřík Ratych, jelikož v uvedené smlouvě se výslovně píše, že „*Jiřík Ratych všeho toho, což k handly živnosti náleží, podle takového dotčeného domu postoupení a sobě odevzdání, užívati moci bude a má*“.³⁰⁷ Ze stavebně historického průzkumu objektu vyplývá, že dům prošel v roce 1575, tedy v době, kdy jej Jiřík Ratych vlastnil, značnou přestavbou a rozšířením o část objektu, sousedícího na jižní straně. Dům byl vystavěn údajně jako dvoupatrový se štítem, bývalá ulička mezi domy byla překlenuta renesančními hřebínkovými klenbami a ve východním traktu domu byly rovněž vytvořeny nové renesanční klenby. Budova byla navíc opatřena sgrafitovými psaníčky s dnes neznatelnými ornamentálními vzory, jejichž pozůstatky byly nalezeny pod omítkou na straně domu směřující do dvora sousedního domu čp. 3.³⁰⁸ O něco pozdější podobu domu lze vidět na Mědirytu s vpádem pasovských vojsk do Prahy z roku 1611.³⁰⁹ Nachází se uprostřed bloku domů přiléhajících zezadu ke kostelu sv. Mikuláše, je třípatrový (je tedy možné, že byl v následujících letech ještě o patro zvýšen), má čtyřosé průčelí ukončené trojčlenným štítem a v přízemí krápec krytý přístřeškem. Takto upravený dům prodal Jiřík Ratych roku 1589 za 3100 kop grošů Ludmile Laštovičkové, manželce již zmíněného Jana Laštovičky, jeho švagra.³¹⁰ Ještě dva roky před zmíněnou přestavbou, tedy roku 1573, však přikoupil za 800 kop míšenských i jižní z domů na místě dnešního čp. 4 (o jehož část svůj původní dům následně rozšířil) od Václava Rottrmunda z Hausperku a jeho ženy Doroty, kteří byli v té době zjevně velmi zadlužení. Z kupní částky bylo odečteno 387 kop míšenských, které mu byli manželé dlužní a i zbytek jeho splátek za dům propadlo ostatním věřitelům.³¹¹ Již o dva roky později, tedy zřejmě krátce po přestavbě severního domu, vyměnil jižní zmenšený dům s Janem Gertenštylem a jeho ženou Dorotou za dvě vinice – jednu jdoucí ke kostelu sv. Markéty (zřejmě na Břevnově) a druhou v Kartousích jdoucí ke Košířům, se vším příslušenstvím k nim náležejícím. Panu Gertenštylovi navíc daroval 90 kop míšenských,

³⁰⁶ Kniha obligací 1563-1586, AHMP, rukopis č. 162, záznam F 14, fol. 116b – 117a.

³⁰⁷ Ibidem, fol. 117a.

³⁰⁸ D. Líbal – E. Stach – J. Vajdiš, *čp. 4/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1968, s. 20.

³⁰⁹ Viz pozn. 182.

³¹⁰ Kniha trhová 1587-1616 (1651), AHMP, rukopis č. 2215, Zápis B 17, fol. 64b – 65b.

³¹¹ Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam C 5, fol. 46b a záznam C 28, fol. 70b – 73a.

sud vína a 7 věder.³¹² V roce 1583 získal navíc i sousední dům na místě čp. 3 a to od jeho majitele Jana Herr z Hernšperku, který mu jej ústně odkázal na smrtelné posteli.³¹³ Výše naznačené kontakty u císařského dvora měl tedy zřejmě již v této době, jelikož zmíněný Jan Herr z Hernšperku byl ingrosátorem při dvorské spisovně, jehož jméno nalézáme v seznamech služebníků na dvoře Rudolfa II.³¹⁴ Objekt v následujících letech rovněž přestavoval a roku 1593 prodal již za 1100 kop grošů³¹⁵ (z původní hodnoty 600 kop) a to opět do rukou dvorského služebníka, tentokrát nejvyššímu císařskému paštikáři Luciovi Scaiolovi.³¹⁶

V ostatních částech Menšího města vlastnil Jiřík Ratych postupně ještě tři objekty. Roku 1574 zakoupil dům na místě dnešního čp. 77 (U Lužického semináře čp. 3),³¹⁷ který stál přímo pod Karlovým mostem a k němuž patřily dvě zahrady, jedna menší blíže k mostu, přiléhající přímo ke stavení a druhá větší na místě pozdějšího čp. 83 (U Lužického semináře čp. 9).³¹⁸ Získal je od Martina Pajmana za velmi výhodnou cenu 200 kop grošů. Hned následujícího roku pak prodal dům s malou zahradou za 175 kop grošů kotláři Kundrátovi s podmínkou, že kotlář nijak nepoškodí most ani jeho nosnice.³¹⁹ Druhou vzdálenější zahradu pak postoupil roku 1578 svému švagru Janu Laštovičkovi a to za celých 165 grošů, tedy cenu pouze o 10 grošů nižší, než byla cena domu se sousední zahradou. Větší zahrada sousedila z druhé strany se zahradou nejvyššího komořího království českého Jana z Valdštejna (později zvanou Thunovskou) a byla zřejmě velmi rozlehlá. Vzhledem k nárůstu celkové ceny areálu však přichází v úvahu i částečné stavební zhodnocení domu či zahrady. Další dům, který se nacházel vedle

³¹² Ibidem, záznam D 4, fol. 75b – 77a, citace fol. 76b.

³¹³ Ibidem, záznam G4, fol. 167b – 168a.

³¹⁴ Jaroslava Hausenblasová, *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576–1612*, Praha 2002, s. 307, č. 44/4.

³¹⁵ Kniha trhová 1587-1616 (1651), AHMP, rukopis č. 2215, D 13, fol. 119a – 119b.

³¹⁶ V seznamech dvořanů Rudolfa II. je Lucius Scaiola uváděn jako „Mundkoch“, „Pastetenkoch“ a „Unterkoch“ – viz Jaroslava Hausenblasová (pozn. 226), s. 342, č. 75/3; s. 344, č. 77/4 a s. 345, č. 79/9. Dodatečná rekonstrukce objektu, kterou provedl tento císařský služebník, uvedla dům do podoby, v níž je zobrazen na již zmíněném mědirytu s vpádem pasovských vojsk. Jedná se o dům po pravé straně předchozího popisovaného domu, tedy blíže ke kostelu, který má dvě patra se čtyřmi okenními osami, je zakončený drobným trojúhelným štítem s dvojicí oken v jeho dolní části a v přízemí má opět krámcem krytý stříškou.

³¹⁷ Jarmila Líbalová – Milada Vilímková, *čp. 77 Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1956, s. 2.

³¹⁸ Jarmila Líbalová – Milada Vilímková, *čp. 83 Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1956, s. 1.

³¹⁹ Jarmila Líbalová – Milada Vilímková, *čp. 77 Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1956, s. 2.

Strahovské brány (na místě dnešního čp. 215 v Nerudově ulici)³²⁰ pak získal Jiří Ratych od paní Anežky, vdovy po Prokopu Štylfrídovi, který byl drabantem císaře Rudolfa II. a Joachymovi Lenkhartovi. Ta nedlouho před svou smrtí změnila svůj kšaft a všechn svůj movitý i nemovitý majetek – tedy svůj dům, finanční hotovost i peníze, které jsou ji jiní lidé dlužní, klenoty, svršky a nábytek postoupila Jiříku Ratychovi z Alberndorfu a jeho dědicům „...za jeho jí věrné a upřímné v nedostatku zdraví a sešlosti věku opatrování a mnohá dobrodiní a lásku prokazovanou...“.³²¹

Poslední z mnoha nemovitostí Jiříka Ratycha se stal objekt, který jej opět spojuje s dalšími donátory Malostranského graduálu, dům v ulici vedoucí ke Strahovské bráně (dnešní Nerudova) po levé straně mezi domy urozeného pána a císařského rady Zdislava Bořity z Martinic a Jiříka Šmidhammera – císařského dvorního zámečnicka a donátora, jehož odkaz se rovněž nachází na již zmíněném fol. 383r, v hromadném odkazu starších cechovních mistrů zámečníků a ostružníků (viz kapitola XIV). Dům zakoupil za 725 kop míšenských od Voršily, pozůstalé vdovy od Andrése Heymona a od poručníků sirotků po něm pozůstalých Šebestiána Nehera a Dyttrycha Šporara.³²² O Andrési Heymanovi a Šebestiánu Neherovi, starších cechmistrech krejčovského cechu, uvedených na fol. 295r, bylo pojednáno v kapitole VII.

A konečně z mnohých zápisů v knihách obligací na závěr zmíním alespoň ty nejzajímavější. Z roku 1580 se zachoval český opis německé smlouvy mezi Jiříkem Ratychem a jeho ženou Dorotou, a „některými slovné poctivosti pány a kupci norimberskými“, uzavřené 3. srpna téhož roku v Norimberku, z níž vyplývá, že od různých kupců nakoupili kupecké zboží za horentní sumu 20 073 rýnských zlatých, 11 šilinků a 4 peníze a za splacení tohoto dluhu nyní ručí svým veškerým movitým i nemovitým majetkem. Pod smlouvou pak následuje kvitance z roku 1587, v níž pan Jiřík Pfentner, měšťan Starého Města pražského a plnomocník norimberských kupců, zmocněný listinou rychtáře města Norimberka Kryštofa Šeyerle, potvrzuje, že pan Jiřík

³²⁰ D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 215/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1970, s. 2–3.

³²¹ Jiřík Rattych se na oplátku v radě města zavázal, že „...vidouce jí věkem sešlou a pracovati nemohoucí, chce týž dům a statek její opatrovati, na opravdu domu a jiné potřeby nakládati, berně domovní svými vlastními penězi platiti, jí pak činži z téhož domu i jiných užitků, což by se jich scházelo, na výživu její zanechati a dále dobrodiní a lásky své, jako kdy předešle prokazovati a jí v času potřeby její neopouštěti.“ *Knihá trhová 1587-1616 (1651)*, AHMP, rukopis č. 2215, záznam N 17, fol. 392b – 393b, citace fol. 393a a 393b.

³²² *Knihá trhová 1571-1591 (1603)*, AHMP, rukopis č. 2214, záznam D 29 a D 30, fol. 101b – 102b.

Rattych splatil do tohoto roku již 15 162 rýnské zlaté, 16 šilinků a 10 halířů.³²³ Na zbývajících 4910 zlatých 14 šilinků a 6 halířů je pak téhož roku sepsána další smlouva, při níž pokládá 1500 zlatých³²⁴, zbývajících 3410 zlatých, na které se vztahuje nový zápis z roku 1591, pak splatil do roku 1595.³²⁵ Tedy celou částku splatil během 15 let. V poslední citované smlouvě z roku 1591 jsou v rámci jeho majetku uvedeny také 3 vinice, jimiž pojistil částku 2000 zlatých.³²⁶ Nákup „kupeckého zboží“ v Norimberku myslím dostatečně dokazuje výše zmíněnou domněnku, že po smrti své tchyně převzal její obchodnickou živnost, kterou zřejmě vykonával až do prodeje domu čp. 4, kdy obchod předal Ludmile, pozůstalé manželce svého švagra Jana Laštovičky.

Drobné dluhy měl Jiřík Rattych i u řady dalších osob: 600 kop míšenských grošů mu zapůjčila městská rada,³²⁷ 500 kop pak „urozený pan Eliáš Šmidgrabner z Lustenecku, jeho milosti císařské rentmistr království českého“,³²⁸ 250 kop také níže zmíněný italský kupec Herkules da Nova,³²⁹ který byl zetěm jeho švagra Jana Laštovičky. Všechny dluhy však splatil v podstatě obratem a nelze tedy říci, že by ukazovaly na jeho finanční problémy.

Datum smrti Jiříka Rattycha je možné klást ke konci roku 1617 či do začátku roku 1618.³³⁰ Ačkoliv datum jeho narození zřejmě není známo, je zjevné, že se dožil úctyhodného věku, jelikož již v roce 1572, tedy o 45 let dříve, byl minimálně 7 let ženatý, zastával několik funkcí v městské radě a svým odkazem přispěl ke vzniku Malostranského graduálu. Jeho četné dluhy naznačují, že žil velmi nákladným způsobem života a mohl být jedním z těch měšťanů, kteří se svou životní úrovní snažili přiblížit standardům zdejší soudobé šlechty. Schopnost splácet tyto dluhy pak napovídá tomu, že jeho kupecká živnost a poté i pivovarnické podnikání byly dobře výdělečné.

³²³ Kniha Obligací 1563-1586, AHMP, rukopis č. 162, záznam O 27 a O 28, fol. 338a – 339b.

³²⁴ Kniha obligací (1562) 1586-1622, AHMP, rukopis č. 2173, záznam B 14, fol. 54b – 55b.

³²⁵ Ibidem, záznam D 16, fol. 119a - 120b.

³²⁶ Ibidem, fol. 120a. Jedna již zmíněná vinice, jdoucí ke svaté Markétě, „vedle vinic Kříže Chvalského, měšťana Starého Města pražského“, druhá „na věnečku vedle Jiříka Kameníka a nebožtíka Jana Saneytrníka“ a třetí „na Šárce na Okrouhlíku, jdouc k Nebušicím, za rybníky vedle Jana Ptáčníka a Jiříka Slánského jinak pětibratří, oboustranně ležících“.

³²⁷ Kniha obligací (1562) 1586-1622, AHMP, rukopis č. 2173, záznam C 8, fol. 79b – 80a.

³²⁸ Ibidem, záznam G 16, fol. 209a.

³²⁹ Ibidem, záznam G 20, folio 212b – 213a.

³³⁰ Orientační doba smrti vyplývá z kvitance dcery Jiřího Rattycha Doroty ze 4. prosince roku 1618, ve které přiznává, že jí bylo jejím bratrem Janem vyplaceno dědictví z otcova statku ve výši 600 kop grošů, které jí podle výše uvedené smlouvy mezi ní a jejím otcem mělo být vydáno do roka po jeho smrti. – viz Kniha trhová 1587-1616 (1651), AHMP, rukopis č. 2215, záznam M 7, fol. 352b – 353b.

Finance však zdá se získával i skrze četné výhodné nákupy a následné prodeje nemovitostí. Svou zjevně cílevědomou politickou kariérou (a možná i strategickými sňatky), dospěl z postu městského úředníka a spoluradního až na post císařského rychtáře. Tato služba mu zjevně poskytla mnohé kontakty u dvora a s tím i vyšší prestiž a společenské postavení.

Odkaz Jiříka Ratycha z Alberndorfu mohl zprostředkovat jeho švagr Jan Laštovička, úředník při kostele svatého Mikuláše a zjevně i jeden z těch, kteří se aktivně podíleli na vzniku graduálu. V kontextu výše popsaných okolností však nepochybuji o osobní motivaci tohoto donátora, která spočívala právě ve snaze projevit a zdůraznit svůj sociální status a identifikovat se s městskými politickými elitami dané doby. Této interpretaci napovídá i skutečnost, že ačkoliv zdaleka nebyl jediným donátorem, který zasedal v městské radě, jako jediný akcentoval tuto funkci na své nápisové pásce, která se navíc, jak již bylo popsáno v úvodu, nacházela na atypickém a výrazném místě uprostřed folia.

XI. DAVID PEKAŘ

Nápisová páska s textem „*David pekarz*“ se nachází v borduře folia 350r s písní „*O svatém Vítu*“ [obr. 11]. Pod ní je znázorněn cechovní znak pekařů, modrý štít se zlatým preclíkem. Zatímco v iniciále je ve shodě s písňovým námětem folia zobrazen sv. Vít s palmovou ratolestí, pod kolumnou je vymalována scéna boje Davida a Goliáše, která v tomto případě nemá přímou návaznost na světce, jehož svátku je folio věnováno, ale je nepochybně zvolena ve shodě se jménem donátora, jemuž starozákonní postava Davida zastupuje jmenného patrona.³³¹ Touto iluminací tedy David Pekař vstupuje i do výzdoby pod kolumnou, a narušuje tak tradiční a očekávanou strukturu folia, v níž se atributy, odkazující na donátora, obvykle odehrávají v postranní borduře.

David Pekař se objevuje v záznamech, uvádějících tzv. starší v řemeslech a pořádcích, jakožto cechmistr pekařů, a to nepřetržitě mezi lety 1572-1580, z nichž se nám tyto zápisy dochovaly.³³² V ostatních městských knihách z této doby se objevuje pouze jméno David Doktor pekař, jehož však lze takřka s jistotou ztotožnit právě s tímto donátorem. V jednom zápisu knihy trhové z roku, týkajícího se dalšího donátora Michala Purkmeystra z Weysenštejna (viz kapitola XIII), vyplývá, že roku 1589 byl s jistotou i úředníkem stanoveným nad kostelem sv. Mikuláše.³³³

Tento muž, spolu se svou první ženou Kateřinou, koupil roku 1558 dům na Újezdě, mezi domy Jana Koláře a Doroty Kovářky od rytíře Jana Pešika z Komárova a na Valdeku za 475 kop míšenských grošů. Na domě měli zřejmě pojištěné peníze úředníci kostela Panny Marie před Týnem na Starém Městě, kteří dům osvobodili až po zaplacení všech dluhů původního majitele, a tak si David Doktor nechal tento dům, již jakožto osvobozený, zapsat do městských trhových knih až roku 1587.³³⁴ Následujícího roku pak učinil společné vzdání majetku se svou druhou manželkou Ludmilou, která měla po jeho smrti získat stejnou polovinu všeho, co mu v té době bude patřit, jako jeho syn z prvního manželství Václav.³³⁵ Roku 1591 však přikoupil ke svému stávajícímu menšímu domu ještě velký dům za 1000 kop míšenských grošů, „*ležící na Újezdě mezi domy na onen čas urozeného pana Jana Pešika z Komárova a na Valdeku a Barbory*

³³¹ Popis výzdoby folia viz Martina Janatková, *Malostranský graduál* (pozn. 127), s. 45-46.

³³² Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznamy A 13, fol. 28b; C 13, fol. 95b; D 14, 162a; E 19, fol. 242a; F 15, 301a. – Manuál radní 1577-1581, AHMP, rukopis č. 1481, záznam A 19, fol. 44a; A 98, fol. 121a; C 31, fol. 197a; D 3, fol. 268a.

³³³ Kniha trhová 1587-1616 (1651), rukopis č. 2215, záznam B 10, fol. 57a.

³³⁴ Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam A 15, fol. 31b – 32a.

³³⁵ *Ibidem*, záznam A 28, fol. 45b – 46a.

Fedrmacherovi, a Davida Doktora a urozeného pána pana Kašpara Melychara ze Žerotína a na Nových Dvořích oboustranně“.³³⁶ Dům se tedy zjevně nacházel uprostřed těchto čtyř budov, které mohli vzniknout rozdělením jednoho velkého objektu na přední a zadní část, z nichž každá směřovala do jiné ulice, zatímco dům Davida Doktora zaujímal plochu obou parcel. V záznamech pravidelných splátek za dům, zapsaných pod kupní smlouvou, je naposledy uveden v červnu roku 1595. O rok později, v květnu 1596, již splátku podává jeho žena Ludmila, jakožto pozůstalá vdova. Zemřel tedy zjevně někdy mezi druhou polovinou roku 1595 a první půlí roku 1596.

V roce 1597 pak vdova Ludmila a její nevlastní syn Václav Doktor uzavírají smlouvu o pozůstalý majetek, skrze měšťany Nového Města pražského mistra Jana Kauhů z Veleslavína, radního písaře, který byl strýcem Ludmily, a Jana Kobiše z Bítešky. Ve smlouvě se píše o pozůstalostním inventáři, který měl být po smrti Davida Doktora zhotoven. Ten se však v Knize inventářů nenachází a nebyl tedy zřejmě vložen do městských knih. Podle domluvy si Ludmila Doktorová ponechala větší dům a menší dům připadl Václavovi, který k němu dostal ještě 500 kop míšenských grošů a pozemky, jež zřejmě vlastnil jeho otec, v podobě pole u sv. Vavřince nad Petřínem, zahrady v oboře sv. Jana, ležící na pozemcích opata Strahovského kláštera a vinice za Košířemi.³³⁷ Když pak zmíněné domy prodali, Ludmila Doktorová za něj roku 1600 utržila vysokou částku 2400 kop míšenských grošů³³⁸ a Václav Doktor, jež dům postoupil výše zmíněnému Kašparu Melicharovi ze Žerotína a na Nových Dvořích, „jeho milosti císařskému kráječi“, získal roku 1601 1200 kop míšenských grošů.³³⁹ Obě tyto částky dokládají, že pekař David Doktor musel své objekty velmi značně přestavět a rozšířit, jelikož jejich cena stoupla na více než dvojnásobek původní hodnoty.

Poslední údaje, které stojí za zmínku, jsou zápisy dědiců po Ludmile Doktorové, která roku 1602 odkazuje zbývající 1200 kop míšenských grošů za výše uvedený dům, z něhož jí byla v době její smrti splacena pouze polovina. Největší částku 1000 kop míšenských grošů daruje Jakubovi, pozůstalému synu po jejím strýci Mistru Janu Kauhovi z Veleslavína, hlavnímu písaři Nového Města pražského,³⁴⁰ 50 kop pak odkazuje jakési Ludmile Žatecké a stejnou částku její dceři Kateřině, manželce Andrése

³³⁶ Ibidem, záznam C 25, fol. 101b – 102a.

³³⁷ Ibidem, záznam G 4, fol. 189b – 199b.

³³⁸ Ibidem, záznam H 23, fol. 248a – 248b.

³³⁹ Kniha trhová 1587-1616 (1651), AHMP, rukopis č. 2215, záznam J 12, fol. 266a – 267a.

³⁴⁰ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam I 2, fol. 240a – 240b.

Veyse z Heynu, služebníka a registrátora české dvorské kanceláře.³⁴¹ V závěti však pamatuje i kostel sv. Petra na Poříčí, který byl v té době, stejně jako kostel sv. Mikuláše, utrakvistický, a k jehož záduší odkazuje 15 kop míšenských grošů a na univerzitní kolej císaře Karla IV, tedy dnešní Karolinum, kterému daruje 30 kop.³⁴² Dá se předpokládat, že její novoměstská rodina, včetně jejího strýce, který je v zápisech titulován jako Mistr, zřejmě právě na této koleji studovala.

Shrnutím poznatků o pekaři Davidu Doktorovi získáváme poměrně typický profil osoby, která náleží do skupiny donátorů, prezentujících se skrze svou příslušnost k cechům, v nichž zastávají vysokou pozici starších cechmistrů. Na rozdíl od některých z nich se však paralelně se svou profesí nevěnuje politické kariéře v městské radě, ale zřejmě naplno provozuje své řemeslo, z něhož získává slušné výděvky, podobně jako např. výše zmíněný Šebestián Neher (kapitola VII). Motivace reprezentovat své řemeslo a jeho přední postavení mezi ostatními profesemi byla u pekařů zřejmě velmi silná. Cechovní znak pekařů se totiž v graduálu objevuje celkem třikrát, vedle odkazu cechmistra Davida Doktora ještě v odkazu cechmistra Jana Salata (či Saláta), který se nachází na fol. 76r (viz kapitola XVIII) a v obecném odkazu starších cechmistrů, uvedeném na fol. 412r (viz 7. kapitola o cechovní reprezentaci v graduálu).

³⁴¹ Ibidem, záznam H 22, fol. 230a – 230b.

³⁴² Kniha trhová 1587-1616 (1651), AHMP, rukopis č. 2215, záznam H 24, fol. 249a.

XII. JAN LAŠTOVIČKA

Jan Laštovička, který byl patrně jedním z nejdůležitějších donátorů Malostranského graduálu, zanechal svůj odkaz na fol. 363r s tématem „*O svatém mistru Janovi Husy*“ [obr. 12], v nápisové pásce s textem „*Na pamatku Jana Lastowitzky Letha panie 72*“. Pod tabulkou se nachází erb rodiny Laštovičků, shodný s tím, který je vyobrazen na foliu jeho rodičů Doroty a Štěpána (viz kapitola II), tedy štít vodorovně rozpolcený na dvě poloviny, z nichž horní sestává z modrého pole se zlatou lilií a se dvěma hvězdami po stranách a spodní je rozdělena na 2 zlatá a dvě modrá střídající se břevna. Ikonografii tohoto folia věnovalo pozornost už mnoho badatelů, v posledních letech zejména Martina Šárovcová, jejíž výklad byl uveden v kapitole V.³⁴³ Na tomto místě tedy podávám pouze stručné shrnutí vyobrazeného ikonografického konceptu: V iniciále se nachází scéna Stětí sv. Jana Křtitele, již na pozadí doplňuje postava Salome, která si již odnáší jeho hlavu. Tato scéna tvoří biblický předobraz k velkému výjevu pod kolumnou, jež zobrazuje upálení mistra Jana Husa, který je zde připoután ke kůlu, umístěného do středu mnohohfigurálně pojaté scény. Zpodobněn je jako muž středního věku, s tmavými delšími vousy, oděný v bílé bříze a „korunovaný“ vysokou kacířskou čepicí s černými d'ábly. Oba Janové zde přitom figurují také jako jmenní patroni donátora Jana Laštovičky. Zmíněnou dvojici iluminací doplňují tři polopostavy, umístěné v borduře nad sebou a propojené akantovými rozvilinami, z nichž horní, vyobrazená pod zmíněným erbem Laštovičků, představuje anglického reformátora Jana Viklefa, jakožto mladého bezvousého muže s dlouhými vlasy, který pomocí dvou kamenů křesá jiskru světla pravé víry. Pod ním se nachází Jan Hus, zobrazený jako starší vousatý učenec v taláru, který zapaluje svíčku, pomocí níž toto světlo udržuje. Trojici pak uzavírá Martin Luther, jehož tvář je sice již poněkud poškozená, avšak zbylá fyziognomie odpovídá jeho tradičnímu vyobrazení. Ten drží v jedné ruce knihu a ve druhé hořící pochodeň, jíž světlo pravé víry šíří do celého světa. Tato iluminace je výtvarnou parafrází předmluvy Matthia Flaccia Illyrica k Husově Postile, vydané roku 1563 v Norimberku, a rok později přetištěné i v Praze. Symbolicky znázorňuje vývoj reformace, a formuluje vztah mezi Janem Viklefem a Janem Husem, jakožto myšlenkovými předchůdci, a Martinem Lutherem, jako jejich pokračovatelem a dovršitelem procesu reformace církve.

³⁴³ Viz s. 34-36.

Lze si jen těžko představit, že by donátor, nesympatizující veřejně s luteránskou konfesí, financoval folio s takovou ikonografií a nechal na něj umístit svůj odkaz. Domnívám se, že výzdoba folia dokonce vznikla přímo na objednávku Jana Laštovičky, který výsledný ikonografický koncept vytvořil spolu s malířem, jež se při jeho realizaci inspiroval dosud neznámou předlohou.³⁴⁴

Mimo výše popsané folio 363r se jméno Jana Laštovičky objevuje ještě v explicitu 2. dílu graduálu, kde je uveden mezi kostelníky u sv. Mikuláše, spolu s Laurencem Milnerem Křepelkou a Šimonem Bílinským.³⁴⁵ Úředníkem nad kostelem sv. Mikuláše mohl být velmi pravděpodobně již před vznikem graduálu, tedy před rokem 1572. V doloženém období mezi lety 1572-1580 pak zastával tuto funkci v letech 1572-1573³⁴⁶ a poté znovu v roce 1577.³⁴⁷ V tomto období však aktivně působil i na dalších pozicích v městské radě. V roce 1572 a 1577 byl úředníkem rychtářského úřadu,³⁴⁸ v letech 1572-1573 a 1576 také jedním z obecních starších³⁴⁹ a v letech 1574-1575 a poté roku 1579 dokonce jedním z 12 městských konšelů.³⁵⁰ Mimo to také zastával pozici staršího cechmistra cechu sladovníků a nákladníků vaření piva a to kontinuálně v období mezi lety 1572-1574 a 1576-1579.³⁵¹ Toto lukrativní řemeslo bylo nejen velmi výdělečné, ale i poměrně elitní, jak bylo zmíněno již v kapitole X.

Mimo zápisy obnovy městské rady se v městských pramenech vyskytuje poskrovnu, zřejmě také proto, že poměrně brzy zemřel. Dochována je smlouva o majetek, pozůstalý po jeho otci Štěpánu Laštovičkovi, kterou uzavřel spolu se svými bratry Lukášem a Martinem, sestrou Annou, manželkou Jiříka Ratycha z Alberndorfu (viz kapitola X) a

³⁴⁴ Různé varianty možných předloh této ikonografie podává Martina Šárovcová ve svém článku *John Wyclif, Jan Hus a Martin Luther jako apokalyptičtí proroci* (pozn. 120), s. 243-261. Martina Šárovcová se v tomto textu zmiňuje i o donátoru graduálu, Janu Laštovičkovi, kterého však, neznámo proč, pokládá za řezníka. Autorka možná disponovala informací o tom, že Jan Laštovička vlastnil dům Chlupovský, který původně patřil řezníkům či z toho, že měl zahradu vedle jatek (viz níže).

³⁴⁵ Fol. 282r, viz pozn. 131.

³⁴⁶ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 13, fol. 28a a záznam C 13, fol. 95a.

³⁴⁷ Manuál radní 1577-1581, AHMP, rukopis č. 1481, záznam A 19, fol. 43b.

³⁴⁸ Ibidem. – Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 12, fol. 27b.

³⁴⁹ Ibidem, záznam A 11, fol. 26b; záznam C 13, fol. 95a; záznam F 15, fol. 300b.

³⁵⁰ Ibidem, záznam D 14, fol. 161a; záznam A 19, fol. 241a. - Manuál radní 1577-1581, AHMP, rukopis č. 1481, záznam C 31, fol. 196a.

³⁵¹ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 13, fol. 28b; záznam C 13, fol. 95b; záznam D 14, fol. 162a; záznam F 15, fol. 301a. – Manuál radní 1577-1581, rukopis č. 1481, záznam A 19, fol. 44a; záznam A 98, fol. 121a; záznam C 32, fol. 197a.

matkou Dorotou Laštovičkovou. Její znění bylo podrobněji popsáno v kapitole II,³⁵² z hlediska osoby Jana Laštovičky je však důležité, že zdědil tzv. dům Chlupovský na severní straně Malostranského rynku, tedy jeden ze dvou objektů, které byly po roce 1612 spojeny v budovu paláce Smiřických (čp. 6). Tento dům byl zjevně poměrně velký a honosný, jak vyplývá z jeho ceny a zobrazení na soudobých vedutách, jež jsou rovněž představeny v kapitole II.³⁵³

Další zápisy, týkající se přímo jeho osoby, sestávají pouze ze zprávy o drobném dluhu 20 kop míšenských, který měl u poručníků sirotků po Dorotě Uzdařce³⁵⁴ a z povolení městské rady, aby mohl vybudovat vrata a průjezd skrze zeď jatek, stojících vedle jeho zahrady.³⁵⁵ Roku 1579 však po sobě zanechává testament, který je hlavním zdrojem informací o jeho životě (viz příloha VI). V něm odkazuje svůj dům na rynku a další movitý i nemovitý majetek, včetně finanční hotovosti a zlatých či stříbrných klenotů, své manželce Ludmile a jejich sedmi společným dětem, tedy synu Ondřejovi a dcerám Anně, Martě, Dorotě, Alžbětě, Kateřině a Zuzaně. Nad svým statkem a dětmi pak nenechává ustanovit žádné mužské poručníky, jak tomu bývalo zvykem, ale veškerou moc nad nimi vkládá do rukou své ženy, která má po něm vést i živnost a dostavět přední část jejich domu, jež zřejmě procházela nějakou dílčí rekonstrukcí. Součástí testamentu je i poměrně rozsáhlý soupis dlužníků Jana Laštovičky a částek, jež mají splatit jeho dědicům, ukazující na šíři jeho podnikání, které možná nebylo koncentrováno pouze na pivovarnictví. V seznamu se totiž objevují i takové zmínky, jako dluh pana Michaela, paušrejbera jeho milosti císařské (tedy zřejmě právě Michaela Kecka ze Švarczpachu, zmíněného v kapitole VIII), který mu měl uhradit 32 kop míšenských za dubové dříví, či dluhy koníře Jana Vyziny, pana Jana Hracha z Kněžovsi či Maušele Zýda, kteří mu měli zaplatit za koně. Ostatní záznamy se týkají buď dluhů za sudy piva, jež byly prodány soukromým osobám nebo šenkýři, případně půjček, které Jan Laštovička poskytl mnohým měšťanům.³⁵⁶

Zajímavým prvkem testamentu Jana Laštovičky je také výslovná žádost, aby se purkmistr a rada Menšího Města jeho manželce nijak nevkládali do statku a živnosti a

³⁵² Kniha obligací 1563-1586, AHMP, rukopis č. 162, záznamy F 10 - F 11, fol. 113a – 114b; záznamy F 12 – F 14, fol. 115a – 117a. Viz s. 50-51.

³⁵³ Viz s. 52-53.

³⁵⁴ Kniha obligací 1563-1586, AHMP, rukopis č. 162, záznam L 14, fol. 235b.

³⁵⁵ Ibidem, záznam M 15, fol. 266a – 266b.

³⁵⁶ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam D 13 – D 15, fol. 101a – 103b.

aby nezhotovovali inventář jeho majetku.³⁵⁷ Zákaz provádět soupis pozůstalého majetku se přitom podle studie Jiřího Peška, v níž zkoumal pražské knihy testamentů, objevuje pouze zřídka a často je to právě u osob, které patřily k předním elitám města, měly určité zkušenosti s inventarizační a pozůstalostní praxí nebo měly zaměstnání, kterému by návštěva inventarizační komise neprospěla.³⁵⁸ Z jakého důvodu k tomu přistoupil právě Jan Laštovička, zda pouze nechtěl, aby se zapečetěním domu pozdržela probíhající výstavba a zastavila živnost, zda měl ze své úřední praxe nějaké negativní zkušenosti s počínáním inventarizačních komisí nebo měl ve svém domě něco, co nemělo být nalezeno, o tom lze bohužel pouze spekulovat. Velmi tajemný však byl i ohledně částky peněz, které po sobě zanechává a o nichž píše pouze to, že „*třem dobřejm a zachovalejm měšťěninům v tajnosti oznámil, jak s nimi*“.³⁵⁹

Ludmila Laštovičková, která po smrti manžela převzala jeho úspěšné podnikání, měla zřejmě velmi dobré zisky a získala slušné dědictví. Roku 1584 si totiž od šenkýře Prokopa Černého koupila za 620 kop míšenských grošů další nemovitost, stojící po levé straně ulice za Strahovskou bránou,³⁶⁰ a roku 1590 jí Jiřík Ratych z Alberndorfu, švagr jejího zesnulého muže, prodal svůj velký dům na východní straně kostela sv. Mikuláše, a to za vysokou sumu 3100 kop míšenských grošů.³⁶¹ Jak již bylo zmíněno v kapitole X, tento dům, nacházející se na místě dnešního čp. 4, byl Jiříkem Ratychem nákladně renesančně přestavěn a opatřen sgrafitovou fasádovou výzdobou.³⁶² Ludmila Laštovičková se pak roku 1598 podruhé provdala za o 20 let mladšího Jana Trojana z Bylan a Rossfeldu, který byl v té době ve službách pánů Smiřických a roku 1604 byl

³⁵⁷ „*A tomu také chci, jestliže by po smrti mé čímkoli původem statek pozůstalý zpečetěn byl, tehdy aby hned po smrti mé po přečtení tohoto kšaftu zase odpečetěno bylo, a žádnéj inventář nebo popis aby se nedál, a při tom pana purkmistra a pánů zato žádám, že se v statek a v živnost manželce pozůstalé nic vkládati neráčí.*“ Viz Ibidem, záznam D 14, fol. 102a.

³⁵⁸ Jiří Pešek, *Pražské knihy kšaftů a inventářů* (pozn. 3), s. 477 a pozn. 40. Na Novém Městě pražském se objevuje v celkovém počtu 376 testamentů, zaznamenaných mezi lety 1586-1617 do městské knihy, pouze 7 případů, kdy kšaftující osoba zakázala provést inventář jejího majetku. Mezi těmito osobami byl např. známý radní Mistr Bartoloměj Havlík z Varvažova, dále Jan Litoměřický z Jizbice, který získal spolu se svými bratry roku 1592 šlechtický titul od císaře Rudolfa II či doktor Adam Huber z Riesenpachu, osobní lékař Rudolfa II. a univerzitní profesor, který překládal a vydával lékařské knihy a herbáře.

³⁵⁹ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam D 13, fol. 101b.

³⁶⁰ Kniha trhová 1571-1591, AHMP, rukopis č. 2214, záznam H 5, fol. 198b – 199b.

³⁶¹ Kniha trhová 1587-1616 (1651), AHMP, rukopis č. 2215, záznam B 17, fol. 64b – 65a.

³⁶² Viz s. 86.

spolu se svými bratry nobilitován císařem Rudolfem II.³⁶³ V té době byla zjevně natolik movitá, že byla pro mladého vladyku velmi lukrativní partií. Už po svatbě mu také pojistila na svém domě „věno“ v podobě vysoké částky 1000 kop míšenských grošů³⁶⁴ a roku 1605 mu ve své závěti odkázala všechn svůj majetek, do něhož započítala i jakousi chmelnici, „ležící za Košíři, jenž pod Skalou slove“, kterou zjevně zdědila již po Janu Laštovičkovi.³⁶⁵ Vedle ostatních menších odkazů, které přikázala vyplnit, se objevuje také 50 kop míšenských grošů kostelu sv. Mikuláše, kde bude pohřbena.³⁶⁶

Její testament (viz příloha VII) je mimořádně zajímavý nejen svým nezvykle kultivovaným a vzletným jazykem, ale také tím, že odkrývá další příbuzenské vztahy rodiny Laštovičků, zejména velmi výhodné sňatky, jež uzavřely dcery Jana Laštovičky Marta a Kateřina.

Marta Laštovičková se po smrti otce provdala za nesmírně bohatého italského obchodníka Herkula da Nova, který se stal malostranským konšelem a roku 1604 byl spolu se svým nevlastním tchánem a ostatními bratry Trojanovými nobilitován stejnou listinou císaře Rudolfa II., na základě které obdržel erb a přídomek „z Byllan a Rossfeldu“.³⁶⁷ Nejenže vlastnil řadu nemovitostí a byl zřejmě jedním z nejúspěšnějších obchodníků v soudobé Praze, ale pravděpodobně se věnoval i lichvářství. Po přečtení jeho testamentu³⁶⁸ a zejména pak císařského dekretu, kterým byl rozdělen jeho pozůstalý majetek,³⁶⁹ lze s nadsázkou konstatovat, že nebylo snad jediného šlechtice a dvorského služebníka, který by mu nedlužil peníze. V seznamu jeho dlužníků je neuvěřitelných 274 záznamů a celková částka, jež měla být vyplacena jeho dědicům, synu Danielovi a dceři Ludmile, činí takřka 62 000 rýnských zlatých. Mezi jeho věřiteli se objevuje i císař Rudolf II. s dluhem 4200 zlatých,³⁷⁰ nejvyšší kancléř Zdeněk z Lobkovic s dluhem 7878 zlatých,³⁷¹ Petr Vok z Rožmberka s částkou 4666 zlatých,³⁷²

³⁶³ Vladimír Jakub Mrvík, *Nižší šlechta na Černokostelecku v období raného novověku* (diplomová práce), Ústav českých dějin FF UK, Praha 2009, s. 134, znění nobilitace s. 127-129.

³⁶⁴ Kniha obligací (1562) 1586-1622, AHMP, rukopis č. 2173, záznam H 8, fol. 229b – 230a.

³⁶⁵ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam J 4, fol. 242b.

³⁶⁶ *Ibidem*, fol. 243a.

³⁶⁷ Vladimír Jakub Mrvík, *Nižší šlechta na Černokostelecku v období raného novověku* (diplomová práce), Ústav českých dějin FF UK, Praha 2009, s. 126-129.

³⁶⁸ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam J 3, fol. 240b – 242a.

³⁶⁹ Kniha trhová 1616-1648 (1677), rukopis č. 2216, záznam A 19 – A 26, fol. 44b -51a.

³⁷⁰ *Ibidem*, záznam A 20, fol. 45b.

³⁷¹ *Ibidem*.

³⁷² *Ibidem*, záznam A 22, fol. 47a.

dále mnozí zástupci Valdštejnů, Trčků z Lípy, Kolovratů i jiných šlechtických rodů, ale také purkmistr a rada Menšího Města pražského s dluhem 6999 zlatých.³⁷³

Druhá dcera Kateřina se pak roku 1595 provdala za Tobiáše Štefka z Koloděj, vrchního správce panství Smiřických, který se později zúčastnil stavovského povstání, v rámci něhož byl zvolen direktorem městského stavu. V důsledku toho byl roku 1621 popraven v rámci exekuce 27 českých pánů na Staroměstském náměstí a jeho hlava byla pověšena na staroměstské Mostecké věži, spolu s hlavami 11 dalších, kteří byli považováni za hlavní vůdce povstání.³⁷⁴

Tento exkurz do života příbuzných Jana Laštovičky snad přesvědčivě dokazuje, nakolik musela být jeho rodina movitá a vážená. Těžko si lze představit, že by se jeho dcery mohli natolik dobře provdat, neměla-li by rodina Laštovičků dostatečný majetek a společenské postavení.

O tomto donátorovi lze tedy prohlásit, že patřil k přední měšťanské elitě, aktivně se angažoval v městské politice a zastával funkci čelního představitele v jednom z prominentních městských řemesel, v cechu sladovníků a nákladníků vaření piva. Jeho podnikání mu zjevně přinášelo velmi dobré výdělky, které ho řadily mezi nadprůměrně majetné měšťany. Ke kostelu svatého Mikuláše, pro něhož byl vytvořen Malostranský graduál, byl vázán svou úřednickou funkcí, ale je také velmi pravděpodobné, že mohl být jedním z členů a mecenášů místního literátského bratrstva. Ostatně i informace, že jeho manželka Ludmila Laštovičková byla pohřbena v kostele sv. Mikuláše, implikuje možnost, že zde byla rodinná hrobka Laštovičků, v níž byl za své zásluhy pohřben právě její první manžel Jan Laštovička a po něm i jejich společné děti, které se nedožily dospělého věku.

³⁷³ Ibidem, záznam A 23, fol. 48b.

³⁷⁴ Viz Josef Petráň, *Staroměstská exekuce*, Praha 2004. - <http://www.steffek.estranky.cz/clanky/tobias-stefek-z-kolodej/> (vyhledáno 16. 7. 2018)

XIII. MICHAL PURKMEYSTER Z WEYSENŠTEJNA A KAŠPAR CZIPL

Odkaz těchto donátorů se nachází na fol. 377r, s námětem „*O proměnění Pána Krista*“ [obr. 13], v tabulce, umístěné v borduře napravo od iniciály, s nápisem „*Starssii Cechmiistrzy řemesla Bradyrzského 1572. Michael Purgermeister a Caspar Czipl*“. Na tabulku je iluzivně zavěšen znak bradýřů, červený štít s bradýřskými nástroji, uprostřed nichž je zřejmě šroub na vytahování kulek. Pod tímto znakem jsou pak vyobrazeni sv. Kosma a Damián, identifikovatelní skrze nápisové pásky nad jejich hlavami a ztvárnění jako starší vousatí učenci s takřka portrétními rysy, oblečení v soudobých renesančních šatech. Sv. Kosma, umístěný napravo, má vysokou černou čapku a je oděn do červeného kabátce s vysokým bílým límcem a do dlouhého modrého pláště, z něhož mu vystupují nohy ve fialových punčochách. Rukama pak svírá jeden z atributů – velkou lékařskou baňku s jakousi tekutinou. Sv. Damián po levé straně má černý baret, kabátec stejné barvy, červené kalhoty či suknicí a červené punčochy, je zahalený v hnědém kabátu s mohutným kožešinovým límcem a v jedné ruce drží červenou truhlici. Na foliu oba vystupují jako patroni lékařů a v tomto případě i bradýřů, kteří prováděli některé lékařské a chirurgické úkony.³⁷⁵

Kašpar Czipl, který je v pramenech uváděn jako Czipel nebo Šipl, stál v čele bradýřského cechu v letech 1572 a 1573 a poté kontinuálně mezi lety 1575-1580.³⁷⁶ V městské radě se neobjevuje a v daném období v ní nenacházíme ani žádného jiného bradýře.³⁷⁷

K jeho osobě existuje pouze velmi málo informací, a to dva zápisy v knize trhové, z nichž pouze jeden vznikl za jeho života a poté testament (viz příloha IX), který po sobě zanechal. Víme tedy pouze to, že roku 1574 koupil spolu se svou druhou ženou Voršilou „*dům pod loubími ležící mezi domy doktora Petra Wandreysa a Šebestiána postřihače*“ za 600 kop míšenských.³⁷⁸ Tento dům, který lze ztotožnit s nárožní částí

³⁷⁵ Na zbytku folia se pak nachází výjevy Proměnění Krista na hoře Tábor v iniciále a Mojžíšovy smrti pod kolumnou. Viz Martina Janatková, *Malostranský graduál* (pozn. 127), s. 51-52.

³⁷⁶ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 13, fol. 29a; záznam C 13, fol. 96a; E 19, fol. 242a; záznam F 15, fol. 301a. – Manuál radní 1577-1581, AHMP, rukopis č. 1481, záznam A 19, fol. 44a; záznam A 98, fol. 121a; záznam C 32, fol. 197b; záznam D 3, fol. 268b.

³⁷⁷ Je možné, že zde stále ještě přežívalo středověké pravidlo, ustanovené již roku 1330 Janem Lucemburským, že hudebníci a lazebníci, tehdy ještě spojení s bradýři, nesmějí být (jakožto opovrhovaná řemesla) členy městských rad, ačkoliv v této době mělo být bradýřské řemeslo údajně již dávno očištěno a rehabilitováno (viz 7. kapitola o cechovní reprezentaci), Jakub Hrdlička, *Pražská heraldika* (pozn. 39), s. 89.

³⁷⁸ Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam C 28, fol. 96b – 70b.

dnešního čp. 37, stál v blízkosti malostranské radnice, tedy na východní straně Malostranského rynku.³⁷⁹ Roku 1582 jej odkázal své ženě a dětem, tedy synům Janovi a Kašparovi z prvního manželství a Štefanovi a Marii z manželství druhého. Bradýřské náčiní si měla buď ponechat jeho žena Voršila, pokud by se znovu provdala za bradýře, nebo mělo být spravedlivě rozděleno mezi všechny.³⁸⁰ Za poručníka nezletilého sirotka Kašpara, pozůstalého po Kašparu Cziplovi a jeho rovněž zesnulé první ženě, byl stanoven Václav z Veleně, zlatník a donátor, představený v kapitole I a také švagr Michala Purkmeystra, druhého donátora tohoto folia. Ten také půjčil 5 kop míšenských na jeho pohřeb. Mezi osobami, kterým zůstal dlužen, se objevuje například Jiřík Ratych z Alberndorfu, kterému dlužil 6 kop a 58 grošů „za krámské věci“, Jiřík Kemiczer, dvorský služebník a příbuzný Jeronýma Kemiczera jemuž nesplatil dluh 10 kop nebo bradýř Benedykt Eylenmiller, který mu půjčil částku 24 kop míšenských grošů³⁸¹ a který se již v následujícím roce po jeho smrti stal novým manželem jeho ženy Voršili, jež mu postoupila svůj zděděný podíl na domě.³⁸²

O poznání lepší informace máme o druhém donátorovi Michalu Purkmeystrovi, jehož jméno je v některých pramenech uvedeno s přídomkem „z Weysenšteyna“. Ten byl v doloženém období let 1572-1580 cechmistrem bradýřů mezi lety 1572-1574³⁸³ a poté v roce 1579.³⁸⁴

Patrně první záznam, který ho zmiňuje (ačkoliv neuvádí jeho příjmení) je již citovaný testament otce jeho první ženy Ludmily z Veleně, zlatníka Blažeje Velenského z Veleně. V něm je uvedeno, že své dceři Ludmile již vyplatil věno 50 kop míšenských grošů a svému zeti Michalovi vydal dalších 100 kop míšenských, z nichž si mají manželé nechat 50 kop a dalších 50 pak darovat svým dcerám a jeho vnučkám. Testament dále stanovuje, že pokud by některý zeť, ať už Michal či Jan, manžel jeho druhé dcery Magdaleny, chtěl bydlet v některých z pokojů domu, odkázaného jejich švagru zlatníku Václavu z Veleně, má mu to být umožněno.³⁸⁵ Zda této možnosti

³⁷⁹ E. Stach – D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 37 Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1965, s. 4.

³⁸⁰ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam E 15, fol. 133a – 134a.

³⁸¹ Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam G 18, fol. 181a – 181b.

³⁸² Ibidem, záznam G 19, fol. 182a – 182b.

³⁸³ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 13, fol. 29a; záznam C 13, fol. 96a; záznam D 14, fol. 162a.

³⁸⁴ Manuál radní 1577-1581, AHMP, rukopis č. 1481, záznam C 32, fol. 197b.

³⁸⁵ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam B 8, fol. 47a.

manželé využili, není jisté, stejně jako není zcela pravděpodobné, že bydleli v domě, přistaveném k zahradě, jíž koupili od Adama Šenka, sekretáře arciknížete Ferdinanda Tyrolského a která se nacházela „za fortů“, tedy za některou z městských bran.³⁸⁶ Ze zápisu se totiž zdá, že zahrada, která byla zřejmě poměrně rozlehlá, byla dominantní částí tohoto majetku a samotný dům byl pouze drobnější a přidružený. Michal Purkmeyster tuto zahradu zjevně daroval své ženě Ludmile a roku 1572 pak i své manželce Magdaleně.³⁸⁷ Další zpráva pak pochází až z roku 1587, kdy společně se třetí ženou Annou půjčuje úředníkům a kostelníkům sv. Mikuláše, tehdy Jiříku Ratychovi, Šimonu Bílinskému a Jakubu Holdtovi, 1600 kop míšenských grošů na splacení dluhu po Benedyktu Enychle z Huttenova, který kostelu odkázal svůj dům, na němž však měl ujištěn dluh urozený Jan Thomer mladší z Trupachu, „*obojích práv doktor*“ a císařský rada při apelacích. Zmíněný objekt ležel „*v rynku města tohoto, na rohu jdouce ke krámcům obecním, po pravé ruce ležícím*“ a jeho součástí byl i krám, pronajatý jakémusi obchodníku Gallusovi Rysovi. Ve smlouvě je stanoveno, že kdyby dům šel do prodeje, nemá být prodán nikomu jinému, než právě Michalovi Purkmeystrovi.³⁸⁸ O dva roky později jej skutečně koupil, a to za vysokou částku 3300 kop míšenských grošů, z níž byla odečtena zmíněná suma 1600 kop, kterou mu úředníci (v té době Jan Jirka mydlář, David Doktor pekař a Šimon Bílinský) nesplatili.³⁸⁹ Tento dům lze ztotožnit s nárožním domem, který stál na místě dnešního velkého domu čp. 5, nacházejícího se na východní straně kostela sv. Mikuláše.³⁹⁰ Z jeho ceny lze usuzovat, že byl poměrně velký a honosný, a to i na poměry některých jiných domů na náměstí.

Roku 1579 svolala Anna Purkmeystrová na žádost manžela do domu několik městských radních, včetně písařů Jana Kocína z Kocíneta a Vojtěcha Vartovského z Varty, aby zapsali jeho poslední vůli, která se zachovala nikoliv v knihách testamentů, ale v jednom ze záznamů knihy trhové. Tehdy byl zjevně velmi nemocný, jak naznačuje zmínka na začátku zápisu, že „*nemoha ústy svými pro nedostatek zdraví svého všeho toho vymluviti, skrze jistá znamení a dávání návštějí, z nichž se tomu dobře rozuměti mohlo, ...v tom seznati dal*“.³⁹¹ Záznam jeho poslední vůle informuje o tom, že výše

³⁸⁶ Kniha trhová 1571-1591, AHMP, rukopis č. 2214, záznam B 12, fol. 34a.

³⁸⁷ *Ibidem*.

³⁸⁸ Kniha obligací 1586-1622, AHMP, rukopis č. 2173, záznam B 14 – B 15, fol. 55b – 56b.

³⁸⁹ Kniha trhová 1587-1616 (1651), AHMP, rukopis č. 2215, záznam B 10, fol. 57a – 57b.

³⁹⁰ E. Stach – D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 5/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1968, s. 6.

³⁹¹ Kniha trhová 1587-1616 (1651), AHMP, rukopis č. 2215, záznam F 22, fol. 187b.

zmíněnou zahradu s domem, která je zde blíže lokalizována jako „vystavěná za klášterem sv. Tomáše“, odevzdává své manželce Anně, a jeho dům na rynku, včetně všeho, co se v něm najde, má být podělen mezi jeho ženu a děti, které spolu zplodili, tedy Michala, Jiřika, Apollonu a Ludmilu, s výjimkou těch věcí, klenotů a šatů, které své ženě daroval ke svatbě či k šestinedělí. Svým vnoučatům Janovi, Kašparovi a Anně, pozůstalým po jeho zesnulé dceři Anně, kterou měl s předešlou manželkou Magdalenou, dává dvě stě kop míšenských grošů a tři stříbrné, po okrajích pozlacené číše, dalším dvěma vnučkám Dorotě a Anně, pozůstalým po jeho dceři Kateřině, již zplodil s první manželkou Ludmilou z Veleně, dává rovněž 200 kop míšenských a k tomu dvě větší stříbrné a po okrajích pozlacené číše, čímž je z jeho statku vyplácí. Jeho původ a mateřská řeč byly zjevně německé, jak vyplývá ze závěru zápisu, kde stojí, že „*Michal Purkmeyster, maje tento spis v řeči německé sobě přečtený, tomu všemu kynutím hlavy i ‚jo, jo, jo‘ říkáním místo dal i jej sám osobně do rady podal*“.³⁹²

Zdaleka nejzajímavějším pramenem, který se po tomto bradýři dochoval, je však inventář jeho pozůstalosti (viz příloha VIII), který odhaluje mnoho aspektů jeho soukromého i profesního života a podává svědectví o jeho pravděpodobné příslušnosti k bohatším měšťanským vrstvám.

Značně obsáhlý je soupis zlatých a stříbrných klenotů, které se našly v jeho domě. Těch bylo celkem 36, nepočítaje velké množství příborů z těchto drahých kovů. Šlo převážně o nejrůznější nádoby a „*koflíky*“, ale v inventáři se objevují i takové položky, jako „*groš zlatý s obrazem arciknížete Ferdinanda na třech řetízkách zlatých s kamenem safírem*“, zlatý pečetní prsten Michala Purkmeystra a jeho stříbrná pečeť, čtyři další zlaté prsteny s nejrůznějšími drahými kameny a také dvojce hodinky, jedny „*maličký pozlacený na hrdle k nošení*“ a druhé „*v pouzdře s budičem pozlacený*“.³⁹³ Výskytem hodin v pražských měšťanských inventářích v této době, kdy místní hodinářství dosáhlo v pracích mistrů rudolfínského dvora nebyvalé technické dokonalosti, se zabýval historik Jiří Pešek. Ten prohledal 1041 inventářů z let 1576-1620, které se dochovaly ve všech třech pražských městech, a našel 73 kusů hodin, z toho 62 na Starém Městě pražském, 6 na Novém Městě a jen 5 v Menším Městě pražském, kde pouze Michal Purkmeyster vlastnil více, než jeden kus.³⁹⁴ Obvyklejší byly navíc bicí hodiny, kapesní hodinky byly

³⁹² Ibidem, fol. 187b – 188a.

³⁹³ Kniha inventářů 1571-1608, AHMP, rukopis č. 1217, záznam E 7 – E 8, fol. 119b – 120a.

³⁹⁴ Jiří Pešek, *Hora ruit – hodiny v pražských měšťanských interiérech* (pozn. 21), s. 633.

zřejmě spíše výdobytkem a hodin s budíkem se v celé Praze v daném období našlo pouze 6 kusů.³⁹⁵ Jejich vlastnictví lze tedy vnímat jako určitou zálibu donátora v kumulování zvláštních a hodnotných předmětů, které byly součástí jeho domácího pokladu. Stejný sběratelský účel pak mohl mít i jeho soubor zbraní, obsahující například dvě zbroje, devět ručnic, dva meče, dva oštěpy, tesák obložený stříbrem či tureckou šavli.³⁹⁶

Inventář obsahuje také soupis bradýřského náčiní Michala Purkmeystra, z něhož je patrné, že zřejmě prováděl poměrně široké spektrum úkonů, ačkoliv mnoho předmětů se mi bohužel nepodařilo blížeji identifikovat. Mezi nástroji se objevují například takové položky, jako „*hirnšrauben*“ (tedy zjevně *hirschrauben*), „*mundšraub*“ (*mundschraube*), „*mundštúk*“ (*mundstück*), nejrůznější druhy kleští, „*pilky velký železný k nohám*“ či „*instrumenty k fontanelle*“.³⁹⁷

Nejpozoruhodnější částí inventáře je pak zřejmě soupis knihovny, již si ve svých studiích všiml již Zikmund Winter a později opět i Jiří Pešek. Winter zmiňuje Michala Purkmeystra mezi bradýři, kteří se zjevně intenzivně zabývali lékařským řemeslem, a informuje o tom, že v jeho inventáři napočítal 73 knih, z nichž skoro polovina byla lékařská nebo chirurgická.³⁹⁸ Jiří Pešek, který zkoumal výskyt zdravotnické literatury v soudobých pražských měšťanských knihovnách, dokonce uvádí, že knihovna Michala Purkmeystra byla se svými 37 odbornými svazky ve své době největší zdravotněnou kolekcí, podchycenou v pozůstalostních inventářích ze všech tří pražských měst! Tento soubor přitom nebyl cenný pouze počtem svazků, ale i svým kvalitativním složením. Pešek jej označuje za moderní renesanční celek, v němž se vedle herbářů a chirurgických či chemických spisů objevuje také kolekce 17 děl Theophrasta Paracelsa, alchymisty, astrologa a lékaře, jehož učení bylo nesmírně oblíbené u blízkého rudolfinského dvora.³⁹⁹ Z jeho spisů nacházíme v inventáři například knihy *Archidoxis*, *Opus chirurgicum*, *Die große Wundarzney*, soubor *Paragranum*, *De electro*, *Astronomica et astralogica opuscula*, *Alchymia*, *Chirurgia minor*, tři latinské traktáty *De hellebori praeparatione* a další. Ze zmíněných herbářů vlastnil v té době oblíbený Mattioliho *Herbář neboli bylinář* či *Herbář* Linharta Fuchsa, z další lékařské a

³⁹⁵ Ibidem, s. 635.

³⁹⁶ Kniha inventářů 1571-1608, AHMP, rukopis č. 1217, záznam E 10, fol. 122a.

³⁹⁷ Ibidem, záznam E 10, fol. 122b.

³⁹⁸ Zikmund Winter, *Řemeslnictvo a živnosti* (pozn. 29), s. 676.

³⁹⁹ Jiří Pešek, *Zdravotnická literatura v pražských měšťanských knihovnách* (pozn. 18), s. 238.

přírodovědné literatury lze uvést např. knihu *Chirurgia* jakéhosi Jeronýma Brunšnerise, „*Distelir Buch*“, „*Knihu lékařskou Nicolai de Melri*“, „*Knihu lékařskou o neznámých nemocech*“, „*Linharta Turneysera O studených a teplých minerických a mealských vodách*“, „*Knihu lékařskou Kryštofa Wyrsonga*“ a mnohé jiné. Neméně zajímavou součástí knihovny jsou však i jiné, z velké části nábožensky zaměřené tituly, mezi nimiž nacházíme i několik knih Martina Luthera, například jeho *Postilu, Písně, Kázání o křtu svatém*, „*Trostpredigte*“ či kniha „*Historia Mathesii o d. Martinovi Lutherovi*“, ale také „*konfesi Bratří císaři Ferdinandovi podanou*“. Tyto dva tematické okruhy pak doplňují různé knihy historické.⁴⁰⁰ Z orientace náboženské literatury můžeme s jistotou soudit, že tento donátor byl protestant a pravděpodobně značně sympatizoval s luteránskou vírou.

Po shrnutí výše uvedených poznatků lze konstatovat, že tito donátoři a přední osobnosti profesního cechu bradýřů byli zjevně vzdělaní a dobře finančně zabezpečeni. Inventář Michaela Purkmeystra, kde se objevují klenoty a předměty sběratelské hodnoty, přivádí k úvaze, že mohl být jedním z měšťanů, kteří se prostřednictvím nejrůznějších vymožeností snažili přiblížit k životnímu standardu příslušníků blízkého dvora či soudobé místní šlechty. Je také zjevné, že tento donátor se nevěnoval pouze úpravě pánských vlasů a vousů či pouštění žilou, jak bývalo u bradýřů obvyklé, ale byl zjevně skutečným znalcem v oblasti soudobého lékařství, což naznačuje jak množství a spektrum odborné literatury, tak i některé specifické nástroje v jeho dílně. V tomto kontextu je pak třeba číst i vyobrazení v graduálu, kde sv. Kosma a Damián zřejmě nejsou pouze patrony cechu bradýřů, ale zdůrazňují jejich příslušnost k lékařským odborníkům. Při pohledu na ztvárnění obou mužů si navíc nelze nevšimnout, že jsou jedinými světcí v graduálu, kteří jsou vyobrazeni ve zcela soudobém oděvu, a také jejich velmi individualizovaná fyziognomie vykazuje mnohem více podobnosti s trojicí portrétů donátorů, než se všemi biblickými a světeckými postavami. Nelze se tedy ubránit myšlence, že oba donátoři mohli nechat postavám sv. Kosmy a Damiána vtisknout své portrétní rysy, aby podpořili výše naznačenou interpretaci a reprezentovali sami sebe více jako skutečné lékaře, než jako bradýřské řemeslníky.

⁴⁰⁰ Kniha inventářů 1571-1608, AHMP, rukopis č. 1217, záznam E 8 – E 9, fol. 120b – 121b. Celý soupis knihovny viz přepis inventáře v textové příloze č. VIII.

XIV. JIŘÍK ŠMÍD, MATES HENTZKA, JIŘÍK ŠMIDHAMER A DYTRYCH VOSTRUŽNÍK

Odkaz těchto čtyř osob je umístěn na foliu 383r [obr. 14], v nápisové tabulce, umístěné standardně v borduře, na níž jsou iluzivně zavěšeny dva zámky, a která obsahuje text: „*Na pamatku Erb: Zametznitzzy a wostruznitzzy a Starssiich, Gyrzik Ssmyd: Mattes Hentzka: Girzik Ssmidhamer: Ditrych Wostruznyk. Letha Panie 72*“. Pod tabulkou se nachází červený štít s dvojicí velkých překřížených klíčů, mezi nimiž je ve spodní části kovová ostruha a v horní pak zlaté stolní hodiny, tedy spojený cechovní znak zámečníků a ostružníků.

Píseň folia je nadepsána „*O svatém Vavřinci mučedl[nikovi]*“ a mučednická smrt tohoto světce je zobrazena ve velké mnohofigurálně pojaté scéně pod kolumnou. V centru obrazu leží sv. Vavřinec na roštu, kolem něhož šlehají plameny, jež měchem rozdmýchává muž u jeho nohou, a kopím rozhrnují dva vojáci po stranách. Umučení světce pak přihlíží zástup lidí po levé straně a orientálně vyhlížející muži na koních na straně pravé. Někteří z nich mají na hlavách turbany, což je zřejmě opět dobová narážka na Turky, kteří zde ztělesňují negativní postavy vojáků císaře Valeriána, jež nechal sv. Vavřince zaživa upéct. Starozákonním předobrazem této scény je pak výjev v iniciále, zobrazující motiv třech mládenců v ohnivě peci, které chtěl upéct král Nabúkadnesar (opět vyobrazený v orientálním oděvu a s turbanem na hlavě), protože neuposlechli jeho příkaz a odmítli se klanět jeho zlaté soše v Babylonu. Oba náměty nápadně spojuje motiv ohně, tedy živlu, který ve své profesi využívali právě zámečníci a ostružníci, jež se odštěpily od kovářského řemesla a zhotovovali drobnější a detailnější výrobky z kovů, jako například právě rošty, ale také mříže, ozdobná zábradlí, klíče, zámky, panty, pušky, hodiny či, v případě ostružníků, ostruhy pro jezdce. Pro umístění odkazu bylo tedy cíleně zvoleno folio se svátkem tohoto světce, jehož vyobrazení mučednické smrti poskytuje příležitost k narážce na cechovní tematiku.

Jiřík Šmíd (psaný jako „*Jiřík zámečnik*“), Dytrych ostružník (jmenovaný jako „*Dytrych Šporer*“) a Jiřík Šmidhamer, jsou uváděni jako starší cechmíři zámečníků a ostružníků v letech 1572-1576,⁴⁰¹ v letech 1577-1578 nahrazuje Jiříka Šmidhamera jakýsi „*Mates zámečnik*“, ⁴⁰² tedy zjevně čtvrtý z donátorů Mates Hentzka a v letech 1579-1580 se

⁴⁰¹ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 13, fol. 28b; záznam C 13, fol. 95b; záznam D 14, fol. 162a; záznam E 19, fol. 242a; záznam F 15, fol. 301a.

⁴⁰² Manuál radní 1577-1581, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 19, fol. 44a; záznam A 98, fol. 121a.

v seznamu cechmistrů objevuje už jen Dytrych Šporer a Mates zámečník, doplnění jakýmsi Hansem Štymfle.⁴⁰³

Jiřík Šmíd zastával mimo svou cechovní pozici ještě post obecního staršího v městské radě a to kontinuálně mezi lety 1572-1577.⁴⁰⁴ Z knihy trhové víme, že roku 1573 koupil za 450 kop míšenských grošů dům, nacházející se v dnešní Mostecké ulici, mezi domy Jiříka Landfoyta a Jana jinak Hanzle Rychtera. V tomto zápisu je jmenován jako „*Jiřík Šmíd z Langenhartu*“.⁴⁰⁵ Jeho první ženou byla Dorota, dcera Vojtěcha a Marty Petržilkových, jež po rodičích zdělila část z domu zvaného *Petržilkovský*, který byl majetkem rodiny již od roku 1498 a lze jej ztotožnit s domem čp. 272 na jižní straně Malostranského rynku.⁴⁰⁶ Tento díl v rámci společného vzdání majetku odevzdala svému muži a sobě na něm pojistila 300 kop míšenských grošů, které měly po její smrti připadnout sestře Kateřině.⁴⁰⁷ Když pak roku 1574 zemřela, zanechala po sobě testament, v němž své sestře z uvedeného domu odkázala ještě dalších 300 kop míšenských grošů, svého manžela však v odkazech překvapivě nezmiňuje.⁴⁰⁸ Jiřík Šmíd se poté znovu oženil s Martou, která se později, roku 1580, stala druhou manželkou Jiříka Ratycha z Alberndorfu (viz s. 83).

Zemřel roku 1579 a zanechal po sobě četné dluhy. Ty byly zaplacený z prodeje jeho domu v Mostecké ulici, jehož cena během oněch 6 let stoupla na 750 kop míšenských grošů a je tedy pravděpodobné, že dům stavebně vylepšil. Sumu 317 kop míšenských grošů, tedy daleka největší částku, přitom dlužil Juditě Lehnárové z Kouby, donátorce graduálu, jež bude zmíněna v následující kapitole.⁴⁰⁹ S ní zjevně udržoval dobré sousedské vztahy, jelikož bydlela ve stejné ulici. Z uvedených sporých informací se zdá, že přes svou vysokou pozici v cechu a úřad v městské radě zřejmě nebyl nijak zvláště bohatý.

⁴⁰³ Ibidem, záznam C 32, fol. 197a; záznam D 3, fol. 268a.

⁴⁰⁴ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 11, fol. 26b; záznam C 13, fol. 95a; záznam D 14, fol. 161b; záznam E 19, fol. 241b; záznam F 15, fol. 300b. – Manuál radní 1577-1581, AHMP, rukopis č. 1481, záznam A 19, fol. 43b.

⁴⁰⁵ Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam C 10, fol. 52a.

⁴⁰⁶ E. Stach – D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 272/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1964, s. 1-2.

⁴⁰⁷ Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam A 3, fol. 5b.

⁴⁰⁸ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam C 6, fol. 69a – 69b.

⁴⁰⁹ Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam E 25, fol. 127a – 128a.

Další donátor Dytrych Šporer zastával v letech 1574-1577 rovněž pozici obecního staršího v městské radě.⁴¹⁰ Před tím, v roce 1572 a 1573, působil jako úředník nad komíny⁴¹¹ a v letech 1573-1577 také jako vedoucí nad hutí.⁴¹² O jeho osobě se však v probádaných pramenech nenachází žádná další informace.

Stejně tak se v městských knihách neobjevuje zmínka o Matesu Hentzkovi. Zikmund Winter se však domnívá, že zmíněný Mates byl ve skutečnosti Mates Handschuh, dvorský zámečník v letech 1560-1590, jehož příjmení bylo v městských pramenech a v Malostranském graduálu zkomoleno.⁴¹³ Ten se v Praze usadil roku 1558, kdy získal část poustky při Strahovské bráně, již následně přestavěl. Vlastnil také celkem 3 vinice, z nichž dvě daroval své ženě Barboře. Již v roce 1560 údajně získal zakázku na práci v oratoriu katedrály sv. Víta a rok poté zhotovil mříž ke studni na zámku v Pardubicích. Od Rudolfa II. pak měl roku 1580 dostat 100 zlatých za mnohé služby a zásluhy.⁴¹⁴ Když v roce 1590 umřel, zanechal po sobě testament, v němž odkazuje svůj majetek, zejména dům a vinici, svým dvěma dcerám Anežce Haklové a Anně Wagnerové. Ty mají vyplatit jeho vnučce Markytě, pozůstalé po dceři Barboře, 30 tolarů, které pro ni Mates Handschuh dostal od jejího otce, a k tomu ještě 20 tolarů a ložní prádlo z otcova statku. Barboře, manželce jejich zesnulého bratra Adama, pak mají darovat deset tolarů.⁴¹⁵ Zda je Winterova hypotéza správná a tohoto dvorského zámečníka Handschuha můžeme skutečně ztotožnit s donátorem Hentzkou, není jisté. Nebyl by však jediným z donátorů, který byl zároveň dvorským zámečníkem a cechmistrem tohoto řemesla.

Tím dalším byl s jistotou Jiřík Šmidhamer, dvorní umělecký zámečník a puškař arcivévody Ferdinanda Tyrolského a císaře Maxmiliána II. První dochovaná zmínka o jeho dvorské zakázce pochází již z roku 1564, kdy mu bylo arcivévodou Ferdinandem vyplaceno 60 kop grošů za práci na varhanech v katedrále sv. Víta.⁴¹⁶ Před rokem 1568 pak u něj arcivévoda objednal mříž kolem náhrobku císaře Maxmiliána I. v Innsbrucku,

⁴¹⁰ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam D 14, fol. 161b; záznam E 19, fol. 241b; záznam F 15, fol. 300b. – Manuál radní 1577-1581, AHMP, rukopis č. 1481, záznam A 19, fol. 43b.

⁴¹¹ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 13, fol. 28b; záznam C 13, fol. 95a.

⁴¹² Ibidem, záznam C 13, fol. 96a; záznam D 14, fol. 162a; záznam E 19, fol. 242a; záznam F 158, fol. 301a. – Manuál radní 1577-1581, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 19, fol. 44a.

⁴¹³ Zikmund Winter, *Řemeslnictvo a živnosti* (pozn. 29), s. 509.

⁴¹⁴ Ibidem, s. 453.

⁴¹⁵ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam F 29, fol. 177a – 178a.

⁴¹⁶ Karl Köpl, *Urkunden, Acten und Regesten aus dem k. k. Statthaltereii-Archiv in Prag*, in: *Jahrbuch der Kunsthistorischen sammlungen des allerhöchsten kaiserhauses XII*, Wien 1891, s. XI, č. 7982.

na nějž si Schmidhamer v březnu 1568 objednává železo.⁴¹⁷ V červu téhož roku jej pak česká dvorská komora na příkaz císaře Maxmiliána II. posílá do Eisenerzu u Leobenu, aby si sám vybral 200 centů vhodného materiálu na zhotovení této mříže a jakéhosi „nového zvonu k dalším velkým zvonům“. Komora dále přikazuje příslušnému úředníkovi v Eisenerzu, aby vybraný materiál co nejdříve odeslal do Českých Budějovic, a to císařskému solnímu úředníkovi Hansi Pichlerovi, který jej má následně poslat lodí po Vltavě do Prahy,⁴¹⁸ což bylo zřejmě realizováno až v srpnu následujícího roku.⁴¹⁹ V prosinci 1568 pak ještě vystupuje jako jeden ze svědků Tomáše Jaroše, autora zpívající fontány na Pražském hradě, přítomného při vážení částí hotové fontány, jež mělo zřejmě prokázat, zda Jaroš použil všechn materiál, který na toto dílo obdržel.⁴²⁰ V listopadu roku 1570 byl součástí komise, složené mimo jiné i z výše uvedeného Matese Handschucha, dále z Bonifáce Wohlmuta a z písaře stavebního úřadu Michaela Kecka ze Švarzpachu (kapitola VIII), která měla odhadnout a popsat stav varhan v katedrále sv. Víta.⁴²¹ Od listopadu roku 1566 do června roku 1571 pak zřejmě předělával a spravoval hodiny na Bílé věži Pražského hradu, za což mu byl přiznán plat 20 grošů bílých týdně.⁴²² Nejpozději roku 1573 pak měl zhotovit své patrně nejvýznamnější dílo, mříž kolem Colinova královského mauzolea v katedrále sv. Víta.⁴²³

Je velkým štěstím, že se nám právě po této zajímavé osobnosti dochoval nejen testament, ale také pozůstalostní inventář, jejichž současný výskyt je v městských pramenech spíše vzácností. Z jednoho záznamu v knize trhové také víme, že roku 1573 koupil sobě a své ženě Anně menší dům v ulici, vedoucí ke Strahovské bráně (tedy v dnešní Nerudově), mezi domy Hanuše Todta, cechmistra pekařů a Andrése Heymona, cechmistra cechu krejčích, o němž bylo pojednáno v kapitole VII. Nemovitost získal od téhož Andrése Heymona, jež vlastnil dva domy vedle sebe, za částku 330 kop míšenských grošů.⁴²⁴ Ve výše zmíněném testamentu, jež napsal roku 1577 (viz příloha X) a v němž se označuje jako „jeho milosti císařské puškař při hradě pražském“,

⁴¹⁷ Ibidem, s. XXII, č. 8034.

⁴¹⁸ Ibidem, s. XXIII, č. 8038.

⁴¹⁹ Ibidem, s. XXX, č. 8067.

⁴²⁰ Ibidem, s. XXV, č. 8050.

⁴²¹ Ibidem, s. XXXVII, č. 8096.

⁴²² Ibidem, s. XLII, č. 8115.

⁴²³ Zikmund Winter, *Řemeslnictvo a živnosti* (pozn. 29), s. 454.

⁴²⁴ Kniha trhová 1571-1591 (1603), rukopis č. 2214, záznam C 3, fol. 44b – 45a.

odkazuje všechny svůj movitý i nemovitý majetek, který mu náleží „*bud' zde v království tomto, nebo vně z království tohoto*“ své ženě Anně, jejich společnému synu Mikuláši a svým dětem z prvního manželství s jakousi Kristýnou, tedy Markétě, Sabině, Kateřině a Ondřejovi. Za poručníky svého statku a sirotků pak ustanovuje Lorence Holdta, staršího cechmistra truhlářů a výše zmíněného zámečnicka Hanse Štymfle.⁴²⁵

Z jeho obsáhlého pozůstalostního inventáře (část viz příloha XI) pak máme zprávy nejen o bohatém vybavení jeho domácnosti, ale i o nástrojích a hotových výrobcích, které zůstaly v jeho zámečnické dílně. Zápis obsahuje veliké množství nejrůznějšího cínového nádobí, dámské i pánské oděvy, ubrusy, ložní prádlo, množství peřin a polštářů, 2 postele s nebesy a několik dalších obyčejných postelí. Dále se zde nachází nábytek různého druhu, bicí hodiny na stěně, zbraně v podobě turecké šavle, mečů, oštěpů a tesáků, několik klenotů včetně 2 zlatých prstenů a na závěr i 9 knih, z nichž jedna je identifikována jako *Postila*.⁴²⁶ Následující německý inventář jeho řemeslné dílny zjevně provedl některý z jeho z tovaryšů, znalý odborné nomenklatury jednotlivých specifických nástrojů. V první části inventáře se nachází velké stroje z přední a zadní místnosti v dílně (např. veliký a menší měch), spolu se zbytky materiálů a hotových kovových mříží, v celkové ceně 44 kop 12 bílých grošů.⁴²⁷ V následující části jsou pak popisovány menší nástroje, uložené v jakýchsi zásuvkách, sestávající např. z nejrůznějších kladívek, děrovaček, kružítek, pilníků či nebozezů, v ceně 33 kop 20 bílých grošů.⁴²⁸ Ve třetím oddíle je podán obsáhlý soupis hotových výrobků, sestávajících z nejrůznějších klíčů a zámků, ať už například k místnostem, k mřížím či k psacím stolům, dále z různých nádob, speciálních kladívek, zámků k ručnicím, ale také z celých pušek a dalšího puškařského náčiní, v celkové hodnotě 72 kop 27 bílých grošů a 2 denárů.⁴²⁹ Poslední úsek je věnován soupisu nezpracovaného materiálu včetně jeho hmotnosti, a to jak železa, tak i mědi či různých jiných slitin kovů, jejichž cena je stanovena na 68 kop 19 bílých grošů a 2 denáry. Celková hodnota vybavení dílny je tedy odhadnuta zhruba na 219 kop a 20 bílých grošů, s tím, že některé věci zde údajně ještě měly být a nenašly se.⁴³⁰

⁴²⁵ Kniha testamentů 1571-1591 (1603), rukopis č. 2175, záznam C 21, fol. 84a – 85a.

⁴²⁶ Kniha inventářů 1571-1608, AHMP, rukopis č. 1217, záznam A 22 – A 24, fol. 25a – 27b.

⁴²⁷ Ibidem, záznam A 24, fol. 27b.

⁴²⁸ Ibidem, záznam A 25, fol. 28a.

⁴²⁹ Ibidem, záznam A 25, fol. 28a – 29a.

⁴³⁰ Ibidem, záznam A 24 – A 25, fol. 29a - 29b.

I přes nemožnost identifikovat velkou část nástrojů a věcí, popsaných velmi specifickými termíny, lze přesto konstatovat, že tato dílna musela být nepochybně velká a velmi bohatě vybavená, tedy zcela odpovídající dílně mistra, který prováděl nejen městské, ale i císařské zakázky.

Shrneme-li nyní všechny uvedené poznatky, docházíme k nečekané kombinaci společného odkazu osob, které sice spojuje vedoucí pozice v městském cechu, avšak jejich společenské postavení a majetkové zázemí se muselo velmi výrazně lišit. Oproti zřejmě ne příliš majetnému a zadluženému cechmistrovi Jiříkovi Šmídovi zde stojí dva pravděpodobně bohatí zámečníci, z nichž minimálně jeden pracoval na významných zakázkách pro panovnický dvůr. Tuto svou výlučnost však v graduálu nijak neakcentuje, nereprezentují se jako zámečník samotného císaře, ale identifikuje se s městským cechem a vystupuje pokorně jako jeho rovnoprávný člen. To není nijak překvapivé, vezmeme-li v úvahu, jak napjaté byly vztahy mezi městskými cechy a dvorskými či šlechtickými služebníky, kteří přicházeli z ciziny a často přebírali místním jejich zakázky. Odkaz v graduálu se tedy v tomto případě jeví jako určitý smířčí prvek a zřetelně motivovaná snaha o symbolické potvrzení splynutí s městskou komunitou a cechem.

XV. ALEXANDR Z VOSTROVAČIC A JUDITA Z KOUBY

Jméno Alexandra z Vostrovačic a jeho ženy Judity z Kouby nalézáme na foliu 385r [obr. 15], v ozdobné nápisové tabulce, s textem „*Na pamatku Alexandra z Wostrowaczicz. Judyt z Kauby pozuostala wdowa*“. Tabulka je propojena s dvojicí erbů, náležejících možná rodu Vostrovačiců a rodu Lehnárů z Kouby, umístěných ve zlatě orámovaném zeleném poli. Erb nalevo je tvořen jednoduchým červeným štítem s figurou v podobě dvojice překřížených nožů, na něž dosedá helmice s červeno-stříbrnými přikryvadly a klenot, který opakuje znamení ve štítu. Druhý erb sestává ze svisle půleného štítu, jehož levá strana nese lidskou polopostavu s vysokou špičatou čepicí, připomínající čepici šaškovskou, která drží v každé ruce lví hlavu, a pravé strana je utvořena čtveřicí střídajících se svislých pruhů zlaté a černé barvy. Na tomto štítu je helmice s černo-zlatými přikryvadly a klenot v podobě zlaté koruny, z níž vyrůstá podobná figura, jako se nachází ve štítu.

Přítomné portréty klečícího donátora a zřejmě jeho zesnulé dcery se pak nenachází v borduře, ale v samotné iniciále folia, tvořené písmenem R, které je zřejmě v narážce na Pannu Marii, jejímuž svátku „*na nebe vzetí Panny Marie*“, je folio tematicky věnováno, vymalováno z květů růží. Velká postava aristokraticky vyhlížejícího donátora je oděna do fialového kabátce s bílým řaseným límcem kolem krku, do kalhot s balonovými nohavicemi stejné barvy a do černého pláště. Jednu ruku má položenou na prsou a otevřenou dlaň druhé ruky otáčí směrem ven z obrazu, stejně jako svůj pohled, kterým upřeně sleduje diváka. Dívčí postava třetinové velikosti, která klečí před ním, oděná do bělostných šatů s vysokým řaseným límcem a s balonovými rukávy, naopak hledí kamsi vzhůru a její překřížené ruce se dlaněmi dotýkají paže opačné ruky. Ačkoliv nelze pramenně doložit její identifikaci, mohlo by jít o zesnulou dceru, jíž matka do epitaфу přidala. Oba se nachází v jakémisi iluzivním chrámovém prostoru, přímo před oltářem s trojdílným nástavcem, který na levém křídle zobrazuje scénu Nesení kříže, na prostředním pak Ukřižování Krista a pravé křídlo je zakryto hmotou iniciály. Za postavou donátora je dvojice andělů, kteří se dotýkají jeho ramene, a jeden z nich prstem ukazuje vzhůru, kde se v oblacích zjevuje Kristus jakožto vítěz nad smrtí, oděný do bílé bederní roušky a červeného pláště, jež pravou rukou svírá svůj kříž.

Zbytek výzdoby folia pak tvoří scéna Smrti Panny Marie pod kolumnou a výjev jejího nanebevzetí v borduře, pod výše zmíněným erbem. Ve středu prvního z obrazů se nachází velká vyřezávaná postel, v níž leží Panna Marie, jež má jednu ruku položenou

na prsou a druhou rukou přebírá od sv. Jana Evangelisty hořící svíci, jakožto symbol víry. Kolem lůžka jsou rozprostřeny postavy dalších apoštolů, z nichž někteří se v pokleku modlí, jiní zřejmě předčítají z Bible. Na stole po pravé straně se pak mezi ostatními předměty nachází i pohár vína a hrozen, odkazující na eucharistii. Druhý zmíněný obraz Nanebevzetí, sestává z Panny Marie, obklopené zlatou září a množstvím andělů, kteří ji vynášejí na nebesa. Její pojetí je poměrně neobvyklé, jelikož zde není korunovaná, ani nestojí na půlměsíci, jak bývá u vyobrazení tohoto námětu obvyklé.

Samotný obraz v iniciále, který zjevně objednala ovdovělá Judita z Kouby, plní úlohu epitafu za zesnulého Alexandra z Vostrovačic. Skrze vyobrazení zmrtvýchvstalého Krista a skrze výjevy z Kristových pašijí se zde akcentuje vykoupení a spása duše prostřednictvím Kristovy oběti, což je téma, které je často akcentováno v luteránském prostředí (viz pozn. 168), vyznačujícím se určitých „*eschatologickým optimismem*“⁴³¹ a vírou v jistotu této spásy, zprostředkovanou vírou v Krista. Mariánská ikonografie ve zbytku folia pak nijak nepopírá možnost, že rodina donátorů tohoto folia mohla být protestantská. Ačkoliv úcta k Panně Marii byla ve starší literatuře často považována za výsadu katolíkům, novější studie dokazují, že i v protestantském prostředí se těšila velké oblibě, jakožto ta, která je nejbližší Kristovi a která dokládá jeho lidský původ. Oproti katolíkům nebyla uznávána pouze v některých oblastech, například jakožto přímluvkyně ve smrti či ochránkyně od očištění. Její význam v utrakvismu dokládá i počet jejích svátků, nacházejících se v utrakvistických graduálech, které zdaleka překračují počet svátků mistra Jana Husa.⁴³² Za všechny jednoznačně nekatolické graduály, v jejichž iluminacích se výrazně objevuje postava Panny Marie, lze uvést například tzv. Smíškovský graduál, objednaný utrakvistickou rodinou Smíšků z Vrchovišť a darovaný buď utrakvistickému kostelu sv. Trojice, nebo utrakvistickému chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře,⁴³³ na jehož úvodním foliu se nachází votivní obraz rodiny Smíšků, která klečí pod velikou postavou Panny Marie jakožto Assumpty,

⁴³¹ Ondřej Jakubec, Malované renesanční epitafy předbělohorské éry jako zrcadlo náboženského vyznání, in: Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (edd.), *Umění české reformace* (pozn. 32), s. 395.

⁴³² Kateřina Horníčková, *Martyrs of “Our” Faith: Identity and the Cult of Saints in Post-Hussite Bohemia*, in: Nils Holger Peteren – Anu Mänd - Sebastián Salvadó - Tracey R. Sands (edd.), *Symbolic Identity and the Cultural Memory of Saints*, Cambridge 2018, s. 72, 74 a 82-83. Ke kultu Panny Marie v luteránském prostředí viz Petr Hrachovec, *Maria honoranda, non adoranda: Studie k poznání role obrazů a umělecké výzdoby v luteránském kostele éry konfesionalizace*, in: Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (edd.), *In Puncto religionis* (pozn. 33), s. 233-251.

⁴³³ Milada Studničková, Úvodní iluminace Smíškovského graduálu jako klíč k interpretaci rukopisu, in: Dalibor Prix (ed.), *Pro arte, Sborník k poctě Ivo Hlobila*, Praha 2002, s. 184-185.

korunované dvojici andělů.⁴³⁴ Ani přítomnost motivu nanebevzetí Panny Marie, u něhož se předpokládalo, že jej protestantské prostředí odmítalo kvůli jeho apokryfnímu původu a nepodloženosti v textu Bible, tedy není něčím, co by mělo odkazovat na katolickou příslušnost donátorů. Tento námět byl zvolen čistě ve shodě s tématem svátku, kterému je folio věnováno. Je však třeba si povšimnout výše zmíněné odlišnosti jeho ztvárnění od jiných tradičních vyobrazení této tematiky. Tato rozdílnost v absenci koruny a půlměsíce, ukazuje na určitou opatrnost, s níž malíř přistupoval k zobrazení tohoto motivu a lze jí považovat za ikonografickou inovaci ze strany protestantské konfese.

O dvojici donátorů, uvedených výše, kteří pravděpodobně náleželi mezi nižší šlechtu, podobně jako ostatní dva donátoři, jejichž portréty nacházíme v graduálu, však bohužel téměř nic nevíme. Alexandr z Vostrovačic se v městských pramenech neobjevuje vůbec, Judita z Kouby pouze v několika bezvýznamných zápisech v knihách obligací, které zaznamenávají buď její půjčku, či finance, které poskytla jiným měšťanům. Z výše uvedeného záznamu o prodeji domu Václava z Prošovic je známo alespoň to, že zřejmě bydleli v domě, který se nacházel v dnešní Mostecké ulici. Ten patřil již Alexandrovu příbuznému Melchysedechovi z Vostrovačic, po němž přešel na něj, a k roku 1599 jej prokazatelně vlastnila jeho žena Judita z Kouby. Dům sousedil s objektem, který roku 1546 koupil Jan z Prošovic a oba donátoři tedy byli sousedy a zdá se, že zřejmě udržovali přátelské vztahy.

Jediným trochu obsáhlejším pramenem, týkajícím se okrajově těchto donátorů, je testament jejich dcery Anny Seydové z Vostrovačic, který sepsala roku 1582 před porodem, pravděpodobně v obavách o možné komplikace. Ta zřejmě již v průběhu těhotenství ovdověla, jelikož se zde představuje jako vdova, pozůstalá po Danielu Seydovi z Hornštejna, měšťanu Starého Města pražského. Ve výčtu majetku, o němž kšaftuje, se objevují dva domy „*jeden na rohu, ležící v té ulici po pravé straně jdouc od Mostu v Menším Městě pražském a druhý od starodávna sluje u Velvarských, ležící podle něho*“.⁴³⁵ Jeden z těchto objektů, zřejmě ten, který nebyl nárožní, byl pravděpodobně domem, zmíněným výše, který tedy zjevně nepřešel z jejího otce Alexandra přímo na její matku, ale byl nejprve odkázán jí, jakožto jeho dceři. Druhý,

⁴³⁴ Smíškovský graduál, 1490-1495, ÖNB Wien, Ser. n. 2657, fol. 2v, viz: <http://digital.onb.ac.at/rep/access/open/1001D5F5> (vyhledáno 21. 7. 2018).

⁴³⁵ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam G 16, fol. 193b.

nárožní dům, jež Anna zřejmě zdělila po svém muži, mohl být rovněž majetkem rodiny z Vostrovačic, který její manžel odkoupil. Další nemovitostí, o níž se zmiňuje, je „*dům řečenej sladovna na Újezdě*“, který zdělila po svém dědovi, Janu Melicharovi z Vostrovačic. To vše odkazuje svému nenarozenému dítěti a svou matku ustanovuje jeho poručnicí. Pokud by ani dítě nepřežilo do dospělého věku, má všechen majetek získat její matka Judita z Kouby.⁴³⁶ To je však z hlediska pramenných informací pravděpodobně vše.

Vraťme se však závěrem zpět k vyobrazení v graduálu, které je v kontextu struktury výzdoby ostatních folií značně pozoruhodné a může tedy být samo o sobě pramenem, odhalujícím nejen postavení této rodiny, ale i bližší motivaci donátorky. Již samotné atypické umístění podobizen, spolu s velikostí a kvalitou portrétního vyobrazení a celkovou bohatostí folia, naznačují, že šlo zjevně o velmi důležité a vážené osoby, jejichž finanční odkaz graduálu zřejmě převyšoval dary ostatních přispěvatelů. Judita z Kouby navíc, prostřednictvím své zakázky, zajímavým způsobem mění tradiční systém výzdoby folia. Motiv Nanebevzetí Panny Marie, korespondující se svátkem, kterému je folio věnováno a jehož vyobrazení bychom tedy očekávali v iniciále, je netradičně odsunut do bordury pod rodinný erb, tedy na místo, kde se obvykle nachází případní jmenní patroni donátorů. Epitafní iluminace s portrétem zesnulého manžela a patrně i dítěte, tedy prvek výrazně osobní, se naopak posouvá na prominentní místo iniciály. Změněna přitom není pouze hierarchie osobních a náboženských motivů, ale také hierarchie mariánské a christologické tematiky. Ta se výrazně projevuje právě v ikonografii epitafu, na němž je ve shodě s luteránskou teologií akcentován eschatologický význam Krista a naopak odsunuta role Panny Marie. Scény Nesení Kříže a Ukřížování poukazují na Kristovu oběť a smrt, zatímco postava Zmrtvýchvstalého Krista odkazuje na spásu duše a vítězství nad smrtí. Donátor, umístěný mezi nimi, je pak zobrazen jako velmi zbožný muž, který skrze víru v Kristovu oběť, již vykoupil hříchy lidstva, očekává spásu a vzkříšení své duše.

⁴³⁶ Ibidem, fol. 193b – 194a.

XVI. JAKUB ANDĚLSKÝ

Jméno tohoto donátora nacházíme na foliu 405r [obr. 16] v odkazu starších cechmistrů, zapsaném v nápisové tabulce v borduře, umístěné napravo od iniciály, s textem „*Czechmistrzy Starssii rzemesla meczirzského, Jakub Andielsky: Petr*“. Záznam odkazu zjevně nebyl dokončen, na místě druhého donátora však měl být původně s jistotou Petr Mečíř, který spolu s Jakubem Andělským zastával v době vzniku graduálu úlohu staršího cechmistra mečířů. Pod tabulkou se nachází cechovní znak v podobě modrého štítu se zlatým srpkem měsíce, do něhož jsou zabodnuty tři meče se zlatými jílcí. Píseň folia nese název „*O S. Michalu a o všech andělich*“ a ve shodě s tímto tématem je v iniciále zobrazen archanděl Michael, stojící na přemoženém drakovi, jež v jedné ruce drží zlaté váhy a v druhé napřážené ruce třímá meč se zlatým jílcem, který je nejen jeho atributem, ale nepochybně také narážkou na mečířské řemeslo. Ve spodní části folia je pod kolumnou vymalovaná scéna, na níž Archanděl Michael opět s mečem a další dva andělé s kopími, svrhávají z nebes do pekelného ohně padlé anděly, vyobrazené jako chlupaté demony se zvířecíma ušima či rohy.⁴³⁷ Volba umístění cechovního odkazu mečířů právě na folio s tímto svátkem, byla bezpochyby záměrná, jelikož daný námět umožňoval důmyslné zakomponování cechovní tématiky do iluminací s biblickým motivem, skrze shodný atribut archanděla Michaela s hlavním „atributem“ mečířského cechu.

Jakub Andělský pocházel zjevně ze zámožnější mečířské rodiny. Jeho bratra Jiříka Andělského ze Starého Města pražského uvádí Zikmund Winter jako příklad bohatého mečíře mimo panovnický dvůr.⁴³⁸ Jako starší cechmistr mečířů je uváděn kontinuálně mezi 1572-1580,⁴³⁹ k tomu navíc zastával několik nižších úřadů městské samosprávy. V letech 1572 a 1574 byl členem rychtářského úřadu,⁴⁴⁰ v roce 1577 kostelníkem sv. Mikuláše⁴⁴¹ a v letech 1577-1580 také úředníkem nad komíny.⁴⁴²

⁴³⁷ Popis viz Martina Janatková, *Malostranský graduál* (pozn. 127), s. 56.

⁴³⁸ Zikmund Winter, *Řemeslnictvo a živnosti* (pozn. 29), s. 488.

⁴³⁹ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 13, fol. 29a; záznam C 13, fol. 95b; záznam D 14, fol. 162a; záznam E 19, fol. 242a; záznam F 15, fol. 301a. – Manuál radní 1577-1581, AHMP, rukopis č. 1481, záznam A 19, fol. 44a; záznam A 98, fol. 121a; záznam C 32, 197a; záznam D 3, fol. 268a.

⁴⁴⁰ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 11, fol. 27 a záznam D 14, fol. 161b.

⁴⁴¹ Manuál radní 1577-1581, AHMP, rukopis č. 1481, záznam A 19, fol. 43b.

⁴⁴² Ibidem, záznam A 19, fol. 43b; záznam A 97, fol. 120b; záznam C 31, fol. 196b; záznam D 2, fol. 267b.

Jinak o něm však bohužel takřka nic nevíme. Jediný zápis, který se ho týká, pochází z roku 1585, kdy zřejmě bezdětný a svobodný (či ovdovělý) zemřel a nezanechal po sobě žádné bližší příbuzné, než výše zmíněného bratra Jiříka. Ten proto zažádal v městské radě, aby mu byl na základě městského práva odevzdán bratrův dům, „*ležící při zdi krchovní sv. Mikuláše v městě tomto, podle domu někdy Arnolda Klona zlatníka, s některými svršky a nábytky i s dílem od řemesla mečířského*“.⁴⁴³ Je tedy zjevné, že bydlel v těsné blízkosti kostela sv. Mikuláše, pro nějž byl graduál vytvořen a patřil zřejmě ke komunitě, která tento farní kostel pravidelně navštěvovala. U hřbitovní zdi kostela sv. Mikuláše pak byly i domy některých ostatních donátorů, například manželů Laštovičkových a poté Jiříka Ratycha z Alberndorfu či vdovy po Janu Prošovském z Prošovic Marty. Lze proto předpokládat, že jeho vazba na graduál a na komunitu jeho donátorů pramenila právě z tohoto sousedského zázemí.

⁴⁴³ Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam I 7, fol. 229b – 230a.

XVII. KRYŠTOF FUNK, VOLF ČEJKŠMÍD A HANS ŠTEFFEL KOLÁŘ

Posledními donátory Malostranského graduálu, které lze nalézt v městských knihách, jsou dva kováři a kolář, jejichž odkaz nacházíme na foliu 417r [obr. 17], na jehož začátku je závěrečná část písně o sv. Ondřejovi, po níž následuje text ke svátku Panny Marie „*Zdráva bud' panno Maria ty rodičko Boží, neb jsi porodila a světu vydala drahé rajské zboží, pána Ježíše Krista slavného krále nebeského...*“. Nápisové pásky s jednotlivými jmény donátorů v borduře, jež se iluzivně vinou kolem jakési rostliny se žlutými plody, nesou jména „*Krystoff Funk*“, „*Wolf Czeigkschmid*“ a „*Hans Ssteffel kolarz*“. Rostlina pak vyrůstá zpoza znaku, sestávajícího z červeného štítu s velkou zlatou podkovou, na níž je zavěšeno menší zlaté kolo. Jde tedy zjevně o cechovní znak kovářů a kolářů, kteří byli na Malé Straně v dané době ještě stále spojeni do jednoho cechovního pořádku.⁴⁴⁴

S výše citovanou písní zřetelně souvisí výjev pod kolumnou, zobrazující Zvěstování Panně Marii. V iniciále, kde bychom vzhledem k svátku, jehož se folio týká, rovněž očekávali mariánský motiv, je však namísto toho znázorněn jakýsi svatý biskup. Ten drží v jedné ruce kladivo a druhou se zjevně opírá o samostatný cechovní znak kovářů, sestávající z identického červeného štítu, v němž je tentokrát vyobrazena pouze zlatá podkova. Tento světec je nepochybně sv. Eligiem, patronem kovářského řemesla.⁴⁴⁵ Zde tedy donátoři folia opět výrazně zasahují do tradiční struktury výzdobného programu a svého patrona umísťují na prominentní místo iniciály.

Obrátme nyní pozornost k písemným pramenům a informacím, které nám o těchto osobnostech poskytují. Hans Šteffel, uváděný česky jako Jan Štefl, se v probádaných městských knihách takřka nevyskytuje. Jeho jméno nenacházíme ani v záznamech cechovních starších či v zápisech o personálním obsazení obecní rady a jednotlivých městských úřadů. Jedinými informacemi jsou dva zápisy v knize trhové, z nichž první uvádí, že již roku 1550 koupil sobě a své ženě Anně dům, ležící na Újezdě mezi domy Jana Pešika z Komárova a Svatoše Bečváře, za částku pouhých 120 kop míšenských. Ten však původně náležel do jurisdikce kostela Panny Marie před Týnem, jehož gruntovní knihy se nedochovaly a uvedený záznam je tedy pouze zmínkou,

⁴⁴⁴ Zatímco na Novém Městě pražském měli koláři samostatný cech již od roku 1502, v Menším Městě pražském se osamostatnili až roku 1608, tedy o více než sto let později. Viz Jan Diviš, *Pražské cechy* (pozn. 38), s. 37.

⁴⁴⁵ *Ibidem*, s. 41.

zprostředkovanou mladším zápisem z roku 1587. V něm si jistá Alžběta, manželka Jiříka Gehle z Podhorštejna, nechává tuto svou nemovitost zapsat do městských knih, jakožto stavení, které bylo císařskou rezolucí osvobozeno ode všech daní a závazků vůči výše zmíněnému kostelu, a uznáno za svobodný městský objekt.⁴⁴⁶ Dům lze ztotožnit s dnešním domem U Zelené mříže, který se nachází v ulici Tržiště pod čp. 371/3.⁴⁴⁷ Z druhého záznamu z roku 1589 pak vyplývá, že byl nazýván Sladovnou, zjevně podle svého původního účelu, a že byl po smrti Jana Štefla prodán za 150 kop koláři Balcaru Šulci,⁴⁴⁸ který se od roku 1573 do roku 1580 objevuje v zápisech obnovy městské rady jako jeden z cechmistrů kovářů a kolářů.⁴⁴⁹ Velmi zajímavá je zmínka o poručnících dětí, pozůstalých po Janu Štefloví, kterými byli cechmistr pekařů David Doktor (kapitola XI) a cechmistr tkalců Jan Čáp (kapitola V), tedy další donátoři Malostranského graduálu, s nimiž měl zjevně přátelské vztahy.⁴⁵⁰

Ačkoliv ani o kováři Kryštofu Funkovi nemáme kvantitativně velké množství záznamů, dochoval se nám jeho pozůstalostní inventář (viz příloha XII), který kvalitativně vynahrazuje absenci zápisů v ostatních městských knihách. Kryštof Funk se navíc vyskytuje v záznamech o obnově městské rady, a to nejen na postu staršího cechmistra kovářů a kolářů, který zastával s jistotou mezi lety 1572-1577,⁴⁵¹ ale zejména také na prestižní pozici městského konšela, na níž setrval rovněž minimálně v těchto uvedených letech.⁴⁵² Paralelně s tím byl také po celou dobu vedoucím nad městskou hutí, spolu

⁴⁴⁶ Kniha trhová 1587-1616 (1651), AHMP, rukopis č. 2215, záznam A 16, fol. 33a – 33b.

⁴⁴⁷ E. Stach – D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 371/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, Praha 1966, s. 1.

⁴⁴⁸ Kniha trhová 1587-1616 (1651), AHMP, rukopis č. 2215, záznam B 13, fol. 60a.

⁴⁴⁹ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam C 13, fol. 95b; záznam D 14, fol. 162a; záznam E 19, fol. 242a; záznam F 15, fol. 301a. – Manuál radní 1577-1581, AHMP, rukopis č. 1481, záznam A 19, fol. 44a; záznam A 98, fol. 121a; záznam C 32, fol. 197a; záznam D 3, fol. 268a.

⁴⁵⁰ Kniha trhová 1587-1616 (1651), AHMP, rukopis č. 2215, záznam B 13, fol. 60b.

⁴⁵¹ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 13, fol. 28b; záznam C 13, fol. 95b; záznam D 14, fol. 162a; záznam E 19, fol. 242a; záznam F 15, fol. 301a. – Manuál radní 1577-1581, AHMP, rukopis č. 1481, záznam A 19, fol. 44a;

⁴⁵² Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 11, fol. 26b; záznam C 13, fol. 94b; záznam D 14, fol. 161a; záznam E 19, fol. 241a; záznam F 15, fol. 300a. – Manuál radní 1577-1581, AHMP, rukopis č. 1481, záznam A 19, fol. 43a.

s Klementem Zlatníkem a výše uvedeným Dytrychem Šporerem (kapitola XIV).⁴⁵³ Jeho profesní i politická kariéra tedy byla zjevně velmi úspěšná.

Tomu pak odpovídá i výše uvedený pozůstalostní inventář, který svědčí o jeho značném majetku. V soupisu se objevuje například nezvyklé množství různých oděvů, včetně vysloveně módních prvků, jakými jsou barety a klobouky s ozdobami, včetně různě barevného peří. Dále je zde uvedeno nejrůznější ložní prádlo, cínové, železné a mosazné nádoby, hodiny a celkem 8 knih, z nichž jedna je identifikovaná jako *Postila d. Martina Luthera*, což naznačuje, že šlo opět o osobu sympatizující s luteránstvím. Nejpozoruhodnější je pak sbírka zbraní a nejrůznějších klenotů, která opět ukazuje na vytváření určitého domácího pokladu. Mezi klenoty se vedle nejrůznějších stříbrných či pozlacených koflíků a příborů objevují také tři pečetní prsteny (sekrety) Kryštofa Funka, dva zlaté prsteny s drahými kameny, dvojce zlaté kroužky a zejména pak různé zvláštní mince, například tři zlaté engeloty, „*pohanský zlatý groš s ouškem, jest na něm fides 1 a druhý maličký*“, či „*na šňůrce grošův stříbrných, nejprve jeden groš stříbrnej velkej pozlacenej s Božím umučením, tolarů 10, item grošův malých sedm a krucifix stříbrný malý*“. Mezi zbraněmi pak nacházíme meč, kordy, tureckou šavli, oštěpy, halapartnu, železa k landsknechtským kopím, 5 ručnic, ale také pancéřové rukavice a trojí zbroj, což spolu se zmínkou o „*čtyřech kusech k turnajským šatům*“, již nacházíme v soupisu oděvů, skoro vyznívá, jako by se tento muž sám účastnil turnajů, nebo byl minimálně jejich obdivovatelem a sběratelem různých artefaktů, které s nimi souvisí. V závěru inventáře jsou pak zaznamenány jeho kovářské nástroje, např. nejrůznější „*nakovadla*“, 13 kladiv, šrotovníky, 18 různých kleští, měchy, ale také 70 nových malých i velkých podkov, které zřejmě tvořily jeho hlavní výrobní artefakt.⁴⁵⁴

Posledním z donátorů pak byl Wolf Šifpentner, „*cejkšmíd při hradě Pražském*“. Podle Zikmunda Wintera označovalo německé slovo „*caykschmid*“ neboli cejkšmíd kováře či zámečníka, který se specializoval na velkou a hrubou práci a zhotovoval jen veliké zámky do bran, skřípce, velké vrtáky, šrouby apod.⁴⁵⁵ Opět tu tedy máme osobu, která pracovala současně pro panovnický dvůr a současně byla vedoucí osobností v městském

⁴⁵³ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 13, fol. 29a; záznam C 13, fol. 96a; záznam D 14, fol. 162a; záznam E 19, fol. 242a; záznam F 15, fol. 301a. – Manuál radní 1577-1581, AHMP, rukopis č. 1481, záznam A 19, fol. 44a.

⁴⁵⁴ Kniha inventářů 1571-1608, AHMP, rukopis č. 1217, záznam B 10 - B 11, fol. 42b – 44b.

⁴⁵⁵ Zikmund Winter, *Řemeslnictvo a živnosti* (pozn. 29), s. 451.

cechu. Pozici staršího cechmistra zastával tento donátor minimálně mezi let 1572-1575.⁴⁵⁶

Je zajímavé, že stejně jako po výše uvedeném dvorském zámečníkovi Jiříku Šmidhamerovi (kapitola XIV), i po Wolfu Šifpentnerovi se nám vzácně zachoval jak testament, tak pozůstalostní inventář. Z ostatních pramenů se jeho jméno objevuje pouze v jednom zápisu knihy trhové, který vznikl po jeho smrti roku 1579 a v němž poručníci jeho sirotků, zmíněný Kryštof Funk a zámečník Hans Štymfle (jež byl rovněž poručníkem sirotků po Jiříku Šmidhamerovi) prodávají jeho dům, nacházející se „*v ulici nad branou Strahovskou po levé ruce, mezi domy někdy Jiříka Velika ze Šonova a Augustýna bečváře oboustranně*“.⁴⁵⁷

V uvedeném testamentu (viz příloha XIII), který píše krátce před svou smrtí roku 1576, odkazuje svůj dům a všechn další majetek manželce Markétě a jejich společným dětem Janovi, Alžbětě a Ludmile, spolu s jeho dětmi z prvního manželství, tedy synem Jakubem a dcerami Alžbětou a Voršilou, na rovný díl. Dále uvádí seznam svých dlužníků, včetně částek, které mají zaplatit jeho dědicům a jež dohromady činí okolo 60 kop míšenských grošů, a dluhy v celkové částce asi 25 kop, které mají být naopak zaplacený jeho věřitelům.⁴⁵⁸

Jeho pozůstalostní inventář (viz příloha XIV) je částečně podobný tomu, který po sobě zanechal Kryštof Funk, není však tak bohatý na nejrůznější cennosti. Z klenotů se zde objevují pouze čtyři pozlacené prsteny a jeden řetěz se stříbrnými groši, mezi zbraněmi pak nacházíme 4 kordy, 3 ručnice, 1 půlhák a oštěp. Knihy zdá se neměl žádné nebo nebyly zapsány, stejně jako oblečení, které bylo možná v oněch zaznamenaných 5 truhlicích a 4 almarách, jejichž obsahem se komise nezabývala. Naopak největší část inventáře zabírá zevrubný soupis různého cínového nádobí, mezi nímž nacházíme i zmínku o 3 moždířích, z nichž jeden je v zástavě u Jiříka Rattycha (kapitola X). Podobné jako u Kryštofa Funka je i kovářské vybavení, sestávající například z různých nákovadel, z 25 kusů kleští, z mnoha kladiv či ze 2 měchů.⁴⁵⁹ Z podrobnějšího porovnání obou inventářů se zdá, že Wolf Šifpentner překvapivě nebyl natolik dobře

⁴⁵⁶ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 13, fol. 28b; záznam C 13, fol. 95b; záznam D 14, fol. 162a; záznam E 19, fol. 242a.

⁴⁵⁷ Kniha trhová 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214, záznam E 24, fol. 126b – 127a.

⁴⁵⁸ Kniha testamentů 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam C 20, fol. 82b – 83b.

⁴⁵⁹ Kniha inventářů 1571-1608, AHMP, rukopis č. 1217, záznam A 20 a A 21, fol.

finančně situovaný, jako předchozí kovář Funk, ačkoliv získával zjevně i dvorské zakázky. Naopak prvně popsany kolář Hans Štefel byl zdá se zdaleka za finančními poměry obou kovářů, což lze usuzovat už z velmi nízké hodnoty jediného domu, který vlastnil.

Vraťme se nyní opět k vyobrazení v graduálu. Je zajímavé, že ačkoliv Kryštof Funk a Wolf Čejkšmíd zastávali vedoucí funkci v cechu, v graduálu tuto skutečnost verbálně neprezentují. Důvodem, proč na folio nebyla umístěna klasická tabulka s odkazem starších cechmistrů, jako je tomu na foliích ostatních řemesel, může být právě přítomnost koláře Hanse Štefla, který se v zápise cechovních starších vůbec neobjevuje a jeho přítomnost na foliu je tedy spíše zarážející. Je možné, že Štefl mohl být jednou z vůdčích osobností kolářů, kteří však ve spojeném pořádku těchto řemesel neměli zcela rovnoprávné postavení. Ostatně i v nejvyšším vedení cechu byly v roce 1572, tedy v době dokončení prvního dílu graduálu, pouze kováři a v následujících letech se pak zmiňuje jediný kolář (výše uvedený Balzar Šulc) na dva a více kovářů. Jak tomu bylo v letech předcházejících roku 1572, zda si koláři skutečně až v tomto období prosadili, aby měli svého zástupce ve vedení cechu, to bohužel není jisté. Na nerovnost kolářského řemesla však poukazuje jak podoba spojeného znaku, kde je malý symbol kola oproti velké kovářské podkově zřetelně upozaděn, tak malba v iniciále folia, která nese již pouze atributy kovářské, tedy patrona tohoto řemesla a jeho samostatný znak. Případné další motivy kolářů, ať už v podobě symbolu kola či patronky sv. Kateřiny, zde zcela chybí. Nabízí se tedy interpretace, že přítomnost koláře na tomto cechovním foliu byla ze strany kovářů určitým ústupkem, který měl ostatní koláře v cechu upokojit. Skrze iluminaci v iniciále však přesto dávají najevo, který z cechů má dominantní postavení. Koláři naopak mohli usilovat o to, aby měli na foliu svého zástupce, jež by je alespoň částečně symbolicky zrovnoprávnil s kovářskou částí cechu. Na nápisové pásce Hanse Štefla je ostatně patrné, že svou kolářskou profesi akcentuje. V jeho případě totiž onen přídomek „*kolarz*“ nestojí na místě příjmení, jako tomu bylo v případě Volfa Čejkšmída, či jiných řemeslných donátorů (např. Ditricha Vostružníka či Davida Pekaře), ale stojí ještě za ním, jako přípis, jehož úkolem je jednoznačně identifikovat řemeslné zařazení tohoto donátora.

XVIII. OSTATNÍ DONÁTOŘI

V následujícím textu budou představeni ti donátoři, jejichž jména se mi nepodařilo spojit s konkrétními osobami, doloženými v městských knihách. Pro úplnost představy o šíři objednavatelského pozadí a o způsobech utváření jednotlivých odkazů je však přes to důležité, věnovat jim alespoň stručnou zmínku.

První z těchto osobností se objevuje hned na foliu 2r [obr. 18], následujícím po foliu s odkazem městské rady, s písní „*Kyrie Sumum*“. Nápisová tabulka s poněkud nečitelným jménem donátora, které pravděpodobně zní „*Konrad [V]ierund Lothenbergky*“ je umístěna standartně v borduře a pod ní je vyobrazen erb, umístěný v červeném poli, orámovaném vavřínovým věncem s červenými pentlemi. Ten utváří štít, dělený na tři zlaté a tři modré střídající se svislé pruhy, uprostřed něhož je černé břevno se zlatým gryfem. Nad štítem je vyobrazena černá helmice se zlato-černými přikryvadly na levé a zlato-modrými na pravé straně, na níž je posazena zlatá koruna s velkými křídly, opět s levým zlato-černým a pravým zlato-modrým svislým pruhováním. V iniciále se pak nachází postava klečícího krále Davida, u jehož nohou je odložena harfa a královská koruna. Ten s rukama sepjatýma v modlitbě hledí vzhůru do oblak, kde se mu zjevuje polopostava Bolestného Krista ve zlatém poli. Pod kolumnou pak nacházíme velký obraz, který spojuje výjevy Judity, jež sřála hlavu Holoferna a bitevní vřavu asyrského a židovského vojska před městem Betúlie.⁴⁶⁰ Negativní postavy asyrských vojáků jsou zde přítom v narážce na soudobé války s Turky opět vyobrazení v orientálním červeném oděvu a s bílými turbany na hlavách. V borduře pod erbem, kam bývá obvykle umístěn jmenný patron donátora, je v tomto případě postava Samsona, který holýma rukama zabíjí lva. Boj Samsona se lvem byl v tradici typologického paralelismu vnímán jako symbol zápasu Krista s ďáblem,⁴⁶¹ postava Judity vítězí nad Holofernem pak jako předobraz Panny Marie, vítězí nad ďáblem.⁴⁶²

Další osobou je „*Jan Sallat*“, jehož odkaz se nachází v borduře folia 76r, s písní „*Te Deum Laudamus*“ [obr. 19]. Pod jednoduchou nápisovou páskou se jménem donátora je umístěn cechovní znak pekařů v podobě modrého štítu se zlatým preclíkem. V iniciále je pak vyobrazena okřídlená hlava anděla, která odkazuje k textu písně, podle níž se ke chválám Božím přidávají i všichni andělé, cherubové a serafové. Pod kolumnou je

⁴⁶⁰ Martina Janatková (pozn. 127), s. 19.

⁴⁶¹ Jan Royt, *Slovník biblické ikonografie* (pozn. 168), s. 256.

⁴⁶² *Ibidem*, s. 107.

vyobrazena rovněž dvojice malých andílků, nesoucích jakýsi podnos se zelenými lístky a v borduře se nachází akantové rozviliny, na jejichž vrcholu je modrý květ s velkým červeným pestíkem, na němž sedí pták. Je pravděpodobné, že donátor, který je zde zaznamenán jako „*Sallat*“, nesl ve skutečnosti české příjmení Salát. Pak by podnos se zeleným listovým, který nese dvojice andílků, mohl být vtípnout narážkou na jméno donátora. Této interpretaci nasvědčuje i způsob, jakým je psán v zápisech o obsazení postů cechovních starších, kde je uváděn jako „*Salat*“, což je nepochybně podoba jména bez diakritiky, která se nezapisovala. Z těchto záznamů víme alespoň to, že byl starším cechmistrem pekařů, a to minimálně po celé období let 1572-1578.⁴⁶³

Na foliu 104r s písní „*Antyphony w Adwent przed Rorate*“ [obr. 20], které nese pouze ozdobnou iniciálu a vegetabilní ornament v borduře a pod kolumnou, se nachází modrý štít s velkými červenými iniciály „*JL*“. Komu tyto iniciály patří, není možné s jistotou určit, v úvahu by však připadal i Jan Laštovička, který mohl menší částkou přispět i na toto folio. To je však pouze jedna z nepodložených variant.

Další jméno donátora „*Wiktoryn Skurský ze Skurže*“ nalézáme v nápisové tabulce v horní části postranní bordury na foliu 126r, s písní „*Na Božii Narozenii na Prwni Mssi*“ [obr. 21]. I zde jsou kromě znaků donátora pouze vegetabilní motivy v borduře a pod kolumnou a ozdobná iniciála. Zajímavé však je, že erb donátora není vyobrazen pod nápisovou tabulkou, jak je obvyklé, ale uprostřed obrazového pole pod kolumnou, mezi dvěma akantovými ornamenty. Umístěn je do modrého pole, orámovaného vavřínovým věncem a sestává z černého štítu se zlatým okrajem, jež nese znamení tří článků řetězu. Nad štítem je pak černá helmice se stříbrno-černými přikryvadly a klenot v podobě koruny, nad níž se opakuje stejné znamení tří článků řetězu, jaké je zobrazeno ve štítu. Shodný černý a zlatě orámovaný štít s řetězem je samostatně vyobrazen i ve spodní části postranní bordury, tedy napravo od erbu. Nad ním se pak nachází prázdná nápisová páska. Tato forma samostatného štítu odkazuje na podobu řemeslných znamení a znak se tedy mohl vztahovat k řemeslu či povolání donátora, které měla nápisová páska identifikovat. V dostupné literatuře jsem však nenalezla žádný profesní znak, který by měl tuto podobu a nelze tedy říci, zda tomu tak skutečně bylo.

⁴⁶³ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznamy A 13, fol. 28b; C 13, fol. 95b; D 14, 162a; E 19, fol. 242a; F 15, 301a. – Manuál radní 1577-1581, AHMP, rukopis č. 1481, záznam A 19, fol. 44a; A 98, fol. 121a.

Na foliu 134r věnovanému svátku „*Narození Pána Krista*“ [obr. 22] nacházíme v horní části bordury tabulku, obsahující zbytky písma, spolu s erbem donátora. Text odkazu však již není čitelný. Erb je opět umístěn do pole orámovaného vavřínovým věncem, tentokrát s červeným pozadím. Sestává z modrého štítu s figurou ptáka s lidskou hlavou, na který dosedá černá přilba s modro-stříbrnými přikryvadly a nad ní se opakuje figura ptáka, zobrazená ve štítu. Zbytek bohaté výzdoby folia pak tvoří iniciála s klečícími postavami proroků Izajášem a Danielem, kteří hledí směrem vzhůru, kde se v oblacích zjevuje Hospodin, sedící na trůnu, zdobeném symboly čtyř evangelistů, kolem něhož jsou zástupy andělů. K Izajášovi, zobrazenému na levé straně, přilétá seraf s kleštěmi, kterými se dotýká jeho úst a na pozadí tohoto výjevu vidíme náznak Golgoty, tedy tři ukřižované postavy. Naopak na pozadí proroka Daniela se nachází hořící zvířecí oběť, kleré se klaní zástup lidí a ještě dále v pozadí pak kruh jiných lidí obklopuje jakousi modlu. Na těle iniciály, která rozděluje výjev na dvě poloviny, je připoutaná polopostava muže, jehož Martina Janatková identifikuje jako krále Nábukadnesara.⁴⁶⁴ Pod kolumnou se pak nachází výjevy Narození Krista a Zvěstování pastýřů, na něž v postranní borduře navazuje scéna Vraždění nevinátek.

Jméno donátora chybí i v nápisové tabulce na fol. 327r, věnovanému významnému svátku Těla a Krve Pána Krista [obr. 23]. Nápisovou tabulku v postranní borduře, iluzivně zavěšenou na zlaté stuze, drží v tomto případě anděl, který se vznáší v horní části této bordury. Pod tabulkou je pak vyobrazen sv. Tomáš, který měl zřejmě figurovat jako jmenný patron donátora. V iniciále se v souladu s námětem folia nachází výjev Poslední večeře a v pod kolumnou pak jeho starozákonní předobraz v podobě Sbíráni Many, spojený s motivem Padání křepelek.⁴⁶⁵

Na foliu 338r s officiem „*O neděli Páně*“ [obr. 24] nacházíme uprostřed bordury nápisovou pásku se jménem „*Jan Avrzednik*“, pod níž je umístěn červený štít s větvičkou vinné révy, nesoucí fialový hrozen, tedy zřejmě cechovní znak vinařů. V iniciále je vyobrazen sv. Jan Evangelista, který je zjevně jmenným patronem donátora, jehož si však Jan Auředník nenechal namalovat do bordury pod cechovní znak, jak by bylo obvyklé, ale přímo do výzdobného pole iniciály. Zde tedy donátor svými vlastními zájmy opět zasahuje do tradičního výzdobného programu folia. Na motiv neděle, jakožto dnu odpočinku, pak odkazuje pouze starozákonní scéna pod

⁴⁶⁴ Martina Janatková, *Malostranský graduál* (pozn. 127), s. 25.

⁴⁶⁵ *Ibidem*, s. 43-44.

kolumnou, zobrazující tzv. Jákobův žebřík, tedy spícího Jákoba, jemuž se ve snu zjevil žebřík, po němž do neseb vystoupali andělé, jakožto Boží poslové.⁴⁶⁶

Jméno dalšího z donátorů se nachází na foliu 352r [obr. 25], v nápisové tabulce, umístěné v horní části postranní bordury, nesoucí text: „*Erasmus Eichler Letha panie 72*“. Pod tabulkou je pak vyobrazen erb donátora v červeném oválném poli, ohraničeném vavřínovým věncem. Ten se skládá ze štítu, vodorovně rozděleného na dvě poloviny, z nichž horní černá půle nese polovinu figury ve štítu, tedy horní polovinu těla muže, oděného ve zlatém kabátku, který v obou zdvižených rukách drží svazek tří větviček se třemi žaludy, dolní zlatá půle pak nese spodní polovinu jeho těla, oděnou do černé suknice. Nad štítem je helmice se zlato-černými přikryvadly a nad ní se opakuje nepatrně změněná figura ve štítu, tedy část postavy muže, oděného do černé košile a žluté suknice, který opět drží tři žaludy v každé ruce. Již Karel Chytil upozornil na skutečnost, že žaludy, jejichž německé pojmenování zní „*eichel*“ jsou v tomto případě narážkou na jméno donátora.⁴⁶⁷ Jejich vyobrazení nacházíme i na těle iniciály „Z“, utvořené z větví a vegetace, z nichž jednotlivé žaludy vyrůstají. I na toto místo tedy donátor nechal umístit jemnou narážku na svou osobu. Zbytek výzdoby folia pak souvisí se svátkem Jana Křtitele. V iniciále je vyobrazena postava Zachariáše, kterému anděl zvěstuje narození syna Jana a v borduře pod erbem donátora je cena Narození Jana Křtitele. Pod kolumnou se pak nachází velký výjev, na němž Jan Křtitel křtí Krista v řece Jordán.⁴⁶⁸

Folio 369r [obr. 26] nese z větší části text písně „*O rozesláníi Aposstoluow*“, ta však končí ve dvou třetinách folia, kde začíná píseň ke svátku sv. Máří Magdaleny. Pod kolumnou se ve shodě s tímto svátkem nachází výjev tzv. Nolí me tangere, kde je Kristus vyobrazen jako zahradník s rýčem a před ním klečí Máří Magdalena, natahující k němu ruku.⁴⁶⁹ Jméno donátora „*Adam Czubart ginak Rohacz*“, zapsané na folio bez nápisové pásky či tabulky, je pak zcela nezvykle umístěno přímo pod dolním okrajem tohoto výjevu. U jména bohužel chybí jakýkoliv erb či cechovní znak, který by napomohl bližší identifikaci donátora. Volba folia, na nějž umístil svůj odkaz, vztahující se ke svátku, umožňujícímu zobrazení právě tohoto výjevu, na němž je Kristus

⁴⁶⁶ Ibidem, s. 45.

⁴⁶⁷ Karel Chytil, *Malířstvo pražské* (pozn. 81), s. 192.

⁴⁶⁸ Martina Janatková, *Malostranský graduál* (pozn. 127), s. 47-48.

⁴⁶⁹ Ibidem, s. 50-51.

zpodobněn jako zahradník s rýčem, však naznačuje možnou interpretaci, že i sám donátor mohl být zahradníkem a tento výjev mu poskytnul příležitost k narážce na jeho povolání. Podobný přístup ostatně nacházíme např. i u výše zmíněného odkazu mečířů (kapitola XVI), kteří si vybírají právě folio se svátkem archanděla Michaela, který, poráží draka či svrháváje padlé anděly, třímá atribut meče, jež odkazuje na jejich výrobní artikl. Této variantě výkladu by pak nasvědčoval i fakt, že sv. Máří Magdalena byla patronkou zahradnického cechu.⁴⁷⁰ Jde však samozřejmě pouze o úvahu, kterou pro absenci pramenů není možné podložit ani vyvrátit.

Posledním dosud nezmíněným donátorem tohoto dílu graduálu je pak Matěj Jenkovský, zapsaný v nápisové pásce na fol. 424v jako „*Matieg Genkowskeg 72*“ [obr. 27]. Tato páska, spolu s cechovním znakem řezníků, sestávajícím z červeného štítu s bílým korunovaným lvem, který třímá v tlapě řeznickou sekyru, je opět umístěna nikoliv v borduře, ale pod kolumnou. Cechovní znak je zde z obou stran nesen mužskou a ženskou fantaskní postavou s lidským tělem a zářivě duhovým rybím ocasem. V borduře se pak nachází ornamentálně vinutý stvol, obklopený různým ptactvem. Na jednom z jeho šlahounů visí poněkud atypicky nůž, na dalším pak další, blíže neidentifikovatelný nástroj, které společně možná rovněž odkazují na řeznické řemeslo. Folio je uvedeno nadpisem „*Officium wo Apostolich wubec*“ a v iniciále se pak nachází apoštol Matouš, zobrazený zde v momentě, kdy píše své evangelium, inspirován andělem, stojícím v jeho těsné blízkosti. Proč je zde ze všech apoštolů zobrazen právě sv. Matouš, není zcela jisté. Možná mohlo jít opět o přání donátora, který chtěl v iniciále toho z apoštolů, jehož jméno se nejvíce podobá tomu jeho, a postava sv. Matěje, která se v původní apoštolské skupině neobjevuje, nebyla pro vyobrazení k tomuto svátku vhodná.

Ve druhém dílu graduálu se pak nachází jediný osobní odkaz, náležící Janu Myslíkovi, jehož jméno se spolu s datem 1561 vyskytuje na foliu 16r, nadepsaném „*Poczinygy se Prozy w Adwent*“ [obr. 28]. Pod nápisovou páskou ve spodní části postranní bordury je zobrazen modrý cechovní štít s jakýmsi nástrojem či předmětem, který však nelze spolehlivě identifikovat. Zbytek výzdoby v borduře a pod kolumnou sestává pouze z vegetabilních ornamentů, jen v iniciále je vyobrazen výjev Zvěstování Panně Marii,

⁴⁷⁰ Jan Diviš, *Pražské cechy* (pozn. 38), s. 126.

korespondující s textem písně „*Poslal Bůh anděla k paně ne každého ale archanděla ...*“.

V závěru tohoto pojednání o osobách, jejichž odkaz byl představen v této kapitole, nelze pro nedostatek pramenů konstatovat příliš mnoho zevšeobecňujících poznatků. Jedinými prameny, které máme v tomto případě k dispozici, jsou folia graduálu a způsob, jakým se na nich tito donátoři reprezentují. Tyto způsoby reprezentace byly detailněji popsány již výše, lze je však stručně shrnout alespoň takto: Na zbývajících iluminovaných foliích graduálu nacházíme pět erbů, náležejících zjevně významným erbovním či přímo nobilitovaným měšťanům. Pouze jeden z nich, jehož odkaz byl však v textové části nedokončený, se zde reprezentuje zároveň prostřednictvím jmenného patrona, umístěného v borduře pod erbem. Další, Erazim Eichler, pak individualizuje výzdobu folia skrze motiv žaludů, vyrůstajících z těla iniciály, které jsou narážkou na jeho příjmení. Zbývajících pět donátorů pak lze označit jako řemeslné měšťanstvo, které se (až na případ Adama Čubarta) reprezentuje cechovním znakem. U dvou z těchto osob, tedy u Jana Saláta a u Jana Auředníka, lze pak s jistotou konstatovat, že vstupují do výzdoby folia i dalšími osobními motivy. U pekaře Jana Saláta nacházíme opětovnou narážku na příjmení, tentokrát v podobě mísy s listovým, kterou nesou dva andělé pod kolumnou. Vinař Jan Auředník si pak nechává na folio namalovat sv. Jana Evangelistu, jakožto svého jmenného patrona, kterého však neumísťuje do bordury, ale přímo do prominentního pole iniciály.

XIX. MENŠÍ MĚSTO PRAŽSKÉ

Na závěr této kapitoly je třeba zmínit ještě radu o obec Menšího Města pražského, která na zhotovení graduálu finančně přispěla, což dokazují výše citované explicity obou dílů graduálu, kde je uvedeno, že vznikly „nákladem purkmistra a rady i vší obce“⁴⁷¹ a také jediná celostránková iluminace na úvodním foliu prvního dílu rukopisu [obr. 29]. Ta představuje erb Menšího Města pražského, umístěný v ozdobně orámovaném červeném štítu a zasazený do iluzivního architektonického rámce, který doplňují postavy šesti alegorických ctností. V horní části folia se nachází tabulka se zlatým nápisem „*ARMA MINORIS CIVITATIS PRAGENSIS*“, o níž se zleva opírá sedící postava Víry, zpodobněná jakožto žena s křídly, která drží v levé ruce kalich s hostií a v pravé ruce krucifix, a zprava pak postava Spravedlnosti, opět jakožto okřídlená žena, třímající v levé ruce meč a v pravé ruce váhy. Pod nápisovou tabulkou je vyobrazen zmíněný erb v červeném štítu, sestávající z kvádrové hradební zdi s cimbuřím, v níž se nachází otevřená městská brána s vytaženou mříží, a z pěti věží, tyčících se nad touto hradbou. Vnější, středně vysoké hranolové věže, jež nesou dvojici členěných obdélných oken, jsou zakončeny cimbuřím a valbovou střechou. Vnitřní nejnižší věže s kruhovým půdorysem mají dvě malá jednoduchá okna v horní části, střílnu v dolní části a nízké kuželové střechy. Prostřední nejvyšší a nejširší hranolová věž nese dvojici obdélných členěných oken a pod nimi červený štít s bílým dvouocasým lvem. Zakončena je vysokou valbovou střechou a cimbuřím, na němž se nachází dva trubači.⁴⁷² Po obou stranách erbu pak stojí další dvě alegorické postavy: na levé straně Naděje, jakožto žena, která našlapuje levou nohou na kotvu a u pravé nohy má beránka, po levé straně Síla či Statečnost, jako žena, oděná částečně ve zbroji, jež se pravou rukou opírá o sloup, v levé ruce drží štít a u levé nohy jí sedí lvíček. Pod erbem je opět vyobrazena nápisová tabulka, která jej identifikuje jako „*ERB MENSSEYHO MESTA PRAZSKEHO MDLXXII*“. Po její levé straně sedí postava Umírněnosti, ředící víno vodou, již nalévá ze džbánu, po pravé straně pak Láska, jakožto žena se dvěma dětmi.

Mnohokrát citovaný záznam obnovy městské rady z výše uvedeného roku 1572 nám odhaluje, kdo vlastně byl oním purkmistrem a radou Menšího Města pražského, která přispěla na zhotovení graduálu. Jakožto purkmistr je zde jmenován Pavel Winkler z Hutenoava, významný humanista, spisovatel mravoučných knih a blízký přítel Daniela

⁴⁷¹ 1. díl, fol. 462r a 2. díl, fol. 282r, viz pozn. 139.

⁴⁷² Vývoj erbu Menšího Města pražského viz Jakub Hrdlička, *Pražská heraldika* (pozn. 39), s. 41-46.

Adama z Veleslavína,⁴⁷³ který se hlásil k Jednotě Bratrské.⁴⁷⁴ Ten získal roku 1570 erb a přídomek, a v městské radě působil jako konšel či primas po dlouhých 18 let, až do roku 1595, kdy zemřel.⁴⁷⁵ Mezi dalšími 11 konšely pak byl Mates Šmíd z Hutnova, starší cechmistr šmukýřů a krumplířů, Benedikt Einychl, Václav z Přítočna, Martin z Bašty, Petr Hofman, starší cechmistr řeznického cechu Kašpar Řezník, krejčí Jiřík Šlislperger, cechmistr mydlářů Jan Jirka a tři donátoři graduálu – starší cechmistři krejčích Andrés Heymon a Šimon Pěnkava (kapitola VII.) a cechmistr kovářů Kryštof Funk (kapitola XVII.). Další donátory graduálu pak nacházíme na postech obecních starších, mezi nimiž je uveden Jiřík Ratych z Alberndorfu (kapitola X.), Jeroným Kemiczer z Dorndorfu (kapitola VI.), Jiřík Šmíd (kapitola XIV.) či Jan Laštovička (kapitola XII.). Na postech úředníků rychtářského úřadu pak znovu nalézáme Jiříka Ratycha či Jana Laštovičku, ale také mečíře Jakuba Andělského (kapitola XVI.) a úlohu kostelníků u sv. Mikuláše zastávali Jan Laštovička a Vavřinec Milner jinak Křepelka (kapitola III.).⁴⁷⁶ Již z tohoto výčtu je zřejmé, kolik individuálních donátorů Malostranského graduálu bylo zároveň spojeno s městskou radou. Ta byla tedy zdá se důležitou platformou, kde se jednotlivé významné osobnosti Menšího Města pražského setkávaly a z jejichž řad pak zřejmě ti, kteří iniciovali vznik graduálu (zejména Vavřinec Milner jinak Křepelka), vybírali část potenciálních donátorů.

Vraťme se však nyní k městskému erbu, vyobrazenému na prominentním místě úvodního folia. Ten zde bezpochyby nefiguruje pouze jako připomínka odkazu purkmistra a městských radních elit, ale zastupuje i onu „celou obec“, zmíněnou ve výše uvedeném explicitu. V kontextu graduálu je městský erb symbolem, jenž reprezentuje kolektivní identitu celé komunity Menšího Města pražského, která dala tomuto rukopisu vzniknout. V tomto ohledu se tedy i individuální donátoři, jejichž odkazy nacházíme na dalších foliích, symbolicky neidentifikují pouze s profesními skupinami skrze cechovní znaky, se svými rody skrze erby či s určitou náboženskou skupinou skrze konfesně orientovanou výzdobu. Prostřednictvím městského erbu na úvodním foliu se identifikují i s celou městskou komunitou, jejíž jsou hrdou součástí.

⁴⁷³ Cyril Merhout, *Malá strana za starodávna* (pozn. 49), s. 43.

⁴⁷⁴ Ibidem. - Klement Borový, *Martin Medek, arcibiskup pražský: Historicko-kritické vypsání náboženských poměrů v Čechách od roku 1581-1590*, Praha 1877, s. 105

⁴⁷⁵ Jan Otto, *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XXVII*, Praha 1908, s. 255. Viz: <http://archive.org/stream/ottvslovnknauni43ottogoog#page/n263/mode/2up> (vyhledáno 22. 7. 2018).

⁴⁷⁶ Manuál radní 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480, záznam A 11 – A 13, fol. 26a - 29b.

7. MALOSTRANSKÝ GRADUÁL JAKO NÁSTROJ CECHOVNÍ REPREZENTACE

Již z předchozí kapitoly vyplývá, že Malostranský graduál nebyl jen médiem, v němž se sebezprezentovala místní měšťanská elita, ale poskytoval také prostor pro reprezentaci některých místních řemeslných komunit. Před tím, než budou shrnuty jednotlivé cechovní odkazy, považuji za vhodné vylíčit specifickou situaci, v níž se pražské cechy v daném období nacházely, a která potřebě jejich propagace přinejmenším nahrávala.

Již Zikmund Winter si ve svých studiích povšiml sílícího individualismu a konkurenčního boje, který zavládl v 16. století mezi cechy a jednotlivými cechovními příslušníky, což se explicitně projevilo zejména v pražských městech. Důvodem byl neúměrný nárůst počtu řemeslníků, kteří usilovali o pozici cechovních mistrů. Stoupající počet členů cechu znamenal přirozeně také větší množství osob, mezi něž se dělily zakázky a výsledný finanční zisk. Tomu se stávající členové cechu snažili zabránit tím, že záměrně ztěžovaly podmínky k přijetí do své řemeslné organizace.⁴⁷⁷ Nezřídka kdy docházelo k předepisování nákladných a obtížně proveditelných mistrovských děl, či k neúměrnému zvyšování vstupní platů a svačin, což pro mnohé tovaryše, kteří nebyli schopni splnit finančně náročné vstupní podmínky, znamenalo trvalé odsouzení k pozici pomocného dělníka.⁴⁷⁸

Daná situace vedla k nárůstu tzv. „stolírů“, tedy řemeslníků, pracujících bez povolení a za menší finanční ohodnocení mimo cechovní strukturu, proti nimž jednotlivé cechy pochopitelně velmi ostře vystupovaly. Sebeprísnejší represe však nedovedly zabránit skutečnosti, že část výroby a zisku cechovním příslušníkům unikala. Jejich konkurencí se stávali četní obchodníci, kteří importovali ze zahraničí již hotové výrobky,⁴⁷⁹ o něž musel být pro jejich exkluzivitu a odlišnost poměrně velký zájem. Ještě větší konkurenci pak představovali řemeslníci, zaměstnávaní početnou městskou šlechtou či přímo panovnickým dvorem, kteří byli pod ochranou panovnického dekretu, a cechovní pravidla na ně tedy nedosahovala.⁴⁸⁰ Je nasnadě, že cechovní komunity musely vůči těmto osobám pociťovat jistou nevraživost, zapříčiněnou nejen tím, že opanovaly všechny lukrativní a výnosné zakázky dvora a šlechty, kterými by si místní cechy

⁴⁷⁷ Zikmund Winter, *Řemeslnictvo a živnosti* (pozn. 29), s. 11.

⁴⁷⁸ Jan Diviš, *Pražské cechy* (pozn. 38), s. 10-11.

⁴⁷⁹ Bedřich Mendl, *Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských* (pozn. 35), s. 40 a 42.

⁴⁸⁰ Zikmund Winter, *Řemeslnictvo a živnosti* (pozn. 29), s. 12.

mohly značně polepšit, ale zejména také skutečností, že ačkoliv pracovaly zejména pro panovnický dvůr, řada z nich získávala a přijímala zakázky i ve městě, čímž ještě více umenšovala zisk místních řemeslníků.⁴⁸¹ Jejich konkurence byla zřejmě o to výraznější, že mnoho z nich mělo nejen lepší školení a pokročilejší techniky a prostředky, ale jejich blízkost panovníkovi a jeho dvoru dodávala jejich práci určitý punc výjimečnosti, který jim v získávání městských zakázek významně napomáhal.

Přítomnost dvorských služebníků mezi zástupci městských řemeslných cechů pak dokazuje, že některé z těchto osob, které se chtěly natrvalo usadit v Praze, záměrně vstupovaly do městských cechů, aby se vyhnuly sporům s jejich příslušníky a zajistily si stálý výdělek i v době, kdy dvůr nebyl přítomen nebo kdy se platby za dvorské zakázky zpozdily.⁴⁸² Cechy, které byly přeci jen podřízené městu i panovníkovi, od něhož získávaly důležitá privilegia, si pravděpodobně nemohly dovolit odmítnout členství někomu, kdo pro dvůr přímo pracoval a kdo jistě splňoval potřebné řemeslné kvality i finanční podmínky, nezbytné pro vstup do jejich řad. Někteří z těchto dvorských řemeslníků se pak zjevně dokázali diplomaticky prosadit v obou světech a vydobýt si vedoucí postavení i v rámci městských řemesel. Příkladem takových osobností jsou výše zmínění Jiřík Šmidhamer (viz kapitola XIV) či Wolf Šifpentner (viz kapitola XVII), dvorští řemeslníci, kteří se v graduálu reprezentují v rámci odkazů starších cechmistrů, v nichž se záměrně identifikují s městskou cechovní komunitou.

Určitá forma konkurence však nepanovala pouze mezi dvorskými a městskými řemeslníky, ale i mezi jednotlivými řemesly navzájem a to zejména kvůli jejich rozdílnému společenskému postavení. V tomto případě nešlo o konkurenci tržní, ale spíše o hierarchii jednotlivých cechů, v níž se některá řemesla těšila větší úctě a váženosti, než jiná. Příslušníci těchto „váženějších“ profesí se pak častěji dostávali i k významným postům v městské radě. Hierarchizaci jednotlivých cechů kodifikují již tzv. Soběslavská práva, sepsaná kolem roku 1440 jakožto obsáhlý soubor právních nařízení Starého Města pražského. Ten stanovuje seřazení jednotlivých řemesel v průvodech, konaných v rámci městských slavností, a to na základě jejich významu a všeobecného hodnocení. Zde jsou na prvním místě jmenováni řezníci, kteří mají jít

⁴⁸¹ Ibidem. - Zikmund Winter, *Český průmysl a obchod v 16. věku* (pozn. 30), s. 11.

⁴⁸² Zdá se, že dvůr zůstával svým řemeslníkům nezřídky kdy za práci dlužen a tyto dluhy u vyšších kruhů se pochopitelně vymáhaly hůře, než dluhy u běžných měšťanů, podléhající městskému právu. Zikmund Winter uvádí, že i po císaři Rudolfovi II. zůstal dluh 60 000 tolarů, které nezaplatil svým dvorským řemeslníkům. Viz Zikmund Winter, *Řemeslnictvo a živnosti* (pozn. 29), s. 13.

v čele průvodu, následování zlatníky, platněři, kožišníky, krejčími, ševci, nožíři, sladovníky, pekaři a bečváři, zcela na konci jsou pak uvedeni lazebníci, soukeníci a kramáři.⁴⁸³

Podíváme-li se na povolání členů městské rady i na pořadí, v kterém jsou zapisovány jednotlivé profese a jejich cechovní starší v době vzniku Malostranského graduálu, zjistíme, že zatímco některá řemesla zřejmě setrvala ve své vůdčí pozici, jiná si výrazně polepšila a další pak zůstávají stále poněkud v pozadí. Přední pozici mezi cechy zdá se zaujmají sladovníci a nákladníci vaření piva, spolu s řezníky a pekaři, následování krejčími, šmukýři a krumplíři, nožíři a zlatníky. Na opačné straně spektra pak zůstávají např. bradýři či bečváři.

Obraťme nyní pozornost k samotnému Malostranskému graduálu a k cechovním odkazům, které se v něm vyskytují. V obou dílech nacházíme celkem 12 řemesel, z nichž 8 je reprezentováno skrze odkazy konkrétních osobností jejich starších cechmistrů, další 4 zde pak mají samostatné zastoupení. Je příznačné, že mezi ona 4 řemesla, která se zde reprezentují jako celek, patří právě sladovníci s nákladníky, řezníci a pekaři. Tím čtvrtým jsou pak pravděpodobně zvonáři, jejichž erb bez vyplněné nápisové pásky je vyobrazen ve druhém dílu graduálu na fol. 26r [obr. 30]. O nich se mi však nepodařilo nalézt žádné konkrétnější informace a neobjevují se ani v malostranských seznamech městských řemesel a jejich cechmistrů. Je tedy možné, že jejich cech byl společný pro všechna pražská města, s obvyklým ústředím na Starém Městě pražském.

Monumentální malbu erbu sladovníků a nákladníků nacházíme přímo na úvodním foliu 1v druhého dílu graduálu [obr. 31]. Ten sestává z velkého růžového ornamentálního rámu, doprostřed něhož je zasazeno menší oválné a zlatě orámované červené pole, v němž se nachází modrý štít, rovněž se zlatými okraji. Na něm je pak vyobrazen symbol zlaté koruny, do níž jsou zasazeny dvě překřížené limpy. Po stranách stojí dvojice štítonošů v podobě sv. Václava, který je zároveň patronem tohoto cechu,⁴⁸⁴ a sv. Zikmunda. Horní tabulka, v níž měl být zapsán odkaz cechu, zůstala z neznámých důvodů nevyplněna. I tak je však tato celostránková iluminace, umístěná navíc zcela v začátku rukopisu, tedy na místě, které je v případě prvního dílu vyhrazeno pro samotný

⁴⁸³ Jan Diviš, *Pražské cechy* (pozn. 38), s. 15.

⁴⁸⁴ *Ibidem*, s. 98.

městský erb, přesvědčivým dokladem toho, nakolik prominentní postavení měl tento cech v Menším Městě pražském. Nelze taky opomenout skutečnost, že významný donátor graduálu Jan Laštovička (viz kapitola XII), který byl zároveň kostelníkem u sv. Mikuláše, zastával v dané době funkci cechmistra sladovníků a nákladníků, a lze tedy předpokládat, že tento prominentní odkaz zprostředkoval.

Erb řezníků pak nacházíme rovněž ve druhém díle graduálu, na fol. 23r [obr. 32]. Zde je vyobrazen velký ornamentální modrý rám, doprostřed něhož je umístěn zlatě ohraničený červený štít. Ten nese figuru dvouocasého bílého lva se zlatou korunou na hlavě a se zlatými zuby a drápy, svírajícího v jedné z předních tlap řeznickou sekyru. V tabulce nad tímto štítem, která je v tomto případě vyplněna, se pak nachází nápis: „*ERB ZRESNIZKY MENSSIHO MĚSTA PRASKY*“. Tím však reprezentace řezníků v graduálu nekončí. Na předcházející folio 22v [obr. 33] si totiž nechávají namalovat velký historický výjev, zabírající dvě třetiny folia, který zobrazuje legendickou událost, na základě níž měli řezníci obdržet erb, který se v rozevřeném rukopisu nachází přímo na vedlejší straně. Podle této legendy pomohli pražští řezníci roku 1310 vojskům Jana Lucemburského prosekát městskou bránu a dobít Prahu, která byla opevněna přívrženci Jindřicha Korutanského. Tato událost přitom není v dobových pramenech nijak podložena a byla zjevně vyfabulovaným příběhem pohusitského období, kdy řeznické cechy na Novém a Starém Městě získaly od Zikmunda Lucemburského erb se znakem výše popsaného bílého lva. Pověst měla zřejmě vhodně doplnit i zmíněná Soběslavská práva a podpořit tak první místo řezníků mezi ostatními cechy.⁴⁸⁵ Zobrazení monumentálního erbu spolu s legendou o jeho vzniku nicméně ukazuje na jasný záměr malostranských řezníků o vizuální propagaci skutečnosti, že si i po více než sto letech od ustanovení v Soběslavských právech stále zachovávají své elitní postavení.

V případě pekařů se v graduálu sice neobjevuje samostatný monumentální erb, avšak v borduře folia 412r prvního dílu rukopisu [obr. 34] nacházíme nápisovou tabulku s textem „*Czechmistrzy Rzemesla Pekarskeho*“ a cechovní znak, v podobě modrého štítu se zlatým preclíkem. Tento odkaz je zde umístěn i přes to, že se již na předchozích foliích graduálu dvakrát objevuje odkaz pekařského cechmistra se stejným erbem, poprvé u Jana Saláta na fol. 76r (viz kapitola XVIII, obr. 19) a podruhé u Davida Pekaře na fol. 350r (viz kapitola XI, obr. 11). Ty však zjevně nemají sloužit primárně

⁴⁸⁵ Jakub Hrdlička – Jaroslav Jásek – Vladimír Hrubý, *Pět století řemeslné symboliky* (pozn. 40), s. 67.

k reprezentaci a zvýšení prestiže samotného cechu, ale k seberepresentaci obou donátorů, kteří, nemaje vlastní erb, používají cechovní znamení jako jeho náhradu. Zatímco erby nižší šlechty a erbovních měšťanů demonstrují jejich příslušnost k určitému váženějšímu rodu, cechovní znaky v tomto případě zjevně demonstrují příslušnost donátorů k řemeslné komunitě, v níž zaujímají vážené postavení.

V souvislosti s tímto poznatkem je pak na místě se zamyslet, jak fungují ostatní odkazy konkrétních cechmistrů, které se v graduálu vyskytují. Domnívám se, že jednoznačná interpretace je možná u těch folií, na nichž se stejně jako u obou výše uvedených pekařů vyskytuje jen individuální odkaz donátora, který cechovní znak pouze doplňuje. Ty je možné shodně vykládat jako odkazy donátorů, jejichž cílem je reprezentace sebe sama a cechovní znak jim slouží pouze jako zástupný symbol za erb a také jako vizuální odkaz na jejich vysokou pozici v rámci dané cechovní struktury. Explicitním příkladem je odkaz na fol. 158r (viz kapitola IV, obr. 4), který nechává zřídít Dorota Hurtová, pozůstalá vdova po ševci Řehoři jinak Hurtovy. Ta sice umísťuje pod nápisovou tabulku cechovní znak ševců, ale její motivace je s jistotou zcela odlišná od snahy propagovat zde tento řemeslný cech. Jde jí o zanechání památky na zesnulého manžela, který byl zřejmě předákem tohoto řemesla a neměl jiného erbu. Stejně tak můžeme vnímat i odkaz tkalce Jana Čápa na foliu 249r (viz kapitola V, obr. 5), Jana Auředníka na fol. 338r (viz kapitola XVIII, obr. 24) či řezníka Matěje Jenkovského na fol. 424r (viz kapitola XVIII, obr. 27).

Jakousi přechodovou formou mezi samostatnými neindividualizovanými odkazy cechů a uvedenými odkazy těchto individuálních osobností, jsou pak kolektivní odkazy starších cechmistrů jednotlivých řemesel, které se až na výjimky (např. specifický případ kovářů a kolářů, viz kapitola XVII, obr. 17) objevují ve společné nápisové tabulce, která uvádí nejen jejich jména, ale verbálně akcentuje také jejich pozici starších cechmistrů a zpravidla zmiňuje i název cechu. Takovými cechmistry jsou krejčí na fol. 295r (viz kapitola VII, obr. 7), bradýři na fol. 377r (viz kapitola XIII, obr. 13), zámečníci a ostružníci na fol. 383r (viz kapitola XIV, obr. 14), zmínění kováři a koláři, či mečíři na fol. 405r (viz kapitola XVI, obr. 16). Zdá se, že tyto odkazy kombinují obě výše uvedené motivace, tedy snahu o propagaci a reprezentaci cechu a zároveň individuální zájmy jednotlivých osobností.

Například v případě krejčích, kteří byli jedním z nejuznávanějších řemesel a měli veliké zastoupení i mezi městskými konšely,⁴⁸⁶ lze jistě počítat s tím, že jejich odkaz byl určitou formou akcentování tohoto postavení. Přes to je však pravděpodobné, že byl motivován především osobou Vavřince Milnera jinak Křepelky, který při oslovování potenciálních donátorů rukopisu nepochybně cílil nejprve na své nejbližší okolí a tedy i na své cechovní kolegy.

V odkazu zámečníků a odkazu kovářů, kteří měli rovněž své pravidelné zástupce v městské radě a patřili tedy zjevně k respektovaným řemeslným odvětvím, se vedle reprezentace cechovního postavení objevuje i motivace cechmistrů, pracujících zároveň pro panovnický dvůr, kteří se v rámci dobrých cechovních vztahů snažili zdůraznit své splynutí s městskou řemeslnou komunitou, jak bylo popsáno výše. Naopak ostružníci, spojení se zámečníky, a koláři, sdružení do jednoho cechu s kováři, zdá se neměli ve svých cechovních organizacích zcela rovnocennou pozici, čemuž odpovídá i jejich skromné vizuální zastoupení na jednotlivých řemeslných znacích. Pro ně pak mohl být společný odkaz v graduálu vítanou příležitostí k alespoň částečné symbolické formě tohoto zrovnoprávnění.

Stejně tak odkaz bradýřů Kašpara Šifla a Michala Purkmeystra lze vnímat nikoliv jako demonstraci vysokého postavení jejich cechu, ale naopak jako snahu o zrovnoprávnění s ostatními váženými řemesly. Tento cech byl od pradávna spojován v jedné organizaci s lazebníky a s nimi také sdílel úděl opovrhovaného řemesla, jehož příslušníci, dle privilegia Jana Lucemburského z roku 1330, nesměli být členy městských rad. Vinou těchto odsudků byla zejména skutečnost, že až do poloviny 15. století nebyla vlastní lázeň rozdělena na dámskou a pánskou část, což spolu s faktem, že se lázně stávaly často dějištěm bujarých zábav, značně pobuřovalo středověké moralisty.⁴⁸⁷ Ačkoliv tato řemesla byla údajně definitivně očištěna již na počátku 16. století, kdy také dochází k oddělení bradýřů od lazebníků,⁴⁸⁸ zdá se, že v určitých oblastech jejich podřízené postavení nadále přetrvávalo. Nápadná je zejména skutečnost, že alespoň v Menším Městě pražském stále nenacházíme v městských úřadech jediného bradýře, ačkoliv šlo o

⁴⁸⁶ Mezi lety 1572-1573, tedy v době dokončení obou dílů graduálu, byly jediným řemeslem, které mělo v radě 12 konšelů více zástupců. V roce 1572 to byl dokonce rekordní počet čtyř (Petr Hofman, Jiřík Šlislperger, Andrés Heymon a Šimon Pěnkava), v roce 1573 pak tři (Petr Hofman, Andrés Heymon a Šimon Pěnkava). Tento trend pokračuje i v letech následujících (1574 a 1575 se objevují dva zástupci, 1576 tři atd.)

⁴⁸⁷ Jakub Hrdlička, *Pražská heraldika* (pozn. 39), s. 89.

⁴⁸⁸ *Ibidem.* – Jan Diviš, *Pražské cechy* (pozn. 38), s. 55

osobnosti vesměs majetné a zřejmě i poměrně vzdělané.⁴⁸⁹ V případě těchto konkrétních bradýřů, kteří nechávají vtisknout své portrétní podobizny dvojici svatých lékařů Kosmovi a Damiánovi, se navíc zdá, že se snažili nejen zvednout prestiž svého řemesla, ale také akcentovat výši své kvalifikace a praxe, která dosahovala úrovně svobodných lékařských mistrů.

Výše uvedené příklady ukazují, jak důležitá je při interpretaci jednotlivých odkazů znalost detailnějších okolností a pozornost k jemným odlišnostem ve formálních i verbálních prostředcích, kterými jsou tyto odkazy komunikovány. Folia, která bychom pro přítomnost cechovního odkazu mohli zjednodušeně vykládat jako reprezentaci daných řemeslných spolků, vykazují při bližším pohledu jasné vzájemné odlišnosti a obsahují zřejmě mnohem komplexnější soubor sdělení, než by se na první pohled zdálo.

⁴⁸⁹ Již Zikmund Winter, který zkoumal osobnosti pražských bradýřů v 16. století, upozorňuje na skutečnost, že pražští bradýři byli vesměs bohatí, kupovali domy v minimální hodnotě 1000-1500 kop a u některých z nich je patrné, že vykonávaly více řemeslo čistě lékařské, než prosté bradýřské úkony. Viz Zikmund Winter, *Řemeslnictvo a živnosti* (pozn. 29), s. 675.

8. ZÁVĚR

Diplomová práce předkládá důkladný rozbor objednavatelského pozadí Malostranského graduálu, významného renesančního iluminovaného rukopisu, dokončeného v závěru 3. čtvrtiny 16. století. Dle dosavadní literatury byl graduál vytvořen pro literátské bratrstvo, působící při farním kostele sv. Mikuláše. K činnosti tohoto bratrstva či ke složení jeho členů se však nezachovaly žádné písemné zprávy, a lze tedy pouze odhadovat, jaké bylo jeho spojení s jednotlivými osobnostmi donátorů rukopisu. Ti mohli být aktivními členy bratrstva, ale také jeho pasivními finančními podporovateli či pouze váženými osobami, které náležely do širšího okruhu komunity věřících při svatomikulášském kostelu.

Tento kostel stál na Malostranském rynku, tedy v centrálním prostoru Menšího Města pražského a v těsné blízkosti Malostranské radnice. Svou náboženskou orientací byl oficiálně utrakvistický, konfesní příslušnost některých jeho kněží a mecenášů však byla s jistotou luteránská. Lze tedy předpokládat, že minimálně část věřících, jež jej pravidelně navštěvovala, sympatizovala s augšpurským vyznáním, které však v dané době nemohla praktikovat jinak, než pod oficiální utrakvistickou maskou. To potvrzuje i skupina donátorů Malostranského graduálu, v níž nacházíme osoby, u nichž lze přesvědčivě doložit luteránskou orientaci. Jako příklad lze uvést Jana Laštovičku a jeho rodiče, kteří si na jimi financované folio nechávají vyobrazit motivy, jednoznačně odkazující na Martina Luthera či na tradiční luteránskou ikonografii, případně Michala Purkmeystra a Kryštofa Funka, v jejichž pozůstalostních inventářích nalézáme Lutherovy spisy.

Mimo náboženské vyznání vykazuje skupina donátorů Malostranského graduálu i další shodné znaky. Takřka polovina z těch, kteří jsou doloženi v písemných pramenech, se politicky angažovala v městské radě, ať už přímo na pozicích městských konšelů a obecních starších, či na některém z postů městských úředníků. Mezi vedoucími představiteli profesních cechů pak nacházíme celkem 19 donátorů, zastupujících 10 řemeslných organizací. Nejméně tři folia však náležela také příslušníkům nižší šlechty, z nichž dva byli s jistotou dvorskými úředníky. S císařským dvorem jsou pak spojeni také minimálně dva řemeslníci, dvorní čejkšmíd Wolf Šifpentner a dvorní zámečník Jiřík Šmidhamer, kteří byli zároveň staršími cechmistry v městských řemeslných pořádcích.

Z hlediska majetkových poměrů lze donátory graduálu rozdělit na tři skupiny, z nichž první skupina bohatých je zhruba stejně početná, jako druhá skupina, kterou bychom zařadili do vyšší střední třídy. Mezi ekonomickými elitami byli nepochybně například Jan z Prošovic, Alexandr z Vostrovačic a jeho žena Judita z Kouby, Michal Purkmeyster, Jiřík Ratych z Alberndorfu či zmíněný Jan Laštovička. Jako méně movití, ale stále velmi dobře situovaní, se jeví například Šebestián Neher, Jeroným Kemiczer, David Pekař či Wolf Čejkšmíd. Několik dalších donátorů pak bylo spíše příslušníky nižší střední třídy, například Jan Čáp, Jan Štefl, Dorota Hurtová, případně Jiřík Šmíd, jejichž odkazy v graduálu byly zřejmě zprostředkovány přátelskými, profesními či familiárními vazbami na jiné významné donátory. Na pomezí nižší a vyšší střední třídy se pak překvapivě nacházel i Vavřinec Milner jinak Křepelka, donátor, který se významným způsobem zasloužil o vznik rukopisu a to patrně i tím, že oslovil další donátory, kteří finančně přispěli na jeho vyhotovení. Přítomnost v graduálu tedy nebyla pouze výsadou těch nejbohatších, ale zřejmě souvisela především se vzájemnými kontakty, které daní donátoři měli.

Důležitým výsledkem diplomové práce je také poznání různých způsobů, jakými se jednotlivé osobnosti donátorů reprezentují v tomto typu uměleckého díla. Jejich odkazy se totiž zdaleka neomezují jen na nápisovou pásku či tabulku s textem, případně erb u erbovních měšťanů a příslušníků nižší šlechty, či cechovní znak u řemeslného měšťanstva. Osm donátorů si k nim nechává vyobrazit i svého jmenného patrona, v dalších případech se pak v motivech jednotlivých výjevů objevuje narážka na povolání donátorů či symbolické poukázání na jejich příjmení. V graduálu nacházíme také tři portrétní malby a jeden případ, kdy donátoři nechávají vtisknout svou portrétní fyziognomii světeckým postavám.

Zásadní přítom není jen podoba této reprezentace, ale i její umístění do výzdobné struktury jednotlivých folií. Z detailního prozkoumání iluminovaných folií totiž zjišťujeme, že rozvržení výzdoby se řídí poměrně pevně etablovanou strukturou. V případě temporálních částí, tedy svátků liturgického roku, jsou v iniciále zpravidla zobrazeny novozákonní motivy, vztahující se k danému svátku. Pod kolumnou je pak místo pro jejich starozákonní předobrazy, zvolené na základě typologického paralelismu. U sanktorálních pasáží, tedy na foliích s písněmi k svátkům jednotlivých svatých, jsou tito světcí zobrazeni buď v iniciále, či v rozsáhlejších výjevech pod kolumnou, zobrazujících například jejich mučednickou smrt. Ve zbývajících

nevyplněných polích iniciál či naopak v prostorech pod písňovým zápisem, jsou pak opět umístěny biblické výjevy, které s nimi určitým způsobem souvisí, ať už například odkazují na motivy z jejich života či právě na jejich mučednickou smrt. Osobní reprezentaci donátorů je vyhrazeno místo postranní bordury, kam bývá umístěna nápisová složka odkazu, spolu s erbem či cechovním znakem donátora, případně s jeho jmenným patronem či portrétem. Ukazuje se však, že někteří donátoři tuto strukturu porušují a intervenují se svými osobními motivy i do ostatních částí folií, vyhrazených zpravidla pro náboženskou tematiku, související s námětem folia. Do prominentních polí iniciál, případně do velkých obrazových polí pod kolumnou, nechávají umístit své jmenné patrony, motivy odkazující na jejich povolání či dokonce své portréty. V tomto ohledu tedy práce prokázala, že míra, jakou donátoři skrze své osobní zájmy zasahují do tradičního výzdobného programu jednotlivých folií, je mnohem větší, než dosavadní bádání předpokládalo.

Další otázkou, na níž se tato studie pokoušela odpovědět, jsou motivace jednotlivých donátorů k uskutečnění odkazů v graduálu a k výše popsanému zásahu do jeho výzdoby. Tyto motivace totiž nelze shrnout pod pouhé sebereprezentativní účely, případně pod snahu o obecnou propagaci jejich řemesla. Výše uvedené pojednání naopak ukázalo, že spektrum těchto motivů a sdělení, které o sobě jednotliví donátoři podávají, je velice pestré. Uvedme například bradýře, kteří skrze postavy sv. Kosmy a Damiána, jimž propůjčují svou portrétní fyziognomii, akcentují svou odbornou lékařskou erudici a praxi, a z pozice bradýřských řemeslníků se symbolicky povyšují na pozici kvalifikovaných lékařů. Jiřík Smidhamer či Wolf Čejkšmíd, kteří by se mohli reprezentovat individuálně, jakožto významné osobnosti pracující pro samotný císařský dvůr, však nad sebeprezenční zájmy staví potřebu identifikace s komunitou městského cechu. Jana Laštovička je pak příkladem donátora, který v graduálu neakcentuje svou příslušnost k městským radním elitám či svou funkci ve vedení sladovnického a nákladnického cechu. Odkaz v graduálu je pro něj příležitostí, jak se symbolicky přihlásit ke konfesi, která v soudobém českém království nebyla legalizována. Nejméně ve třech případech jsou také iniciátorkami odkazů ovdovělé ženy, jejichž vstupy do výzdoby folií vykazují především motivace memoriálního charakteru. Tyto ženy nereprezentují přednostně samy sebe, ale v duchu dobových představ o partnerské morálce reprezentují své manžely, jejichž památku chtějí uchovat. Nejvýraznějším příkladem takového odkazu je portrét zesnulého Alexandra z Vostrovačic, který jeho

žena Judita z Kouby nechává namalovat do prostoru iniciály folia se svátkem Nanebevzetí Panny Marie. Forma portrétu, kterou volí, je přitom výrazně epitafního charakteru a zdůrazňuje zbožnost jejího manžela a jeho vykoupení skrze víru v Krista a jeho oběť. Podobné náboženské sdělení pak mají i další dva donátorské portréty, umístěné v postranní borduře, tedy na místě, kde se jinak objevují osobní patroni. Zde však donátoři rezignují na postavy světců a vztahují se přímo ke Kristu, jakožto svému vykupiteli, pod jehož ukřížovanou postavou zde klečí a s eschatologickým optimismem očekávají spásu své duše.

Na základě všech zjištěných poznatků lze objednatelské pozadí rukopisu obecně charakterizovat jako velmi mnohvrstevnaté. Jednotliví donátoři byli zpravidla napojeni na více institucí, měli různé spektrum zájmů a široké kontakty, které vystupovaly z prostoru daného města a sahaly až k blízkému panovnickému dvoru. Práce ukázala také vzájemnou provázanost donátorů, která se neomezovala pouze na jejich příslušnost ke stejné měšťanské komunitě, ale utvářela širokou síť rodinných, přátelských, sousedských a kolegiálních vztahů. Podrobná sonda do života jednotlivých osobností pak může být také příspěvkem k poznání, jak vypadala pražská měšťanská elita v daném historickém období.

Z metodologického hlediska pak práce naznačila způsob, jakým lze s tímto typem uměleckých památek pracovat a tím i jednu z badatelských cest, vedoucích k lepšímu pochopení významu a fungování tohoto typu výtvarného média. Dalším ze směrů, jimiž by se budoucí bádání mohlo ubírat, by bylo stylové zhodnocení tohoto rukopisu, nahlížené skrze získané poznatky o jeho objednatelském a historickém kontextu. Detailnějším průzkumem způsobu, jakým se ve stylu maleb odráží zájmy dané skupiny, by možná vyšlo najevo, že se nerepresentovala pouze skrze obsahové prvky výzdoby svých folií, ale i skrze jejich místy velmi manýristickou stylovou formu. Lepší poznání stylové polohy rukopisu by pak napomohlo jeho komplexnějšímu zařazení do kontextu umělecké produkce 2. poloviny 16. století v Čechách.

9. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

PRAMENY

Malostranský graduál, 1. díl, 1569-1572, NK ČR, sign. XVII. A. 3.

Malostranský graduál, 2. díl, 1561-1573, AHMP, rukopis č. 1869.

Kniha inventářů Menšího Města pražského 1571-1608, AHMP, rukopis č. 1217.

Kniha inventářů Menšího Města pražského 1612 - 1694, AHMP, rukopis č. 2135.

Kniha testamentů Menšího Města pražského 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175.

Kniha testamentů Menšího Města pražského 1606 -50, AHMP, rukopis č. 2176.

Kniha trhová Menšího Města Pražského 1541-1555 (1563), AHMP, rukopis č. 2213.

Kniha trhová Menšího Města Pražského 1571-1591 (1603), AHMP, rukopis č. 2214.

Kniha trhová Menšího Města Pražského 1587-1616 (1651), AHMP, rukopis č. 2215.

Kniha trhová Menšího Města Pražského 1616-1648 (1677), AHMP, rukopis č. 2216.

Manuál radní Menšího Města pražského 1572-1576, AHMP, rukopis č. 1480.

Manuál radní Menšího Města pražského 1577- 1581, AHMP, rukopis č. 1481.

Kniha obligací Menšího Města pražského 1532-1564 (1582), rukopis č. 2172.

Kniha obligací Menšího Města pražského 1563 – 1586, AHMP, rukopis č. 162

Kniha obligací Menšího Města pražského (1562) 1586-1622, AHMP, rukopis č. 2173.

EDICE PRAMENŮ

Karl Köpl, Urkunden, Acten und Regesten aus dem k. k. Statthaltereii-Archiv in Prag, in: *Jahrbuch der Kunsthistorischen sammlungen des allerhöchsten kaiserhauses XII*, Wien 1891.

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu VI, 1581-1585, Praha 1890.

STAVEBNĚ HISTORICKÉ PRŮZKUMY

Jarmila Líbalová – Milada Vilímková, *čp. 77 Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1956.

Jarmila Líbalová – Milada Vilímková, *čp. 83 Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1956.

E. Stach – D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 270/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1964.

E. Stach – D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 271/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1964.

E. Stach – D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 272/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1964.

E. Stach – D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 35 Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1965.

E. Stach – D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 37 Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1965.

E. Stach – D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 38-40 Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1965.

D. Líbal, *čp. 6/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1966.

D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 20/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, Praha 1966.

D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 263/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1966.

E. Stach – D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 371/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, Praha 1966.

D. Líbal – E. Stach – J. Vajdiš, *čp. 3/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1968.

D. Líbal – E. Stach – J. Vajdiš, *čp. 4/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1968.

E. Stach – D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 5/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1968.

D. Líbal – J. Vajdiš, *čp. 215/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1970.

D. Líbal, *čp. 189/III Malá Strana, Stavebně historický průzkum*, SÚRPMO, Praha 1971.

LITERATURA

Vít Aschenbrenner, Klatovské literátské bratrstvo v 17. a 18. století a jeho hudební činnost, in: Tomáš Jiránek – Jiří Kubeš (edd.), *Bratrstva. Světská a církevní sdružení a jejich role v kulturních a společenských strukturách od středověku do moderní doby*, Pardubice 2005, s. 149-178.

Jan Assman, *Smrt jako fenomén kulturní teorie, Obrazy smrti a záduší ve Starověkém Egyptě*, Praha 2003.

Pavel Balcárek, *Kardinál František Ditrichštejn 1570–1636, gubernátor Moravy, České Budějovice* 2007.

Milena Bartlová, Jan Hus ve výtvarné tradici 15. – 17. století, *Dějiny a současnost* 24, 2002, s. 7–12.

Michael Baxandall, *Patterns of Intention: On the Historical Explanation of Pictures*, New Haven 1985.

Michael Baxandall, *Painting and Experience in Fifteenth-Century Italy: A Primer in the Social History of Pictorial Style*, Oxford 1988.

Karel Beránek, *Manuál rektora se jmény studentů zapsaných v ztracené matrice Univerzity Karlovy v Praze v letech 1560-1582 I – II. díl*, Praha 1981.

Petra Bišková, Malostranské radní elity na přelomu 16. a 17. století, in: Fejtová, Olga - Ledvinka, Václav - Pešek, Jiří (edd.), *Pražské městské elity středověku a raného novověku: jejich proměny, zázemí a kulturní profil, Documenta Pragensia XXII*, Praha 2004, s. 107-116.

Petra Bišková, Městská rada na Malé Straně v letech 1547-1650, in: Olga Fejtová - Jiří Pešek - Václav Ledvinka (edd.), *Osm set let pražské samosprávy, Documenta Pragensia XXI*, Praha 2002, s. 67-79.

Mirjam Bohatcová, Knižní a publicistická tvorba 1550-1650, in: Eliška Fučíková (ed.), *Rudolf II. a Praha, Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*, Praha – Londýn – Milán 1997, s. 332-339.

Tomáš Borovský, Urban Commemorative Festivities as Representations and Visualizations of Town Order, in: Kateřina Horníčková (ed.), *Faces of Community in Central European Towns, Images, Symbols and Performances, 1400-1700*, Langham 2018, s. 91 – 112. (v tisku)

Klement Borový, *Martin Medek, arcibiskup pražský: Historicko-kritické vypsání náboženských poměrů v Čechách od roku 1581-1590*, Praha 1877.

Pavel Brodský, *Krása českých iluminovaných rukopisů*, Praha 2012.

Pavel Brodský – Martina Šumová (edd.), *Iluminované rukopisy v archivech na území Čech*, Praha 2017.

Lucas Burkart, *Die Stadt der Bilder: familiale und kommunale Bildinvestition im spätmittelalterlichen Verona*, München 2000.

Anthony Paul Cohen, *The symbolic construction of community*, London – New York 2001.

Ivana Čornejová, Náboženská situace v Praze, in: Eliška Fučíková (ed.), Eliška Fučíková (ed.), *Rudolf II. a Praha, Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*, Praha – Londýn – Milán 1997, s. 310-322.

Ivana Čornejová, Pražské školství, in: Eliška Fučíková (ed.), *Rudolf II. a Praha, Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*, Praha – Londýn – Milán 1997, s. 323-331.

Jan Diviš, *Pokladny pražských cechů*, *Acta musei pragensia* 84, Praha 1984.

Jan Diviš, *Pražské cechy*, Praha 1992.

Jana Doktorová, *Metamorfózy veřejného prostoru, Mechanismy proměn Malostranského náměstí v Praze* (bakalářská práce), Ústav estetiky a dějin umění FF JU, České Budějovice 2015.

Jana Doktorová, Malostranský graduál jako gesto měšťanské reprezentace, in: Petra Lexová – Lenka Vrlíková (edd.), *Gesta v umění*, Brno 2018. (v tisku)

Jana Doktorová, Reading the Prague Lesser Town Square: Topography of Change in a Residential City, in: Kateřina Horníčková (ed.), *Faces of Community in Central European Towns, Images, Symbols, and Performances, 1400-1700*, Langham 2018, s. 229-250. (v tisku)

Miloš Dvořák, Literátské bratrstvo a městská rada v Českém Brodě v předbělohorské době, In: Václav Ledvinka – Jiří Pešek, *Od středověkých bratrstev k moderním spolkům, Documenta Pragensia XVIII*, Praha 2000 s. 77-139.

František Ekert, *Posvátná místa král. hl. města Prahy I*, Praha 1883.

Olga Fejtová – Jiří Pešek, Gramatiky a slovníky v měšťanských knihovnách před Bílou horou, *Miscellanea odd. rukopisů a starých tisků 10*, 1993, s. 339-368.

Iain Fenlon, *The Ceremonial City. History, Memory and Myth in Renaissance Venice*, Yale 2007.

Jana Fojtíková, *Hudební doklady Husova kultu z 15. a 16. století. Příspěvek ke studiu husitské tradice v době předbělohorské*, *Miscellanea musicologa XXIX*, Praha 1981, s. 51-142.

Barry Frederic Hunter Graham, *Bohemian and Moravian Graduals 1420–1620*, Turnhout 2006.

Joseph Adolph Hanslik, *Geschichte und Beschreibung der Prager Universitätsbibliothek*, 2. svazek, Praha 1951, s. 75.

Josef Hanuš – Josef Holeček – Kamil Krofta – František Xaver Šalda – Václav Vilém Štech, *Mistr Jan Hus v životě a památkách českého lidu*, Praha 1915.

Francis Haskell, *Patrons and Painters: A Study in the Relations Between Italian Art and Society in the Age of the Baroque*, Yale 1980.

Jaroslava Hausenblasová, *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576–1612*, Praha 2002.

Václav Hlavsa, *Malá Strana*, Praha 1957.

Václav Hlavsa – Jiří Vančura, *Malá Strana / Menší Město pražské*, Praha 1983.

Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (eds), *Umění české reformace*, Praha 2010.

Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (eds), *In Puncto Religionis, Konfesní dimenze předbělohorské kultury Čech a Moravy*, Praha 2013.

Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (eds), *From Hus to Luther, Visual Culture in the Bohemian Reformation (1380-1620)*, Turnhout 2016.

Kateřina Horníčková, *Martyrs of “Our” Faith: Identity and the Cult of Saints in Post-Hussite Bohemia*, in: Nils Holger Peteren – Anu Mänd - Sebastián Salvadó - Tracey R. Sands (edd.), *Symbolic Indentity and the Cultural Memory od Saints*, Cambridge 2018, s. 59-90.

Kateřina Horníčková, Introduction. To be Seen, The Visual Aspect in Urban Symbolic Communication, in: Kateřina Horníčková (ed.), *Faces of Community in Central European Towns, Images, Symbols, and Performances, 1400-1700*, Langham 2018, s. ix-xviii. (v tisku)

Martin Horyna, Hudební kultura jihočeských měst v 16. století. In: Václav Bůžek (ed.), *Kultura každodenního života českých a moravských měst v předbělohorské době, Opera historica 1*, České Budějovice 1991, s. 90-100.

Petr Hrachovec, *Maria honoranda, non adoranda*: Studie k poznání role obrazů a umělecké výzdoby v luteránském kostele éry konfesionalizace, in: Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (edd.), *In Puncto religionis* (pozn. 33), s. 233 – 251.

Jakub Hrdlička, *Pražská heraldika, Znaky pražských měst, cechů a měšťanů*, Praha 1993.

Jakub Hrdlička - Jaroslav Jásek - Vladimír Hrubý, *Pět století řemeslné symboliky ve sbírce pečetidel a razítek Archivu hlavního města Prahy*, Praha 1999.

Vladimír Hrubý – Jan Royt, Nástěnná malba s námětem zákon a milost na zámku v Pardubicích, *Umění XL*, 1992, s. 124 – 137.

Karel Chytil, Malíství drobné a tabulové, tisk a vazby, in: *Všeobecná zemská jubilejní výstava v Praze. Katalog retrospektivní výstavy*, Praha 1891, s. 145-186.

Karel Chytil, Malíství drobné a tabulové, tisk a vazby, in: *Sto let práce III. Zpráva o Všeobecné zemské výstavě v Praze*, Praha 1891, s. 618–623.

Karel Chytil, *Malířstvo pražské XV. a XVI. věku a jeho cechovní kniha staroměstská z let 1492-1528*, Praha 1906.

Ondřej Jakubec, Malované renesanční epitafy předbělohorské éry jako zrcadlo náboženského vyznání, in: Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (edd.), *Umění české reformace*, Praha 2010, s. 385-412.

Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013.

Tomáš Jiránek – Jiří Kubeš (edd.), *Bratrstva. Světská a církevní sdružení a jejich role v kulturních a společenských strukturách od středověku do moderní doby*, Pardubice 2005, s. 179-218.

Josef Jungmann, *Historie literatury české: aneb saustawný přehled, spisů českých s krátkau historij národu, oswicenj a gazyka*, Praha 1825.

Josef Jungmann, *Historie literatury české aneb: saustawný přehled spisů českých s krátkau historií národu, osvícení a jazyka*, 2. vydání, Praha 1849.

Oldřich Kašpar – Jiří Pešek, Zprávy o Novém světě v knihovnách pražských měšťanů v předbělohorském období, *Pražský sborník historický* 21, 1988, s. 5-15.

Joseph Leo Koerner, *The Reformation of the Image*, Chicago 2004.

Karel Konrád, *Dějiny posvátného zpěvu staročeského od XV. věku po zrušení literátských bratrstev*, I. část, Praha 1893.

Jan Kouba (ed.), *Průvodce po pramenech k dějinám hudby*, Praha 1969.

Josef Krása, Epilog středověké iluminace, in: Mirjam Bohatcová (ed.), *Česká kniha v proměnách staletí*, Praha 1990.

Josef Krása, *České iluminované rukopisy 13. – 16. století*, Praha 1990.

Jiří Kropáček, Malířství, Od renesance k manýristické hybnosti, in: Emanuel Poche (ed.), *Praha na úsvitu nových dějin*, Praha 1988, s. 191-226.

Jiří Kropáček, Malířství, Od renesance k manýristické hybnosti, in: Emanuel Poche (ed.), *Praha na úsvitu nových dějin*, Praha 1988, s. 191-226.

JKr [Jiří Kropáček], heslo Graduál malostranský II, in: Eliška Fučíková et al. (ed.), *Rudolf II. a Praha. Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy* (kat. výst.), Praha 1997, s. 463, kat. č. V/550.

Václav Ledvinka – Jiří Pešek, Měšťanstvo, měšťanský život soukromý a veřejný, in: Eliška Fučíková (ed.), *Rudolf II. a Praha, Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*, Praha – Londýn – Milán 1997, s. 287-301.

Václav Ledvinka – Bohumír Mráz - Vít Vlnas, *Pražské paláce*, Praha 2000.

Josef Macek, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001.

Tomáš Malý, Konec české reformace, in: Kateřina Horníčková – Michal Šronek (edd.), *Umění české reformace*, Praha 2010, s. 469-487.

Kateřina Maýrová, Dva znovupřipomenuté prameny k dějinám literátských bratrstev v Českém Brodě a v Jaroměři z druhé poloviny 16. století, dochované ve sbírkových fondech Strahovské knihovny Královské kanonie premonstrátského řádu v Praze na Strahově, in: Tomáš Jiránek – Jiří Kubeš (edd.), *Bratrstva. Světská a církevní sdružení a*

jejich role v kulturních a společenských strukturách od středověku do moderní doby, Pardubice 2005, s. 179-218.

Bedřich Mendl, *Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských*, Praha 1947.

Cyril Merhout, Inventáře malostranských kostelů, in: *Kniha o Praze: Pražský almanach*, roč. IV, Praha 1933, s. 28-37.

Cyril Merhout, *Malá Strana za starodávna*, Praha 1938.

Cyril Merhout, *O Malé Straně: Její stavební vývoj a dávný život*, Praha 1956.

Vladimír Jakub Mrvík, *Nižší šlechta na Černokostelecku v období raného novověku* (diplomová práce), Ústav českých dějin FF UK, Praha 2009.

Martin Nodl – František Šmahel, *Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století*, Praha 2009. Jaroslav Miller, *Propaganda, symbolika a rituály protestantské Evropy (1580–1650)*, Praha 2012.

Antonín Novotný, *Pražské cechovní truhlice a korouhve*, Praha 1948.

Jan Otto, *Ottův slovník naučný, Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XXVI*, Praha 1907.

Jan Otto, *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí XXVII*, Praha 1908.

Hana Pátková, *Bratrstvie ke cti Božie, Poznámky ke kultovní činnosti bratrstev a cechů ve středověkých Čechách*, Praha 2000, s. 36-45.

Josef Petráň, *Staroměstská exekuce*, Praha 2004.

Jiří Pešek, Husitská tematika v librářích a obrazových galeriích pražských měšťanů na přelomu 16. a 17. století, *Husitský Tábor 4*, 1981, s. 163-166.

Jiří Pešek, Výtvarná díla s náboženskou tematikou v pražských předbělohorských interiérech, *Umění 30/3*, 1982, s. 263-267.

Jiří Pešek, Veduty v interiérech pražských měšťanů doby předbělohorské, *Umění 31/6*, 1983, s. 521-522.

Jiří Pešek, Zdravotnická literatura v pražských měšťanských knihovnách přelomu 16. a 17. století, in: Václav Ledvinka – Jiří Pešek, *Zdravotní poměry, zdravotní péče, hygiena městského prostředí a populační proměny v Praze od 13. do 19. Stol.*, *Documenta Pragensia VII*, 1988, s. 236-251.

Jiří Pešek, Pražská univerzita, městské latinské školy a měšťanské elity předbělohorských Čech 1570-1620, *Český časopis historický* 89, 1991, s. 336-356.

Jiří Pešek, Obrazy a grafiky a jejich majitelé v předbělohorské Praze, *Umění* 39/5, 1991, s. 369-383.

Jiří Pešek, *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547-1620 (Všední dny kulturního života)*, Praha 1993.

Jiří Pešek, Pražská utrakvistická univerzita a náboženské poměry 16. Století, *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis: Příspěvky k dějinám Univerzity Karlovy* 36–38/1–2, 1996–1998 (2004), s. 31-40.

Jiří Pešek, Recepce díla Martina Luthera v pražských a lounských měšťanských knihovnách doby předbělohorské, *Documenta Pragensia XV*, 1997, s. 83-123.

Jiří Pešek, Dějiny Prahy v letech 1550-1650, in: Eliška Fučíková (ed.), *Rudolf II. a Praha, Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*, Praha – Londýn – Milán 1997, s. 252-269.

Jiří Pešek, Měšťanský čtenář a české kroniky v Praze raného novověku, in: Jitka Radimská (ed.), *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. Čtenář a jeho knihovna, Opera Romanica* 4, České Budějovice 2003, s. 183-196.

Jiří Pešek, Pražské městské elity středověku a raného novověku, Úvodní zamyšlení, In: Fejtová, Olga - Ledvinka, Václav - Pešek, Jiří (edd.), *Pražské městské elity středověku a raného novověku: jejich proměny, zázemí a kulturní profil, Documenta Pragensia XXII*, Praha 2004, s. 7-22.

Jiří Pešek, Pražské knihy kšaftů a inventářů, Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době pobělohorské, in: *Jeho Praha, Výbor statí Jiřího Peška k dějinám Prahy, Documenta Pragensia Supplementa V*, Praha 2014, s. 465-496.

Jiří Pešek, Knihy a knihovny v kšaftech a inventářích pozůstalostí, in: *Jeho Praha, Výbor statí Jiřího Peška k dějinám Prahy, Documenta Pragensia Supplementa V*, Praha 2014, s. 497-522.

Jiří Pešek, Tiskárna a sklad knih Mistra Daniela Adama z Veleslavína, in: *Jeho Praha: Výbor statí Jiřího Peška k dějinám Prahy, Documenta Pragensia Supplementa V*, Praha 2014, s. 461-474.

Jiří Pešek, Knihovny Předběllohorských farářů, in: *Jeho Praha: Výbor statí Jiřího Peška k dějinám Prahy, Documenta Pragensia Supplementa V*, Praha 2014, s. s. 523-536.

Jiří Pešek, Proměny utrakvistického kultu v předběllohorské době aneb Jan Hus v knihovnách pražských měšťanů na přelomu 16. a 17. století, in: *Jeho Praha: Výbor statí Jiřího Peška k dějinám Prahy, Documenta Pragensia Supplementa V*, Praha 2014, s. 537-546.

Jiří Pešek, Melantrišská pozůstalost z roku 1586, in: *Jeho Praha: Výbor statí Jiřího Peška k dějinám Prahy, Documenta Pragensia Supplementa V*, Praha 2014, s. 547-560.

Jiří Pešek, Pražské hudební kultury měšťanského soukromí před Bílou horou, in: *Jeho Praha: Výbor statí Jiřího Peška k dějinám Prahy, Documenta Pragensia Supplementa V*, Praha 2014, s. 583-602.

Jiří Pešek, Postavení hudebního života v měšťanské kultuře předběllohorských Čech, in: *Jeho Praha: Výbor statí Jiřího Peška k dějinám Prahy, Documenta Pragensia Supplementa V*, Praha 2014, s. 603-612.

Jiří Pešek, Pražské městské zbrojnice v letech 1584 – 1620, in: *Jeho Praha, Výbor statí Jiřího Peška k dějinám Prahy, Documenta Pragensia Supplementa V*, Praha 2014, s. 613-625.

Jiří Pešek, Hora ruit – hodiny v pražských měšťanských interiérech okolo roku 1600, in: *Jeho Praha, Výbor statí Jiřího Peška k dějinám Prahy, Documenta Pragensia Supplementa V*, Praha 2014, s. 627-639.

Jiří Pešek, Měšťanská kultura a vzdělanost v rudolfinské Praze, in: *Jeho Praha: Výbor statí Jiřího Peška k dějinám Prahy, Documenta Pragensia Supplementa V*, Praha 2014, s. 673-684.

Jan Royt, Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. – 18. století, in: Miloš Drda – František Holeček – Zdeněk Vybíral (edd.), *Husitský Tábor, Supplementum 1, Jan Hus na přelomu tisíciletí*, Tábor 2001.

Jan Royt, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2007.

Jan Royt, The Allegory of Salvation and Sin, in: *Bohemia Reformation and Religious Practice 6*, Praha 2007, s. 247 – 264.

Jan Royt, Voda omilostňující a voda trestající. Ikonografie luteránských křtitelnic v Čechách, in: Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (edd.), *In Puncto religionis, Konfesní dimenze předběllohorské kultury Čech a Moravy*, Praha 2013, s. 163-174.

Antonín Rybička, O bývalých společnostech čili kůrech literátských, in: *Památky archaeologické a mistopisné* 10, Praha 1878, s. 719-734.

Lenka Řezníková, Identita/Alterita, in: Storchová, Lucie (ed.): *Koncepty a dějiny, Proměny pojmů v současné historické vědě*, Praha 2014, s. 233 – 243.

Tomáš Sekyrka (ed.), *Umění a mistrovství, Pražská malířská bratrstva 1348–1783* (kat. výst.), Praha 1997.

Karel Stejskal – Petr Voit, *Iluminované rukopisy doby husitské*, Praha 1991.

Milada Studničková, Úvodní iluminace Smíškovského graduálu jako klíč k interpretaci rukopisu, in: Dalibor Prix (ed.), *Pro arte, Sborník k počtě Ivo Hlobila*, Praha 2002, s. 184-185.

Marika Stuchlíková, *Mecenáši Daniela Adama z Veleslavína* (diplomová práce), Ústav českých dějiny FF UK, Praha 2009.

Milada Svobodová, Paměti obyvatel Menšího Města pražského z let 1581 – 1628 ve Veleslavínově Kalendáři historickém, in: *Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků 7/1*, Praha 1990.

Martina Šárovcová, Cantate Domino canticum novum. Iluminované hudební rukopisy české reformace, in: Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (eds), *Umění české reformace* (pozn. 32), Praha 2010, s. 413-467.

Martina Šárovcová, *Ikonografie česky psaných utrakvistických graduálů* (dizertační práce), ÚDU FF UK, Praha 2011.

Martina Šárovcová, Jan Hus in Illuminated Manuscripts of the Bohemian Renaissance, in: Zdeněk V. David – David R. Holeton (eds), *The Bohemian Reformation and Religious Practice vol. 8, Filosofický časopis/ Journal of Philosophy, Special Issue Number 3*, Praha 2011, s. 286-314.

Martina Šárovcová, Hi sunt duae Olivae, et duo Candelabra in conspectu Dei terra stantia. Jan Hus a Martin Luther jako svědkové počátku posledního času, in: Klára Benešová - Jan Chlíbač (edd.), *V zajetí středověkého obrazu. Kniha studií k jubileu Karla Stejskala*, Praha 2011, s. 203-217.

Martina Šárovcová, Aktualizace tureckého nebezpečí v iluminovaných hudebních rukopisech 16. století, in: *Historie – Otázky – Problémy 2/2014. Kříž versus půlměsíc, Literární a umělecká tvorba jako prostor střetů mezi křesťanstvím a islámem*, Praha 2014, s. 72-84.

Martina Šárovcová, John Wyclif, Jan Hus a Martin Luther jako apokalyptičtí proroci, in: Jakub Smrčka – Zdeněk Vybíral (edd.), *Jan Hus 1415 a 600 let poté, VII. mezinárodní husitologické sympozium: Tábor 23. - 25. června 2015, Husitský Tábor – Supplementum 4*, Tábor 2015, s. 243-261.

Martina Šárovcová, Illuminated Musical Manuscripts in the Bohemian Reformation, in: Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (edd.), *From Hus to Luther* (pozn. 34), Turnhout 2016, s. 281–304.

Michal Šroněk, *Jan Jiří Heinsch, Malíř barokní zbožnosti*, Praha 2006

Michal Šroněk, *De sacris imaginibus: Patroni, malíři a obrazy předbělohorské Prahy*, Praha 2013.

Václav Vilém Štech, *Mistr Jan Hus ve výtvarné umění*, Praha 1916.

Marie Tošnarová et al., *Průvodce po rukopisných fondech v České republice, díl II., Rukopisné fondy archivů v České republice*, Praha 1998.

Josef Truhlář, *Katalog českých rukopisů c. k. veřejné a univerzitní knihovny pražské*, Praha 1906.

Emma Urbánková, *Rukopisy a vzácné tisky pražské univerzitní knihovny*, Praha 1957.

Jarmila Vacková, Podoba a příčiny anachronismu, *Umění 16*, 1968, s. 379-393.

Jarmila Vacková, Závěsné malířství a knižní malba v letech 1526-1620, in: Jiří Dvorský (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění II/1*, Praha 1989, s. 93-105.

Zikmund Winter, *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku*, Praha 1890-1892.

Zikmund Winter, *Život církevní v Čechách: Kulturně historický obraz z XV. a XI. století II*, Praha 1896.

Zikmund Winter, *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách*, Praha 1909.

Zikmund Winter, *Zlatá doba měst českých*, Praha 1913.

Zikmund Winter, *Český průmysl a obchod v 16. věku*, Praha 1913.

Eduard Wondrák, *Historie moru v českých zemích*, Praha 1999.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

<http://www.steffek.estranky.cz/clanky/tobias-stefek-z-kolodej/> (vyhledáno 16. 7. 2018)

<http://digital.onb.ac.at/rep/access/open/1001D5F5> (vyhledáno 21. 7. 2018).

10. TEXTOVÉ PŘÍLOHY

I. Testament Vavřince Milnera jinak Křepelky

Kniha testamentů Menšího Města pražského 1568 – 1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam F 20, fol. 167b – 169a. (přepis: Jana Doktorová)

Ve jméno Svaté a Nerozdílné Trojice jediného Pána Boha na věky požehnaného. Amen.

Já, Laurenc Milner jinak Křepelka, měšťenin Menšího Města pražského, znamenaje nestálost a rychlé i nenadálé lidské v[e] světě tomto proměny, a kterak i já jsem smrtelný, těm všechněm takovým případnostem poddán jsem, nevědouce pak dne ani hodiny, kteréž by mne Pán Bůh všemohoucí v tomto nedostatku zdraví mého, v kterémž sem postaven, z tohoto bídného světa povolati a pojítí ráčil. Protož jsouce ještě z daru Božské milosti při paměti dobré a rozumu zdravém, pro ujítí a přetržení po smrti mé všelijakých různic, soudu a nevole, o statku svém, kteréhož mi Pán Bůh ze štědrosti své naděliti a k užívání propůjčiti ráčil, takové pořizení a kšaft činím a v tom jest jistá, konečná, poslední vůle má taková.

Předkem a nejprve duši svou milou Pánu Bohu všemohoucímu, stvořiteli mému, od něhož jsem jí přijal, v ruce jeho svaté poroučím, jsouce té celé víry a naděje, že jí pro zásluhy syna svého nejmilejšího pána Ježíše Krista, spasitele a vykupitele mého, k sobě přijítí a nade mnou bídným a hříšným člověkem se smilovati a v počet volených svých svatých přijítí ráčí.

Dále pak, poněvadž žádných krevních a příbuzných přátel v městech těchto pražských nemám, dům svůj, v kterémž bydlím, i se vším tím, cokoli v něm jest a po smrti mé zůstane, odkazuji a mocně dávám k špitálu, též záduší anebo kostelu sv. Mikuláše v městě tomto Menším pražském, však tak a na ten způsob, aby z toho všeho jakž níže psáno, beze vší odporosti toto vydati povinní byli.

Item Matoušovi Polákovi jinak Popolskýmu všední šaty mé totiž kabát, poctivice, harczkopf a dlouhej soukenej kožich, králíkovými hřbety podšítej, a poněvadž týž Polák

v knihách městských sumu peněz zapsanou má, za něho se k panu purkmistru a pánům přimlouvám, že jeho pro sešlost věku a nedostatek zdraví jeho v svou milostivou ochranu a opatření vzíti pro Božskou odplatu ráčí.

Item Kačí Mayeroví šenkýřce mí čtyřiceti kop míšenských a k tomu z lože šatů i s povlaky, tolikéž kožich šamlatový černý, popeličímí hřbety podšitý, a to proto činím, poněvadž mne věrně opatruje a v nedostatku zdraví mého slouží, a při tom se za ní přimlouvám k panu purkmistru a pánům, že nad ní svou ochrannou ruku držeti ráčí, aby se jí od žádného ublížení nedalo.

Item když by dům můj výše psaný po smrti mé k prodeji přišel, ku panu purkmistru a pánům se přimlouvám, i jich za to snažně žádám, že jej mimo jiné panu Jířkovi Gerlovi z Gerlštejna, mečíři zdejšímu a měšťěninu Starého Města pražského, v sumě v šesti stech kopách míšenských, poněvadž jest mi v mnohých příčinách věrně nápomocen byl, a mně rád v čem sem ho potřeboval se propůjčoval, dopřítí ráčí. Pakli by ho tak ujíti nechtěl, jakž té naděje nejsem, tehdy jej jinému komuž koli a zač koli prodati moci budou.

Item Janovi Jerkenhoferovi sklenáři sem dlužen 31 kop 48 grošů 4 krejcarey vše míšenské, ty aby mu po smrti mé zaplacený byly.

Item nebožtík Balcar Rettnar odkázal mi 20 kop míšenských, ty k vyupomínání k špitálu a záduší sv. Mikuláše v[e] městě tomto poroučím, tolikéž i těch deset kop míšenských, kteréž sem nebožce Marianě Sedláčkovy půjčil.

A tak tento kšaft můj zavíraje, se všemi se žehnám, a pana purkmistra a pánův svých za to velice žádám, že nad tímto kšaftem mým svou ochrannou ruku držeti, a jestli sem kdy koho z nich v čem rozhněval, to mne odpustiti ráčí. Tomu na svědomí a pro lepší toho důvěrnost sekrytem svým obyčejným tento kšaft svůj sem upečetiti dal a svou vlastní rukou se podepsal. Stalo se v úterý den sv. Antonína léta páně tisícého pětistého osmdesátého devátého.

Panu Vojtěchovi Vartovskému odkazuji 20 kop za práce jeho.

Lorenc Mülner jinak Křepelka vlastní ruků.

Tu pan purkmistr a rada, majíce sobě tento kšaft do rady podaný a od osob k němu vyslaných pořádně podle práva vysvědčený, poněvadž tomuž v času právním nic říkáno

a na odpor od žádného nastoupeno není, jej pořádný býti uznavše, k žádosti úředníků nad špitálem ve městě tomto sou stvrдили, jemu místo dali a ve všech artikulích dávají, a aby do knih městských vepsán byl, poručiti ráčili. Actum in Consilio fe: 3. post Dominicam Iudica 21. Martii. Anno 1589. Magistro Cinium D. Georgio Landtfoyt.

II. Testament Doroty, pozůstalé vdovy po Řehořovi Hurtovi

Kniha testamentů Menšího Města pražského 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam C 19, fol. 81b – 82a. (přepis: Jana Doktorová)

Ve jménu Svaté a Nerozdílné Trojice jednoho Pána Boha. Amen.

Já, Dorota, pozůstalá vdova po někdy Řehořovi Hurtovi, jsouc věku již sešlého a k tomu těžkou nemocí od Pána Boha všemohoucího navštívena, však paměti dobré, i nechtíc, aby po smrti mé o stateček můj nějaký ručnice a soudy povstati a vzniknouti měli, takto o něm řídím, a oznamuji, že jest to jistá vůle má.

Předkem jakož jsem knihami městskými dům svůj Uršule a Anně dcerám svým zapsala, toliko třiceti kop míšenských sobě na něm vymínila, abych měla moc s nimi činiti a dáti jakž by mi se dobré vidělo, ten zápis touto svou poslední vůlí tvrdím, a chci, aby v sví váze byl a zůstával, a těch třiceti kop míšenských Anně dceři a Laurencovi manželu jejímu odkazuji a poroučím, a k tomu svršky kterýž koli mám, ty jim všecky odkazuji a to za jejich po ty všecky léta ke mně upřímné chování, a v mé nemoci opatrování, a protož z přátel mých na takový svršky aby se žádný nepotahoval, pana purkmistra a pánů svých za to poníženě žádám, aby nad tímto kšaftem a mou poslední vůlí svou ochranou a laskavou ruku držeti ráčili. Stalo se v pondělí po svatý panně Markytě, léta p. LXXV.

Tu pan purkmistr a rada, majíce tento kšaft od rady podaný i podle práva od osob nám vyslaných pořádně vysvědčený, poněvadž v času právním témuž od žádného odpíráno není, pořádný býti uznavše, jej k žádosti Laurence Millera jinak Křepelky krejčího jsou stvrдили, jemu moc dali a dávají, a aby v knihy Městské vepsán byl, poručili. Act: in Consilio feria. s. post S. Kiliani 12 Julii. Anno 1576. Magistro Cinium D. Iohanne Girka.

III. Testament krejčího Šebestiána Nehera

Knihy testamentů Menšího Města pražského 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam F 15 – F 18, fol. 163b – 166a. (přepis: Jana Doktorová)

Ve jménu Svaté a Nerozdílné Blahoslavené Trojice jediného Pána Boha všemohoucího na věky požehnaného. Amen.

Já, Šebestián Neher, měšténin Menšího Města pražského, znamenajíc časy a běh tohoto světa, v němž léta velmi rychle pomíjejí a život lidský též v něm jako pára nad hrncem hyne a pomíjí, takže smrt člověka jest jistá, ale hodina smrti nejistá. Protož jsouce paměti dobré a rozumu zdravého požívající z vůle Pána Boha všemohoucího, o statečku svém svobodném a vlastním, kteréhož jest mi Pán Bůh ze své Božské a štědré milosti zde na tomto světě popřítí a dáti ráčil, nechtíc, aby po smrti mé jací odporové, soudové a různice o něj býti měly, a nýbrž jeden každý, čímž jej spravedlivě odděluji, na tom aby přestal, takto řídnu a kšaftuji a toto jest přitom má celá a dokonalá poslední vůle.

Předně a nejprve duši svou milou poroučím v ruce a v ochranu Pánu Bohu všemohoucímu, stvořiteli svému a potom hned o věcech časných sobě od Pána Boha svěřených, řídnu a kšaftuji takto.

Dům svůj, kterýž leží na rohu vedle domu Izáka Gerighy postříhače v Menším Městě pražském, a k tomu jiný všecken a všelijaký statek můj movitý i nemovitý, kterýž by koli po mé smrti a kdekoli buďto na hotových penězích, klenotech, svrščích, nábytcích, dluzích, i jiný všelijaký, nic ovšem nevymínujíc, nalezen, vyptán a vyhledán býti mohl, ten aby po mé smrti Marta manželka má milá do změnění stavu svého vdovského, dítkám mejm s nebožkou první manželkou mou i s ní zplozenými, k dobrému věrně spravovala a užívala. A pakliby stavu svého nezměnila, tehdy až do smrti své toho statku užívatí má.

Nad těmi pak dětmi s ní zplozenými, jí Martu manželku svou milú mocnú otcovskú poručnici činím, a jí se toho mimo všecky jiné lidi důvěruji, že ona též dítky své k dobrému vésti, opatrovatí jako věrná matka bude a že žádnému z nich křivdy žádné v ničemž neučiní, ale každé z nich, tak, jakž jsem se toho jí důvěřil, že opatrovatí bude.

Pakliby táž Marta manželka má milá stav svůj vdovský změnila a se vdala za jiného manžela, tehdy aby jí od pánů poručníků níže psaných, kterýchž ji ku pomoci a k ochraně, i také k radě dítek svých tímto kšaftem svým přidávám, z toho ze všeho statku mého dvě stě kop míšenských na hotové sumě předně vydáno bylo.

Co se pak svršků dotýče, předně stříbrných a zlatých věcí, kterýchž při skrovnosti jest, na čemž se koli buďto od koflíků nebo lžic a prstenů najdou, k tomu cínové nádoby, konve, mísy, talíře, též mosazné měděné kotly a jiné věci. Item šaty ložní vinuté plátěné, v tom ve všem aby táž Marta manželka má s dítkami mými, i také svými rovný díl měla a tak tím z téhož statku mého aby vybyta byla, a ostatek téhož statku mého po vydaných odkazech dítky mé, jakožto Jan Neher Jeho Milosti Císařské Rendtdinar v Markrabství Moravském, syn můj milý, Jiřík Neher, též syn můj nejmladší, Mariana a Marta dcery mé, aby se o tejjž pozůstalej statek na rovné podíly rozdělili, však toto přitom vymíňuji, jestli by které z nich před dojitím let rozumných a právních umřelo, tehdy díl jeho na jiné pozůstalé aby připadl. Též co se dcery mé vdané, manželky pana Vinauta Harckampa apatykáře, měštěnána Menšího Města pražského, Mariany dotejče, po té sem věna témuž manželu jejímu podle smluv svatebních tři sta kop míšenských hotových vyplnil, a potom více jemu panu Vinautovi manželu jejímu a zeti svému když corpus do apatyky sobě koupil, půjčil jsem jednoho sto a sedmi kop míšenských, čehož obojí sumy činí čtyři sta sedm kop míšenských, tomu chci, aby ta suma na podílu jejím poražena byla.

Co se pak výše psaného Jana Nehera, syna mého nejstaršího s první manželkou zplozeného dotýče, tomu sem vedle mé jemu dávno učiněné přípovědi dvě stě kop míšenských dal, kterýchžto dvě stě kop jemu z lásky otcovské, znajíce, že jest se on vždycky ke mně jakožto věrný syn k otci svému poslušně a jak na dobrého syna náleží k obzvláštnímu potěšení mému choval, tímto kšaftem daruji a odpouštím, a v tom jest konečná vůle má, jestliže by Marta manželka má milá buď stav svůj proměnila a nebo prostředkem smrti v stavu svém vdovském z tohoto světa sešla, aby mimo těch dvě stě kop míšenských též Jan Neher, syn můj nejstarší, spolu s jinými vejšejí jmenovanými dětmi mými, k tomu statku mému, buď na hotových penězích i jiných všech nahoře dotčených věcech, nic ovšem nevymíňujíc, též i k tomu ke všemu, co jest posavad Marta manželka má milá handlem svým nabyta a nebo na budoucí časy z požehnání Božího nabýti by mohla, znajíce, že to z nákladu mého z počátku ode mne na to učiněného pošlo, rovným dílem připuštěn byl, beze všeho umenšení. Též také v tom jest

jistá a konečná vůle má, aby nadepsaný dům z rodu mého mužského pohlaví nevycházal, nýbrž aby buď Jiřík Neher syn můj nejmladší, anebo nechtěl-li by jej tůž Jiřík syn můj k svej ruce ujítí a držeti, tehdy Maxmilián Neher vnuk můj, syn Jana Nehera syna mého, na vůli míti má tůž dům v těch penězích a nic vejše jak sem já jej sám koupil a zaplatil ujítí, proti čemu žádný z dětí mých žádným vymyšleným způsobem býti nemá.

Nota: O tento artikul Marta manželka nadepsaného Šebestiána Nehera s Marianou Vinautovou a Martou France Dierix manželkou, i na místě Jiříka syna svého let nemajícího, s Janem Neherem na místě Maxmiliána syna jeho též let nemajícího, takto se porovnali, aby tůž dům buď od Jiříka bratra jeho anebo Maxmiliána syna jeho, vedle nařízení Šebestiána Nehera otce jich ve dvou tisících kopách míšenských ujat byl. A to on Jan Neher psaním svým jest oznámil, i k takovému porovnání přistoupil, čemuž také nadepsaní dědicové i s matkou, stojíce osobně v radě, před pány místo dali, a k tomu se svými ústy přiznali. Actum ni Consilio fe: 3 post sancti Beatae Mariae Virginis 13 Septemb: Anno 1588. Magistro Cinium D. Mathia Velwarino.

Toto pak aby po smrti mé z téhož statku mého osobám těmto, jakž níže psáno vydáno bylo, a nejprve Kateřině Váčkařce tetě mé, z lásky s dětmi jejími k živnosti odkazují z těch třiceti pět kop míšenských, kterýchž mi Jan Saler krumplíř, měšténin Starého Města pražského, švagr můj, peněz půjčených povinovat jest, jednu polovici, aby jí tůž Jan Saler vydal, a druhou polovici za sebou zanechal, neb mu jí odpouštím.

Item o Kateřině dceři její tetě mé, kteráž ještě při mně zůstává, takto řídím, aby do dojití let svých při Martě manželce mé zůstala, a táž manželka má, kdyby pak i stav svůj změnila a se vdala, jí aby při sobě měla, opatrovala a ke cti a chvále Pánu Bohu, i ke všemu dobrému vedla, jako svou vlastní dcerku, v čemž se jí, že jinače neučiní, důvěřují, a když by k létům a vdaní poctivému přišla, tehdy aby jí ze statku mého čtyřiceti kop míšenských vydáno bylo. Pakliby nedojda let umřela, tehdy ta suma aby při výše jmenovaných dítkách mých zůstala plným právem.

Item strany Šimona, sirotka po někdy Anně Šmaterherové dceři mé pozůstalého, takto řídím a kšaftuji, ačkoliv sem na Daniele Šmaterhera otce jeho mnoho naložil, tak, že nebožtík mne do šesti set kop míšenských dlužen zůstal, však nicméně jemu z lásky, jakožto vnuce mému, odkazují ze statku mého 40 kop míšenských, aby jemu když by k létům přišel, vydány byly. Pakli by jeho Pán Bůh dříve dojití let rozumných skrze smrt ze světa tohoto povolati ráčil, aby ta suma při dítkách mých zůstala plným právem.

Item co se pak všelijakých dluhů, jimiž lidé u mě spravedlivě povinní sou, dotýče, ty taky aby od nich táž Marta manželka má sobě a dětem mým nahoře jmenovaným k ruce svý upomínala a k sobě přijít mohla, bez překážky každého člověka.

Naposledy dožádal sem se svých milých pánů kmotrů a přátel pana Mikuláše Teyfle a pana Jiříka Landfoyta, měšťánů Menšího Města pražského, též pana Jeremiáše Gasnara krejčího, měšťana téhož Menšího Města pražského, aby za ochránce dítek a statku mého podle Marty manželky mé byli, a je jí k radě, též ku pomoci přidávám, a jim se toho jako svým milým pánům přátelům důvěřuji, i jich zato pro odplatu Boží žádám, že dotčenou manželku mou, v čem by se koli k nim utekla, ani dítek mých radou a pomocí svou neopustí, ale jí ve všem dobrém radní a nápomocní budou. Při tom toto sobě velice vymínuji, a v moci své pozůstavuji, abych mohl a moc měl podle vůle a libosti své ten kšaft buď na díle neb všecek zrušiti a jiný učiniti. Pro lepší toho jistotu a důvěrnost, v tomto kšaftu mém svou vlastní rukou sem se podepsal a sekrytem svým vlastním upečetil, a na svědomí toho dožádal sem se slovných pana Mikuláše Teyfle a pana Jiříka Landfoyta, měšťánů Menšího Města pražského, že sou také tento kšaft můj pečeti svými podle mne upečetili, však sobě i dědicům svým beze škody. Stalo se v sobotu po památce svaté Kateřiny léta páně 1587.

Šebestián Neher

Tu pan Purkmistr a rada, majíce sobě tento kšaft do rady podaný a od osob v něm zejména poznamenaných pořádně podle práva vysvědčený, poněvadž témuž v času právním nic říkáno a na odpor od žádného nastoupeno není, jej pořádný býti uznavše, k žádosti Marty, po něm pozůstalé vdovy a dcer jejich sou stvrдили, jemu místo dali a ve všech artikulích dávají, a aby v knihy městské vepsán byl, poručiti ráčili. Actum in Consilio fe: 3. post S. Galli die S. Lucae 18. Octob: Anno 1588. Magistro Cinium D. Davide Doctore.

Při stvrzení téhož kšaftu Jan Neher Jeho Milosti Císařské rentdiner v Markrabství Moravském, ačkoli toho času zde v Praze přítomný byl, však pro zaneprázdnění Jeho Milosti Císařské osobně ku právu se najítí dáti nemoha, psaním rukou vlastní a pod sekrytem svým se jest přiznal, že k tomu dovolení své dává, aby Vinautovi Harckampfovi a Francovi Dierix švagrům, Marianě a Martě manželkám jich a sestřám jeho věna jich, jedné každé z nich, po třech stech kopách míšenských při budoucím

dělení na podílech jich poraženo nebylo, ale jim taková suma se pasírovala. Actum in Consilio die et Anno utsup.

IV. Testament Jana z Prošovic

Knihy testamentů Menšího Města pražského 1568 – 1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam B 2 – B 5, fol. 42a – 45a. (přepis: Jana Doktorová)

Ve jménu svaté a nerozdílné trojice jednoho Pána Boha všemohoucího. Amen.

Já, Jan z Prošovic, znamenavši, kterak tento bídný svět jest velmi nestálý a člověk se v něm vždycky den ode dne schází, takže nic jistějšího není na něm, nežli smrt a nic nejistějšího, jako hodina smrti a té žádný z lidí se vystřící a uvarovati nemůže. Upovávajíc sobě takovou nestálost tohoto světa, umyslil jsem, abych stateček svůj městský, kterýmž mne věčný Pán Bůh z milosti své naděliti a do vůle své svaté půjčiti ráčil, a že dál jsouc paměti i rozumu zdravého, nechťic tomu, když by mne Pán Bůh z tohoto světa povolati ráčil, aby po smrti mé jaké různice a nesnáze mezi Martou manželkou mou milou a Václavem a Annou z Prošovic dětmi mými, i jinými lidmi povstati a býti měly.

O takovém statečku svém, předkem dům ten se vším příslušenstvím a cožkoli v týmž domě jest, jak by to koli jmenováno býti mohlo, buď na svrščích, klenotech, hotových peněžích, šatstvu chodícím i lehacím, cínovým nádobí, nikdyž nic nevymíňujíc, po smrti své Martě manželce mé milé s Václavem z Prošovic synem mým milým dávám a jich dědicům a budoucím. A když by mne Pán Bůh smrti uchovati neráčil, tehdy v bázni Boží aby se v něm živili a při tom tato jest vůle má konečná, aby Václav i Anna Marty manželky mé milé matky své ve všem poslouchajíc jí se spravovali a žádné proti myslnosti jí v ničemž nečinily, než jí jako svou věrnou matku opatrovali, neb z dědinství o nich péči majíc jest je povlovně ke všemu dobrému vedla, protož sou se jí povinni zase jako matce své toho odsluhovati a když se tak zachovají, v tom poručení a vůli mé poslední otce svého naplní, a když se tak chovati budů, Pán Bůh požehnání své Božské jim ve všem dáti ráčí.

A jestli by Pán Bůh Václava z Prošovic syna mého, neb Anny dcery mé odtudž z Prošovic, kterého z nich smrti uchovati neráčil, tehdy napad z jednoho na druhého živého, aby připadl. Pakli by oba děti mých Pán Bůh z tohoto světa povolati ráčil, nežli

by k místu přišli, tehdy aby ten majetek všečen na Martu manželku mou milou přišel a připadl. A tolikéž té víry sem, jestliže by Marty manželky mé milé prve Pán Bůh smrti uchovati neráčil, nežli dětí mých, že též od Václava a Anny z Prošovic dětí našich což má neodcizí, než při nich jeho nechá, než do padesáti kop grošů českých aby mohla odkázati neb dáti, komu by se jí zdálo a líbilo. Co se Anny z Prošovic dcery mé milé dotýče, taková vůle má jest, aby při mateři chována byla, a jestli by jí Pán Bůh dáti ráčil, aby k vdaní přišla, s vůlí a radou Marty manželky mé milé a matky své, tehdy aby jí půl druhého sta kop grošů českých a ze dvě lože šatů ložních a vejprava podle náležitosti statku mého vydána byla. A jakož jest též Anně z Prošovic dceři mé milé někdy pan Martin Divišovský z Prošovic, strýc můj milý, padesáti kop grošů českých kšaftem městským Nového Města pražského odkázal a dal, ty aby jí po smrti mé v třech nedělích [ze] statku mého vydány byly, aby je ona k užítku svému s vůlí a radou matky své Marty manželky mé vůle, obrátila. A Václav syn můj, tolikéž i Anna dcera má povinni jsou podle kšaftu někdy pana Martina Divišovského z Prošovic knihami Nového Města pražského každý z dílu svého Václav ze sta kop grošů českých a Anna z padesáti kop grošů českých pány poručníky kvitovati, neb sem já takové peníze sám prve přijal a vyzdvihl.

A tolikéž i to oznamuji, že mám list na papíře právem listu hlavního, na pana Václava Medka z Krumlova, měštěnína Nového Města pražského, na sumu jedenácte set vosmdesáti tří kop míšenských, vlastní rukou jeho psaný přitištěním pečeti jeho na svědomí, panu Adamovi Myslíkovi z Hyršova, tehdaž jeho milosti královské rychtáři Nového Města pražského a mně svědčící, ten dluh není náš vlastní, jest sirotčí, co nebožtík pan Martin Divišovský některým let nemajícím, přátelům svým po smrti své odkázal a nám poručníkům dáti poručil, když by let došli a táž suma za nimi zůstává, ač na to také nemálo vydal. A já léta [15]64 ve čtvrtek v den povýšení sv. Kříže též sem jim spolu s panem Adamem Myslíkem list na sebe na sumu pět set třiceti tří kop míšenských dvaceti grošů udělal, však z té sumy Václavovi synu svému a Anně dceři své tři sta kop míšenských sem k sobě vzal. A toliko na týž list dvě stě třiceti tří kop míšenských těch peněz sirotčích za mnou zůstává a ty sou v truhle v škatuli s listem pana Václava Medka, v[e] sklepě prostředním a více za mnou nic nezůstává, neb jsem je všecky vydal, v čemž pan Adam Myslík i pan Václav Medek dobrou vědomost mají a což koli se ještě pozůstává podle téhož kšaftu nebožtíka dodati, s těmi dvěma sty třiceti třemi kopami míšenskými, to oni dva vostaték dodati mají.

A tolikéž i to oznamuji, že Petřín[ský] dům na Újezdě jest mi v desky zemské pod svěcením vložen, protož poroučím, jestli bych já toho sám za živnosti své nevykonal, aby Václav syn můj, když by od pana probošta kostela hradu pražského pana Jindřicha Vyška jeho milosti napomenut byl, aby takový dům panu proboštovi neb komuž on poručiti ráčí v desky zemské vložil, a toho jináč nečinil, neb jest ten dům pana probošta a můj nebyl a není.

A jestli bych co komu spravedlivě dlužen byl, též i čeledi, zato prosím, an se každému zaplatí. Pro lepší toho jistotu pečeti svou vlastní tento kšaft sem sám zpečetil. Ten jest psán ve čtvrtek zelený léta [15]66.

O vinici na Pohořelci, kterouž mám v knihách městských na Hradčanech zapsanou, sem zapomněl, týž jí Martě manželce mé milé a Václavu z Prošovic dávám a odkazuji.

Poctivá paní Marta, vdova pozůstalá po nebožtíkovi panu Janovi z Prošovic, takéž urozený pan Václav z Prošovic, téhož pana Jana Prošovského syn a Anna dcera jeho, majíce vstoupení do rady přede pány, toho sú žádali, poněvadž paměti dobré pan Jan z Prošovic o statečku svém pořizení učinil, a ten ku právu pořádně sa vysvěcen jest se dostal, jemu jednoho odporu v ničemž od žádného se nestalo, jeho za stvrzení sú žádali.

Purkmistr a rada majíce tu žádost, že týž kšaft pořádně po právu pana z Prošovic jest přišel a v právním čase jemu od žádného že se v ničemž odporu v těch šesti nedělích nestalo, jej za řádný a pořádný sou uznati stvrдили, v knihy města tohoto na túž žádost paní Marty, pana Václava a paní Anny vepsati poručiti sú ráčili. Stalo se v úterý po svatém Medardu léta 1570. M. C. Andrea Sarotore.

V. Testament Marty Prošovské

Kniha testamentů Menšího Města pražského 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam D1 - D 5, fol. 89a – 93a. (přepis: Jana Doktorová)

Ve jménu Svaté a Nerozdílné Trojice jednoho Pána Boha od věků až na věky požehnaného. Amen.

Já, Marta Prošovská, znamenajíc, kterak tento svět jest velmi nestálý v příhodách a nebezpečnostech postavenej, v kterémžto my lidé, do vůle Boží v něm bydlící, nic jistějšího na něm nemáme, jako smrt a nic nejistějšího, jako hodinu smrti a o té hodině

kdy a kterého času Pán Bůh všemohoucí nás k své Svaté a Božské milosti povolati ráčí, žádný z lidí nevíme, já pak nestatečná žena, vyznávající každého dne vždy na sobě větší a větší nedostatky býti a obávající se toho, kdyby mne milej Pán Bůh prostředkem smrti z tohoto světa k své Božské a Svaté milosti povolati ráčil, aby o stateček, kterýž z milosti Boží sobě propůjčenej mám, jaké nevole povstati a vzniknouti měly, i o temž statečku svém, jsouce při zdravý dobrém a rozumu zdravého užívaje, takto řídím, poroučím a kšaftuji.

Předkem dům můj v Menším Městě pražském, ležící vedle domu pana Jiříka Rattycha, kterež sem sobě od někdy paní Apoleny rukavičnice za jistou sumu peněz koupila, a ačkoliv ji všecken a z úplna ode mne doplacen není, ten všecken dům i s tím se vším a všelijakým příslušenstvím, i to, což v temž domě jest, buďto na svrščích, nábytcích, klenotech, hotových peněžích, a nebo na tom na všem hospodářství, jaké by to jmény se jmenovati mohlo, mocně odkazuji a dávám (však teprva po mé smrti a prve nic) Václavovi z Prošovic, synu mému milému, a však týž Václav z Prošovic, syn můj milej, jemuž se toho nad jiné lidi důvěřuji, že jinačí neučiní, nýbrž z téhož statečku mého komuž já co tímto kšaftem z lásky na památku odkazuji a dávám, to že jednomu každému z nich bez všelijaké odporosti vydá, a to když učiní, vůli mou poslední jakožto matky své milé naplní, a Pán Bůh jemu v tom ostatku požehnati ráčí.

Předně jemu Václavovi z Prošovic, synu mému milému, poroučím, aby z téhož statečku mého na chrám Páně svatého Mikuláše v Menším Městě pražském ležícího nezapomínal a zvláště poněvadž můj milej manžel a otec jeho Václava i tolikéž Anna dcera má milá a sestra jeho, jimžto Pán Bůh rač lehké odpočinutí dáti, tu v temž chrámě Páně těla jejich v pokoji odpočívají, a já také vedle těl jejich spolu s nima, když mně milej Pán Bůh k své Svaté Božské milosti povolati ráčí, odpočívati míním, aby dáno bylo osmdesáte kop míšenských a to na takový způsob, aby tu při tomž oltáři Páně, kdež těla jejich odpočívají a kterež Václav syn můj milej obnoviti dal, každého pátečního dne službami Božíma posluhováno aby bylo, a za takovou služebnost Boží aby panu faráři, kterežto při tomž chrámě Páně správcem bude, z těch osmdesáti kop míšenských při každém svatém Jiří a svatém Havlu po třiceti groších bílejch aby dávano bylo, až do vyplnění té vši sumy těch osmdesáti kop míšenských. A ještě pak obzvláště k témuž oltáři na světla odkazuji a dávám dvaceti kop míšenských, a ty aby od Václava z Prošovic syna mého kupovány a k Božím službám k témuž oltáři aby dávány byly, a žákům do školy, poněvadž tu při tomž oltáři Páně *Si bona Suscepimus* na jisté dny

zpívávají, na expansi odkazují a dávám dvaceti kop míšenských, ty aby jim Václav z Prošovic syn můj milej, každou sobotu po českým groši, až do vyplnění těch dvaceti kop míšenských vydával, však tak a na ten způsob, aby týž žáci při tomž oltáři Páně vždy předce na též dny jakž prve zpívali, zpívali a pakli by kdy takové zpívání zanedbali, tehdy aby jim nic dáváno nebylo.

Item Karlíčkoví, synu někdy dobré paměti jeho milosti pána pana Jana Staršího z Waldštejna na Hrádku nad Sázavou, nejvyššího komorníka Království českého, kmotříčku mému milému, z lásky na památku za dobrodiní, kteráž mi od jeho milosti pana otce i paní mateře jeho činěny byly, řetěz zlatý, kterýž váží sedmdesáte zlatých uherských odkazují a poroučím, ten aby mu po smrti mé vydán byl.

Item Ančičce, dcerce Václava z Prošovic syna mého a vnučátku mému milému, z lásky na řetěz zlatý odkazují a dávám sto zlatých uherských, a tomu chci, aby on Václav syn můj milej jí Ančičce vnučátku mému milému z těch sto zlatých uherských, aby mně památku báby své měla, řetěz udělati dal. A pakli by jí Ančičky vnučátka mého milého, čehož Pane Bože ostříhej a zachovati rač, smrti uchovati neráčil, tehdy napad na jiné dítky, kteréž mu někdy Pán Bůh s paní Kateřinou manželkou jeho dáti ráčí, jíti má, z jednoho na druhé.

Item paní Kateřině, nevěstě mé milé a manželce Václava z Prošovic, syna mého milého, z lásky na památku odkazují a dávám všeckny mantlíky mé a kožichy, kteréž nejlepší mám, a za to ji žádám, aby jich kaziti nedala, nýmbž pro památku mou v nich tak aby chodila.

Item paní Kateřině Pastuchové odkazují a dávám padesáte kop míšenských, ty aby od Václava z Prošovic syna mého milého ode dne smrti mé v šesti nedělích pořad zděhlých dány byli.

Item paní Markytě Kočmárce poroučím a odkazují deset kop míšenských a k lůžko šatů i s povlakama, aby ji od Václava z Prošovic syna mého milého vydáno bylo.

Item Markytku, děvčátko, kteréž sem já k sobě od jedné chudé ženy na starost vzala, tu mocně odkazují a poroučím paní Kateřině z Šymbregka, nevěstě mé milé, a jí se toho nade všeckny jiné lidi v tomto světě důvěřuji, že touž Markétku v své opatrování a ochranu vezme, a jí krivdy činiti nedopustí, nýbrž jí k chvále Boží a ke všemu dobrému povede. A tomu chci, aby ona Markétka pany Kateřiny nevěsty mé milé ve všem

poslušná byla a jí posluhovala, a když by jí Markétce Pán Bůh k letům rozumným a k vdaní přijíti dáti ráčil, tehdy Václav z Prošovic, syn můj milý, z tohož statečku mého jí Markétce dáti má padesáte kop míšenských a k tomu vejprava aby dána byla, dobré lože šatů a dvoje povlaky a mís cínových větších a menších a konvic cínových též větších a menších, ty, kteréž já poznamenané ukáži. A pakli by ona Markétka schovanice má ji paní Kateřiny z Šymbbergka, nevěsty mé milé, v dobrém poslušná býti, ani kdyby jí na dobré vedla, poslouchati nechtěla, nýbrž vůle své vzývala a nějak se zle proti Pánu Bohu a dobrým lidem [se] chovala, tehdy tomu chci, aby jí od Václava z Prošovic, syna mého, nic dáváno nebylo, a pakli by jí Pán Bůh smrti též Markytky, schovanice mé, nežli by k místu a k vdaní přišla, uchovati neráčil, tehdy ten všečen napad na paní Kateřinu nevěstu mou milou a na dítky její přijíti a připadnout má a na žádného jiného.

Anně babě, kteráž jest se mnou v domě mém byla, též z lásky odkazuji a poroučím, aby jí vydáno bylo deset kop míšenských a z lůžko šatů, na kterémž nyní byla, se dvojím povlečením, a přitom zato žádám Václava z Prošovic, syna mého milého, aby též babě byt ve špitále na Malé Straně na páních úřednicích špitálních objednal, a když též babě takového bytí pání úředníci špitální v tomž špitále dopřejí, tehdy do téhož špitálu záduší odkazuji a poroučím, aby jim z téhož statečku mého Václav z Prošovic, syn můj milej, deset kop míšenských vydal, a týž pání úředníci takových deset kop míšenských k sobě přijmouce, k zádušnímu dobrému takové peníze obrátiti mají, a nač nebo kde se obrátí Václavovi z Prošovic synu mému milému, aby o tom oznámili.

A což pak mimo tyto osoby, což sem komu z lásky odkázala a dala, více pozůstane, to při temž Václavovi z Prošovic, synu mém milém, všechno stati má a Pán Bůh rač jemu i s manželkou jeho nejmilejší i s dítkami jich požehnání své svaté dáti a ve všem dobrém rozmnožiti, tohož jemu na milém Pánu Bohu srdečně vinšuji a žádám. A však sobě také toto při temž kšaftu vymínjuji a v moci své pozůstavuji, že tento list kšaftující žádné moci míti nemá, až teprve po mé smrti, a také já buď kdyby mi se líbilo tento kšaft zrušiti zkaziti aneb komu jinému odkázati a dáti aneb buďto v něm něco ujíti a nebo přidati komu by mi se dobře zdálo a líbilo, to aby při mé svobodné a dobré vůli bylo, bez všelijakého pohoršení práva mýho.

A také sobě i to vymínjuji, jestliže bych já pak, Marta z Prošovic, mimo tyto osoby v kšaftu dostavené komu jinému co více z téhož statku mého odkázala a dala, a jemu

Václavovi z Prošovic synu mému milému ústně ležíc na smrtelné posteli vydati poručila, jemu se toho důvěřuji, že se tak a nejinak, než jakoby to v kšaftu dostaveno bylo, zachová, a vůli mou poslední v tom vykoná a naplní. Pro lepší pak toho jistotu a důvěření dožádala jsem se urozeného pana Víta Flavína z Rotenfeldu místo sudího dvorského a písaře soudu komorního v království českém a pana Jiříka Ratycha, že sou tento kšaft a vůli mou poslední pečetěmi svými zapečetili. Čehož dath. jest v první středu v postě léta páně 1577.

Léta páně 1577 ve čtvrtek po smrtelné neděli Václavovi z Prošovic synu mému milému jsem poručila, aby kdyby mně Pán Bůh od smrti uchovati neráčil, mimo kšaft předešlý ode mne učiněný, coby komu kde vydati měl, buďto od klenotů nebo od šatstva chodícího a lehajícího.

Předně paní Kateřině Prošovské, nevěště mé milé, odkazuji a po mé smrti dávám šorc kožichovej novej, kterej mi paní komorníková někdejší koupila a té víry sem k ní, že v něm pro mou památku choditi bude, přitom také ji dávám všechny rukávce a fěrtuchy mé pěkné, v kterých sem od smrti mého milého pana manžela, pana Jana z Prošovic, nechodila.

Druhe poněvadž Pán Bůh všemohoucí Václavovi z Prošovic synu mému milému s paní Kateřinou manželkou jeho syna dáti ráčil, a tomu předešle ode mě v kšaftu učiněném jsem nic neodkázala, a protož Fridříškovi vnoučátku mému milému tuto poroučím, aby mu sto zlatých uherských na řetěz dáno bylo, a stříbro v kusu slité to mu také odkazuji a Václavovi synu mému milému poroučím, aby mu z těch sto zlatých uherských řetěz a z toho stříbra tulich stříbrnej udělati dal, tak aby také mne Fridříšek jako baby své památku měl, a také mu odkazuji rouchu kterou mám nejpěknější a ať jest mu od paní Kateřiny matky jeho dochována. A Aničce vnučce mé milé a dcerce též Václavově odkazuji a poroučím dvoje nožnice stříbrné, jedné větší a druhé menší, i s pásem stříbrným pozlaceným, a rouchy jiné vyšívané, kromě té, kterouž sem Fridříškovi odkázala.

Třetí poněvadž jsem jistotně veliké a mnohé pohodlí od paní Judity Lehnárové z Kauby, i také její pracné mne v nedostacích zdraví mého, když na mne kdy Pán Bůh nemoc dopustiti ráčil, opatrování vskutku shledala, z čehož jí velice děkuji a Pán Bůh rač jí sám toho všeho oplatitelem býti, chci tomu, aby jí Václav z Prošovic syn můj milej pro památku mne pár koflíků, kteréž někdy od pana Martina Divišovského z Prošovic

nebožtíkovi panu šenkovaní byly, po smrti mé vydal, a k tomu kopu loket plátna pěkného tenkého.

Item Markétě schovanici mé, té odkazuji všechny rukávce a fěrtuchy, které se najdou po nebožce Anně, dceři mé milé, a tolikéž tomu chci, ať ji Markétce schovanici mé po nebožce Anně mantlíček karmazínovej běliznami pošitej po mé smrti vydán jest a k tomu pás můj [se] stříbrnejmi zámky koženej, dvanácte talěrův cínových a všech mís deset malých i velkých cínových a šest konev větších a menších cínových.

Item Anně babě, kteráž se mnou v domě mém jest, odkazuji a dávám mantlík ferštatovej podbříšky pošitej všední a šorc můj kožichovej, v kterém jsem chodila každodenně a k tomu plátno nedobílený, vo který[m] paní Judyt Lehnárová ví.

Item Anče hokyni, kteráž u mě v domě jest, té odkazuji putnu ferštatovou kožichem podšitou a pás můj stříbrem a s nožnicemi zničený všední a dvaceti loket plátna tenkého.

Item Markétě Kočmárce odkazuji a dávám truhlici černou, plíšky železnými okovanou a k tomu všeckny rukávce mé všední, kteréž v též truhle jsou.

Item Kateřině mladý Kuřátkové, té odkazuji z lůžko šatů lehajících a k tomu dvě prostěradla plátěná a sukni ferštatovou všední a mantlík ferštatovej krátkej nepodšitej a k tomu kopu loket plátna tlustého, a tomu chci, aby se o rukávce a fěrtuchy všední spolu mezi sebou spravedlivě rozdělili ona Kateřina Kuřátková s Markétou Kočmářkou.

Item o paučníky mé a jiné roušky, o ty ať se pany Káča nevěsta má milá rozdělí s paní Káčou Pastuchovou.

Item paní Káče Pastuchové kopu loket plátna pěkného tenkého aby dáno bylo.

Item hluchý kmotře, jako má mnoho dětí, aby dala paní Káča nevěsta má milá všem dětem každému s košilí plátna tlustého.

Jakubovi, služebníku pana Václava z Prošovic, aby dáno bylo ve dvě košile plátna pěkného tenkého.

Václav z Prošovic

Purkmistr a rada, majíce sobě tento kšaft do rady podaný a podle práva pořádně od osob v něm zejména poznamenaných vysvěcený, poněvadž témuž v času právním nic říkáno a na odpor nastoupeno není, pořádný býti uzavše, jej k žádosti pana Václava Prošovského z Prošovic stvrдили, jemu moc dali a dávají, a aby v knihy městské vepsán byl poručili. Actum in Consilio feria 3. die S. Lampti: 17. Septemb: Anno 1577. Magistro Cinium D. Pietro Hoffman.

VI. Testament Jana Laštovičky

Knihy testamentů Menšího Města pražského 1568-1610, rukopis č. 2175, záznam D 13 – D 15, fol. 101a – 103b. (přepis: Jana Doktorová)

Ve jménu svaté a nerozdílné Trojice. Amen.

Já, Jan Janda jinak Laštovička, měšténin Menšího Města pražského. Ačkoli jsouce od svýho milýho Pána Boha vtrestaný a v těžké nemoci postaven, kterýž hodně na mne pro mý těžký hříchy jest dopustiti ráčil, však jsouce paměti dobré a rozumu zdravého užívaje, jestliby mne pán Bůh z tohoto světa skrze smrt pojíti ráčil, kšaft a poslední svou konečnou vůli o statku mém, kterého jest mi Pán Bůh z milosti své svaté popřáti ráčil, činím. Předně duši mou Pánu Bohu všemohoucímu v ruce jeho svaté poroučím. A potom dům, v němž bydlím, v Chlupu tak řečenej, i jinej statek všecek mohovitej i nemohovitej, na hotových peněžích, na klenotech od stříbra i zlata, ten všecek poroučím a dávám, teprve po smrti mé a prve nic, Ludmile manželce své a Ondřejovi, Anně, Martě, Dorotě, Alžbětě, Kateřině a Zuzaně, dítkám mým milým, na takový způsob, aby Ludmila manželka má před dítkami mými z toho statku tři sta kop míšenských na před měla, potom aby rovná a pravá společnice s dítkami byla, a z umrlého na živého aby napad šel. Nad tím pak nade vším statkem i nad dětmi spolu zplozenými, Ludmila manželku svou mocnou a otcovskou poručnici činím, tak aby ona statkem mým všelijakým pozůstalým i dětmi vládla, k dobrému vedla a napomínala, jakožto věrná matka, a jestliže by kterýmu koli dítěti mýmu Pán Bůh let rozumných dojíti popřáti ráčil a k voženění a nebo k vdání přijíti mělo, tehdy jí Ludmile manželce své toho se důvěřuji na její dobrý svědomí, že takovému každému dítěti z toho statku díl náležitej slušné a náležité výpravy dávati bude, a tomu chci, aby dítky matce svý poddaní a poslušní byli, předně vůli Boží a potom její aby se spravovali. Z těch pak klenotů nahoře dotčenejch poroučím a odkazuji Anně, Martě a Alžbětě po pásku stříbrným a ormpantu zlatým

jedný každý dceři svý, a Dorotě dceři své toliko pásek stříbrný odkazují. Co se pak hotový sumy peněžité (o níž se nahoře zmínka činí dotýče), o těch sem třem dobrejm a zachovalejm měšťanům v tajnosti oznámil, jak s nimi a pokud manželka má jimi šafovati má, o níž taky nepochybuji, že se v tom též taky upřímně k dítkám mým zachová. Co se pak v předku domu dostavení dotýče, o tom takto řidnu a poroučím, aby z těch dluhů, kterými jsou nám lidé povinovati, též i co v živnosti na ten čas před rukama jest, z toho a odtud s radou dobrejch lidí, napřed s pomocí Boží aby stavěla, tak aby žádnýmu na žádnou veyrazku nic nešlo, též také bez umenšení na před jmenované svěřené sumy. A tomu také chci, jestliže by po smrti mé čímkoli původem statek pozůstalý zpečetěn byl, tehdy aby hned po smrti mé po přečtení tohoto kšaftu zase odpečetěno bylo, a žádněj inventář nebo popis aby se nedál, a při tom pana purkmistra a pánův zato žádám, že se v statek a v živnost manželce pozůstalé nic vkládati neráčí. Nebo[ť] já se jí v tom důvěřuji a o ni tu naději mám, že ona bude uměti jak věděti s pomocí Boží, jak statek, tak i živnost, ano i dítky vésti a vopatrovati. Však zato jich milosti pana purkmistra pánův velice žádám, jestliže by kdy v své potřebě Ludmila manželka má k jich milostem se utekla a zaopatření a radu žádala, anebo dítky moji v jaké křivdě, an by se jim od kohokoli chtělo ubližovati, tehdy věřím, že Pan purkmistr a páni nad nimi svou ochranou ruku držeti a jim radní a pomocní býti ráčí.

Co se pak dluhů, jimiž mně a manželce mé lidé dlužní jsou, dotýče, jsou tito.

Item pan Jan Gertenštyl s Dorotou manželkou svou jest mi dlužen, jakž zápisem knihami městskými ujistěno mám, 100 kop míšenských.

Item urozená paní Lukrécie Muchková z Vřesovic sečteného dluhu dlužna mi býti za pivo ráčí 75 kop 24 grošů bílých míšenských.

Item pan Jan jeho milosti císařský zahradník s Kateřinou manželkou svou 17 kop 30 grošů bílých.

Item Martin jinak Prokop Černej šenkýř jest mi dlužen za pivo 38 kop míšenských.

Item pan Michal jeho milosti císařský paušrejber za dubové dříví 32 kop míšenských.

Item Augustýn Hrozen na Hradčanech jest mi dlužen 11 kop míšenských.

Item paní Štajnpergerová dlužna mi za 9 sudů piva.

Item Leopold Hymelreych z Rakous dlužen mi 42 kop míšenských.

Item Jan Wyzyna koníř dlužen mi s Annou manželkou svou za kuoň, o něž jsem ku právu konířskému s pozůstalou vdovou přikročil, 20 kop míšenských.

Item Jakub Rychtář na Hradčanech s Annou manželkou svou dlužmi mi jsou za droždí 11 kop 15 grošů bílých míšenských a za půl sedma sudu bílého piva, zase proti tomu od nich mám soudek vína za dvanácte kop míšenských.

P. Jan Švercer jeho milosti císařský pan rychtář jest mi dlužen deset kop míšenských, ty mu odpouštím, šuldbryf aby mu vrácen byl.

Item její milosti císařovi kovář dlužen mi za šest sudů piva.

Item Paul šenkýř dlužen mi přiznalého dluhu 183 kop míšenských.

Item paní Johana v Horoměřicích 6 kop 30 grošů bílých míšenských.

Item Martinovský ze vsi Chejně dlužen 12 kop 54 grošů bílých míšenských.

Item Jan Hrach z Knězovsi půjčených peněz dlužen 4 kopy 20 grošů bílých a za koně týž Jan zůstal mi 5 kop.

Item Matěj v Statenici půjčenejch peněz 5 kop míšenských a nebožka Marta manželka jeho 2 kopy 30 grošů bílých míšenských.

Item Vávra z Knězovsi půjčených peněz, o kterýchž jeho syn dobře ví 4 kopy míšenské.

Item Adam od Divokýho muže sečteného dluhu 44 kop míšenských a na to mám od něho šest stříbrných lžic, čišku stříbrnou, Jablko pižmový stříbrný a prsten nebo sekryt zlatej.

Item Maušele Zýd dlužen mi zůstal za kuoň 6 kop míšenských.

Item Arnold zlatník dlužen deset zlatých počítajíc jeden po šedesáti krejcarech bílých.

Item Jan Purkhart s Annou manželkou svou jsou mi dlužni za pivo co se na vrubích vyhledá.

Item urozenej pan Šimfeld dlužen za pět sudů piva.

Item pan Václav z Dehnic podle v rubu jest mi dlužen za 20 sudů piva.

Za jeho milostí knížetem z Bavor jest dluh ještě neučtenej, o tom o všem manželka má ví.

U paní mateře mí, paní Doroty Laštovičkové, mám 20 uherských zlatých, na který mi půjčila padesáte kop míšenských.

Item panu Jiříkovi Ratychovi z Alberndorfu, panu švagru mému milýmu, dlužen jsem 115 kop míšenských.

Ze strany pak Markyty Prachařky, jestliže by ten freymark jíti nemohl, tehdy co jsme jí na to vydali, a na Ostrovku zpravovati dali, o čem manželka má dobře ví, bude povinna navrátiti.

A nadto pak nade všecko, jestliže by mne Pán Bůh smrti uchovati ráčil, tehdy sobě plné moci k změnění i k zrušení tohoto kšaftu zůstavuji. Na potvrzení pak toho všeho a pro lepší a jistší důvěření ku právu, dožádal sem se slovutných pánů Jiříka Ratycha z Alberndorfu pana švagra mího milýho a Felixe Hyttera z[e] Zantberku a Cypriána Bílka měšťanův pražských, že jsou tento můj kšaft s podepsáním mé vlastní ruky podle sekrytu mího svými sekryty zpečetili, sobě i dědicům svým beze škody. Stalo se v neděli jenž slove Jubilate léta páně tisícího pětistého sedmdesátého devátého.

Jan Laštovička Manu pro

Tu pan purkmistr a rada, majíce sobě tento kšaft do rady poddaný a pořádně podle práva od osob v něm zejména položených vysvědčený, poněvadž témuž v času pravým nic říkáno a na odpor nastoupeno není, pořádný býti uznavše, jej k žádosti Ludmily pozůstalé vdovy po výše dotčeném Janovi Laštovičkově stvrдили, jemu místo dali a ve všech artykulích dávají a aby do knih městských vepsán byl, poručiti ráčili. Actum in Consilio feria. 3. post S. Anna. 28 Julii. Anno M. D. LXXIX. Magistro Cinium. D. Iohanne Girka. I.

VII. Testament Ludmily, manželky Jana Laštovičky a Jana Trojana z Byllan a Rosfeldu

Knihy testamentů Menšího Města pražského 1568 – 1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam J 4. (přepis: Jana Doktorová)

Ve jménu svaté a nerozdílné Trojice jednoho Pána Boha Otce i syna i Ducha svatého na věky požehnaného. Amen.

Já, Ludmila, manželka pana Jana Trojana z Byllan a Rosfeldu, měštěnína a radního města tohoto, známá činím tímto listem obecně přede všemi, a zvláště kdež jej čísti a slyšeti náleží, že rozvažujíc při sobě mnohdykrát, obzvláště pak v nemoci této, jaká by nestálost života lidského v tomto bídném údolí trvajících byla, a lidé všelijakého pohlaví a řádu skrze smrt časnou den ode dne proměnu berouc, z tohoto právě již na sklonku postaveného a zarmouceného světa se odbírají. Kteréžto nestálosti a neproměnitelnému úsudku Božímu poddaná jsouc, a nic jistšího před očima svýma nemajíc, jako smrt a nic nejistějšího, jako hodinu smrti mé. I nechtíc, když by mne milý Pán Bůh z tohoto světa k sobě do věčné slávy povolati ráčil, aby o statečku a pozůstalosti mé jaké nevole a nesnáze povstati měli. Protož ačkoli mne Pán Bůh nemocí navštívití ráčil, však užívajíc rozumu zdravého a paměti dobré, o temž statku mém, kteréhož mně Pán Bůh uděliti a požehnati ráčil, takové pořizení a kšaft činím a v tom jistou a konečnou vůli mou poslední bejti oznamuji.

Předně a přede všemi časnými věcmi duši svou milou, když se s tělem dělití bude, poručím v ruce Pána Boha všemohoucího, v té jisté celé a dokonalé naději a víře, že jí k sobě pro zásluhy a nevinné umučení syna svého milého a vykupitele mého pana Ježíše Krista v počet volených svých svatých do věčné slávy a neskonalé radosti přijíti ráčí.

Dále pak za pravého a dokonalého dědice všeho a všelijakého statku mého činím a nařizují slovně pana Jana Trojana z Byllan a Rosfeldu, měštěnína a radního tohoto Menšího Města pražského, pana manžela mého nejmilejšího, a jemu pro jeho se ke mně vždycky upřímné a věrné manželské chování, též pilnou při schraňování a vydělávání téhož statku práci, týž všecek a všelijaký statek svůj, jak nemohovitý, jakožto dům v rynku města tohoto, na rohu vedle domu pánů ze Smiřic a ulice jdoucí k sv. Martinu oboustranně ležící, kdež od starodávna v Chlupu slove, i ten chmelnice ležící za Košíři,

jenž pod Skalou slove, tak i jiný mohovitý, na čem by ten koliv buďto na svrších, nábytcích, klenotech, hotových penězích, dluzích, nic ovšem nevymínujíc, zaležel, a jakým by koli ten jménem jmenován býti mohl, tímto kšaftem a poslední celou dokonalou vůlí mou odkazuji a dávám, tak aby on ihned po smrti mé téhož statku mohl a moc měl se ujíti, a s ním, jak se svým vlastním, činiti, bez překážky jednoho každého člověka všelijaké[ho].

Nicméně on p. Jan Trojan manžel můj všecky závady z téhož domu vedle smlouvy, kteráž jest se na onen čas mezi mnou a Martou manželkou pana Herkulesa da Nova, týž Alžbětou Zbytkovou, dcerami mými a panem Tobiášem Štefkem z Koloděj, na místě a k ruce Štěpána a Ludmily dítek svých a vnoučat mých stala a to do knih městských města tohoto vložena a vepsána jest, podle termínu v ní obsažených, svedl, jsouc ku pánům zeřům mým na místě dítek jich ty obzvláštní důvěrný naděje, že pro takové peníze na něho kvapiti nebudou, nýbrž volných termínů příti budou.

Z kteréhožto všeho takového statku méh, jemu panu manželu mému odkázaného, vydati má a povinen bude osobám těmto toto:

Nejprve Danielovi synu pana Herculesa da Nova, vnuku mému, 200 kop míšenských.

Item Štěpánovi a Ludmile též vnuku a vnučce mé, synu a dceři pana Tobyáše Štefka z Koloděj, každému z nich po dvou stech kopách míšenských a Ludmile k tomu z postel šatů s povlečením. A takový odkaz aby jednomu každému teprva, když by k létům svým dospělým a poctivému oženění neb vdání přišel, od pana manžela mého odveden byl. Ne uchoval-li by pak kterého Pán Bůh z dotčených vnuků a vnučky mé dřív dojití let svých dospělých od smrti, tehdy aby napad z umrlého na živého a na posledy zase na manžela mého připadl plným právem.

Item p. Herkulesovi da Nova 100 kop míšenských.

Item p. Tobiášovi Štefkovi z Koloděj 100 kop míšenských.

Item panu Václavovi Zbytkovi 100 kop míšenských.

Item k záduší sv. Mikuláše ve městě tomto, kdež mé tělo odpočívati bude, 50 kop míšenských.

Anně sestře mé 50 kop míšenských a k tomu šaty mé chodící, které se manželů mému jí vydati líbiti budou.

A tyto odkazy on pan manžel můj v roce pozad zběhlém od smrti mé, vypraviti má.

Item do školy k svatému Mikuláši pro nemocné žáčky z lože šatů, totiž dvě peřiny, dva polštáře a podušku, a na to páni úředníci aby pozor dali, aby se nikam jinam nezajdali, aneb k jinému užitku neobraceli.

Item Martě, manželce Jana Aumillera, někdy služebnici mé 20 kop míšenských.

Item Martě, dceři Václava Trojana, když se dobře chovati bude a k poctivému vdaní přijde 30 kop grošů a k tomu z lože šatů.

Aničce staré služebnici mé, pokudžby jí pan manžel u sebe do smrti chovati nechtěl 20 kop míšenských a k tomu z lůžka šatů.

A že se tomu všemu podle této poslední vůle mé a vyměření kšaftovního od téhož pana manžela mého (jakož pak o tom nic nepochybuji) za dosti stane, ano kdyby ho Pán Bůh z tohoto světa chtíti povolati ráčil, že na vnoučata mé nezapomene, nýbrž je sobě jako by jeho vlastní dítky byly, poručené míti bude. Té sem k němu nepochybné a důvěrné naděje.

Pakliby kdo a tom, což mu tak kšaftem ode mě odkázáno jest přestati nechtěl, nýbrž témuž panu manželů mému nějaké příkoří bud' sám od sebe neb z návodu jiných nepokojných lidí činiti chtěl, tomu aby nic dávano nebylo, obzvláště pak panův zeťův mých za to žádám, že na téhož pana manžela mého, jako i kdy prve laskaví a jemu toho, což mu tak ode mě odkázáno jest, přáti budou.

Nicméně toto sobě znamenitě vymíňuji a v moci své pozůstavuji, kdyby mi se koli vědělo a zdálo, abych vždycky mohla a moc měla tento kšaft bud' všecken a neb na díle zrušiti, jiný udělati, k němu něco přidati neb ujíti, bud' ústně za zdravého života neb na smrtelné poslety beze vši překážky každého člověka a to má tak stále býti, jako by to do tohoto kšaftu vepsáno bylo. Pakli by se toho ode mě nestalo, a já jiný kšaft neučinila, tehdy slovutné a vzácné poctivosti pana purkmistra a pánů města tohoto s náležitou poctivostí prosím, že nad tímto kšaftem a poslední vůlí mou aby se všem po smrti mé zadosti stalo, i nad panem manželem mým ochrannou ruku držeti ráčí.

Na potvrzení toho v tomto kšaftu mém sem se svou vlastní rukou podepsala a jej sekrytem prvnějšího manžela svého, kteréhož užívám, upečetila. A nad to výše, pro lepší toho bezpečnost, dožádala sem se slovné poctivosti pana purkmistra města tohoto, že jest ke mně dvě osoby vyslati ráčil, kteříž jsou jej také sekryty svými upečetili podle mě na svědomí, což jest dán[o] ve čtvrtek po svatě Markytě 14. dne Julii léta p. 1605.

Tu pan purkmistr a rada, majíce sobě tento kšaft do rady podaný a pořádně podle práva publikovaný, poněvadž témuž v času právním nic říkáno a na odpor kladeno od žádného nastoupeno není, pořádný býti uznavše, jej sou k žádosti slovného pana Jana Trojana z Byllan a Rosfeldu stvrдили, jemu místo dali a dávají, a aby do knih městských vložen a vepsán byl, poručiti ráčili. Actum in Consilio ff. s. poste Assumptionus P. Mariae Virginis 17 Augusti Anno 1606. M. C. Dno Andrea Kautek.

Marta Aumillerová stojíc osobně v radě přiznala se, že jest jí pan Jan Trojan podle kšaftu výše psaného paní Ludmily Trojanové odkazu jejího 20 kop míšenských dal a vyplnil, z těch z těch přijatých jeho kvituje, prázdná a svobodná činí, nyní i na časy budoucí. Actum in Consilio fer. 3 post S. Ludmillch [sv. Ludmily] 19. Septemb. Anno 1606. M. C. D. Andrea Kautek, p. Johannis Trojan á Byllan e Rosfeld.

VIII. Pozůstalostní inventář bradýře Michala Purkmeystra z Weysenštejna

Kniha inventářů Menšího Města pražského 1571-1608, AHMP, rukopis č. 1217, záznam E 7, fol. 119b – 122b. (přepis: Jana Doktorová)

Z poručení pana purkmistra a pánů Města tohoto Menšího pražského stal se jest inventář a popis všeho statku mohovitého i nemohovitého, po někdy Michalovi Purkmeystru z Weysenštejna bradýři pozůstalého, v přítomnosti pana Dytrycha Šlošera osoby radní k tomu vyslané, pana Andréa Altmana a pana Šimona Paška mydláře, poručníků Anně po dotčeném Michalovy Purkmeystru bradýři pozůstalé vdově a dětem jejím nařízených. V pátek po památce sv. Jiljí léta páně tisícího pětistého devadesátého osmého.

Nejprv dům, v němž bydlel, zcela zaúplna zaplacený, ležící v rynku města tohoto podle domu Anny Benedyktové z Pezlinovce.

Item zahrada ležící za klášterem sv. Tomáše, tu jest sám manželce svý odkázal.

Klenoty zlatý a stříbrný:

Item groš zlatý s obrazem arciknížete Ferdinanda na třech řetízkách zlatých s kamenem s Luorks safírem 1

Item sekryt nebožtíka zlatý 1

Item prsten zlatý s tyrkysem velkým 1

Item prsten zlatý s kamenem safírem orientálský 1

Item prsten zlatý s kamenem ametystem 1

Item prsten zlatý s velkým kamenem českým diamantem 1

Item pečeť stříbrná nebožtíka 1

Item hodinky maličký pozlacený na hrdle k nošení 1

Item dva koflíky stříbrný, vnitř i zevnitř pozlacený, jenž kredenc slovou váží 2 hřivny 15 lotů

Item více dva koflíky stříbrný menší, vnitř i zevnitř pozlacený, kterýž kredenc slovou 2 hřivny 9 lotů

Item jeden koflík stříbrný, vnitř i zevnitř pozlacený, s víkem, mistrovský Norberský kus vážil 2 hřivny 15 lotů

Item koflík stříbrný, vnitř i zevnitř pozlacený, s víkem váží 1 hřivnu, 8 lotů a 3 quintle

Item dva koflíčky malý, jeden na druhý, jenž kredenc slovou, vnitř i zevnitř pozlacený, mají 1 hřivnu 7 lotů a 3 quintle

Item koflík dvorský hladký, vnitř i zevnitř pozlacený, váží 1 hřivnu, 8 lotů, jeden quintl

Item více trefovaný koflík menší, vnitř i zevnitř pozlacený, váží 1 hřivnu 7 lotů dva quintle

Item dva koflíky stříbrný, vnitř i zevnitř pozlacený, na způsob vejce váží 1 hřivnu 6 lotů 3 quintle

Item koflíky dva stříbrný, jeden na druhý, vnitř i zevnitř pozlacený, na způsob vejce váží 1 hřivnu 3 loty 1 quintl

Item koflík stříbrný, vnitř i zevnitř pozlacený, s víkem váží 1 hřivnu 5 lotů 1 quintl

Item menší koflík stříbrný, vnitř i zevnitř pozlacený, s víkem váží 1 hřivnu 4 loty 2 quintle

Item koflíček stříbrný, vnitř i zevnitř pozlacený, s víkem váží 15 lotů

Item koflíček stříbrný, vnitř i zevnitř pozlacený, vintmil váží 13 lotů 1 quintl

Item koflík stříbrný, vnitř i po krajích pozlacený, váží 1 hřivnu 2 loty 2 quintle

Item koflík stříbrný hladký, vnitř i zevnitř pozlacený, s víčkem váží 1 hřivnu 3 loty 2 quintle

Item číška stříbrná, po krajích pozlacená, se třemi zvonečky váží 13 lotů 1 quintl

Item kamsík stříbrný pozlacený váží 1 hřivnu 14 lotů

Item pět číšek stříbrných, které vnukům a vnučatům svým odkázal, váží 2 hřivny 12 lotů

Item slánky široký váží 15 lotů 1 quintl

Item 1 tucet lžic stříbrných, s dlouhými držadly na konci a vprostřed pozlacených, váží 2 hřivny 5 lotů 2 quintle

Item více jeden tucet lžic stříbrných váží 2 hřivny 1 loth 2 quintle

Item více jeden tucet lžic stříbrných 2 hřivny 3 loty 2 quintle

Item nožů v pouzdře stříbrem na konci obložených 11

Item hodinky v pouzdře s budičem pozlacený 1

Peněz hotových žádných se nenašlo.

Šaty chodící jeho jsou všechny schozený a potrhaný, kromě kožich vodivací černý soukenný kunami podšitý 1

Item plášť černý soukenný s aksamitovými křídly

Šaty ložní:

Item peřin nepovlečených 7

Item polštáře nepovlečený 3

Item podušky též nepovlečený 2

Item kde tovaryši líhají na dvou ložích 4 peřiny, 2 polštáře s prostěradly povlečený

Item kde kuchařka líhá 2 peřiny, polštář a prostěradlo povlečený

Item kde děti líhají 4 peřin, 2 polštáře s prostěradly povlečený

Šaty vintuté:

Item na peřiny cích 21

Item cích na polštáře 6

Item na podušky 10

Item prostěradel 20

Item ručníků 10

Item ubrusů 10

Item servetů 2 tucty

Item starých rúch k utírání hlav 30

Item více rúch 12

Knihy in folio německý:

Biblí německá velká

Item Postilla d. Martina Luthera 1

Item Postilla Simonis Pauli 1

Item Postilla Jana Wilda dva díly 1

Item Postilla Kašpara Huberina 1

Item Postilla Symonis Músei 1

Jana Taulera kázání 1

Concordia 1

Item žaltář sv. Davida český 1

Item dva díly historie mučedlnické Ludvíka Raba 2

Item Promptuarium exomplorum Andreae Hondorfii 1

Item Herbář d. Mathyola 1

Item jiný Herbář 1

Item Herbář Lynharta Fuchsa 1

Item Historie císaře Karla pátého a Ferdinanda doktora Henrica Petra 1

Item Historie francouzská 1

Item Sleydanus 1

Item Kronika uherská 1

Item Linharta Turneysera O studených a teplých minerických a mealských vodách 1

Item Kryštofa Wyrsonga kniha lékařská 1

Item Opus Chirurgicum Theophrasti 1

Item Wunderzney kniha 1

In 4. folio:

Item Vejklad na pět přednějších artikulů katechismu Kryštofa Fišera 1

Item Von der Sebigkeit 1

- Item Postilla psaná první díl 1
- Item písně Martina Luthera 1
- Item kázání o křtu svatém d. Martina Lutera a při tom jiná kniha 1
- Item Historia Mathesii o d. Martinovi Luterovi 1
- Item kniha o poznání sebe samého psaná 1
- Item Von der Wunderwarlichen Geheimniisen der natur 1
- Item Ausschreiben Gebharta Trksasa 1
- Item Archidoxa Theophrasti Paracelsi tři díly 1
- Item Archidoxa Linharta Thurneysera 1
- Item Theophrasta kniha lýkařská 1
- Item Theophrata Paragraphorum 1
- Item Chirurgia M. Jeronymi Brunssweig 1
- Item Astronomica et Astralogica opuscula Theophrasti 1
- Item Hauss Tafel Christophori Fisseri 1
- Item Disterlir Buch 1
- Item Chirurgia menší 1
- Item Theophrasta Paracelsa troje knihy v jedno svázaný 1
- In 8 folio
- Item Vom ewigen Leben Sedmero kázání Lukáše Pollio 1
- Item Postilly Habermanovy dva díly 1
- Item Trostpredigten d. Martina Luthera a jiný dvoje v jedno svázaný 1
- Item Hlavní artikule Kašpara Huberyna o hněvu a dobrotě Boží 1
- Item Syrach český 1

Item Písně a žalmy některých kazatelův 1

Item Nach Volgung Christi 1

Item Confessi Bratří císaři Ferdinandovi podaná 1

Item Starý zákon 1

Item Hermetischen Philosophia a jiný knihy troje v jedno svázané 1

Item Pabstische Geschicht 1

Pandect Buchlein 1

Item Neu Wasserschacz Jacobi Theodori 1

Item Lýkařská kniha o neznámých nemocech 1 a při tom jiný troje v jedno svázaný

Item Paragranum Aureoli Theophrasti a o púštění žil 1

Item Kniha lýkařská Nicolai de Melri a jiný patery v jedno svázaný

Item Chirurgia Minor Theophrasti 1

Item Alchymia 1

Item Voldtbaue Ludovici Rabi 1

Item Tři traktáty Theophrasta De hellebori praeparatione latinský

Item Kunstbuch Gabrielis Fallopii 1

Item Apodixis Joannis Bilsteynii 1

Item Binen korb 1

Item Theophrasti De Electro 1

Item O začátku a pojiti franků 1

Item Lust Gertlem Joannis Pomarii 1

Item Postilla Lutherova 1

Item Archidoxa Theophrasti 1

Item De Febri Hunarica 1

Item Confert Buch 1

Item Kunstbuch Alexii 1

Vom Ritterlichen Schiessen 1

Cínové nádoby vážilo všecko 3 centnýře 26 liber

Item nádob cínových s přikryvadly velkých 13

Item menších 29

Item flašek malých cínových 7

Medenice

Item šarten medenic 5

Item medenic s úzkými kraji 24

Item malých medenic 20

Item konvic mosazných 9

Item mosarný kotly 2 a pánev 1

Item medenice velký 2

Item medenic, který se na ulici vyměšují 8

Item svícen mosazný vo šesti cívkách 1

Item druhý menší vo dvanácti cívkách, dvě cívky sou zlámaný

Item stolice, jako hlavu myjí, cínem obitá 1

Item cínová medenice přibitá pod umyvadlem 1

Item kotlík, jak hlavu myjí, visutý 1

Item pint cejky 3 jeden z nich stříbrem obložený

Item moždíře 4 jeden velký a tři menší s palicemi

Kuchyňské nádobí

Item kotlíků k rybám zlých i dobrých 5

Item kotly na vohništi měděný 2

Item rošty starý 3

Item rožňů 5

Item mísy mosazný 3

Item pánev k vohřívání šatů 1

Item trychtýř měděný 1

Item hrnec měděný na máslo 1

Item flaše velká měděná 1

Item vanička měděná 1

Item hrnce v kamnách měděný 3

Item ručnic dlouhých 8

Item ručnička krátká 1

Item tesák stříbrem obložený 1

Item tesák sprostý 1

Item meče 2

Item šavle turecká 1

Item končíř s[e] sekerkou 1

Item voštěpy 2

Item Čekany 3

Item palestr železný 1

Item zbroj jedna celá a druhá stará

Dluhové nebožtíkovi povinní:

Nebožtík doktor Petr Vandrejsen z Rysenpergku podle zápisu a pojištění 5 ₤ kop míšenských

Item Izák Gerigka postřihač též podle zápisu 1 ₤ kopa míšenských

Baltazar Kromnocher 1 ₤ kopa míšenských

Adam Kozel z Peclinovce podle zápisu a pojištění na domě svém 2 ₤ kopy míšenské

Proti tomu zase toto on nebožtík dlužen a povinovat jest

Mikulášovi Teyflovi okolo 40 kop míšenských

Petrovi Pitšovi za pivo 34 kop míšenských

Léta páně 1601 v[e] středu po svatém Augustýnu, v přítomnosti pana Andrésa Altmana poručníka a Jiříka Pergera bradýře staršího, též Valentina Grynwalda bradýře, inventován a popisován byl níže psaný vercajk bradýřský.

Item stříbrný křivolaký criestirle 3

Item pilky velký železný k nohám 3 a 4. menší

Item pilky bez fasování 2

Item kleště 2

Item másl 1

Item offeršraúb 1 a druhý menší

Item instrumentů k fontanelle 5

Item kůgl kleští 22

Item kůgl čeherů 2

Item kleště k trhání zubům 3

Item šuobl kleště malých i větších 6

Item skryté nůžky troje

Item instrumenta mosazná ve futře mosazným k měchýři 3

Item železný instrumenta k měchýři 3

Item mundšraub 1

Item mundštúk 1

Item hirnšrauben duplovaný 1 a jednoduchý 1

Item šnytzekú kusův 13

Item stolů větších i menších 4

Item stolů starých 6

Item pod nebesy postele 4

Item prostý postele 4

Itemn truhel velkých i malých 6

Tento inventář od Anny na onen čas Michala Purkmajstra bradýře z Weysenštejna a nyní Michala Lossau též bradýře manželky, v přítomnosti z počátku psaných poručníkův jest do rady podán, kterýž sou pan purkmistr a páni přijíti, jemu místo dáti a aby na žádost též Anny Lossau i jich poručníků v knihy městské vepsán byl, poručiti ráčili. Actum in Consilio fe: 5. Post S. Viti. 20. Junii Anno 1602. Magistro Cinium D. Georgio Gehl á Podhorsteyn. I.

IX. Testament bradýře Kašpara Šifla

Knihy testamentů Menšího Města pražského 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam E 15, fol. 133a – 134a. (přepis: Jana Doktorová)

Ve jménu Svaté a nerozdílné trojice. Amen.

Já, Kašpar Šifl bradýř, měštěnin Menšího Města pražského, známo činím tímto listem všem, jakož sem od Pána Boha všemohoucího nemocí těžkou navštíven tak, že nevím, jakby se se mnou dále vísti mohlo. Protož jsa ještě při paměti dobré a rozumu zdravém, aby po smrti mé o to, což po mně pozůstane, žádných soudů a nevolí nebylo, takto řídnu a kšaftuji, jakž níže psáno stojí.

Nejprve dům svůj, v kterým bydlím, i se vším tím, co v něm jest, od svršků buď mnoho nebo málo co po mně pozůstane, odkazuji Voršile manželce své, Janovi, Kašparovi synům mým s prvnější manželkou mou zplozeným, Štefanovi a Marii dětem mým, které s nynější manželkou svou mám, všem společně na rovný díl. Pakliby který z výš dotčených dětí mých, prve nežliby k létům rozumným přišel, z[e] světa sešel, tehdy aby díl umrlého na pozůstalé živé na rovný díl připadl.

Té sem důvěrnosti k manželce mí, že co ona po svém otci a přátelích svých zdědí, že také dětem mým, kteréž s prvnější manželkou mám, toho se svými dětmi na rovný díl užiti dá.

Co se potřeb k řemeslu bradýřskému náležitých dotýče, buď mnoho nebo málo, toho aby manželka má jestli by zase bradýře sobě pojala, do deseti let pořád zběhlých požívala, a po vyjití těch aby dětem mým, kteréž s prvnější manželkou svou mám, po šesti kopách míšenských z toho vydati povinna byla, pakliby sobě bradýře nepojala, tehdy aby takové potřeby bradýřské na rovný díl rozděleny byly.

Dluhy, kterýmiž lidem povinován sem, aby manželká má a děti moje na rovný díl zaplatili a zase co mně lidí dlužni sou také na rovný díl svůj upomínali.

Co sem panu Filipovi Hytterovi z[e] Sandperku apatykám podle cedulí, kteréž on před rukami má, dlužen, to aby manželka má a děti podle uznání tří mistrů bradýřských ze všech tří měst pražských a jednoho apatykáře zaplatili a zapravili.

Jestliže by synové moji Jan a Kašpar sto býti mohli, a dům ujíti chtěli, tehdy přístup před jinými k tomu míti a jiným jich díly vydati mají. Pakli nic, tehdy matka jich nejpřednější trh po nich míti má.

A to všecko jest má konečná poslední vůle, tak aby se tomu zadosti stalo.

Při tomto kšaftu a poslední vůli mé z poručení pana purkmistra byli jsou pan Filip ze Sandperku osoba radní, Šebestián Neher, Lorenc Klement, oba dva měšťané zdejší a Vojtěch z Varty, písař. Stalo se 15. dne měsíce Septemb. Léta páně 1582.

Tu pan purkmistr a rada, majíce sobě tento kšaft do rady podaný a od osob v něm zejména poznamenaných pořádně podle práva vysvědčených, poněvadž tomu v času právním nic říkáno a na odpor od žádného nastoupeno není, jej pořádný býti uznavše, k žádosti Voršily, někdy nadepsaného Kašpara Šyfle a nyní Benedykta Eylenmillera bradýře měšťana Nového města pražského manželky, sou stvrdili, jemu místo dali a ve všech artikulích dávají, a aby do knih městských vepsán byl, poručiti ráčili. Actum in Consilio fe: 5. Post S. Catherinae 28. Novemb. Anno 1583. Magistro Cinium D. Georgio Ratych ab Alberndorf.

X. Testament Jiříka Šmidhammera

Knih testamētů Menšího Města pražského 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, záznam C 21, fol. 84a – 85a. (přepis: Jana Doktorová)

Ve jménu svatě a nerozdílné trojice. Amen.

Já, Jiřík Šmidhammer, jeho milosti císařské puškař při hradě pražském, jsa od všemohoucího Pána Boha nemocí těžkou navštíven, a nevěda, kterého dne nebo hodiny mne Pán Bůh všemohoucí z tohoto světa povolati ráčí, nechtíc, aby po mrti mé nějaké nesnáze a nevole mezi manželkou a dítkami mými vzniknouti měly, kšaft a pořizení o statku mém, kteréhož mi Pán Bůh popřáti ráčil, sem učinil. A o něm řídím a kšaftuji takto. Že statek můj všecken movitý i nemovitý mně od všemohoucího Pána Boha propůjčený, a kterýž mně spravedlivě náleží, buď zde v království tomto, nebo vně z království tohoto, odkazuji a poroučím Anně manželce mé, Markétě, Sabině, Kateřině dcerám a Ondřejovi synu, dětem mým s prvnější manželkou mou Kristýnou zplozeným, a Mikulášovi, též synu mému s výše psanou nynější manželkou mou zplozenému, na rovné mezi ně podělení. A jestliže by všemohoucí Pán Bůh kterého z těchto dětí mých, prve, nežli by k létům rozumným přišli, prostředkem smrti z tohoto světa povolati ráčil, tehdy z umrlého na jiné živé pozůstalé, tolikéž manželku mou napad jíti má.

Item co se dluhův všech, kterýmiž sou mně lidé povinovati dotýče, ty manželka má a děti s pomocí poručníků níže psaných vyupomínati, a o ně se rovným dílem podělití, nic

méně komu sem já zase co povinovat, totéž rovným dílem zaplatiti mají. A nad touto poslední vůlí mou a kšaftem řídím a ustanovuji za poručníky zejména tyto, poctivé Lorence Holda truhláře a Hanuše Štymfle zámečníka, oba dva měšťany Menšího Města pražského, a jsem k nim té naděje, že to k sobě přijmou a manželky a dítek mých ve všem slušném a náležitém neopustí, nýbrž je ochraňovati budou, a přitom žádám slovatné poctivosti pánův purkmistra a rady Menšího Města pražského, že nad tímto mým kšaftem a poslední vůlí svou ruku ochrannou držeti ráčí.

Při této mé poslední vůli řízení, na žádost mou a z povolení pana purkmistra Menšího Města pražského, jsou byli slovatný pan Petr Hofman a Mikuláš Miller osoby radní, a podle nich jsa ode mne k tomu dožádán pan Petr Miller a spolu s nimi Vojtěch Vartovský z Varty, písař mladší často psaného Menšího Města pražského. Stalo se dvacátého třetího dne měsíce Octobris Října. Léta p. LXXVI.

Tu pan purkmistr a rada, majíce sobě tento kšaft do rady podaný a podle práva pořádně od osob v něm zejména poznamenaných vysvědčený, poněvadž témuž v času právním nic říkáno a na odpor nastoupeno není, pořádný býti uznavše, jej k žádosti Anny někdy Jiříka Šmidhammera manželky, Lorence Holda truhláře a Hanuše Štymfle zámečníka, poručníků od výš dotčeného Jiříka Šmidhammera nařízených, stvrдили, jemu moc dali a dávají, a aby v knihy městské vepsán a vložen byl, poručili. Actum in Consilio feria. 3. post Trium Regum 8. Januarii. Anno p. 77. Magistro Cinium D. Mathao Ssmid á Hüttenau Vices gerente Nicolai Milleri.

XI. Pozůstalostní inventář Jiříka Šmidhammera

Knihy inventářů Menšího Města pražského 1571-1608, AHMP, rukopis č. 1217, záznam A 22 – A 24, fol. 25a – 27b. (přepis: Jana Doktorová)

Z poručení pana purkmistra a rady Menšího Města pražského, stal se jest popis a inventář svrškův všelijakých, v domě po někdy Jiříku Šmidhamerovi v kterémž bydlel pozůstalých, v přítomnosti pana Jana Jirky, pana Kryštofa Funka osob radních k tomu vyslaných, Lorenze Holta a Hanuše Štymfle poručníků syrotků od výš dotčeného Jiříka Šmidhammera kšaftem nařízených, a našlo se toho všeho, jakž níže psáno stojí. Stalo se ve středu po svatý Pavlu na víru obrácení léta páně LXXVII.

Cínové nádobí:

Nejprve mís 5

Item dvě mísy měděný pocínovaný

Item prostředních mís 5

Item malých misek 5

Item talířů 14

Item konve ve dvě pintě 1

Item konve vydutý 2

Item konvice po pintě 2

Item konvic po třech žejdlících 5

Item konvic po dvou žejdlících 4

Item konviček po žejdlíku 5

Item necičky na máslo 1

Item konvička dětinská 1

Item umyvadlo k přibití 1

Item lžic cínových 7

Item slánka 1

Item cínový svícen 1

Item dreyfus na stůl pocínovaný 1

Item konve měděný velký 2 a menší 1

Item pekáče velký 2

Item kotlík bez noh 1

Item menších kotlíků 5

Item kotlíků k rybám nevelký 3

Item škopíček maličký měděný 1

Item cedidla dvě jedno velký druhý malý

Item dvě medenice jedna pod umyvadlo velká a druhá menší

Item mosazná medenice 1

Item pánvice železná 1

Item moždíře bez palice dva jeden velký druhý malý

Item svícen mosazný nevelký

Item čepy mosazný 3

Item Landsknechtská flaška za pás měděná 1

Item hrnec s přikryvadlem na máslo 1

Šaty chodící mužský:

Item poctivice a kabát kožený 1

Item poctivice soukenný popelatý s tykytau vyvlažovaný a šňůrkami premovaný a kabát bodenej atlasovej 1

Item tupl barchanovej kabát 1

Item zelený kabát 1

Item plášť dobrého sukna franclemi vůkol premovaný a napřed s aksamitem 1

Item kožich dobrého sukna spratky černejmi podšitej 1

Item kožich soukenej rudý barvy votáhlej 1

Item lášť starej aksamitem premovanej 1

Item harezkop šamlatovej 1

Item čepice aksamitová kuní 1

Item klobouk plstěný 1

Item kolár kordovanský starý 1

Plátno a šaty vinoucí:

Item plátna tlustýho 11 kusův

Item tenšího plátna 3 kusy

Item cejchy na peřiny tlustý 4

Item cejchy na polštáře tlustý 4

Item cejšek na podušky tenkých 5

Item cejch na peřiny tenších 6

Item na podušky cejšky tenký 3

Item prostěradla tenký 4

Item prostěradla tlustý 2

Item cvilinkových ubrusů 5

Item tlustý ubrusy 3

Item více ubrus s modrejmi pruty plátěný 1

Item ručníky cvilinkový 2

Item ručníků tlustých 7

Item ručníky tenší 3

Item roucha [ke] křtinkám 1

Item servetů cvilinkových 7

Item dvě postele, kde tovaryši líhají, šatů

Item postel šatů, na kerých sama líhá, dobrá

Item dvě peřinky nevelký, na kterých kuchařka byla a poduška 1

Item z postel šatů, na kterých host líhá

Item peřin nepovlečených 5

Item polštáře nepovlečený 3

Item postele pod nebesy na dvě osobě 2

Item menší 1

Item sprostý postele 3

Item stoly sprostý 4

Klenoty:

Item stříbrný pás řetízkový s jablíčkem 1

Item prsteny zlatý s kameny dva a bez kamene 1

Item prstýnek ruka v ruku zlatý 1

Item křížek krystalový zlomený a na něm Boží umučení

Item paterz korálový s groši, jest na něm šest grošů velkých, maličkých 7 a zub vlčí

Item nože s nožnicemi stříbrem pobitý

Šaty chodící ženské:

Item šamlatová černá sukně aksamitem planým premovaná prvnější manželky jeho 1

Item ferštatová sukně hřebničkový barvy stará 1

Item kolárek damaškovéj nepodšitej starej hřebničkovéj 1

Item živůtek šamlatovej černej

Item truhly velký dvě a menší 4

Item maličký truhličky 3

Item almarky do světnice 3

Item almarka k umyvadlu 1

Item stolice kůží povlečená 1

Item stolice stará 1

Item starý stolice malý 2 a jedna třínohá

Item sedm rožňů velkých i malých

Item pokliček železných 7

Item železný lžíce 3

Item rošt 1

Item nějakej instrument pozlacenej v[e] futru nevelkej k řemeslu jeho

Item hodiny bicí v světnici přibitý

Item tesáky 2 a vadpraxl. 1

Item kotel k praní šatů starý s dreyfusem 1

Item hrnce dva měděný na vohniště

Item meč šlachtschwert 1 a drugej menší

Item šavle stará turecká 1

Item voštěpy bez násad, z kterýchž se stříleti může 2

Item knihy Postilla 1 a jiných knih menších 8

Toto jest v zástavě

V knize Pavla preláta na hradě Pražském koflík v zástavě v 15 kopách

Item koflík drugej půjčen jest Janovy Vidmanovy šmukýři od nebožtíka, a ten jest on zastavil.

(Dále následuje německy psaný inventář vybavení jeho dílny, záznam A 24 – A 25, fol. 27b – 29b.)

XII. Pozůstalostní inventář Kryštofa Funka kováře

Knih inventářů Menšího Města pražského 1571-1608, AHMP, rukopis č. 1217, záznam B 10 - B 11, fol. 42b – 44b. (přepis: Jana Doktorová)

Léta Páně 1581. Ve středu po svatým Marku evangelistu Božím. Stal se jest z poručení pana purkmistra a rady inventář a popis svršků a nábytků v domě po někdy Kryštofovi Funkovi kováři pozůstalých, v přítomnosti pana Jana Purkharta, pana Mikuláše Hyncze poručníků sirotků po výše psaným Kryštofovi Funkovi pozůstalým nařízených, pana Jana Gerttenšyle rychtáře městského, pana Andréše Nelzle měšťenína Města Hradčan a Voršily manželky jeho, a našlo se toho, jakž níže poznamenáno stojí.

Nejprve na tři osoby zbroje zrzavý.

Item pár rukavic pancířových

Item hemelyn zbyteční 1

Item ručnic pár

Item více ručnice rozdílný 2

Item více ručnice bez holstra 1

Item kladivo k ručnicím na kuon [koně] 1

Item meč na dvě ruce 1

Item kordy 3

Item turecká šavle 1

Item voštěpy 3

Item halapartna 1

Item dvě železa k landsknechtský[m] spisům [zřejmě špisům – tj. kopím]

Item váha jako vlnu váží 1

Šaty ložní a vinuté

Item šatů ložních povlečených postelí 4

Item cejch cvilinkových na peřiny 11

Item cejch plátěných 6

Item cejšky na podušky cvilinkový 4

Item cejšky na podušky 2

Item prostěradel 10

Šaty chodící

Item bílej kabát pruhovatej [z] vlašskýho plátna 1

Item červenej karmazínovej kabát bez rukávů 1, černý druhý a popelatý třetí

Item černý túpl barchanový kabáty 2

Item kolár aksamitový žlutý 1 a zvířecí druhej

Item aksamitová suknička černá s půl rukávy 1

Item poctivice soukenný černý z šnytmi 1 a druhý červený soukenný s koženými punčochami

Item černá soukenná sukně aksamitem premovaná vůkol 1

Item druhá sukně též černá s aksamitem premovaná

Item plášť černej soukennej 1 ten jest dala Václavovi Bystřickýmu

Item suknička černá s franclemi 1

Item punčochy vlněný tkaný 1

Item čtyři kusy k turnajským šatům

Item čepice aksamitová kunami podšitá

Item husárek s[e] zlatou medyjí 1

Biryty aksamitový dva a třetí soukennej

Klobouk baurovej s dvěma šmuky

Item vlašská plstka s čtyřmi šmuky 1

Item peří rozdílných barev 6

Item tulich vlašský s aksamitovým pásem červený 1

Item turecká borač 1

Klenoty od stříbra a zlata

Item konvička stříbrná 1

Item koflík stříbrnej vnitř a zevnitř pozlacenej s víkem 1

Item více koflíky též vnitř i zevnitř pozlacený jako jeden do druhého vchází 2

Item koflíčků malých stříbrných 5

Item tulich stříbrný 1

Item zlatý sekryt nebožtíka 1, a dva stříbrný pozlacený

Item prsten zlatý s tyrkysem 1 a druhý s granátem.

Item zlatý kroužky dvoje jedny větší a druhý menší

Item lžic stříbrných na konci pozlacených 11 a 12 nepozlacených

Item lžic dřevěných se stříbrnými držadly 10

Item korun zlatých 6 a rýnský zlatý 1

Item zlatý engeloty 3

Item pohanský zlatý groš s ouškem jest na něm fides 1 a druhý maličký

Item na šňůrce grošův stříbrných, nejprve jeden groš stříbrnej velkej pozlacenej s božím umučením, tolarů 10 item grošův malých sedm a krucifix stříbrný malý

Item na druhý šňůrce 3 tolary a dva groše velké item prostředních i menších grošův stříbrných 42

Item grošův stříbrných 23, dva zoubky vlčí v stříbře sou v zástavě, půjčil na ně nebožtík
Norzovi kočímu 3 kopy míšenské

Item knihy německý slovou Gulden arch 1

Item Postila d. Martina Luthera 1

Item malejch knížek 6

Item hodiny v[e] světlici 1

Item cínové nádobí vážílo 2 C 20 liber

Item moždíř s paličkou 1

Item míra mosazná na stůl 1

Item kotlík k rybám 1

Item železný pánvičky 4

Item pekáč 1

Item necičky měděný 1

Item rošt 1

Item rožny velký 2 a menší 3

Item kotel prací 1

Verkcajk

Nákovadly velký 2

Item menší 1

Item rohatý nákovadly 4, větší dvě a malý dvě

Item velký nákovadly jako hřebíky dělají 1 a druhý menší

Item šroub štorckh 1

Item kladiv velkých 8

Item různých kladiv 5

Item šrotovníky 3

Item štemfelů 15

Item durchšlogy 3

Item kleští velkých i malých 18

Item železa jako podkovní hřebíky dělají 3

Item kropáče 4

Item nových podkov velkých i malých 70

Item starých podkov 10 ty se vydělali

Item šyny nový 4

Item měchy 2

XIII. Testament Wolfa Šifpentnera

Kniha testamentů Menšího Města pražského 1568-1610, AHMP, rukopis č. 2175, s. záznam C 20, fol. 82b – 83b. (přepis: Jana Doktorová)

Ve jménu Svaté a nerozdílné Trojice. Amen.

Já, Wolf Šifpentner, cejksmíd při hradě Pražském, měšténin Menšího Města pražského, jsouce nemocí těžkou od Pána Boha všemohoucího navštíven, a nevěda, jakby se mnou dáleji Pán Bůh v takové mé nemoci naložiti ráčil, nechťice tomu, aby po smrti mé nějakí soudové vzniknouti měly, protož užívaje ještě paměti dobré a rozumu zdravého takové pořizení a kšaft o statku mém činím a v tom jest má celá a dokonalá poslední vůle.

Nejprve dům můj v Menším Městě pražském nad branou Strahovskou, se zahrádkou při něm ležící, též svršky, nábytky, od šatstva lehacího i chodícího, cínového nádobí a což koli v tom domě jest a po smrti mé zůstane, odkazuji a dávám po smrti mé Markétě manželce mé, Jakubovi, Dorotě, Ludmile s prvnější manželkou mou zplozeným, též

Janovi, Alžbětě a Voršile, synům a dcerám mým s nynější manželkou mou zplozeným, na rovný podíl. Pakliby kterého z těch dětí mých Pán Bůh prve nežli by k létům rozumným a dospělým přišly, uchovati od smrti neráčil, tehdy z umrlého na jiné pozůstalé aby napad šel na rovný díl.

Poznamenání dluhů, co mne lidi dlužní a povinní jsou.

Nejprve Jiřík Starej růrař jest mi dlužen 11 kop míšenských

Item Jakub Miller forman u Jiříka Kováře na Újezdě jest mi dlužen 11 kop míšenských

Item pan Kundrát Thyryng jest mi dlužen 21 kop míšenských a nato sem přijal půl druhého sudu piva bílého.

Item Dobiáš Hošek z Adlerperku jest mi dlužen 14 kop míšenských a nato sem přijal od něho zítta a dříví, tak, že mi ještě dlužen zůstává okolo vosmi kop spravedlivého dluhu.

Sirotci nebožtíka Vlčka Formana jsou mi dlužni dluhu sečteného vosm kop čtyři groše bílé míšenské, a na to jsou mi šest fuor (fnor?) dříví, písku a dláždícího kamení učinili.

Jiné pak menší, o kterýchž manželka má ví, ty aby tolikéž i toto zapsané zvyupomínala na rovný podíl.

Toto jsem já také dlužen.

Jednomu tovaryši kovářskému, jakž cedule v truhlici cechovní kovářský ukazuje, sem dlužen 10 kop míšenských.

Co sem pak kolivěc víceji dlužen, tak asi okolo 15 kop více nebo méně, to manželka má ví, to aby zaplaceno bylo.

Na tento kšaft z poručení pana purkmistra a na žádost téhož Wolfa Šifpentnera vysláni jsou byli pan Petr Hofman a pan Kryštof Funk osoby radní a Vojtěch Vartovský z Varty, písař menší. Stalo se ve středu po svatým Antonínu léta p. LXXVI.

Tu pan Purkmistr a rada, majíce tento kšaft do rady podaný a od osob v něm zapsaných pořádně vysvědčený, poněvadž v času právním témuž od žádného odpíráno není, pořádný býti uznavše, jej k žádosti Markéty, téhož Wolfa Šyfpentnera pozůstalé manželky, jsou stvrдили, jemu moc dali a dávají, a aby v knihy městské vepsán byl,

poručili. Actum in Consilio feria 3. Post S. Bartolomei 28 Augusti Anno [15]76. Magistro Cinium D. Benedicto Enichl a Huttenau. I.

XIV. Pozůstalostní inventář Wolfa Šifpentnera

Knih inventářů Menšího Města pražského 1571-1608, AHMP, rukopis č. 1217, záznam A 20 - A 21, fol. 23b – 25a. (přepis: Jana Doktorová)

Léta p. [15]76, v pátek den sv. Vavřince, z poručení pana purkmistra a rady Menšího Města pražského, stal se jest popis a inventář svršků všelijakých, v domě po někdy Wolfovi Šyfpentnerovi cejkšmídovi při hradě Pražském pozůstalých, v přítomnosti pana Kryštofa Funka a Hanuše Štymfle, poručníků sirotků po témž Wolfovy Šifpentnerovi nařízených, a Hanuše Todta pekaře. A našlo se toho všeho, jakž níže poznamenáno stojí.

Nejprve nádobí cínové:

konvice ve tři pinty 1

Item ve dvě pintě 1

Item v pintě 1

Item po půl pintě 2

Item ve tři žejdlíky 2

Item konviček po žejdlíku a žejdlíků 11

Item konviček na hořký pivo 10

Item mís velkých 6

Item prostředních mís též 6

Item misky malý 4

Item talířky na pečeti 2

Item talířů 15

Item umyvadlo ve světnici 1

Item lžic cínových 12

Item slánka malá 1

Item hrnce měděný 4

Item malý hrnce též měděný 2

Item kotlíků k rybám malých i velkých 8

Item pekáč měděný 1 a plechový 2

Item pánvice železný 2

Item lžic železných k spěňování i jiných 16

Item kozlíky 4

Item dreyfusy 4

Item rošty 3

Item medenice měděný 3 a mosazná 1

Item slánka měděná 1

Item moždíře 2 a třetí jest v zástavě u pana Jiříka Rattycha ve 40 groších bílých.

Item měděný hrnce velký v kamnách 3

Item rožňův velkých i malých 10

Item železných pokliček velkých i malých 24

Šaty ložní:

Item peřin velkých nepovlečených 18

Item polštářů a podušek nepovlečených 15

Item cejch na peřiny velký 12

Item prostěradel 12

Item cejch na podušky a polštáře některé strhané 15

Item ručníků prostých 14

Item ubrusy 4

Item prsteny stříbrný pozlacený sprostý 2

Item měděný prstýnek pozlacený 1

Item stříbrnej pozlacenej prsten s kamenem 1

Item paterz korálový s groši stříbrnými vážili 34 loty

Item kordy 4

Item ručnice krátký 3

Item půlhák jeden

Item voštěp 1

Item postele pod nebesy 2

Item postelí sprostých 6

Item stolů 6

Item štok 1

Item židle 1

Item stoliř 6

Item truhlic velkých i malých 5

Item almary 3 a čtvrtá malá

Kovářský vercajk:

Item nákovadel velkých i malých 5

Item rohatiny dvě jedna malá druhá velká

Item železa jak cínový hřeby se v něm dělají 4

Item kleští velkých i malých 25

Item kladiv velkých 8

Item kladiv menších 6

Item malých kladiv, štempflíků, durchšlogů 40

Item měchy 2

Item železa, jako hřebíky v něm dělají a jako k sekerám uši v nich dělají 8

11. SEZNAM VYOBRAZENÍ

MALOSTRANSKÝ GRADUÁL:

Obr. 1 Malostranský graduál, fol.78v, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 71.

Obr. 2 Malostranský graduál, fol.139r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3 Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 76.

Obr. 3 Malostranský graduál, fol. 151r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 77.

Obr. 4 Malostranský graduál, fol. 158r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 79.

Obr. 5 Malostranský graduál, fol. 249r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 80.

Obr. 6 Malostranský graduál, fol. 255r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 81.

Obr. 7 Malostranský graduál, fol. 295r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 82.

Obr. 8 Malostranský graduál, fol. 305r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 83.

Obr. 9 Malostranský graduál, fol. 319r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 84.

Obr. 10 – Malostranský graduál, fol. 326v, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 85.

Obr. 11 Malostranský graduál, fol. 350r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 88.

Obr. 12 Malostranský graduál, fol. 363r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 91.

Obr. 13 Malostranský graduál, fol. 377r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 93.

Obr. 14 Malostranský graduál, fol. 383r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 94.

Obr. 15 Malostranský graduál, fol. 385r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 95.

Obr. 16 Malostranský graduál, fol. 405r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 97.

Obr. 17 Malostranský graduál, fol. 417r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 99.

Obr. 18 Malostranský graduál, fol. 2r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 69.

Obr. 19 Malostranský graduál, fol. 76r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 70.

Obr. 20 Malostranský graduál, fol. 104r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 72.

Obr. 21 Malostranský graduál, fol. 126r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 74.

Obr. 22 Malostranský graduál, fol. 134r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 75.

Obr. 23 Malostranský graduál, fol. 327r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 86.

Obr. 24 Malostranský graduál, fol. 338r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 87.

Obr. 25 Malostranský graduál, fol. 352r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 89.

Obr. 26 Malostranský graduál, fol. 369r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 92.

Obr. 27 Malostranský graduál, fol. 424v, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 100.

Obr. 28 Malostranský graduál, 2. díl, fol. 16r, 1561-1573, AHMP, rukopis č. 1869.

Zdroj:

<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=E1BD2BF4B72711DF820F00166F1163D4&scan=1#scan1> (vyhledáno 27. 7. 2018)

Obr. 29 Malostranský graduál, fol. 1r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 68.

Obr. 30 Malostranský graduál, 2. díl, fol. 26r, 1561-1573, AHMP, rukopis č. 1869.

Zdroj:

<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=E1BD2BF4B72711DF820F00166F1163D4&scan=10#scan10> (vyhledáno 27. 7. 2018)

Obr. 31 Malostranský graduál, 2. díl, fol. 1v, 1561-1573, AHMP, rukopis č. 1869.

Zdroj:

<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=E1BD2BF4B72711DF820F00166F1163D4&scan=7#scan7> (vyhledáno 27. 7. 2018)

Obr. 32 Malostranský graduál, 2. díl, fol. 23r, 1561-1573, AHMP, rukopis č. 1869.

Zdroj:

<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=E1BD2BF4B72711DF820F00166F1163D4&scan=9#scan9> (vyhledáno 27. 7. 2018)

Obr. 33 Malostranský graduál, 2. díl, fol. 22v, 1561-1573, AHMP, rukopis č. 1869.

Zdroj:

<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=E1BD2BF4B72711DF820F00166F1163D4&scan=8#scan8> (vyhledáno 27. 7. 2018)

Obr. 34 Malostranský graduál, fol. 412r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3. Zdroj: Martina Janatková, *Malostranský graduál* (bakalářská práce), UDKU KTF UK, Praha 2013, s. 98.

VEDUTY:

Obr. I *Tzv. Vratislavský prospekt (Praga Bohemiae Metropolis accuratissime expressa)* [výřez], 1562, Jan Kozel a Michael Peterle, dřevořez, mapová sbírka univerzity ve Vratislavi, sign. 4858-A. Zde reprodukce z Muzea hlavního města Prahy. Zdroj: <http://www.nase-rotunda.cz/fotogalerie> (vyhledáno 27. 7. 2018)

Obr. II *Tzv. Sadelerův prospekt* [výřez], podle kresby Filipa van der Bossche z roku 1606, mědirytinu vydal J. Sadeler roku 1618, Muzeum hlavního města Prahy, sign. G 14. Zdroj: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/18/Sadeleruv_prospekt_komplet.jpg (vyhledáno 27. 7. 2018).

Obr. III *Vpád Pasovských dne 15. února 1611 na Malou Stranu*, anonymní autor, mědiryt, Muzeum hlavního města Prahy. Zdroj: <http://www.nase-rotunda.cz/fotogalerie> (vyhledáno 27. 7. 2018)

12. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Obr. 1 Malostranský graduál, fol.78v, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

D Bozim Viztenuj c xi

Y wize yak
 po swem Ma
 wzeny k kitu
 se berze do sweho Ekmnu Syn Bozu
 w gehohto rukiu gest Eysarzstwy wffe
 lika moc y wffekna Kralowstwy
 zadny do Hebesteho Kralowstwy kne
 mu neprzygde leg se zde wozistu

Lorenz
 Milner
 gmat Kie
 pelka

E

Obr. 3 Malostranský graduál, fol. 151r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

O S, Pawlu

c xviii

bestemni, yge Synu wzdycly mileni,
z daru Duchu swate, ze dal milost vku
trentu, zgemil wuoli sidu swemu,

Ma Spro
mnitze,

Vzmyli gsmie

Boze milost

denstwy tue Gezi se kryssta Syna

tueho Spasytela nasseho geho z yako

dnes w Chramie postavili a obet za

neho dali on gest pan a darce zako

na noweho kteryz gest miel przigiti

Obr. 4 Malostranský graduál, fol. 158r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

The manuscript page features ten staves of musical notation in black ink on red four-line staves. The text is written in a Gothic script. A large, ornate initial 'I' in gold and green with blue and red floral flourishes is at the top left. The text reads: 'Iidel Swaty Jan an voda / tista vychazela aby wffe / tistila z Ubramiu w hognosti neb dosti ma / mocy wod praveho boku krysstowa se krmv / smiffena bud' pamu Bohu chwala alleluje. / Ma ti lide wssicku kteryuz gest pruzilla to to / voda kdyz newinnost kuzitedlna gff zachs / mana a neb pokanum naprawenu vztinem / gffau spafem a rikagiu alleluja wctnemu'. The page is decorated with a vertical floral border on the right side, featuring a red rose at the top, blue acanthus leaves, and a green vine. At the bottom right, there is a small decorative box containing the text: 'Dapamuthi / Jana girat / Viam / Et dicitur'.

Obr. 5 Malostranský graduál, fol. 249r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

Offitium o Vzkříšení Sv. Kryštofa

Stalť gest
zmrtyvych.
Kryštof Kry
stus Pan naš a vřazal se gest svym
milym Brědřauřnom wernym rado
stně Alleluja potěsil gest matky své
milé y wřech swych milych přatel y
gěho vřrutnu smrt přewelimi zarmu

IERONIMVS
KEMIGTSELK
A-DORNDORF

Obr. 6 Malostranský graduál, fol. 255r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

W Wstapupeni Pana k. na Nebe.

Wij da
lileyssta
Andelae
zekli to

se duvite zdalix newite tzi pufsem ne
znate je taf pilne patizite doneke alle
kuya Nebo yakoz ste ho pana siveho -
widelix an wstupuge woblate do Ne

Andres Herman Spr
mog puzkawa sčestv
an. Ucer. Lorenz. Krcer
ka. Starši. Čechmítov

35 72

Obr. 7 Malostranský graduál, fol. 295r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

Obr. 8 Malostranský graduál, fol. 305r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

Obr. 9 Malostranský graduál, fol. 319r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

Antyfo na před Jntwite o Těle Božim

Rěč naysvětější a kral naysv
šší trna navičky Křystus pan kterýto
podle kněžského rádu Melchisedeho
na w chlebě a w winitě Tělo své a Krev
svou svým gest wydal.

Adhuc in diebus illis...
Sicut erat scriptum...
In diebus illis...
In diebus illis...

Obr. 10 Malostranský graduál, fol. 326v, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

Obr. 11 Malostranský graduál, fol. 350r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

Obr. 12 Malostranský graduál, fol. 363r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

W Promieněny Pana Krysta. o

Wbesa otewie
Wsa se nad hornu
Wha bor a hlas
welman wteseny od Boha wotte slyssa
gest zapomenu w stare rzezi lito mi
ze sem stworzil czloweka skze tebe mung
mily Synu w sseclat gest miu wina
odpu stena poslauchatit tebe bu

xvii

Starma ech
nustez Azeme
lla Szadri
js sbeo. 72.
Michael pur
germeister
Paspar gipf

COSMVS
DAMIANS
ET

Obr. 13 Malostranský graduál, fol. 377r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

Obr. 15 Malostranský graduál, fol. 385r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

Bryni, příklady chwalitebnymi,
Está tak potom do tve slawy, Spri
wone y posluhaži, at przigdemie
po swe smurti. **D S. Mikulassi** Istano
wilgt **f** **Ala** Dy totot' gē ten. **f m**
Woznamu se Officia o Smutych
iwobez. A naypraw o Pannie Ma
rygi krodigte pana spasytele nasseho.

Mdrava bud pan
no Marya ty ho

digko bozu neb gsy powodila a swē

tu wydala drake kagstke zbozu pa

na Jezusse kryssta slawneho kumle

Nebeškeho wēgnie s Ottem kralugicy

Obr. 17 Malostranský graduál, fol. 417r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

Obr. 18 Malostranský graduál, fol. 2r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

Te Deum Laudamus.

Te Deo chwalu me
tebe Pana wyzna wa

me **T**ie wiecznego Dcze wssęka Zemie w
pocztivosti ma **T**obie wssęknj Unde
le tobie nebe y wssęky mocy chwalu wyda
wa **g**ni **T**obie Cherubin y Serafin usta
wicznym blasem wola **g**ni **S**waty **S**wa
ty **S**wa ty Pan Buh Zastu piw
Plna gsa u Nebesa y Zemie welebnosti sla.

San Sallat

Obr. 19 Malostranský graduál, fol. 76r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

Antiphony w Adwent przed Korate. A 1

M *W Aniel Kanie f Marygi*

Kannie promluwil gest ržka

pożness a porodisš Syna a na zuowesš gne
no geho Wexus geni se wykłada Spasytel ten
nemaly bude ale weliky a Syn naywysšho
Boha stworzitele wšsemohucyho slawne stau
ti bude **D**rawa Mary a milosti
plna Hospodin s tebau požehnana ty mezy zie
nami y požehnany plod žiwota tweho Genes

Obr. 20 Malostranský graduál, fol. 104r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

Na Boží Narození na Bívnu Mši.

D spodim mocny
 Buoh wotec rzekł gť

ke mne Syn mug miły w podstate boz
 stwiz gediny gsy ty ya od weczności w
 wneho wode dnes y czasne na swet zplo
 dil sem te **S** rociei gśau prchliki-
 pobane a lide myslili gśau wety mar
 ne **G** ława Otcy y Synu ze *Kyrie* Panna sy na počala
Aleliya panu Bohu czest chwia

6 v
 Mikorin
 Skurke ze
 Skurke

Obr. 21 Malostranský graduál, fol. 126r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

Ad Gloriam Mariae Christa, Syni

Hayas pro

rofe proroko

wal to se me

lo stati y sta

lo se ze dite vtessene z Wanny narodilo

senam a Syn Bozi pro nasse dobre dan

gest nam geho; Cysarstwi na rane

Obr. 22 Malostranský graduál, fol. 134r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

Obr. 23 Malostranský graduál, fol. 327r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

Děknany Bohem za
světený den tento nad

gine dni slavný vši poctivosti hodný

den svatejší Bledeli kterýž gest samý

Bohem posvětený v kterémžto dni vše

mohucý pan stvořiv Nebe Zemi y vše

cky věci po práci své gest odpočíval a

nam těžčiniti kázal a milosrdenství

sive v něm nam vřezal **W** omni dlo

Obr. 24 Malostranský graduál, fol. 338r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

Officium o Svateho Janu křtiteli p.

n xn

Tivota

Mattly me

nad gine

wšščeky sy

ny ženske přediwně powolał gest mĕ

pan Bůh mŕg gmenem mým wod An

dela zvěstowa nym a položil gest on

šam pan vsta ma yažozto mečj bžidky

Obr. 25 Malostranský graduál, fol. 352r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

Mli lidé **I** Teby to poručení, milost
ne, křesťu pana Jezuse, všem služ
bničkám Cirkve, zjevne předklada,
to od nich žada **E**gegiš Aisti a pmi
wce, niti tce, aby oni vzeli, a Sma
toštni slaužili, podle naučení, geho
wydanu **E**osire posluhování, vce
ny, aby skutky dobrými, příklady me
chetnými, ozdabovali, y stvřizovali,
Aby lidé widauce, gich dobre, křazanu
obcovanu, nabýwali křesťanstwí, do
ju pomocy, skř gegich pracy **D**ane
Jezuse křesťe, prosyme, twe přehogne
milosti, mcií nam dobre posty, a křaza
tele, danut do Cirkve **A**iterizby pra
towali, křazali, y Smaštoštni slaužili,
podle geho uřzení, take wydanu, wsta
nowenu **A** tak prawdu křazice, vpr
nie, sami y posluhači, wěčne slawy
dosahli, po časne smiti, gšauc wtwem
křesťowstwí, **O S. Magi Magdalene,**

Madugme se wsi
ctni o by to bylo wždy

Adam vřabari gmal Kohg: e

Obr. 26 Malostranský graduál, fol. 369r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

Officium wo Apostolich wiber.

Postolee Syna

Bozeho pratele

werny a staby -

Stoma ziwota postlowe maggy od nas

beyti wzdycky ttemy take chwalemi neb

od pana sweho diwne gsau zwelebena

takze wdeni posledny budau za Saud

*te wernym wystaweni **D**ayz na*

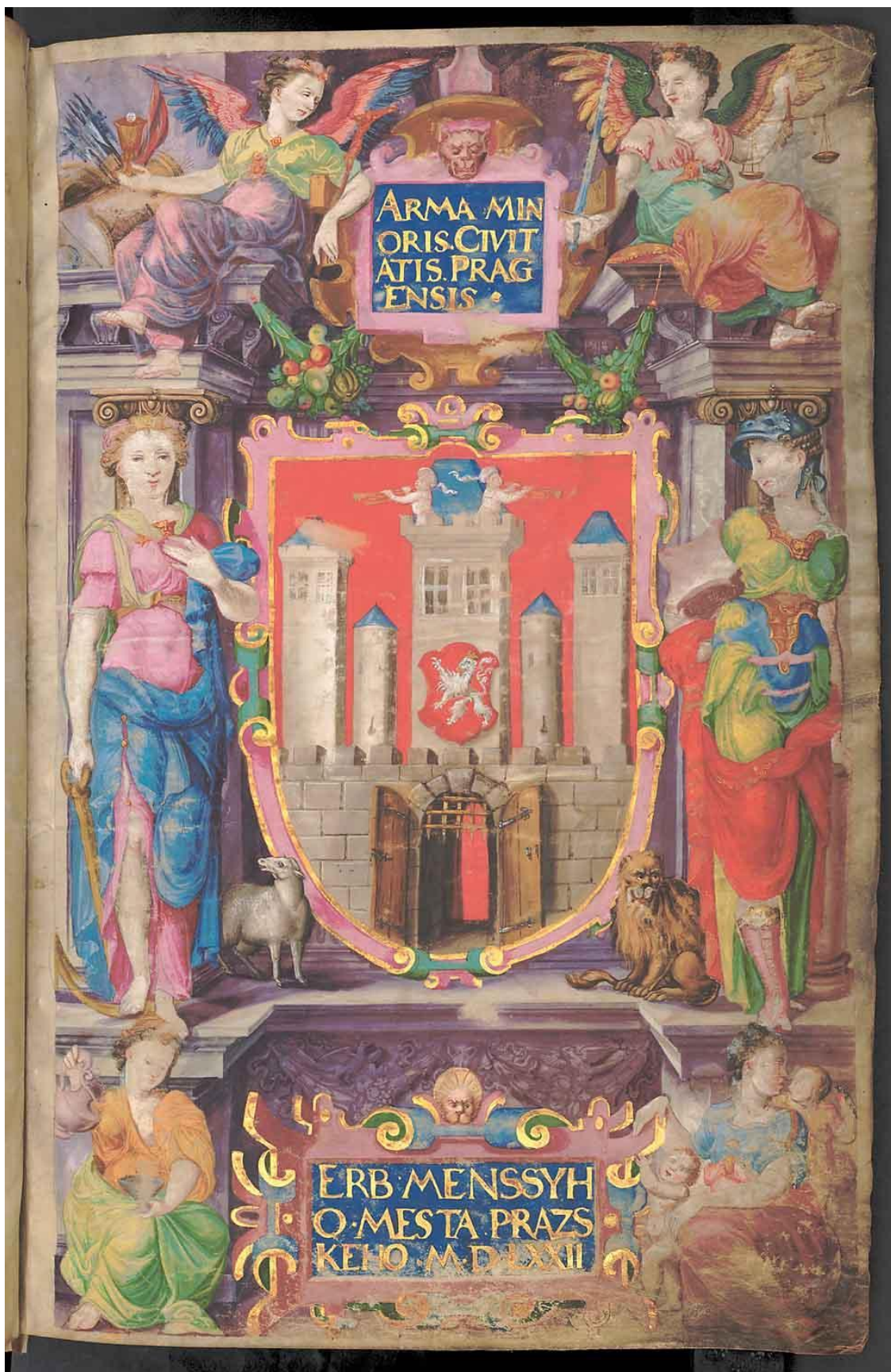
wgenym gich se zpauwoti w wyrze

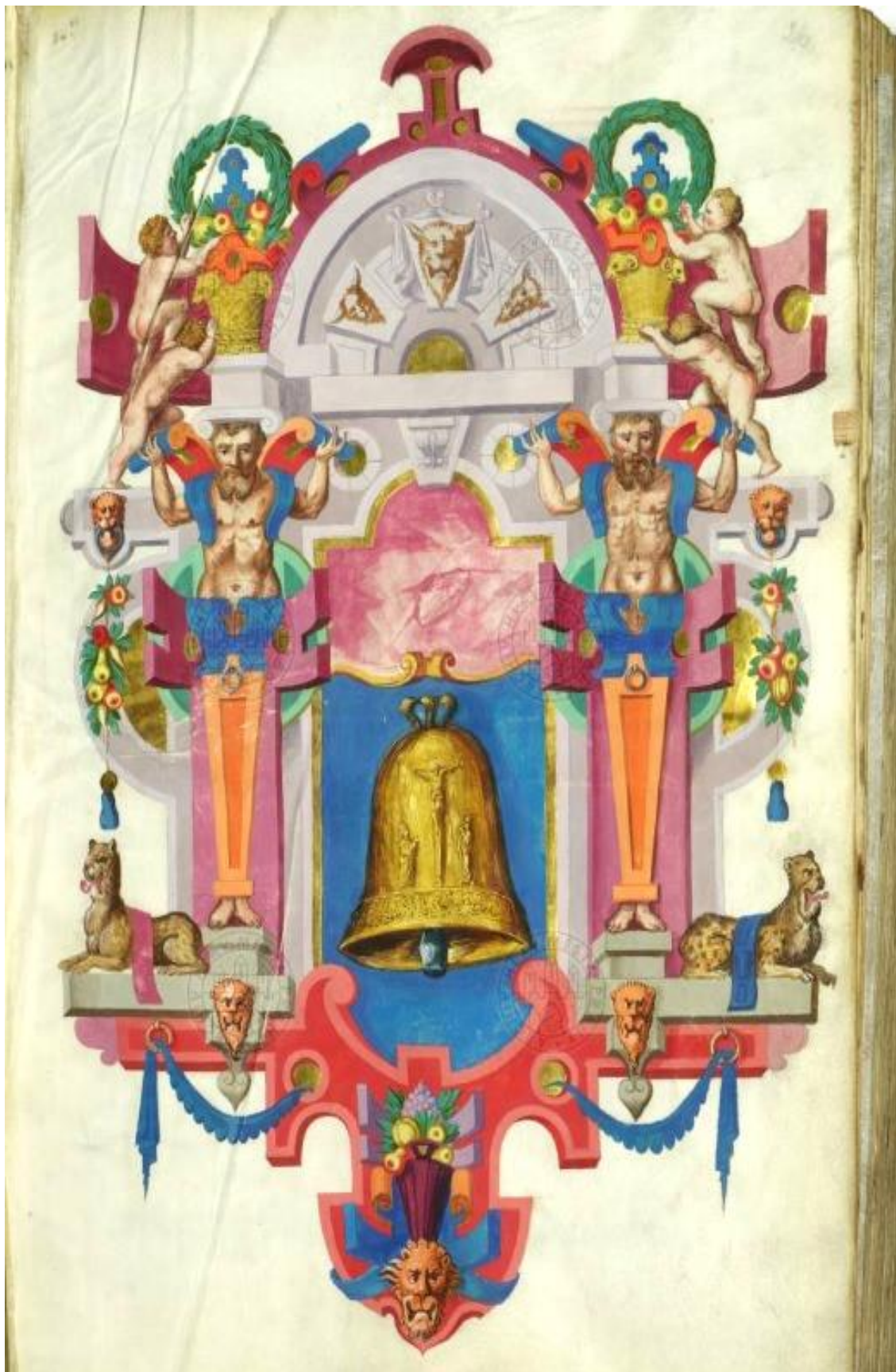
Obr. 27 Malostranský graduál, fol. 424v, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

Obr. 28 Malostranský graduál, 2. díl, fol. 16r, 1561-1573, AHMP, rukopis č. 1869.

Obr. 29 Malostranský graduál, fol. 1r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

Obr. 30 Malostranský graduál, 2. díl, fol. 26r, 1561-1573, AHMP, rukopis č. 1869.

Obr. 31 Malostranský graduál, 2. díl, fol. 1v, 1561-1573, AHMP, rukopis č. 1869.

Obr. 32 Malostranský graduál, 2. díl, fol. 23r, 1561-1573, AHMP, rukopis č. 1869.

Obr. 33 Malostranský graduál, 2. díl, fol. 22v, 1561-1573, AHMP, rukopis č. 1869.

Officium o wšech Svatých

Admigne se
officium o byto
bylo wždytky

w Bohu stwoziteli swem den swatez
ny wuzit w nem Boha chwalic esla
wnosty przy pamatte wšech Swa
tych geny zde po Bohu sli a gyz do sli
geho z gichyto slawnosti tessiti se ma

Archimistr
Dženella Belli
1740

Obr. 34 Malostranský graduál, fol. 412r, 1572, NK ČR v Praze, sign. XVII. A. 3.

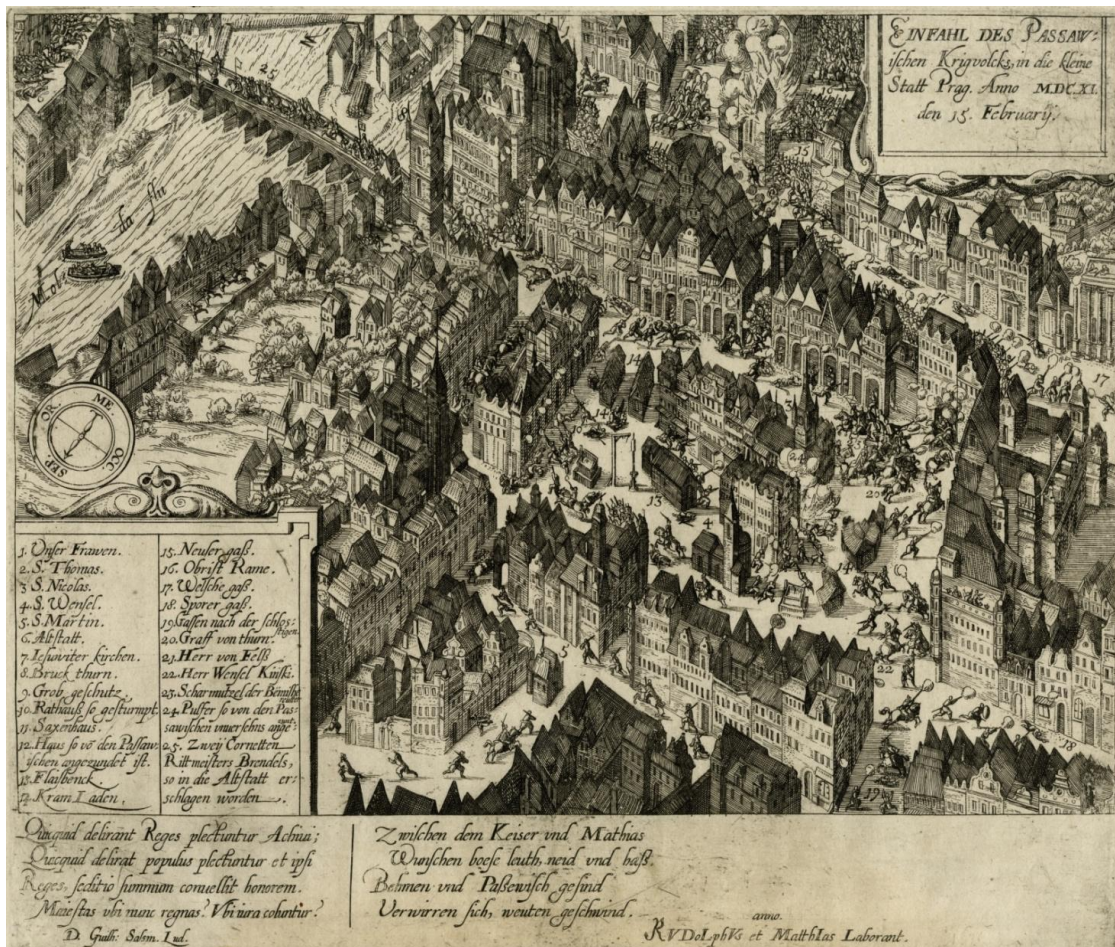

Obr. I Tzv. *Vratislavský prospekt (Praga Bohemiae Metropolis accuratissime expressa)*
[výřez], 1562, Jan Kozel a Michael Peterle, dřevořez, mapová sbírka univerzity ve
Vratislavi, sign. 4858-A.

Obr. II Tzv. *Sadelerův prospekt* [výřez], podle kresby Filipa van der Bossche z roku 1606, mědirytinu vydal J. Sadeler roku 1618, Muzeum hlavního města Prahy, sign. G

14.

Obr. III Vpád Pasovských dne 15. února 1611 na Malou Stranu, anonymní autor, mědiryt, Muzeum hlavního města Prahy.